

Cilt: 25, Sayı: 43, Yıl: 2020
Vol: 25, No: 43, Year: 2020
ISSN: 1300-2929

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
Dicle University Journal of Law Faculty

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ YAYINI

Diyarbakır 2020

DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ
(DÜHFD)

Dicle University Journal of Law Faculty

Derginin Sahibi	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi adına Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ (Dekan)
Sorumlu Müdür	: Nazime YÜCESOY (Fakülte Sekreteri)
Yönetim Yeri	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi / Diyarbakır
Yayının Türü	: Süreli Yayın / Hakemli Hukuk Dergisi
ISSN	: 1300-2929
e-ISSN	: 2458-7907

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK	Prof. Dr. Fazıl Hüsnü ERDEM
Prof. Dr. Gürsel KAPLAN	Prof. Dr. Ezeli AZARKAN
Prof. Dr. Ali AYLİ	Doç. Dr. Tahir MURATOĞLU
Doç. Dr. M. Burak BULUTTEKİN	Dr. Öğr. Üyesi Neşe BARAN ÇELİK

Editör: Doç. Dr. M. Burak BULUTTEKİN

Editör Yardımcısı: Dr. Öğr. Üyesi Neşe BARAN ÇELİK

Kurumsal İletişim Bilgileri

Adres	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 21280 / Diyarbakır
Tel / Fax	: +90 412 2488357 / +90 412 2488358
Url	: http://www.dicle.edu.tr/hukuk-fakultesi-dergi
E-Mail	: diclehukukdergisi@gmail.com / hukukdergisi@dicle.edu.tr
Dizgi	: Doç. Dr. M. Burak BULUTTEKİN
Basım Yeri	: Dicle Üniversitesi Basımevi - Diyarbakır
Basım Yılı	: Aralık 2020

Dergi Hakkında

A. Amaç: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayını olan Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nin amacı, hukuk alanında özgün ve bilimsel akademik çalışmaları yayımlamak suretiyle ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlamaktır.

B. Kapsam: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, yılda iki kez (Haziran ve Aralık), basılı ve elektronik olarak yayımlanan hakemli bir dergidir. Derginin kapsamına, hukuk alanında yazılmış bilimsel çalışmalar dahildir. Derginin yayını dili Türkçedir, ancak Türkçe özetine yer verilmek koşuluyla başka dillerdeki çalışmalara da yer verilmektedir. Makalelerden kaynaklanan sorumluluk yazarlara aittir.

C. İngilizce İsim ve Kısaltma: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nin İngilizce ismi, Dicle University Journal of Law Faculty'dir. Derginin isminin kısaltması, DÜHFD'dir.

DANIŐMA KURULU*

- Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Üniversitesi İİBF)
Prof. Dr. Ali AYLİ (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Ali Cem BUDAK (İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER (Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Ali ULUSOY (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Ezeli AZARKAN (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Fazıl Hüsnu ERDEM (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Gürsel KAPLAN (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Hakan HAKERİ (İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Handan YOKUŞ SEVÜK (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ (Dicle Üniversite Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ (İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Janbernd OEBBECKE (em.) (WWU Münster / Germany)
Prof. Dr. M. Refik KORKUSUZ (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Mehmet BAHTİYAR (Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM (Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Merih Kemal OMAĞ (İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Metin GÜNDAY (Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Murat KANDEMİR (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Mustafa Fadıl YILDIRIM (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Mustafa KOÇAK (Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Müslüm AKINCI (Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ (Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Recep GÜLŞEN (İğdır Üniversitesi İİBF)
Prof. Dr. Selim ERDOĞAN (Gaziantep Üniversitesi İİBF)
Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ VEZNEDAROĞLU (Altınbaş Ün. Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Şafak NARBAY (Sakarya Üniversitesi Hukuk Fak.)
Prof. Dr. Yasemin IŐIKTAÇ (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Prof. Dr. Zehra Şeker ÖĞÜZ (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Adil BUCAKTEPE (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Cevat Gökhan ERBAŐ (Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fak.)

---

* Unvanlara ve alfabetik olarak isimlere göre sıralanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet Burak BULUTTEKİN (Dicle Üniversitesi Hukuk Fak.)
Doç. Dr. Mehmet ÜÇER (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Nedim MERİÇ (Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Nihat TAŞDELEN (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Tahir MURATOĞLU (Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
Doç. Dr. Varol KARAASLAN (Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ'NİN TARANDIĞI İNDEKSLER VE DİZİNLER

ULAKBİM TÜBİTAK ULAKBİM DÜHFD, 2015 yılından itibaren TÜBİTAK ULAKBİM Hukuk Veri Tabanında taranmaktadır.

DergiPark AKADEMİK DÜHFD, Dergipark'ta taranmaktadır.

Jurix Hukuk Dergileri Veritabanı DÜHFD, Jurix Hukuk Dergileri Veri Tabanında taranmaktadır.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

YAYIN İLKELERİ

1. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilecek yazıların yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olması gerekir.
2. Yazıların ulusal ve uluslararası alanda geçerli araştırma ve yayım etiğine ilişkin kurullarla uyumlu olması gerekir.
3. Yazıların bilimsel standartlara uygun ve özgün olması gerekir. İntihal programları kullanılmak suretiyle veya başka bir şekilde intihale yer verdiği tespit edilen yazılar kabul edilmez.
4. Yazılar elektronik ortamda teslim edilmelidir.
5. Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını ve e-mail adreslerini bildirmelidirler.
6. Yazıların teslimi sırasında ayrıca yazının türü (makale, derleme, özet, editöre mektup, çeviri, karar incelemesi, kitap veya muhtelif eser kritiği, vaka takdimi, mevzuat incelemesi, araştırma notu, tez özeti vb.) hakkında da bilgi verilmelidir.
7. Gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu ve yayıma hazır olduğu kabul edilir. Bu konudaki sorumluluk yazarlara aittir. Bununla birlikte derginin dizgisinin yapıldığı tarihe kadar editörün uygun görüşü alınmak suretiyle yazılarda yeni bir hakem incelemesi gerektirmeyecek ve mevcut hakem raporlarıyla çelişmeyecek ufak çaplı değişiklikler yapılabilir.
8. Yayın Kurulunca ilk incelemesi yapılan yazılar değerlendirilmek üzere hakemlere gönderilir. Yazılar farklı kurumlardan olmak üzere en az iki hakem incelemesine tabi tutulur. Hakemlerden en az biri fakülte dışından seçilir. Hakemler yazıların yayımlanması, yayımlanmasının uygun olmadığı veya düzeltilerek yayımlanması yönünde görüş bildirebilirler. Her iki hakemin de olumsuz görüş bildirmesi halinde yazıların yayım talebi reddedilir. İki hakemden birinin olumlu diğerinin olumsuz görüş bildirmesi halinde, ilgili yazı talep üzerine veya re'sen üçüncü bir hakeme gönderilebilir ve üçüncü hakem raporuna göre işlem yapılabilir. Hakemlerden birinin olumsuz görüş bildirmesi halinde editör görüşüne göre de hareket edilebilir. Yazarlar hakem süreçlerinden en kısa sürede haberdar edilir.

9. Yazım yanlışlarının olanağın dışında bulunması, bilimsellik ölçütlerinin uyulmaması, yazının Yayın Kurulu tarafından geri çevrilmesi için yeterli görülecektir. Yayın Kurulu başka sebeplerle de bir yazının yayımlanması talebini reddedebilir. Hakem incelemesinin olumlu bir şekilde sonuçlanmış olması yazara yayım hakkı vermez.
10. Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi bu konuda herhangi bir mesuliyet kabul etmez.
11. Yayına kabul edilen eserlerin telif hakkı Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesine aittir. Yazarlara telif ücreti veya başka bir isim altında herhangi bir ödeme yapılmaz.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Yazıların “Times New Roman” karakterinde, ana metnin tek satır aralığında ve 11 punto olarak, dipnot metninin 10 punto olarak hazırlanması gerekir.
2. Yazılar hem yazı dilinde hem de İngilizce, Almanca veya Fransızca gibi dillerde hazırlanmış bir “Öz” kısmına yer vermelidir. Ayrıca “Öz” kısmından hemen sonra gelmek üzere hem yazı dilinde hem de ilgili yabancı dilde en az beş anahtar kelimeye ve yazının ilgili yabancı dildeki başlığına da yer verilmelidir. “Öz”ün ve “Öz”ün yabancı dildeki tercümesinin her biri 400 kelimeyi geçmemelidir. Türkçeden başka bir dilde yazılan yazıların Türkçe “Öz”üne yer verilmesi zorunludur.
3. Yazının sistematığı aşağıdaki şekilde olmalıdır.

BAŞLIK

(Bu başlık altında öz ve anahtar kelimelere yer verilecektir.)

YABANCI DİLDEKİ BAŞLIK

(Burada yabancı dilde öz ve anahtar kelimelere yer verilecektir.)

I. GİRİŞ (Bu başlık **büyük** harflerle yazılacaktır.)

II. ...

A. ... (Bu başlık **küçük** harflerle yazılacaktır.)

B. ...

1. ... (Bu başlık **küçük** harflerle yazılacaktır.)

2. ...

a. ... (Bu başlık **küçük** harflerle yazılacaktır.)

b. ...

III. ... (Bu başlık **büyük** harflerle yazılacaktır.)

IV. SONUÇ (Sonuç başlığına da **numara verilmelidir.**)

KAYNAKÇA (Bu başlık **büyük** harflerle yazılacak ve başlığa **numara verilmeyecektir.**)

4. Kaynakça kısmında önce büyük harflerle yazarın soyadına, sonra adına yer verilmeli, iki nokta üst üste işaretinden sonra da esere ilişkin bilgiler yazılmalıdır. Kaynakçada yer verilen her eser veya kaynak sonra nokta işareti (.) ile sonlandırılmalıdır. Kaynakçanın ilk satırı soldan başlatılmalı, devam eden satırlar 1,25 cm içerden (sağdan) başlatılmalıdır.

MEHMETOĞLU, Ahmet: Anayasa Hukuku, 25. Baskı, Anayasa Yayınevi, Ankara 2015. **(Kitap örneği)**

MEHMETOĞLU, Ahmet: Anayasa Hukukunda Normlar Hiyerarşisi, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 32, Yıl: 2015, s. 1- 33. **(Makale örneği)**

5. Dipnotların sayfa altında gösterilmesi ve tüm dipnotların mutlaka nokta işareti (.) ile sonlandırılması gerekir.
6. Editörden onay alınan haller hariç olmak üzere yayımlanmak üzere gönderilen yazıların kural olarak 30 sayfayı geçmemesi gerekir.

DERGİNİN GEÇMİŐİ

(ARŐIV)

Cilt: 1	Sayı: 1	Yıl: 1983
Cilt: 2	Sayı: 2	Yıl: 1984
Cilt: 3	Sayı: 3	Yıl: 1985
Cilt: 4	Sayı: 4	Yıl: 1988
Cilt: 5	Sayı: 5	Yıl: 1992
Cilt: 6	Sayı: 6	Yıl: 1993
Cilt: 7	Sayı: 7	Yıl: 2003
Cilt: 8-9	Sayı: 8-9-10-11	Yıl: 2003-2004
Cilt: 10-11	Sayı: 12-13-14-15	Yıl: 2005-2006
Cilt: 12-13	Sayı: 16-17-18-19	Yıl: 2007-2008
Cilt: 14	Sayı: 20-21	Yıl: 2009
Cilt: 15-16	Sayı: 22-23-24-25	Yıl: 2010-2011
Cilt: 17-18	Sayı: 26-27-28-29	Yıl: 2012-2013
Cilt: 19	Sayı: 30-31	Yıl: 2014
Cilt: 20	Sayı: 32	Yıl: 2015
Cilt: 20	Sayı: 33	Yıl: 2015
Cilt: 21	Sayı: 34	Yıl: 2016
Cilt: 21	Sayı: 35	Yıl: 2016
Cilt: 22	Sayı: 36	Yıl: 2017
Cilt: 22	Sayı: 37	Yıl: 2017
Cilt: 23	Sayı: 38	Yıl: 2018
Cilt: 23	Sayı: 39	Yıl: 2018
Cilt: 24	Sayı: 40	Yıl: 2019
Cilt: 24	Sayı: 41	Yıl: 2019
Cilt: 25	Sayı: 42	Yıl: 2020
Cilt: 25	Sayı: 43	Yıl: 2020

NOT: DÜHFD 32. sayıya kadar 1303-9105 ISSN numarasıyla, 33. ve sonraki sayılarda ise 1300-2929 ISSN numarasıyla yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

KAMU HUKUKU

Prof. Dr. Mehmet DALAR /

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa MUTLU

ULUSLARARASI HUKUKA ÇÖZÜM ÖNERİSİ: İYİLEŞTİRİCİ
YAKLAŞIM BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME 199

Arş. Gör. Neslihan CAN

TÜRK CEZA KANUNU'NDA ZİMMET SUÇU (TCK m. 247-249) .239

Ersin ŞARE

YÜKSEK MAHKEME KARARLARINDA KASTEN
YARALAMA SONUCU ÖLÜME NEDEN OLMA SUÇU (TCK m.
87/4) 279

Şenkut EVREN

DEĞİŞİKLİKLER SONRASINDA BÖLGE ADLİYE
MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN İTİRAZ
YETKİSİ 335

ÖZEL HUKUK

Dr. Öğr. Üyesi Ayten ORDU

TÜRK, KUZAY KIBRIS TÜRK VE İNGİLİZ HUKUKU'NDA
AVUKATIN MÜVEKKİLE BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ 357

CONTENTS

ARTICLES

COMMON LAW

Prof. Dr. Mehmet DALAR /

Asst. Prof. Mustafa MUTLU

SOLUTION PROPOSAL TO INTERNATIONAL LAW: AN
EVALUATION IN THE CONTEXT OF PROGRESSIVE
APPROACH 200

Res. Asst. Neslihan CAN

CRIME OF EMBEZZLEMENT IN TURKISH CRIMINAL CODE
(TCC art. 247-249) 240

Ersin ŞARE

THE OFFENCE OF INTENTIONAL INJURY RESULTING WITH
DEATH OF A PERSON IN COURT OF CASSATION DECISIONS
(TCC art. 87/4) 280

Şenkut EVREN

THE OBJECTIVE OF THE REGIONAL JUDICIAL COURT OF
THE REPUBLIC CHAIRMAN AFTER CHANGES 336

PRIVATE LAW

Asst. Prof. Ayten ORDU

A LAWYER'S OBLIGATION TO ACCOUNT TO THE CLIENT
IN TURKISH, THE TURKISH REPUBLIC OF NORTH CYPRUS
AND ENGLISH LAW 358

KAMU HUKUKU

ULUSLARARASI HUKUKA ÇÖZÜM ÖNERİSİ: İYİLEŞTİRİCİ YAKLAŞIM BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet DALAR*

Mustafa MUTLU**

ÖZ

Hukuk ile siyaset arasındaki ilişki, ulus devletlerin ortaya çıkmasından bu yana uluslararası sistemi etkilemiştir. Hukuk ve politika bazen birlikte bazen de ayrı kavram ve olgular olarak ele alınmış ve çoğu zaman birbirlerine yön vermişlerdir. Özellikle bu ilişki, uluslararası sistemi oluşturan devletlerin davranışlarını belirleme de etkin olmuştur. Uluslararası sistemin işleyişinin savaş

---

* Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, E-Mail: dalar_m@ibu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5044-859X.

** Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü, E-Mail: mustafamutlu@adiyaman.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6573-3772.

Makalenin Gönderim Tarihi : 25.09.2020.

Makalenin Kabul Tarihi : 11.12.2020.

Bu makale, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Programı'nda, Prof. Dr. Mehmet DALAR danışmanlığında hazırlanan "Uluslararası Hukuk ve Siyaset İlişkisi: İyileştirici Yaklaşım Bağlamında ABD Müdahaleleri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

ve barış üzerinden yürütüldüğü geçmiş dönemler dikkate alındığında uluslararası sistemin normatif temellerde kurulması ve hukukun bu kurulan temellerde bir güvence olarak belirlenmesi gerekmektedir. Uluslararası hukukun normatif temelleri, günümüz uluslararası sisteminde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası sistemin adil bir şekilde sürdürülmesi ve uluslararası hukukun konumunun nasıl olması gerektiği normatif bakış açısı ile değerlendirilecektir. Normatif düşüncenin ve norm kavramına yüklenen anlamların tarihsel arka planını oluşturan düşünürlere yer verilerek uluslararası hukukun günümüzde nasıl olması gerektiği eleştirel bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu çalışmada İyileştirici Yaklaşımın (Progressive Approach), uluslararası hukukun uluslararası toplumun genel bir fikir birliği ile düzenlenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle günümüzde yaşanan insanlık trajedileri ve devletlerin tek taraflı müdahalelerinin engellenmesinde önemli fırsatlar sunduğu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İyileştirici yaklaşım, normatif teoriler, ebedi barış, Hugo Grotius, Hans Kelsen, Carl Schmitt.

SOLUTION PROPOSAL TO INTERNATIONAL LAW: AN EVALUATION IN THE CONTEXT OF PROGRESSIVE APPROACH

ABSTRACT

The relationship between law and politics has affected the international system since the emergence of nation states. Law and politics have sometimes been handled together and sometimes as separate concepts and facts, and they have frequently guided each other. Especially this relationship has been effective in determining the behavior of the states that make up the international system. Considering the past periods when the functioning of the international system was carried out through war and peace, the international system should be established on normative grounds and the law should be determined as a guarantee on these established foundations. The normative foundations of international law have an important place in today's international system. The fair implementation of the international system and how the position of international law should be, will be evaluated from a normative perspective. By giving place to the philosophers who constitute the historical background of the normative thought and the meanings attributed to the concept of norm, how the international law should be today will be discussed with a critical approach. In this study, it will be revealed that the Progressive Approach offers important opportunities in preventing the humanitarian tragedies and the unilateral

interventions of the states, based on the idea that international law should be regulated with a general consensus of the international community.

Keywords: Progressive approach, normative theory, perpetual peace, Hugo Grotius, Hans Kelsen, Carl Schmitt.

I. GİRİŞ

21. yy.'da uluslararası hukuk ve siyaset ilişkisinin ne olduğu ve normatif bir düzen arayışının farklı boyutlarının ele alınarak uluslararası hukukun normatif temellerde yeniden inşa edilmesinin gerekliliklerinin/zorunluluklarının neler olduğu tartışılacaktır.

Çalışmamızın dayandığı temel noktalardan olan normatif anlayış, iyileştirici yaklaşımın oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan öncelikle normatif teoriler ve uluslararası ilişkiler konusu ele alınacak ve uluslararası sistemin normatif temellerde işleyişi, hukuki ve siyasi olarak değerlendirilecektir.

Normatif anlayışın dayandığı somut örneklerden biri olarak kabul edilen Kant'ın Ebedi Barış eseri bu noktada önem kazanmaktadır. Çalışmada Kant'ın Ebedi Barış eserinin günümüz koşullarında Ebedi Barış düşüncesinin hangi noktada olduğuna yer verilecektir.

Ayrıca hukuka bir bilimsel boyut kazandırarak hukukun bir bilim olabilmesi için gereklilikleri ile siyasetin hukukla ilişkisi ve hukuk ve siyasetin nasıl hareket etmesi gerektiği Hans Kelsen'in düşüncelerine yer verilerek incelenecektir. Diğer taraftan Hans Kelsen'in çağdaşı Carl Schmitt'in hukuk ve siyaset ile ilgili görüşlerine çalışmanın amacına uygun olarak yer verilecektir.

ABD'nin uluslararası sistemi düzenleme girişimlerini öncelikle uluslararası hukuku kullanarak gerçekleştirmeye çalıştığı ancak bunun etkili olmadığı dönemlerde bu amacına güç kullanarak ulaştığı gösterilmeye çalışılarak, bu müdahalelerle ABD'nin istediği sonuca ulaşamadığı savunulmaktadır.

Bu bağlamda uluslararası hukuka yönelik eleştirel hukuk çalışmalarından olan iyileştirici yaklaşım incelenerek uluslararası hukukun hangi temellerde yeniden dizayn edilmesi gerektiğini savunan düşünceye yer verilerek, bunun evrensel bir barış düşüncesine katkı sağlayıp sağlayamayacağı tartışılacaktır.

Uluslararası hukuk ve siyasetin biri diğerine karşı değil birbirlerini tamamlayıcı olması, gelecek için bireyden uluslararası

topluma kadar “barış” olgusuna katkı sağlayacağı ve bunun kuramsal olarak normatif anlamda mümkün olduğu tartışılacaktır. ABD’nin 11 Eylül saldırıları sonrası tek taraflı müdahalelerinin, gerçekleştirilmek istediği amacına hizmet etmediği ortaya konulacaktır. Ayrıca bu bağlamda ABD’nin rızadan zora dayalı bir sisteme doğru eğilim göstermesiyle hem ABD’nin hem diğer uluslararası toplumu oluşturan diğer devletlerin barışın sağlanmasından uzaklaştığını, bunun uluslararası hukukun iyileştirilmesi ile engellenebileceği savunulmaktadır.

II. NORMATİF TEORİLER VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkmasında önemli katkısı olan ahlak, etnik ve din temelli değerlerin önemi çok eski çağlara kadar dayanmaktadır. Bu nedenle normatif düşünce kadim bir geçmişe sahip olmakla insanoğlunun eylemlerinde veya karar süreçlerinde etkili olmuştur.

Hoffman’ın belirttiği gibi normatif teorilerin kökenlerini Plato ve Aristo’dan Aquinalı Thomas ve Augustine’e kadar klasik siyaset felsefesinde bulmak mümkündür. Özellikle uluslararası hukuk ve siyaset bağlamında Grotius ve Kant’ın düşünceleri, günümüze etkileri bakımından öncüllerini oluşturmaktadır.¹ Normatif düşünce bağlamında bu düşünürler savaşların haklı olup olmadığından insan haklarının evrensel boyutuna kadar birçok eyleme karşı çözüm sunmaktadır. Özellikle hukuk ve siyaset arasındaki ilişkinin belirlenmesinde daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla normatif teoriler uluslararası ilişkilerin ahlaki boyutunu dikkate alan ve ürettiği anlam ve yoruma ilişkin daha geniş soruları dikkate alarak uluslararası ilişkilerde ne yapılması gerektiği yönünde en kritik soruların başlangıcını oluşturmaktadır.²

---

¹ İhsan D., Dağı, “Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, Devlet, Sistem, Kimlik- Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımla, Ed. Atilla Eralp. İletişim Yayınları, Ankara, 2003, s. 191-195; Mark J. Hoffman, “Normative Approaches”, International Relations: A Handbook of Current Theory, (ed. Margot Light /A. J. R. Groom), Frances Pinter Limited, London, 1985, s. 82.

² Chris Brown, International Relations Theory: New Normative Approaches, Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire, 1992, s. 3; Mervyn Frost, Towards a

Normatif teoriler “olan” veya “ne” sorusu yerine “olması gereken” veya “ne olması gerektiği” sorusuna cevap arayarak bu değerlendirmelerin gerek iç gerekse dış politikada moral (etik/ahlaki) yönünü ifade etmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde “yapılması gerekenin” ne olacağına karar verirken sık başvurulmuş bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.³ Normatif teoriler rasyonel davranışın dayatmacı özelliklerinden farklılaşarak insanın dış dünyayı belirleme özgürlüğünün, insan iradesiyle gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Pozitivizmin analiz yöntemleri dışına çıkararak olaylar karşısında “açıklayıcı” davranarak sonuçlar çıkarmaktadır.⁴

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle realizmin hegemonyasının yıkılmaya başladığı dönemde normatif teoriler yeniden canlanmaya ve hem niceliksel hem de niteliksel olarak artmaya başlamıştır. Thomson’un ifade ettiği gibi normatif bir uluslararası ilişkilerin kurulması gerekliliği, II. Dünya Savaşı’nı izleyen dönemden itibaren ilgi çekmeye⁵ başlamış, BM gibi örgütlerin kuruluş felsefesinde yer alan normatif değerler yükseliş göstermiştir.⁶

Falk, insan haklarına 20.yy.’ın ortalarından itibaren verilen önemle birlikte uluslararası sistemin insan hakları temelinde yeniden şekillenebileceğine inanan düşünürlerin başında gelmektedir. Falk’a göre küresel adaletin sağlanması ancak ve ancak insan haklarına saygının uluslararası sistemde yaygınlaştırılması ile mümkün olacaktır.⁷

Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dönem normatif teorinin önem kazanması için önemli bir dönüm noktası olmuştur. ABD, SSCB’nin

---

Normative Theory of International Relations: A Critical Analysis of the Philosophical and Methodological Assumptions in the Discipline with Proposals Towards a Substantive Normative Theory, Cambridge University Press, Cambridge, 1986, s. 3.

³ Frost, 1986, s. 9.

⁴ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri-Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, MKM Yayıncılık, Bursa, 2013, s. 107.

⁵ Erskine, 2013, 39. Erskine, özellikle bu dönemde normatif teorilerin ön plana çıkmasında Vietnam Savaşı sırasında meydana gelen My Lai Katliamı, 1967 Arap-İsrail Altı Gün Savaşı ve Soğuk Savaş’ın nükleer caydırıcılık politikasının etkili olduğunu belirtmektedir.

⁶ Kenneth W. Thomson, “Normative Theory in International Relations”, Journal of International Affairs, 1967, Vol. 21 (2), s. 285-286.

⁷ Falk, Richard, Human Rights Horizons The Pursuit of Justice in a Globalizing World. Routledge, London, 2000, s. 2.

yıkılmasının ardından uluslararası topluluğun merkezi konumuna yükselmiştir.

ABD özellikle 1991-1994 yılları arasında dünyayı yeni temeller üzerine kurmak için oldukça fazla çaba sarf etmiştir. Bu dönemde Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi için oluşturulan koalisyona önderlik etmiş, Sırbistan tarafından Yugoslavya'da bulunan etnik unsurlara karşı yürütülen soykırıma kadar varan iç savaşın bitirilmesi için önderlik etmesi ve nükleer silahların yaygınlaşmasını önlemek için baskın bir rol oynaması örnek olarak gösterilebilir. Coker'ın da belirttiği gibi, ABD'nin ilkleri ve kullandığı araçlar arasında kurulan bağlantı, “*yeni bir dünya kamu düzeni*” yerine, “*yeni bir dünya düzeni*” kurmak istediğini göstermiştir. Kullandığı araçlar ise Irak ve Somali'ye müdahalede bir araya getirdiği geçici koalisyonlardır.⁸ Ancak belirtilmelidir ki, ABD'nin uluslararası hukukun öngördüğü adalet, eşitlik ve uluslararası barışın korunmasına yönelik gibi görünen eylemleri, uluslararası hukukun araçsallaştırılmasına ve bu sayede öneminin azalmasına neden olmaktadır. Uluslararası hukuku, müdahalelerin hukuki zemine oturtulması çabalarının bir aracı konumundan kurtararak sadece Batılı değil uluslararası toplumun tümünü kapsayacak şekilde normatif temellerde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, ABD'nin Afganistan'a teröre karşı savaş adı altında gerçekleştirilen müdahale normatif anlamda değerlendirildiğinde, ABD'ye göre terörist neye, kime ve hangi kriterlere göre belirlenmektedir? Eğer gerçekleştirilen eylemlerin büyüklüğü ve bunun etkisi ise neden uluslararası toplumun tam desteğini elde edememektedir? Dünyanın diğer yerlerinde terörist olarak tanınan gruplara neden aynı hassasiyet gösterilememektedir? Diğer başka devletler de aynı saikle hareket etmesi durumunda ortaya çıkabilecek “kaos” durumu nasıl çözülecektir? veya müdahaleler sırasında ölen masum sivillerin sorumlusu olarak ABD halkı ya da müdahaleyi destekleyen diğer devletlerin vatandaşları sorumlu mudur? Bu ve benzeri sorunlar normatif anlamda 21. yy.'da cevaplandırılması gereken sorular ve sorunlar olarak beklemektedir. Bu durumda uluslararası siyaset ve hukukun konumu olumsuz yönde ilerlemekte diğer bir ifadeyle uluslararası hukuk uluslararası siyaset önünde -Kant'ın önerisinin tersi

---

⁸ Christopher Coker, “The United States and the Ethics of Post-Modern War”. *Ethics and Foreign Policy*, (ed. Karen E. Smith and Margot Light), Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 147–167.

istikamette- diz çökmektedir. Bu durum normatif anlamda geliştirilen yeni düşüncelerin dikkate alınmasını ve uluslararası sistemin uluslararası hukuk vasıtasıyla ama araçsal değil normatif olarak geliştirilmesi ile mümkün görünmektedir.

III. HUGO GROTIUS VE ULUSLARARASI HUKUK ANLAYIŞI

14. ve 15. yy.'da özellikle skolastik düşünce çerçevesinde din eksenli değerlendirilen uluslararası hukuk, 17. yy.'dan itibaren rasyonel ve seküler bir anlayışla değerlendirilerek modern uluslararası hukuk açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bilindiği üzere bu dönemde özellikle Grotius tarafından bir sisteme oturtulmuş olan uluslararası hukuk, günümüz uluslararası hukuk anlayışının da temellerini oluşturmuştur. Grotius'tan önce özellikle skolastik düşüncenin etkisinde uluslararası hukuk, dini ve felsefi bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde uluslararası hukuk alanındaki önemli düşünürlerin (özellikle Pierino Belli, Balthazar de Ayala, Gentilis gibi) uluslararası hukuk alanında daha seküler görüşler mevcut ise de Grotius uluslararası hukuku rasyonalist bir doğal hukuk anlayışı temelinde kurmuştur.⁹

Grotius, yazdığı en önemli eseri uluslararası hukuka büyük katkılar yapmış olan Savaş ve Barış Hukuku (*De Jure Belli ac Pacis*) ile devletler arasındaki ilişkileri incelemesinin yanı sıra bireylerin doğal hak ve yükümlülüklerini tanımlamayı, devletin köken ve oluşum sebepleriyle birlikte ne gibi hakkı ve gücü olduğunu açıklamaya yönelik bir kanunlar dizisi oluşturmuştur.¹⁰ Savaş ve Barış Hukuku eserinde Grotius iki önemli kavramın uluslararası hukukta etkili olduğunu söylemektedir. Bunlar

---

⁹ Hakkı Hakan Erkiner, "Uluslararası Hukuk Düşüncesinde Klasik Öğretinin Kuruluşu: Hugo Grotius ve Postgrotien Yazarlar Samuel Von Pufendorf, Richard Zouche, Cornelius Van Bynkershoek ve Samuel Rachel'e İlişkin İnceleme ve Değerlendirme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD), Sayı. 18 (1), 2012, s. 122.

¹⁰ Charles Covell, Kant and the Law of Peace: A Study in the Philosophy of International Law and International Relations, Macmillan Press, London, 1998, s. 72.

doğal hukuk (*ius naturale*) ve uluslararası hukuk (*ius gentium*) olarak belirtilmektedir.¹¹

De Jure Belli ac Pacis adlı eseri ile her devletin kendi çıkarına olan ulusal hukuklarının diğer devlerlerce de ortak noktada buluşarak bir takım hukuk kuralları üzerinde anlaştığını belirtmektedir. Grotius, bu düşüncesini temellendirirken her devletin kendi yasalarının o devletin kendi çıkarına uygun olduğu için böyle bir durumun sağlanacağını belirtmektedir. Üzerinde anlaşılan bu hukuk kuralları devletlerin “evrensel birliğini”nin çıkarlarına uygun düşmektedir. Bunun sonucunda Grotius, bu hukuk kurallarını doğal hukuktan ayrı düşünerek “uluslararası hukuk (*jus gentium*)” olarak adlandırmaktadır.¹²

Hugo Grotius’a, uluslararası ilişkilerin temelde anarşik yapıda olduğunu ancak bu ilişkilerin barışçıl yollarla sürdürülmesi durumunda uluslararası hukuk kurallarına göre düzenlenebileceğini göstermesi açısından ayrı bir önem atfedilmektedir. Grotius’un “Savaş ve Barış Hukuku” eseri, savaşta ne yapılması gerektiği ve barışın tesis edilmesinin gerekleri üzerine normatif düşünceler içermektedir.¹³ Grotius, bütün devletler için ideal bir hukuk sistemi önermekle birlikte, devletlerin birbiriyle olan ilişkilerinde normatif değerlerine önemine vurgu yapmıştır.¹⁴ Bunun için Grotius’a göre hukuk, insanlararası ilişkileri düzenleyen davranış kurallarını ifade etmektedir. Bir hukuk kuralının doğal olarak nitelendirilebilmesi için onun insan doğasına uygun olması gerekmektedir.¹⁵ Bu nedenle doğal hukuk ebedi ve değişmez evrensel hukuk kuralları içermektedir.

Modern ve doğal hukuk geleneğinin kavramsal yapılanmasında Grotius, Hobbes gibi önemli bir rol oynamış ve Hobbes’un öncüsü sayılmıştır. Hobbes’un öncüsü olarak değerlendirilmesinin nedeni, doğa yasasının temelinde var olduğunu gördüğü sağlam prensipleri ileri sürmesidir. Grotius’a göre doğa yasasında açıklanmış olan normatif

---

¹¹ Hugo Grotius, Savaş ve Barış Hukuku, (çev. Seha L. Meray), Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 27; Yıldırım Torun, Hugo Grotius’un Hukuk ve Siyaset Felsefesi, Kaknüs Yayınları. İstanbul, 2005, s. 72.

¹² Grotius, 2011, s. 21.

¹³ Hoffman, 1985, s. 27-28.

¹⁴ Murat Başer, İnsancıl Hukuk-Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014, s. 44.

¹⁵ Mehmet Ali Ağaoğulları; Levent Köker, Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı, İmge Kitabevi Yayınları, 2009, Ankara, s. 95.

prensipler, adalet ve ahlak olguları olarak anlaşılmıştır. Kendi açıklamalarına göre bu adalet ve ahlak prensipleri bireylerin kendileri ve mülkleriyle ilgili haklar ve yükümlülüklerdir; aynı zamanda politik toplumda bireylerin güvenliği ve haklarının korunması için gereken asgari şartları ifade eden önemli öğelerdir. *De Jure Belli ac Pacis* adlı eserinde Grotius, bireyin kendini koruması için yapmasına izin verilen iki temel doğa yasasından bahsetmektedir: Kişinin kendi hayatını savunması ile tehditlerden uzak kalmasına izin verilmesi ve kişinin hayat için gerekli olan şeyleri almasına ve elinde tutmasının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Bu iki ilke Grotius'un siyasal ilişkilerle ilgili ileri sürdüğü en önemli prensipleri oluşturmaktadır.¹⁶

Hobbes'tan farklı olarak Grotius, sadece devletlerin tebası olan bireylerin değil aynı zamanda ulusların ve devletlerin de normatif temelleri fikir ve iradi uyum bazında açıklanması gereken bu kanunlara uymaları için kendilerini zorlamaları gerektiğini düşünmektedir. Devletler arasındaki ilişkileri yöneten hukukun çoğunlukla pozitivist veya iradi bir hukuk olduğunu ve uluslararası politika alanındaki kanunlarla ilgili görüşleri bağlamında Hobbes'tan ayrılmaktadır. Ayrıca yine Hobbes'un bahsettiği politik toplumun ortaya çıkmasında bu toplumun mensuplarının gönüllü olarak kanunlara uyması şeklindeki önerisini de dikkate almıştır. Bu şekilde Grotius sivil toplumda sürdürülen yasal düzenin normatif temellerini açıklamıştır.¹⁷

Grotius, adalet ve ahlak kavramlarının ilk sıradaki prensiplerini tanımlarken hukukun öğelerini, insanların sosyal düzeni sürdürmek için bunu doğal arzularına ve eğilimine bağlamıştır. Grotius'a göre doğal hukuk sadece birincil prensipleri ve politik toplumdaki ilişkilerle ilgili kuralları bildiren bir kanunlar dizisi değildir. Doğal hukuk aynı zamanda devletlerin dış ilişkilerinde doğrudan uygulama alanı olan bir kanunlar dizisidir. Fakat Grotius doğal hukuk ile pozitivist veya iradi hukuk arasında kesin bir çizgi çekmektedir. Grotius'un çeşitli kanun sınıflandırmasına göre doğal hukuk, iradi hukuk (*ius voluntarium*) olarak adlandırdığı hukuktan ayrılmaktadır. Doğal hukuk, doğal sebeplere dayanmaktayken; iradesel hukuk, kaynağını sebeplerden değil iradeden almaktadır. Grotius'a göre iradi hukukun insani şeklini oluşturmak amacıyla uluslararası hukuk ve devletin iç hukuku birlikte ele alınmalıdır. İç hukuk devletteki sivil güç tarafından oluşturulmuşken bu durumun

---

¹⁶ Covell, 1998, s. 74.

¹⁷ Covell, 1998, s. 76-77.

aksine uluslararası hukuk, ulusların iradesinden kaynaklanmakta ve bağlayıcı normatif gücünü buradan almaktadır.¹⁸ Grotius, doğal hukuk ve uluslararası hukuku bugünkü çıkarı için çığneyen bir devletin de gelecekte kendi ulusu veya devletin “savunma duvarlarını”nın yıkılmasının söz konusu olacağını belirtmektedir.¹⁹

IV. IMMANUEL KANT’IN EBEDİ BARIŞ DÜŞÜNCESİ VE ULUSLARARASI HUKUK

Uluslararası modern hukuk sistemi ve teorik çerçevenin büyük bir bölümünün temelleri Avrupa’da 16. ve 17. yy.’da atılmıştır. Bu dönem uluslararası hukukun bağımsız devletler ve politik toplulukların arasındaki dış ilişkileri yöneten bir olgu olarak açıklanmaya başladığı bir dönemdir. Modern bir uluslararası hukukun sağlam temellerle Avrupa’da kurulması bu sebeple Rönesans ve Reform dönemlerini takiben Otuz Yıl Savaşlarını sona erdiren Westphalia Antlaşması (1648) sonrası modern devletlerin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Daha sonra Avrupa sınırlarının dışına uzanan ülkeler ve halklarla doğrudan ilgili bir uygulama olarak uluslararası hukuk, 16. ve 17. yy.’da bir kanunlar bütünü olarak oluşmaya başlamıştır.²⁰

Kant’ın Ebedi Barış eserinin temelleri 1713 Utrecht Barış’ının ardından Abbe de Saint-Pierre’nin Avrupa’da bir barışın sağlanması ve korunması için getirdiği devletler birliği tasarısı olan “Plan for Perpetual Peace” (*Avrupa’da Ebedi Barışın Sağlanması için Proje*) eserine dayandırılmaktadır.²¹ Ayrıca, Kant’ın 1795 Basel Antlaşması sonrası kaleme aldığı Ebedi Barış eseri ile dünya üzerinde Ebedi Barış’ın sağlanması için zorlukların olduğunu ancak imkansız olmadığını göstermesi bunu doğrular niteliktedir. Bununla birlikte normatif temeller üzerinde ortaya çıkan 1776 tarihli Amerika Bağımsızlık Bildirisi (Haklar Yasası) ve 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi Kant’ın düşüncelerinin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Bu bildiriler Kant’ın felsefi düşüncesinde Ebedi Barış’ın dünya üzerinde yerleşmesi fikri için önemli etkilere sahip olmuştur.

¹⁸ Covell, 1998, s. 74-75.

¹⁹ Grotius, 2011, s. 18-22.

²⁰ Covell, 1998, s. 71.

²¹ Allen W.Wood, Kant. (çev. Aliye Kovanlıkaya), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 221.

Völker Gerhardt’in belirttiği gibi Kant, devletlerin uluslararası ilişkiler ortamında istikrarlı bir duruma gelmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Ebedi Barış eserinin politik bir amaç taşıdığını ve bu nedenle geçmişten gelen barış problemine diğer bir ifadeyle barışı sağlamak ve bunu sürdürmek için şimdiye kadar fark edilmeyen bir politika teorisi geliştirdiğini belirtmektedir.²² Bununla birlikte Kant’ın amacı “Ebedi Barış” isimli eseri ile uluslararası hukukun gelişimine büyük katkı sağlayarak uluslararası düzenin ilerlemesinde ilk adımı oluşturmaktadır²³. Hukukun kural değil, ortak değerlerin başarılmasını sağlayan normatif bir sistem olduğunu belirten Spain, uluslararası hukukun birincil amacının barışı tesis etmek olduğunu ifade etmektedir.²⁴ Bu bağlamda barış düşüncesinin en büyük düşünürlerinden olan Kant, uluslararası ilişkiler disiplinine yaptığı katkılar bağlamında uluslararası hukuk, düzen ve dünya barışı gibi konularda günümüze kadar birçok felsefeci ve düşünürü etkilemiştir.²⁵ Dolayısıyla, Kant’ın uluslararası ilişkiler alanında en büyük katkısı onun normatif özelliklere verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Kant, metafiziği bir kenarda bırakarak, geliştirmiş olduğu metodu da normatif bir yaklaşım benimsemiş, diğer disiplinlerin kavramlarını dışlamış ve disiplinde tek üretim kaynağı olarak akli göstermiştir.²⁶

Kant’a göre insan, akıllı bir varlık olarak içgüdüsel hareket etmemelidir. Bu nedenle insan belirli bir gayret, deneme ve öğrenim sonucunda ilerleyebilmektedir. İnsanın akıl ile kazandığı bu özelliği daha sonraki kuşaklara aktararak belirlediği amaca yönelik bir hedefi olması

---

²² Völker Gerhardt, “Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant’ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne”, Kant Felsefesinin Politik Evreni, (çev/der. Hakan Çörekçioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 206.

²³ Walter B. Gallie, “Kant: Ebedi Barış Üzerine”, (drl. Faruk Yalvaç), Uluslararası İlişkiler ve Siyasal Düşünce, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 276.

²⁴ Anna Spain, “Deciding to Intervene”. Houston Law Review, Vol. 51 (847), 2014, s. 886. <https://ssrn.com/abstract=2410684>.

²⁵ Muhammed A. Ağcan, “Immanuel Kant ve Uluslararası: Egemen Devlet, Kozmopolitan Siyaset ve Evrensellik/Farklılık”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Sayı. 8 (32): 1–41, 2012, s. 1.

²⁶ İlhan Dağdelen, “Devlet Bilimi Metodolojisi -Hans Kelsen’in Saf Hukuk Kuramı ve Devlet Anlayışı”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Sayı. 1 (1): 1–44, 2004, s. 12.

gerektiğini belirtmektedir. İnsanın bu özelliği onun kendi geleceğini şekillendirmesinde en önemli kılavuz niteliği taşımaktadır.²⁷

Kant, barışı sadece devletlerle insanlar arasındaki ilişkinin doğal şartları olarak ele almamıştır. Aksine, insanlarla devletler arasındaki doğal şartları savaş durumu olarak ele almıştır. Bu sebeple barış devletinin resmen kurulması gerektiğine inanmıştır.²⁸ Dolayısıyla bütün savaşları yasadışı olarak değerlendirmektedir. Hiçbir savaş haklı sebepler gösterilerek meşru gösterilmeye çalışılmaması gerekmektedir. Kant, Ebedi Barış'ı gerçekleştirmenin yolunun öncelikle birkaç devletin buna rıza göstermesi gerektiğini ve daha sonra diğer devletlerinde (ki bu uzun bir zaman gerektirmekle birlikte) ebedi barışa yöneleceğini belirtmektedir.²⁹

Ahlaki buyruklar bireyin aklına yönelerek özgür olmasını gerektirmektedir. Bunun sonucunda akıl davranışlarımızı belirlemektedir. Kant'a göre akıl sahibi olan insan geleceği şekillendirebilmektedir.³⁰ Kant'ın, Ebedi Barış eseri açıkça uluslararası güvensizlik ortamını ortadan kaldırarak, ebedi barış için ortam hazırlamaktadır. Dolayısıyla Kant'ın dünya cumhuriyeti fikri şiddet ve ahlaki olmayan yollarla gerçekleştirilen ani bir devrim değil reformlar yoluyla kurulabilecek ahlaki bir yol izlenmesi gerekmektedir. Höffe'ün ortaya koyduğu gibi Kant'ın dünya cumhuriyeti tek bir hukuksal eylemle gerçekleştirilememektedir. Çünkü dünya cumhuriyeti düşüncesinde ahlaki bir buyruk olmanın yanı sıra "basiret kuralları"nın gerekli olduğu bir düzeni temsil etmesinden dolayı devletlerin başka devletler tarafından ortadan kaldırılmasının önünü kapatmaktadır. Anlaşmazlıkların her biri için ayrı ayrı müdahale gücü olan hukuki oluşumların meydana getirilmesi gerektiği ve bu sayede dünya cumhuriyetinin yavaş ama sağlam adımlardan oluşan bir hukuki oluşumun ürünü olabileceği ifade

---

²⁷ Cem Deveci, "Kant'ın Tarihe Bakışı: Yol Gösteren Tasarımlar Olarak İlerleme ve Barış", Varlık Dergisi, Sayı. 1166: 21-25, 2004, s. 21; Immanuel Kant, *The Metaphysics of Morals*, (çev. Mary Gregor), New York: Cambridge University Press, 1991, s. 3.

²⁸ Covell, 1998, s. 68.

²⁹ Thomas Mertens, "From 'Perpetual Peace' to 'The Law of Peoples: Kant, Habermas and Rawls on International Relations'", *Kantian Review* 6: 60–84, 2002, s. 61-62; Walter B. Gallie, (1978). *Philosophers of Peace And War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy*, New York: Cambridge University Press, 1978, s. 27; Gallie, 2015, s. 277.

³⁰ Deveci, 2004, s. 21.

edilmektedir.³¹ Dolayısıyla, Kant'ın, Ebedi Barış için önerdiği maddeler gerekli siyasi ve hukuki reformlar yoluyla ulaşılmaya olanak sağlayacak bir rehber niteliği taşımaktadır.

Bu noktada daha genel anlamda uluslararası toplumun uluslararası hukuka dayalı normatif değerlerde yükselen bir sistemin 21. yy.'da uluslararası hukukun “zayıf” olanlara karşı bir koruyucu, “güçlü” olanın ise haklarını garanti altına alan bir iyileştirmeye gidilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

V. FORMALİST HUKUK ANLAYIŞINDA NORMATİVİST POZİTİVİZM

Uluslararası hukukun gelişimine önemli katkısı olan ve uluslararası hukukun yol gösterici nitelik kazanmasında önemli yere sahip olan normatif-pozitivist olarak nitelenebilecek bu akımın en önemli temsilcilerinden olan Hans Kelsen'in düşünceleri çalışmanın daha geniş perspektiften ele alınmasını sağlayacaktır.

Kelsen'in hukuk ve devlet teorisi 19. yy. Alman pozitivism akımından etkilenmiştir. C. F. Von Gerber tarafından kurulan pozitivist okul, Laband ve Jellinek tarafından geliştirilmiş ve hukuk teorisinden tarihi, siyasi, sosyal ve ahlaki unsurları çıkarmayı amaçlamıştır. Bu okulun düşünceleri, Kelsen'in “Saf Hukuk Teorisi”nin temelini oluşturmaktadır. Ancak Kelsen bazı fikirleri ile bu okulun düşüncelerinden ayrılmakta ve birçok bakımdan özgünlüğü ile ön plana çıkmaktadır. Kelsen'in hukuk teorisinin gelişiminde etkili olan felsefik temel, Kant ve onu takip edenlerden özellikle Rudolph Stammler'in ve Marburg Okulu olarak bilinen Yeni-Kantçılık'a dayanmaktadır.³²

Yeni-Kantçı düşüncenin dayandığı felsefik temel Kant'ın ahlak ve hukuk felsefesi alanındaki düşünceleri yerine onun bilgi teorisini esas almaktadır. Yeni-Kantçı düşünürler, Kant'ın Pratik Aklın Eleştirisindeki

---

³¹ Otfried Höffe, “Uluslararası Hukuk Topluluğunun Teorisyeni Olarak Kant”, (çev/der. Hakan Çörekçioğlu), Kant Felsefesinin Politik Evreni, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 241.

³² Muvaffak Akbay, “Kelsen'in Hukuk ve Devlet Teorisi”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 4: 48–73, 1947, s. 29.

ahlak felsefesine değil, Saf Aklın Eleştirisi’indeki formalist bilgi teorisi düşüncelerine dayanmaktadır.³³

Katı formalist³⁴ yapısı nedeniyle normatif pozitivizm, eleştirilerin odağında yer almaktadır. Kelsen’in ulusal ve uluslararası hukuk bağlamında norma yaptığı aşırı vurgunun kendi içinde bir sarmal oluşturarak hukukun hukuk-dışı unsurlardan arındırılmasıyla gelişiminin engelleneceği düşünülmektedir.

Kelsen, yaptığı çalışmalar bağlamında monist (tekçi) görüş olarak adlandırılan yaklaşımın savunucuları arasında yer almaktadır. Kelsen bu bağlamda hukuk ile devleti birlikte tek bir unsur olarak ele almaktadır. Kelsen’e göre devlet (siyasi bir düzenleme olarak), görece merkezileşmiş hukuki bir düzeni temsil etmektedir. Bununla birlikte Kelsen, her hukuki düzenin bir devlet olmadığını ifade etmektedir.³⁵

Kelsen’e göre uluslararası hukuk, adem-i merkezîyetçi yapısı nedeniyle ilkel bir hukuk anlayışıyla aynı özellikleri göstermektedir. Uluslararası hukuk zorlayıcı bir düzen olarak ulusal hukukun aynı karakterini göstermektedir.³⁶ Uluslararası hukukun bu karakterinde uluslararası hukuku şu şekilde tanımlamaktadır: “Geleneksel olarak uluslararası hukuk olarak adlandırılan normatif düzen, geçerlilik alanlarını sınırlayan normları içermez; ve bu normatif düzen, başka bir hukuki düzende olmayan yüce bir hukuki düzen (*supreme legal order*) olarak kabul edildiği sürece, uluslararası hukuk düzeninin geçerliliği herhangi bir yönde sınırlandırılmaz”.³⁷ Kelsen’e göre ulusal ve

---

³³ Vecdi Aral, (1969). “Kelsen’in Hukuk Anlayışı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 34(1-4), 1969, s. 515; Sururi Aktaş, (2000). “Pozitivist Hukuk Kavramı Üzerine Eleştirisel Bir Refleksiyon”. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi 4 (1-2), 2000, s. 264.

³⁴ Kelsen’in formalist olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda ayrıntılı bir tartışma için Bkz. (Bezemek 2016).

³⁵ Hans Kelsen, “Saf Hukuk Kuramı: Devlet ve Hukuk Özdeşliği”, Devlet Kuramı, (der. Cemal Baki Akal), Dost Kitabevi, Ankara, 2013, s. 425–426.

³⁶ Ertuğrul Uzun, “Hukukun Saf Kuramı-Okuma Notları”. Hukuk Kuramı, 1 (5), 2014, s. 63.

³⁷ Hans Kelsen, Principles of International Law, Rinehart, New York, 1952, s. 94.

uluslararası hukuk birbirinden ayrı olarak düşünülemez için birleşik bir yapı arz etmektedir.³⁸

Ancak uluslararası hukuk devletlerin hukuk sistemi ile aynı yapıya sahip olmadığı için bazı yönlerden eksiklikleri bulunmaktadır. İlkel hukukta normların oluşturulması ve uygulanması için özel organlar bulunmamaktadır. Örneğin Kelsen, bir devletin diğer bir devlete karşı haklarını ihlal ettiği yönünde suçlaması ve diğer devletin bu suçu kabul etmemesi sonucu hakkının ihlal edildiğini düşünen devlete karşı misilleme veya savaş yoluyla tepki gösterme hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum ilkel hukukun karakteri olan kendi kendine yetme durumuyla açıklanmaktadır.³⁹ Her ne kadar ilkel hukuk anlayışı ve adem-i merkeziyetçi yapısı olsa da bu durum uluslararası hukukun hukuk olmadığı anlamına gelmemektedir.⁴⁰ Kelsen'in ifadesiyle "uluslararası hukuk normatif bir düzendir ve normatif bir düzen, geçerli normlar sistemidir. Hukuki normlar insan davranışlarını düzenler ve insan davranışları zaman ve mekanda gerçekleşir".⁴¹ Bu durum, nihayetinde uluslararası hukukun, kalıcı olarak bir dış hukuk düzeni olarak konumlandırılmasını sağlamaktadır.⁴²

Kelsen'in düşünce sisteminde ulusal hukuk ile uluslararası hukuku birbirinden ayırmak mantık olarak tutarsız bir duruma yol açmaktadır. Her iki hukuk sistemini ayrı düşünmek Kelsen açısından çözülmesi imkansız çelişkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.⁴³ Uluslararası hukukun temel işlevini (uluslararası hukukun tek başına gerçekleştirebileceği bir işlev olarak) bir ulusal hukuk düzenlerinin

---

³⁸ Hans Kelsen, *Introduction to the Problems of Legal Theory*, (ed. Bonnie Litschewski Paulson / Stanley L. Paulson), Clarendon Press, New Jersey, 1992, s. 111.

³⁹ Norberto Bobbio, "Kelsen ve Hukukun Kaynakları", *Devlet Kuramı*, (der. Cemal Baki Akal), Dost Kitabevi, Ankara, 2013, s. 467; Hans Kelsen, *Pure Theory of Law*, (çev. Marx Knight), The Lawbook Exchange, New Jersey, 2005, s. 323.

⁴⁰ Kemal Gözler, *Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999, s. 194-195.

⁴¹ Kelsen, 1952, s. 93.

⁴² Kelsen, 1992, s. 115; Luis, Eslava / Sundhya Pahuja, (2012). "Beyond the (Post) Colonial: TWAIL and the Everyday Life of International Law", *Verfassung und Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*. Vol. 45 (2), 2012, s. 216.

⁴³ Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 323.

geçerliliğinin bölgesel, kişisel, zamansal ve maddi alanlarını belirlemek ve bu belirtilen alanları koordine etmek olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Bernstorff'un ifade ettiği gibi Kelsen, uluslararası hukuk düşüncesinde ahlaki ve realist görüşü biçimsel olarak yan yana oturtmaktadır. Bu hukuki prensibin özünü devletlerin biçimsel eşitlik olarak eşit hak ve görevlere sahip olması oluşturmaktadır. Bu eşitlik, tarafsız bir biçim olarak küresel çıkarların tarafsızlaştırılmış bir biçimi ile uluslararası sistemi düzenleyen bir araç olarak görülmektedir.⁴⁵

Ulusal ve uluslararası hukuk birlikte değerlendirdiğinde, uluslararası hukuk düzeni ve çeşitli ulusal hukuk düzenleri tek bir yasal düzenin parçası olduğunu açıklamak için uluslararası hukuk normlarının ulusal hukukta düzenlenmesi ile açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, bilimsel olarak uluslararası hukuk kurallarının ulusal hukuk kuralları bağlamında tanımlanıp tanımlanmadığı ile ilişkilendirilmelidir.⁴⁶

Hukuk sisteminin gerekli gördüğü tüm temel özellikler uluslararası hukuk için de geçerli ve mevcut olarak bulunmaktadır. Kelsen bunu şu şekilde ifade etmektedir: “...burada kabul edilen şekliyle hukuk diğer bir deyişle uluslararası hukuk bir hukuk olarak değerlendirilmelidir”.⁴⁷ Çünkü Kelsen'e göre uluslararası hukuk uluslararası ilişkiler bağlamında “çatışma-çözme” fonksiyonuna sahip bir hukuk düzenini ifade etmektedir.⁴⁸ Uluslararası hukuku, devletlerin karşılıklı davranışlarını düzenleyen karmaşık normlar olarak tanımlayan Kelsen, ulusal hukukla uluslararası hukukun aynı anlamda bir hukuk olup olmadığı ve bu anlamda hukuk biliminin olası bir nesnesini oluşturup oluşturmadığını tartışmaktadır.⁴⁹

Kelsen, uluslararası hukuk bakımından en üst sırada örf ve adet hukukunu görmektedir. Uluslararası hukukta devletlerin eylemlerini veya örf ve adet kurallarının geçerliliğini, devletler arasındaki ilişkileri düzenlemek için ulusal hukuk düzenlemeleri tarafından yetkilendirilmiş devlet organları tarafından oluşturulduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla,

---

⁴⁴ Kelsen, 1952, s. 202.

⁴⁵ Jochen von Bernstorff, *The Public International Law Theory of Hans Kelsen*, Cambridge University Press, New York, 2010, s. 258.

⁴⁶ Hans Kelsen, *General Theory of Law and State*, (çev. Anders Wedberg), Harvard University Press, Massachusetts, 1949, s. 330.

⁴⁷ Kelsen, 2005, 321.

⁴⁸ Bernstorff, 2010, 257.

⁴⁹ Kelsen, 2005, s. 321.

örf ve adet kuralları, uluslararası hukukun genel normlarını oluşturmaktadır. Çünkü içerisinde bir zorunluluk bulundurmakta ve bütün devletler için haklar meydana getirmektedir.⁵⁰

VI. CARL SCHMITT VE ULUSLARARASI HUKUK ANLAYIŞI

Schmitt'in devlet düşüncesi, Normatif-pozitivist olan Georg Jellinek'in somut yurttaş anlayışının üzerinde, devlete en önemli rolü veren ve devleti daha üst bir yere taşıyan “devlet etrafında bütünleşmiş bir ulus” meydana getirmektedir. Schmitt, Normatif-pozitivistlere karşı *kararcılığı* savunduğu yönündeki görüşlerinde Jellinek ve Kelsen'e karşı bir görüş içinde olmuştur.⁵¹

Schmitt'in düşünceleri özellikle 11 Eylül sonrası önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle düşüncelerinin gerçekte örtüştüğü şeklinde birçok yorum yapılmıştır. Schmitt, ABD veya başka diğer hegemon devletin boyunduruğunda depolize olmuş devletlere karşı çıkmaktadır.

Hukuki pozitivismi bu yönüyle eleştiren Schmitt, çağdaşı Kelsen ve diğer pozitivistlerin düşüncelerinin hareket noktasının yanlışlığını belirtmektedir. Schmitt, normların geçerliliğinin karara bağlı olduğunu buna karşın verilen kararların normlar ile değerlendirmeye tabi tutulamayacağını ve normların “formel ve genel” olmasına rağmen kararın “insani bir eylem” olduğunu belirtmektedir.⁵² Schmitt, kararın hukuktan önce geldiğini ve aynı zamanda hukuktan bağımsız olduğunu dile getirmektedir.⁵³ Schmitt'e göre karar kendini sadece normatif

---

⁵⁰ Kelsen, 2005, s. 65.

⁵¹ Carl Schmitt, Partizan Teorisi: Siyasal Kavramı Üzerine Bir Arasöz, (çev. Sibel Bekiroğlu) Nika Yayınevi, Ankara, 2017, s. 22; Carl Schmitt, Siyasal Kavramı, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 12-13.

⁵² M. Cem Oğuz, “Romantizm ve Carl Schmitt'de Desizyonizm Fikri”, Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar: Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları, (ed. Hilal Onur İnce), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2010, s. 77; Cem Deveci, “Faşizmin Yorumlanması ya da Carl Schmitt'in Saf Siyaset Kuramı”, Liberalizm, Devlet, Hegemonya, (der. Fuat Keyman), Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 53-55.

⁵³ Funda Gürsoy Kaya, Felsefe ve Teolojinin Kavşağında Schmitt ve Strauss'ta “Politik Olan”, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 131.

bağımlılıktan kurtararak mutlak bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla karar, norm gibi hukuk çerçevesinde kalmaktadır.⁵⁴

Schmitt, 1922’de kaleme aldığı Siyasi İlahiyat (*Political Theology*) kitabında ele aldığı egemenlik hakkındaki görüşlerini, “Egemen olağanüstü hale karar verendir” ifadesi ile tartışmaların odak noktasına oturmuştur.⁵⁵ Egemene verdiği bu önem ile Schmitt, “egemeni normal durumların, günlük kurumsal işleyişin, hukuk düzeninin ve olağan toplumsal yaşamın hem dışına hem de üzerine yerleştirmektedir”.⁵⁶ Kaya’nın belirttiği gibi, Schmitt’in ortaya koyduğu düşünce, “Hobbesçu mutlakiyetçi egemenlik kavramıyla Sieyes’in kurucu iktidar (*pouvoir constituant*)’ının bir kombinasyonu”nu oluşturmaktadır.⁵⁷

Schmitt’in düşüncesinde diğer önemli bir kavram “*istisna hali*”dir. Kelsen gibi hukukçuların norm kavramına yaptığı atıflar Schmitt için normativist hukuk anlayışının yanlış yönünü oluşturmaktadır. Schmitt önceden varolan normların istisnai durumda alınacak kararlara temel oluşturamayacağını savunmaktadır⁵⁸ ve aynı zamanda istisna durumunun ampirik olarak öngörülemeyeceğini ve kodifiye edilemeyeceğini belirtmektedir.⁵⁹

Schmitt’in düşüncelerinin somut halini ABD politikaları çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. ABD gerekli gördüğü durumlarda yani kamu güvenliği için tedbirler alması söz konusu olduğu dönemde *habeas corpusu* askıya alabilmektedir. Bu durum çoğu zaman kalıcı hale gelmektedir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD’nin SSCB ile mücadelesi sırasında ABD’de bulunan komünizmin sempatan vatandaşlarına karşı uygulanan politikaları örnek olarak gösterilebilir. 11 Eylül sonrası Amerikan Kongresi ABD’ye yapılacak olan uluslararası terör faaliyetlerinin engellenmesine yönelik terörizmin engellenmesi için olağanüstü hal ilan eden George W. Bush’a ABD Yurtseverlik Yasası

---

⁵⁴ Carl Schmitt, Siyasal İlahiyat, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014, s. 17.

⁵⁵ Schmitt, 2014, s. 13.

⁵⁶ Deveci, 2002, s. 67.

⁵⁷ Andreas Kalyvas, Democracy and the Politics of the Extraordinary: Max Weber, Carl Schmitt, and Hannah Arendt, Cambridge University Press, New York, 2008, s. 88-89; Kaya, 2010, s. 403.

⁵⁸ Schmitt, 2014, s. 14.

⁵⁹ Nur Vergin, Siyasetin Sosyolojisi, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 107.

(*Patriot Act*) ile bu faaliyeti planlayanlara, yardım eden uluslara veya organizasyonlara karşı her türlü tedbirin alınması için yetki vermiştir. Bu yetki özgürlüklerin kısıtlanmasına kadar gitmiş ve özel yaşam dahil şüpheliler hakkında araştırma yapılması ve süresiz gözaltı ve soruşturma yetkisi ile donatılmıştır.⁶⁰

Diken ve Laustsen'in de belirttiği gibi 11 Eylül saldırıları ile ortaya çıkan yeni terör kavramı ile klasik terör anlayışı arasında ayırım yapılmaktadır. Klasik terör anlayışı siyasi olarak düşmanlarını hedef olarak görmektedir. Ayrıca politik hedeflerini gerçekleştirmek için bunu yapmaktadırlar. Ayrıca yeni terör anlayışı, klasik terör anlayışından farklı olarak hedef kitlesi önceden belirlenmiş ve bunun üzerine hareket etmektedir. Yeni terör anlayışı bunu değiştirerek hedefi belirsiz ama korku ve yıkımı maksimum seviyeye çıkarmayı amaçlamaktadır.⁶¹ Dolayısıyla, 11 Eylül sonrası verilen bu yetki ile sosyal veya uluslararası yaşamın tüm alanlarında güvenlik algıları değişmiştir. ABD, güvenliği ön plana alarak özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler alması giderek olağan bir durum haline gelmiştir. Yani *istisna hali* kalıcı bir hale dönüşmüştür. Schmitt'in istisna halinin kalıcı olmaması gerektiği yönündeki düşüncelerinin tersine bir durum oluşturmuş ve olağanüstü hal artık olağan bir hale dönüşmeye başlamıştır. Bu nedenle Schmitt'in tanımladığı olağanüstü hal kısa süreli olup zaman içerisinde normale dönmesi gerekmektedir. Bu durumun 11 Eylül üzerinden uzaklaştıkça daha fazla istisnayı içerdiği ve olağanüstü önlemlerin daha da artırıldığı söylenebilir.

Schmitt, bir realist olarak değerlendirildiğinde, onun düşüncelerinin uluslararası hukuk anlayışına da yansıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Liberalizmin eleştirisinde ve uluslararası hukukun bu bağlamda egemen olan güçler tarafından yönlendirildiği veya uluslararası hukuk kurallarına uymamaya yönelik davranışlar sergilemenin Schmitt tarafından evrenselcilik eleştirisi payının büyük olduğunu belirtmek gerekmektedir.

---

⁶⁰ Alain de Benoist, Carl Schmitt Today: Terrorism, 'Just' War, and the State of Emergency, Arktos, London, 2013, s. 85-96.

⁶¹ Bülent Diken / Carsten Bagge Laustsen, "7-11, 9/11, and Postpolitics". Alternatives: Global, Local, Political, Vol. 29 (1), 2004, s. 90.

Carl Schmitt için hukukun özünü siyasal olan oluşturmaktadır.⁶² Dolayısıyla Schmitt'in hukuk ve düzen anlayışının kavranması açısından *nomos*'un anlamının ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. *Nomos*'un tanımının açıklaması ise net bir şekilde belirli olmamasına rağmen Schmitt'in açıklamaları ile kavram açıklanmaya çalışılmaktadır.

Schmitt'e göre *nomos* kelimesi kural, yasa, düzen kelimesinden daha derin anlamlara sahip bulunmaktadır.⁶³ Schmitt, *The Nomos of the Earth* eserinde rasyonel ve hukuki uluslararası bir düzenin yapısına yönelik düşüncelerini ifade etmektedir. Avrupa'nın böyle bir düzenin rasyonel kaynağı olacağına inanmaktadır.⁶⁴

Schmitt, politik yaşam biçimi olarak Avrupa egemen devlet yapısına istikrarlı en iyi yapı olarak görmektedir. Ancak Avrupa egemen devlet yapısı, liberal çoğulculuğun giderek artan bir şekilde kabul edilmesi ve çok sayıda özel çıkarlar ile siyasi iktidar mücadelesi tarafından zayıflamıştır.⁶⁵ Bu anlayış, Schmitt'in uluslararası hukuk anlayışında 16. ve 19. yy. arası geçen üç yüz yıllık *Jus Publicum Europeaum*'un önemli bir yere sahip olmasına neden olmuştur. Öncesinde Ortaçağ'ın Respublica Christiana (*Christendom*) tam bir Avrupalı düzeni ifade etmesine rağmen küresel olarak nitelendirilememektedir. *Jus Publicum Europeaum*, Schmitt'in uluslararası hukuka Avrupalı bakışını yansıtmaktadır. Bu bakış açısı uluslararası hukukun uygulanmaya başladığı dönem olarak değerlendirilmektedir.⁶⁶ Coğrafi keşiflerin etkisi ile 16. yy.'dan itibaren deniz ve karadan oluşan yeni *nomos* ortaya çıkmaya başlamıştır. Bununla birlikte yeni yerlerin Avrupalılar tarafından keşfi (istilası/fethi)

---

⁶² Müge Dalar, “Yeni Savaşlar Yeni mi?: Schmitt ve Kelsen Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Mülkiye Dergisi*, 38 (3), 2014, s. 7.

⁶³ Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, Telos Press Publishing, New York, 2006, s. 326.

⁶⁴ Mitchell Dean, “A Political Mythology of World Order: Carl Schmitt's Nomos”, *Theory, Culture and Society*, 23 (1), 2006, s. 3; John P. McCormick, “Carl Schmitt's Europe: Cultural, Imperial And Spatial Proposals For European Integration, 1923–1955”, *Darker Legacies of Law in Europe: The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions*, (ed. Christian Joerges / Navraj Singh Ghaleigh, Hart Publishing, Oxford, 2003, s. 134.

⁶⁵ Paul Edward Gottfried, *Carl Schmitt: Politics and Theory*, Greenwood Press, New York, 1990, s. 6.

⁶⁶ Dalar, 2014, s. 17; Schmitt, 2006, s. 25.

beraberinde yeni bir düzenin habercisi niteliği taşımaktadır. Bu yeni yapıyla birlikte devletin hem içinde hem de dışında teolojik düzenin yıkıldığı bir alan ortaya çıkmış ve “yeni bir Avrupa uluslararası hukuku”nun oluşmasını sağlamıştır.⁶⁷

Schmitt’in ifade ettiği gibi Roma Hukukunun bir mirası ve yüzyıllar boyunca oluşmuş örf adet hukuku olan *Jus Publicum Europeaum*, savaşları veya kaos ortamının oluşmasını engelleyen bir *Katechon* olarak değerlendirilmektedir.⁶⁸ Bu nedenle *Jus Publicum Europeaum*’un Avrupa’ya ait bir devletler arası hukuk olarak kalması gerekmektedir. Bunun küresel bir uluslararası hukuka dönüşmesi Schmitt açısından sakıncalı ve imkansız olarak addedilmektedir. Bu dönüşümün başlangıcını ise 1885 yılında gerçekleştirilen Kongo Konferansı oluşturmaktadır. Bu Konferans’ta ABD, Kongo Bayrağı’nı tanımış ve Japonya gibi bir Asya devletini Dünya Posta Teşkilatı’nın bir üyesi olarak kabul etmiştir. Bu noktada Schmitt, *Jus Publicum Europeaum*’un küresel bir uluslararası hukuka dönüştüğünü ve bunun yüzyıllar boyunca oluşmuş bir hukukun Avrupa dışındaki devletleri de içine alacak şekilde oluşmasının mümkün olmadığını dile getirmiştir. Özellikle 19.yy. ile birlikte başlayan bu uluslararası hukukun yeni sakıncalı formu diğer bir deyişle *Jus Publicum Europeaum*’un küresel bir uluslararası hukuka dönüşmesi sadece normlar bağlamında dönüşmesi, sorunların da başlangıcını oluşturmuştur. Dolayısıyla Schmitt normatif kurallar bağlamında uluslararası hukuku kabul etmemektedir.⁶⁹

Jus Publicum Europaeum’a göre devletleri yargılamak için herhangi bir gücün varlığından söz etmek mümkün değildir.⁷⁰ Gerçekte insanlık adına yapılan uluslararası savaşları meşru/adil ancak ulusal çıkarlar doğrultusunda yapılan savaşları gayrimeşru/adaletsiz olarak nitelendirilerek “yeni adil savaş”ın ne olduğu bu sayede ortaya çıkmaktadır. Savaşın ortaya çıkmasını engelleyen bir *Katechon* olan *Jus Publicum Europeaum*’un uluslararası hukuk olarak evrilmesi savaşların uluslararası olarak nitelendirilmesi ile birlikte sonsuz bir savaşa

---

⁶⁷ Schmitt, 2006, s. 140.

⁶⁸ Schmitt, 2006, s. 25.

⁶⁹ Schmitt, 2006, s. 214–227.

⁷⁰ Carl Schmitt, *Writings on War*, (çev. Timothy Nunan), Polity Press, UK, 2011, s. 156.

dönüşmüştür.⁷¹ Bu ise Kant'ın Ebedi Barış'a yönelik düşüncelerini "Ebedi Barış için ebedi savaşa dönüştürerek gerçek anlamda barışı tesis etmekten söz edilemeyeceği anlaşılmaktadır."⁷²

Benoist'in belirttiği gibi savaş ve barış arasındaki keskin ayrım 20.yy.'dan itibaren bulanıklaşmıştır. Savaşlar artık silahların sustuğu anda kaybeden tarafın cezalandırılmasına ve halkın yeniden eğitilmesine kadar giden süreçler yaşanmasıyla birlikte Schmitt'in düşüncesinde önemli bir yere sahip olan istisna ve norm arasındaki ayırmda gittikçe yok edilmektedir.⁷³ Bu ise Schmitt'in uluslararası hukukun Avrupa dışına çıkarak uluslararasılaşmasının sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Çünkü *Jus Publicum Europeum*'un somut düzenle ortaya çıkan sürecinin diğer devletleri kapsayacak şekilde genişletilmesi kimin savaş ve barış kavramlarına ne anlam yüklediği ile ilgilidir.

Dolayısıyla ABD'nin ve Avrupa'nın Afganistan'a müdahalesi (diğer müdahaleler de buna örnek gösterilebilir) bitmeyen bir savaşa girildiğini ve barışın ne olduğunun ancak ve ancak ABD tarafından ortaya konulacağı şekliyle bir barış olarak tanınacağı görülmektedir. Böyle bir barışın ne zaman olacağını ve uluslararası hukukun Schmitt düşüncesinde ne zaman bir *Jus Publicum Europeum*'un kazandığı gerçek anlamıyla uygulanacağı belirsizliğini korumaktadır. Bu belirsizlik iyileştirici yaklaşım bağlamında ele alınması durumunda çözüme kavuşması olası görünmektedir.

VII. ULUSLARARASI HUKUKA ÇÖZÜM ÖNERİSİ: ULUSLARARASI HUKUKTA İYİLEŞTİRİCİ YAKLAŞIM

Uluslararası hukukun, bir üst otorite eksikliğinde nasıl konumlanması gerektiği ve devletlerin ve bireylerin uluslararası hukuk karşısındaki konumları farklı eleştirel çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Bu başlık altında incelediğimiz İyileştirici Yaklaşım uluslararası hukukun konumunun saptanması ve uluslararası sorunlar karşısında çözüm önerisi sunmaktadır.

---

⁷¹ Can Karaböcek, "Carl Schmitt: Modern Devlet Düşüncesinde Şeytanın Avukatı", Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, Sayı. 21, 2012, s. 223.

⁷² Benoist, 2013, s. 25-29.

⁷³ Benoist, 2013, s. 35.

19. yy.'dan itibaren uluslararası hukuk ve siyaset yeni bir düzlemde ele alınmaya başlamıştır. Bu düzlem hukukun kurumsallaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Morgan'ın ifadesiyle "hukuk artık uluslararası ilişkiler dünyasını yönetmek için çalışmaya başlamıştır".⁷⁴ Bununla birlikte hukukun uluslararası ilişkiler bakımından yön verici etkisinin artması ile uluslararası hukukun nasıl olması gerektiği yönündeki tartışmalar da beraberinde gelmiştir.

Uluslararası hukuka normatif yaklaşımların gerekli olduğu yönündeki düşünceler eleştirel yaklaşımlar içinde de kendini göstermiştir. Bu yaklaşımlar özellikle güce dayalı bir dış politika yapımından, normatif temellerde savaş, barış, müdahale gibi kavramların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Koskenniemi'nin belirttiği gibi hukuk, siyaset ve ahlak arasındaki ayrımın yeniden ele alınması gerekmektedir.⁷⁵ Dolayısıyla modern uluslararası hukuk; statik olmayan, dinamik bir yapıya sahiptir.⁷⁶ İyileştirici yaklaşım da bu anlamda uluslararası sistemin sorunlarını yok saymak ya da uluslararası hukuk dışında yeni oluşumlarda aramak yerine, farklı düşünce yapılarına sahip düşünürlerin katkı sağladığı bir yaklaşım olarak uluslararası sistemin problemlerine karşı yine sistemin içerisinde çözüm arayışları bu yaklaşımın temel özelliklerinden birini oluşturmaktadır.⁷⁷

İyileştirici/İlerletici Yaklaşım (*Progressive Approach*)⁷⁸, uluslararası ilişkiler bağlamında uluslararası hukukun nasıl değerlendirilmesi gerektiğini belirten ve daha önemli olan uluslararası sistemin kronikleşen sorunlara çözüm önerilerinin neler olduğunu açıklamaya çalışarak işe başlamakta ve bu sorunların çözümünün uluslararası hukuk bakımından neler olduğunu araştırmaktadır. Bu

---

⁷⁴ Edward M. Morgan, "International Law in a Post-Modern Hall of Mirrors: International Legal Structures, by David Kennedy", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 26 (1), 1988, s. 209.

⁷⁵ Martti Koskenniemi, *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 69.

⁷⁶ Peter Malanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, London: Routledge, 1997, s. 30.

⁷⁷ Ali Murat Özdemir, *Güç, Buyruk, Düzen*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s. 32-33.

⁷⁸ Çelebi ve Özdemir'in Türkçe çevirisi dikkate alınarak bundan sonra İyileştirici Yaklaşım olarak adlandırılacaktır.

yönüyle iyileştirici yaklaşım, “hukukun baskıcı işlevini geri plana alarak, hukukun iyileştirici ve ideolojik işlevini ön plana çıkarmaktadır”.⁷⁹

Uluslararası sistemin karşılaştığı sorunlara çözüm arayışları uluslararası hukukun sadece teknik yönünü ele alan bir işleve sahip değildir. Uluslararası hukuk, uluslararası sistemin devlet ve toplum arasındaki temel düşünce bağlamında bir parçasını oluşturmaktadır. Aksi takdirde uluslararası hukuk normatif bakış açısı dışında baskıcı ve bu baskıyı meşrulaştıran bir araç haline gelecektir.⁸⁰ Bu durum uluslararası hukukun, hukuk olarak sağladığı faydaların aksine hukuk dışı uygulamaların meşrulaştırılması ve sonucunda uluslararası barışı ve düzeni tehdit edecek nitelikte sorunlara neden olması muhtemel görünmektedir.

Realist paradigmanın en önemli temsilcilerinden olan Morgenthau'nun realist görüşleri ile normatif uluslararası hukukun farklı ancak ortak amaç doğrultusundaki iyileştirici veya üçüncü dünyacı yaklaşımların görüşlerinin haklılığını göstermektedir. Morgenthau, uluslararası hukuku uluslararası sistemin adem-i merkezîyetçi yapısı nedeniyle *ilkel hukuk* olarak tanımlamaktadır.⁸¹ Bu görüşünü değiştirmeyen ancak II. Dünya Savaşı sonrası geçen otuz yıl sonrasında uluslararası sistemin normatif temellerde gerçekleştirilebileceği yönündeki görüşleri ile uluslararası sistemin yeniden şekillenmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸² Çünkü Chimni'nin belirttiği gibi, hukuk ve ahlak arasındaki içsel ve dışsal etkiler, dikkate alınması gereken ve uluslararası sistemin uluslararası ahlak çerçevesinde yeniden düzenlenmesi ihtiyacı küresel anlamda bir gerekliliğe işaret etmektedir.⁸³

Özdemir'in ifadesiyle uluslararası hukuk, sistemin sorunlarının oluşmasında önemli etkileri olan tek taraflı kararların ve uygulamaların karşısına evrensel değer yargılarını ve hukukun üstünlüğünü

---

⁷⁹ Hürkan Çelebi, Ali Murat Özdemir, “Uluslararası Hukukta Eleştirel Yaklaşımlar”. Uluslararası İlişkiler, 7 (25), 2010, s. 71-86.

⁸⁰ B. S. Chimni, International Law and World Order: A Critique of Contemporary Approaches, London: Sage Publications, 1993, s. 11.

⁸¹ Hans Morgenthau, Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace, Peking University Press, Beijing, 1997, s. 265.

⁸² Necati Polat, Ahlak, Siyaset, Şiddet-Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 80-81.

⁸³ Chimni, 1993, s. 12-15.

koymaktadır.⁸⁴ Örneğin kurulan bir uluslararası mahkemeye devletlerin yanı sıra toplumun önde gelenlerinin de başvurabileceği fikri Vietnam Savaşı sonrası 1960'lı yıllarda ABD siyasi ve askeri üst düzey yetkililerin yargılanması için bağımsız bir mahkemenin kurulması⁸⁵ uluslararası hukukun “güçlü olanın amaçlarını gerçekleştirmek için meşruluk aracı” olmasının ötesine geçmek adına önemli gelişmeleri simgelemektedir.⁸⁶ Ayrıca Falk'ın belirttiği gibi, Nikaragua davasında⁸⁷ Uluslararası Adalet Divanı'nın kararı⁸⁸, uluslararası hukukun iyileştirici yönünün geliştiğine işaret ederek umut verici gelişmeler olarak nitelendirilmektedir.⁸⁹ UAD'nin verdiği kararın uluslararası hukukun yapıcı özelliğini göstermesi açısından değerlendirilmektedir.⁹⁰ Bu ve benzeri gelişmeler günümüze kadar tartışmaların odak noktasını oluşturarak gelecekte uluslararası sistemin ve sistem içerisindeki olumsuz sonuçların önüne geçmek için önemli fırsatlar sunmaktadır. Uluslararası hukuk sadece suçlu olana müeyyide uygulamak için değil gelecekte oluşabilecek sorunlara karşı bir temel oluşturması adına iyileştirilmesinin evrensel değer yargıları ve hukukun üstünlüğünün yolunu açmaktadır.⁹¹

Uluslararası hukuk, Phillipe Sands gibi iyileştirici yaklaşım düşünürlerine göre sağlıklı bir şekilde çalışmaktadır. Sands'a göre uluslararası hukuk, uluslararası eylemlerin meşruiyetini

---

⁸⁴ Özdemir, 2011, 34.

⁸⁵ Örneğin The Permanent Peoples' Tribunal için bkz. <http://permanentpeoplestribunal.org/?lang=en>

⁸⁶ Chimni, 1993, s. 17-30.

⁸⁷ Nikaragua'da Askeri ya da Yarı Askeri Faaliyetler Davası (Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua). Literatürde kısaca Nikaragua Davası olarak anılmaktadır.

⁸⁸ Uluslararası Adalet Divanı (UAD), ABD'nin Nikaragua'da muhalif gruplara destek vermesini uluslararası hukukun vazettiği iç işlerine karışmama ve kuvvet kullanmama ilkelerinin ihlali olarak değerlendirmiş ancak bu desteğin “silahlı saldırı” kapsamında olmadığını belirtmiştir. UAD, uluslararası hukuku ihlal etmesi nedeniyle ABD'yi tazminata mahkum etmiştir (Gündüz 2014: 161; Kedikli 2005: 13; Yılmaz ve Irk 2015: 158-159).

⁸⁹ Richard Falk, “The World Court's Achievement”, The American Journal of International Law, Vol. 81 (1), 1987, s. 106.

⁹⁰ Çelebi / Özdemir. 2010, s. 78.

⁹¹ Chimni, 1993, s. 30.

değerlendirmek/yargılamak için bağımsız ve ortak değerler üzerine devletlerin belirli bir noktaya kadar davranışlarına minimum düzeyde standart getirmektedir.⁹² Sands, uluslararası hukukun bir hukuk olarak gelecekte de uluslararası sistemde düzeni sağlamak için önemini devam edeceğini ileri sürmektedir. Sands'a göre hegemon devletler zayıf oldukları dönemde uluslararası hukuka riayet etmektedir. Güçlü olduğu dönemde ise uluslararası hukukun ötesine geçmeye her zaman teşebbüs etme eğiliminde olmuşlardır. Sands, Robert Kagan'ın savunucusu olduğu bu düşüncenin özellikle günümüzde uluslararası sisteme uygulanmasının zorluğuna değinmektedir. ABD de diğer hegemon güçler gibi zayıf dönemlerinde uluslararası hukuk kurallarına bağlı kalmaya çalışmış ancak özellikle 20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren uluslararası hukuku çıkarlarının önünde engel olarak görmesi ile bu durum değişmeye başlamıştır. Ayrıca ABD, ekonomik çıkarları sadece askeri güç aracılığı ile değil, değişen ve küreselleşen dünyada uluslararası hukukun kendisine engel olmadığı sürece kullanımından yana tavır almaktadır. Bu nedenle ABD'nin uluslararası politika yapımında ikircikli dış politikasını bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. ABD'nin tek taraflı davranışının ABD açısından istenen bir durum olup olmadığı tartışma konusu olsa da uluslararası hukukun uygulanmasında ve anlaşmaların yerine getirilmesinde ABD belki diğer devletlerden daha çok ihtiyaç duymaktadır.⁹³ ABD'nin uluslararası hukukun sadece güçlüünün hukuku olduğuna dair görüşlerle birlikte hareket ettiği yine de gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)'de tek taraflı veto hakkının çıkarları doğrultusunda kullanılması ve uluslararası hukukun kozmopolit bir uluslararası sistemdeki yerini ihmal etmeye gayet müsait olduğu ve ayrıca ABD müdahaleleri Falk'ın belirttiği gibi adil bir dünya düzeni için engelleyici olmamalıdır.⁹⁴

Terörizmle mücadele bağlamında Afganistan müdahalesinde olduğu gibi ABD, uluslararası koalisyonlara/müttefiklerine ve müdahalelerin meşruiyeti konusunda uluslararası hukuk bakımından sorunlu yapısına rağmen uluslararası hukuka ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir ifade ile Afganistan müdahalesi ile sorunlu müdahale yine de müttefiklerin desteği için geçerli ve kabul edilebilir nedenlerin dünya

---

⁹² Phillipe Sands, *Lawless World: Making and Breaking Global Rules*, Penguin Books, London, 2005, s. 239.

⁹³ Sands, 2005, s. 237-238.

⁹⁴ Richard Falk, "Reflections on Democracy and the Gulf War". *Alternatives*, Vol. 16 (2), 1991, s. 274.

kamuoyu ile paylaşılmasını gerektirmiştir.⁹⁵ Bu durum göstermektedir ki, uluslararası hukuk her ne kadar sorunlu yapısı veya işleyişi olmasına rağmen yine de uluslararası hukukun etkin hale getirilmesi için gerekli değişikliklerin uluslararası toplumun ortak katılımı ile revize edilebileceği dikkate alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda farklı düşüncelere sahip uluslararası hukukçuların iyileştirici yaklaşım olarak ortaya çıkan görüşlerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sands'ın belirttiği gibi küreselleşen dünyada “doğa durumu” söz konusu değildir. Dolayısıyla devletlerin uluslararası toplumu yok sayarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi veya uluslararası yükümlülüklerinden kendini muaf tutmaya çalışması kabul görmeyen ve karşılığında gerekli uluslararası hukuk kuralları işletilebilecek bir durum haline gelmiştir.⁹⁶

Peter Fitzpatrick ise uluslararası hukukun tarafsız olup olmadığı tartışmalarının yerini bunun sürdürülüp sürdürülemeyeceği konusundaki tartışmalara bıraktığını ifade ederek hegemon devlet ile uluslararası hukuk arasında karşılıklı bir bağımlılık olduğunu öne sürmektedir. Çünkü hegemon devletin tek tarafılığı hem onun yükselişinde hem de düşüşünde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁷

Dolayısıyla ABD, 11 Eylül saldırılarının ardından tek tarafılığı doğrudan değil ancak dolaylı olarak koalisyonlar yoluyla bunu gerçekleştirmektedir. Savunulduğu üzere bu düşünce ABD'nin uluslararası hukuk ile karşılıklı bağımlılığı, çıkarlarına hizmet ettiği sürece uluslararası hukuk bir hukuk olarak kalmaktadır. Bunu gerçekleştirememesi (çıkartlarını bu yolla elde edemediği) durumda gücünü kullanarak (tek taraflı veya koalisyonlar şeklinde) etkili olmaya çalışmaktadır. Fitzpatrick buna örnek olarak dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in “*Misyon koalisyonu belirlemeli, koalisyon misyonu değil*” sözünü hatırlatmaktadır.⁹⁸

İyileştirici yaklaşımın önde gelen düşünürlerinden olan Koskeniemi, uluslararası hukukun sosyal bir işlevi yerine getirdiğini

---

⁹⁵ Sands, 2005, s. 238.

⁹⁶ Sands, 2005, s. 239.

⁹⁷ Peter Fitzpatrick, “‘Gods would be needed...’: American Empire and the Rule of (International) Law”, *Leiden Journal of International Law*, 2003, Vol. 16 (3), s. 429.

⁹⁸ Fitzpatrick, 2003, s. 430.

ifade etmektedir. Buradan hareketle hukukun amacının sosyal sorunların çözümü için gerekçe ortaya koyması ve kendi öznelliklerimizi kontrol altında tutmamızı sağlaması olarak tanımlanmaktadır.⁹⁹ Bu durumu uluslararası hukukun gelişim sürecinin *apoloji*¹⁰⁰ ile *ütopya* arasında gerçekleşen bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Koskenniemi, bu düşüncelerini geliştirmesinde Walter Ullmann'ı takip ederek uluslararası ilişkiler bağlamında düzen ve yükümlülükler konusunda iki yol izlemektedir: Birincisi devlet davranışlarına, irade ve çıkarına üstün olan adalete, ortak menfaatlere, ilerlemeye, uluslararası toplumun doğasına yapılan vurgu ile ön planda olmasıdır. İkincisi; devlet davranışları, irade ve çıkarına ilişkin düzen ve yükümlülükler dayanmaktadır. Her iki özellik birbirini kapsayıcı ama aynı zamanda dışlayıcı bir durumu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Koskenniemi uluslararası hukukun bu ikilem üzerinden hareket ettiğini ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle Koskenniemi, *alçalan ve yükselen yaklaşımlar* çerçevesinde uluslararası hukuk veya uluslararası ilişkiler konusundaki belirsizliği ortaya koymaktadır. Koskenniemi, bu iki yaklaşımın bir orta yolunun bulunmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, normatif konular ya devlete üstün olmaktadır ya da devlet normatif konuların üstünde ve belirleyicisi konumundadır. Yükselen ve alçalan yaklaşımlar, uluslararası hukuki argümanların dinamiklerini oluşturmaktadır. Koskenniemi, uluslararası hukuki argümanların yapısını bu iki yaklaşımın karşıtlığında ifade edilen bir iç mantığa sahip olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰¹ Daha açık bir ifadeyle, bir yandan devlete üstün olmak anlamında normatif bir düzen için devletin irade, çıkar ve davranışlarını sınırlandırılmaya çalışılmakta, diğer yandan normatif bir düzen devletlerin irade, çıkar ve davranışları bağlamında şekillendirilmektedir.¹⁰² Bu süreçte apoloji ve ütopya arasında örneğin egemenlik-uluslararası toplum, hukuk-yorum, irade-

---

⁹⁹ Koskenniemi, 2005, s. 24-25.

¹⁰⁰ Apoloji, kelime olarak “savunma” veya “savunma amacıyla yapılan konuşmayı” ifade etmek anlamında, somut durumların savunulmasını ifade etmektedir (Tarakçı 2005: 136). Hukuk, yükselen yaklaşımlarla somut nitelikler kazanmakta ve olayların savunulması anlamında apolojizme kaymaktadır. Alçalan yaklaşımda ise hukuk, normatif nitelik kazanarak onun ütopyacı bir özellik kazanmasına neden olmaktadır (Polat 1999: 93).

¹⁰¹ Çelebi / Özdemir, 2010, s. 75; Özdemir, 2011, s. 68; Koskenniemi, 2005, s. 59-65.

¹⁰² Füsün Arsava, “Uluslararası Hukukta Güç ve Hukuk İlişkisi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), 3 (10), 2012, s. 357.

adalet, pozitivizm-doğal hukuk gibi ikilemler uluslararası hukukun çözümsüzlük hukuku olmasına yol açmaktadır.¹⁰³

Bu düşünce ile alçalan yaklaşımın normatif, yükselen yaklaşımın ise somutluk üzerinde anlam bulduğu düşünöldüğünde, ortaya çıkan bu durum tutarsızlığın başlıca nedenini oluşturmaktadır. Çünkü Koskenniemi'ye göre alçalan ve yükselen yaklaşımlar aynı anda tutarlı olamamaktadır. Böylelikle, alçalan yaklaşımda normatif düşünceler bulunan normlardan gelen bir meşruluk kazanmaktadır. Alçalan yaklaşım içerisinde hukuk, etkili bir kısıtlayıcı haline gelmektedir. Yükselen argüman içerisinde ise norm veya kuralların haklılığı devlet davranışları, iradeleri ve çıkarlarından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, normatif düzeni devletin davranışları üzerine kurmaktadır.¹⁰⁴

Koskenniemi, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde NATO'nun ve uluslararası hukukun bu konuda Yugoslavya'ya karşı alacağı tavrı tartışmaktadır. Buna göre BM Antlaşması'na dayanarak Yugoslavya'nın bombalanmasının uygun olmadığı açıkça ortada olmasına rağmen, NATO'nun Yugoslavya'yı bombalaması hem alçalan hem de yükselen yaklaşımlar bağlamında değerlendirilmektedir. Buna göre Yugoslavya'nın bombalanması ile ortaya çıkan ikilem hukukilik ve meşruluk zemininde tartışmaya açık olmaktadır. Yugoslavya'nın bombalanması sonucu ölen siviller ile müdahale arasındaki ilişki uluslararası hukukçuların çıkmazları olarak ele alınmaktadır. Ancak insani felaketin boyutlarının artmaması için müdahalenin gerekliliği ahlaki olarak değerlendirilmiştir. Koskenniemi haklı olarak řu soruyu sormaktadır: "Ahlaki görev ile ölen siviller arasındaki hukukilik boyutu ne düzeyde bulunmaktadır?". Bu soruya verilen cevabın basit olduğunu dile getiren Koskenniemi, iki yaklaşım olabileceğini öne sürmektedir: "Ya ahlaki görevi bir vicdan meselesi haline getirmek ya da Batının müdahalesinin artıları ya da eksileri hakkında dış politika tartışmasının bir parçası olarak tanımlamak olduğu" şeklinde ifade etmektedir. Ancak Koskenniemi NATO'nun önünde iki seçenek olduğunu ifade ederek aslında kaçınılmaz olanın ortada bir üçüncü yolun bulunmadığı durumu ifade etmektedir: "NATO Sırbistan'ı ya bombalayacak ya da bombalamayacaktı". Dolayısıyla Koskenniemi, alçalan ve yükselen iki yaklaşımın bir arada olduğunu belirterek hukuki olarak yasadışı ancak

---

¹⁰³ Polat, 1999, s. 90-91.

¹⁰⁴ Koskenniemi, 2005, s. 60.

meşru bir müdahaleyi ele alarak belirsiz bir tutumun ortaya çıktığını göstermektedir.¹⁰⁵

İyileştirici yaklaşım, 11 Eylül sonrası uluslararası hukukun sorgulandığı bir dönemde hegemon bir devletin sınırlarının hem hegemon devlet açısından hem de uluslararası hukuk karşısında zayıf olarak nitelendirebileceğimiz devlet veya toplumlar açısından en uygun düşünce olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Malanczuk, klasik ve modern uluslararası hukuk dönemleri karşılaştırıldığında, modern uluslararası hukukun, güç kullanımını diğer bir ifadeyle savaşı veya müdahaleleri sorunların çözümünde tek yol olarak ve tek karar verici olarak gören klasik uluslararası hukuktan farklı normatif bir çabanın ürünü olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁶ Bu anlayış değerlendirildiğinde 21. yy. uluslararası hukukunun, hukukun bir özelliği olarak sürekli değişim içermesiyle yeniden ele alınması ve uluslararası müdahale veya savaş kavramlarının yeniden tanımlanması ihtiyacı hissedilmektedir.¹⁰⁷ 20. yy.'ın temellerinde yükselen modern uluslararası hukuk bu değişimi gerçekleştirmek için yeterli imkanları sunmuş durumdadır. Uluslararası barışa katkı sağlayarak devletlerin tek taraflı müdahalelerin günümüz uluslararası hukuk bakımından somut olarak ortaya konması gerekmektedir. Bunun için öncelikle *Terörizmle Mücadele* adı altında gerçekleştirilen ve hegemon devletin tek taraflı güç kullanımını onaylayan bir düzenin yerine ortak çıkarların birleştiği ve inanç, dil, din, vb. sebeplerden müdahale etmeme ilkelerinin başta olmak üzere ortaya konulması zorunluluk arz etmektedir.

ABD'nin politikaları uluslararası sistemde değerlendirildiğinde, küresel bir barışın sağlanması için bu politikaları eleştirmek, iyileştirici yaklaşımın kapsamında bulunduğumuz anlamına gelmemektedir. İyileştirici yaklaşım bunun ötesinde uluslararası hukuka yöneltilen eleştirilerin temelini sorgulayarak evrensel değerler bağlamında bir tartışma alanı oluşturmaktadır.¹⁰⁸ Aslında uluslararası hukukun girdiği

---

¹⁰⁵ Martti Koskeniemi, 'The Lady Doth Protest Too Much' Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law", *The Modern Law Review*, Vol. 65 (2), 2002, s. 159-162.

¹⁰⁶ Malanczuk, 1997, s. 10.

¹⁰⁷ Bu tanımlama, Reagan Doktrini'nin temellerini oluşturan neo-realist hukuk anlayışı çerçevesinde değil örneğin uluslararası müdahalelerde sadece "bir silahlı saldırı veya vatandaşlarını korumak için meşru müdafaa durumunda" kuvvet kullanılmasını kabul eden klasik okul çerçevesinde ele alınması gerekmektedir (Başeren 2003:11-15).

¹⁰⁸ Özdemir, 2011, s. 47-48.

krizi egemenliğin sorgulanmaya başlaması olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Soğuk Savaş sonrası süper güç olarak kalan ABD'nin yeni “düşman”ı belirleme çabaları egemenliğin ve aynı zamanda devletlerin yönetim sisteminin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında devletlerin liberal temellerde kurulmuş olmasının hem güvenlik hem de daha önce değinilen *yüce değerler* olmasının bu sorgulamada yeri önemli görünmektedir. Birçok sebeple birlikte gelinen noktada bu sorgulamaların uluslararası hukukun gelişiminde yaşanan “ayak uyduramama” olarak belirtmek yerinde olacaktır. Çünkü Soğuk Savaş sonrası yeni bir *düşman* tanımı gerekmiştir. Bu düşman liberal olmayan sistemler ile birlikte özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinin sebep olduğu öne sürülen uluslararası sistemde oluşturdukları iddia edilen terörizm, nükleer silah kapasitesi gibi sebepler olarak görülmüştür. Bu durumda devletlerin egemenliği üzerine kurulan bir uluslararası hukuk sistemi Soğuk Savaş sonrası bu sorunları tikel devletlerin kendi çaresini bulmak olarak değerlendirilmektedir. Bu sayede ABD ve diğer Batılı ülkeler uluslararası sistemi tam anlamıyla dizayn etme çabalarının önündeki liberal değerlerden olmayan devletleri dönüştürmek için çaba sarf etmişlerdir. Bu çabalar uluslararası hukukun sağladığı imkanlar kullanılarak yapılmaya müsait görünmüş ancak uluslararası hukukun krize girmesine neden olmuştur. Bu krizi aşmanın belirtildiği gibi iyileştirici yaklaşımın öne sürüldüğü çerçevede yeniden “ayak uydurması” için yapılandırılması ve sorun görülen alanların devletlerin tek başına üstesinden gelebileceği bir durum olarak değil uluslararası toplumun “evrensel değerler” temelli normatif unsurları bağlamında çözüm üretilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla İyileştirici yaklaşım bu çözümün sağlanmasında önemli bir “tutum” olarak görülmesi gerekmektedir.

VIII. SONUÇ

Tarihsel olarak birçok düşünür tarafından çeşitli yönleriyle ele alınan uluslararası hukuk ve siyaset ilişkisi, olan ile olması gereken durumların açıklanmasında farklı cevaplar verilmesi ile olan ve olması gereken idealin arasında tartışmalar yaşanmasına neden olmuştur. Bazen savaşların yıkıcılığı ile oluşan barış özlemleri bazen barış ortamının sağlanması ile çıkarların ön planda olması uluslararası düzeyde düşünüldüğünde her daim ya savaşın ortaya çıkmasına ya da barış ortamının sağlanmasına neden olmuştur. Ancak uluslararası ilişkiler tarihine bakıldığında uluslararası toplumların barış ortamının nasıl olması

gerektiği yönündeki düşüncelerin insanoğlunun ilerlemesine katkı sağladığı görülmektedir.

Uluslararası ilişkilerin ahlaki temellerde ve hukukun garantisi altında kurulması gerekliliği birçok düşünürün konusunu oluşturmaktadır. Farklı bakış açıları ile savaş ve barış kavramlarının ne ifade ettiği üzerine yapılan bu gayretler normatif teorinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Ele aldığımız bu teorinin en önemli düşünürlerinden olan Kant, uluslararası barışın koşullarını ortaya koyarken ahlakın ve aklın kılavuzluğunu savunmaktadır.

Kant'ın, gelecekte bir barışın nasıl olması gerektiğini dile getirdiği Ebedi Barış eseri, olması gerekenin insanın ahlaki olarak öngördüğü çözümleri oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında normatif teori, pozitivist teorilerin bilimsel olarak değerlendirmelerini tarihsel olarak saf dışı etmesine neden olmasına rağmen pozitivist teoriler yeniden kendini ortaya koyarak revize etmiş ancak ilerleyen zaman içerisinde her yenilenme yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte normatif yaklaşımlar, insanın ahlaki yönü ile her daim sorunların çözümünde bir kurtarıcı olarak müdahil olduğu görülmektedir.

Uluslararası hukuk ve siyaset söz konusu olduğu zaman normatif düşüncenin önemi daha da artmaktadır. Özellikle uluslararası hukukun, Grotius'tan bu yana gelişimi değerlendirildiğinde, devletlerin egemenlik ilkesi ile sürekli mücadelesi uluslararası sistemin anarşik yapısının uzun yıllar var olmasına neden olmuştur. Bu noktada şu tespiti yapmak yerinde olacaktır. Normatif anlamda gelişim, Kant'ın düşüncesindeki gibi insanoğlunun tarihsel olarak ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Uluslararası hukukun devletlere antlaşmalardan öte katkı sağladığı görülmektedir. Bunun sonucunda, normatif anlamda uluslararası hukuk ve siyaset karşıtlığının giderek yakınlaşması yönünde ilerleme sağlanacaktır. Örneğin Kant'ın düşüncesinden ilham alan Milletler Cemiyeti, her ne kadar başarısız addedilse de Kant'ın dönemi dikkate alındığında böyle bir düşünce olağanüstü bir başarı sayılabilir. Aynı şekilde Milletler Cemiyeti'nin devamı ve eksik yönlerinin tamamlanması olarak görülen BM, kurulduğu dönemde uluslararası toplumun barış özlemlerine yeni bir umut olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumlar dikkate alındığında günümüzde BM'nin yapısı ve özellikle BM Güvenlik Konseyi gibi bir kurumun varlığı uluslararası toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediği, yetersiz kaldığı ve hatta güçlü devletlerin çıkarına hizmet eden bir kurum olarak günümüzde eleştirilmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, uluslararası hukuk uluslararası toplumu kapsayıcı şekilde yeniden ele alınması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

21. yy.'da küreselleşmenin ve karşılıklı bağımlılığın geçen yüzyıla göre daha da arttığı düşünüldüğünde uluslararası sistemin yeniden ancak normatif anlamda ele alınması gerekmektedir. Normun oluşumunda hukuk dışı öğelere yer vermemek ise hukuka uyulması durumunda istenilen sonuca ulaşılacağı yönünde bir düşünce bu noktada eleştirilmektedir. Çünkü uluslararası hukuk ulusal hukuktan farklı olarak bir üst otoritenin bulunmadığı bir sistemde etkinliği egemenlik bağlamında bize yeterince imkan sunmamaktadır.

Bu bakımdan değerlendirildiğinde ele aldığımız farklı düşünceler yol göstermekle birlikte bu konuda *iyileştirici yaklaşım* öne sürülen gerekçeler ile somut durumlara somut çözümler sunma gayesi, yaşanabilecek müdahale ve bunun sonucunda yaşanacak trajedilere “zamanında” müdahale için en uygun politikayı sunmaktadır. Dolayısıyla iyileştirici yaklaşıma göre uluslararası hukuk normatif bir özelliğe sahip bulunmakta ve hegemon devletin tek taraflı olarak müdahale edemediği durumlarda hukuku bir araç olarak kullanması ve müdahaleleri meşrulaştırıcı bir etki doğurmasının önüne geçmek için gerekli mekanizmalar sunmakta ve evrensel değerler bağlamında uluslararası hukukun krizini normatif alanda ele almaktadır. Sistemin adil bir yapıda işleyişini ve özellikle hukukun üstünlüğünü savunmaktadır. Bu yaklaşımın öne sürdüğü düşünceler çerçevesinde “barış”ın kurulması için uluslararası hukukun mevcut uluslararası sistemin varlığını kabul ederek ortaya çıkabilecek olumsuzlukların çözümünde imkanlar sunması nedeniyle yol gösterici olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, Köker, Levent, Kral-Devlet ya da Ölümlü Tanrı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- AĞCAN, Muhammed A., “Immanuel Kant ve Uluslararası: Egemen Devlet, Kozmopolitan Siyaset ve Evrensellik/Farklılık”, Uluslararası Hukuk ve Politika, 8 (32), 2012, (p. 1–41).
- AKBAY, Muvaffak, “Kelsen’in Hukuk ve Devlet Teorisi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Vol. 4, 1947, (p. 48–73).
- AKTAŞ, Sururi, “Pozitivist Hukuk Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Refleksiyon”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 4 (1-2), 2000, (p. 257-274).
- ARAL, Vecdi, “Kelsen’in Hukuk Anlayışı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 34(1-4), 1969, (p. 513-552).
- ARI, Tayyar, Uluslararası İlişkiler Teorileri-Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, MKM Yayıncılık, Bursa, 2013.
- ARSAVA, Fusun, “Uluslararası Hukukta Güç ve Hukuk İlişkisi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD), 3 (10), 2012, (p. 351–380).
- BAŞER, Murat, İnsancıl Hukuk-Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014.
- BERNSTORFF, Jochen von, The Public International Law Theory of Hans Kelsen, Cambridge University Press, New York, 2010.
- BENOIST, Alain de, Carl Schmitt Today: Terrorism, ‘Just’ War, and the State of Emergency, Arktos, London, 2013.
- BEZEMEK, Christoph, “Pure Formalism? Kelsenian Interpretative Theory Between Textualism and Realism”, Hans Kelsen in America- Selective Affinities and the Mysteries of Academic Influence, (ed. D. A. Jeremy Telman), Springer International Publishing, Switzerland, 2016, (p. 249–264).
- BOBBIO, Norberto, “Kelsen ve Hukukun Kaynakları”. Devlet Kuramı, (der. Cemal Baki Akal), Dost Kitabevi, Ankara 2013, (p. 459–469).
- BROWN, Chris, International Relations Theory: New Normative Approaches, Harvester Wheatsheaf., Hertfordshire, 1992.

- CHIMNI, B. S., *International Law and World Order: A Critique of Contemporary Approaches*, Sage Publications, Londra, 1993.
- COKER, Christopher, "The United States and the Ethics of Post-Modern War". *Ethics and Foreign Policy*, (ed. Karen E. Smith / Margot Light), Cambridge University Press, 2004, (p. 147–167).
- COVELL, Charles, *Kant and the Law of Peace: A Study in the Philosophy of International Law and International Relations*, Macmillan Press, London, 1998.
- ÇELEBİ, Hürkan; Özdemir, Ali Murat, "Uluslararası Hukukta Eleştirel Yaklaşımlar". *Uluslararası İlişkiler*, 7 (25), 2010, 69–90.
- DAĞDELEN, İlhan, "Devlet Bilimi Metodolojisi -Hans Kelsen'in Saf Hukuk Kuramı ve Devlet Anlayışı", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 2004, (p. 1–44).
- DAĞI, İhsan D. "Normatif Yaklaşımlar: Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", *Devlet, Sistem, Kimlik-Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, (ed. Atilla Eralp), İletişim Yayınları, Ankara, 2003, (p. 185–226).
- DALAR, Müge, "Yeni Savaşlar Yeni Mi?: Schmitt ve Kelsen Bağlamında Bir Değerlendirme", *Mülkiye Dergisi*, 38 (3), 2014, (p. 7–28).
- DEAN, Mitchell, "A Political Mythology of World Order: Carl Schmitt's Nomos", *Theory, Culture and Society*, 23 (1), 2006, (p. 1–22).
- DEVECİ, Cem, "Faşizmin Yorumlanması ya da Carl Schmitt'in Saf Siyaset Kuramı", *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, (der. Fuat Keyman), Everest Yayınları, İstanbul, 2002, (p. 32–87).
- DEVECİ, Cem, "Kant'ın Tarihe Bakışı: Yol Gösteren Tasarımlar Olarak İlerleme ve Barış", *Varlık Dergisi*, 1166, 2004, (p. 21-25).
- DİKEN, Bülent ve Laustsen, Carsten Bagge, "7-11, 9/11, and Postpolitics", *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 29 (1), 2004, (p. 89–113).
- ERSKINE, Toni, "Normative International Relations Theory", *International Relations Theories*, (ed. Tim Dunne, Milja Kurki / Steve Smith) Oxford University Press, 2013, (p. 36–58).
- ESLAVA, Luis, Pahuja, Sundhya, "Beyond the (Post) Colonial: TWAIL and the Everyday Life of International Law", *Verfassung und*

- Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America, 45 (2), 2012, (p. 195–221).
- FALK, Richard, “The World Court’s Achievement”, The American Journal of International Law, Vol. 81 (1), 1987, (p. 106–112).
- FALK, Richard, “Reflections on Democracy and the Gulf War”, Alternatives, Vol.16 (2), 1991, (p. 263–274).
- FALK, Richard, Human Rights Horizons The Pursuit of Justice in a Globalizing World, Routledge, 2000.
- FITZPATRICK, Peter, “‘Gods would be needed...’: American Empire and the Rule of (International) Law”, Leiden Journal of International Law, 16 (3), 2003, 429–466.
- FROST, Mervyn, Towards a Normative Theory of International Relations: A Critical Analysis of the Philosophical and Methodological Assumptions in the Discipline with Proposals Towards a Substantive Normative Theory, Cambridge University Press, 1986.
- GALLIE, Walter B., Philosophers of Peace And War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy, Cambridge University Press, New York, 1978.
- GALLIE, Walter B., “Kant: Ebedi Barış Üzerine”, (der. Faruk Yalvaç), Uluslararası İlişkiler ve Siyasal Düşünce, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015, (p. 267–290).
- GERHARDT, Völker, “Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant’ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne”, (çev. Hakan Çörekçioğlu), Kant Felsefesinin Politik Evreni, (der. Hakan Çörekçioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- GOTTFRIED, Paul Edward, Carl Schmitt: Politics and Theory, Greenwood Press, New York, 1990.
- GÖZLER, Kemal, Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999.
- GROTIUS, Hugo, Savaş ve Barış Hukuku, (çev. Seha L. Meray), Say Yayınları, İstanbul, 2011).
- GÜRİZ, Adnan, Hukuk Felsefesi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.

- HOFFMAN, Mark J., “Normative Approaches”, *International Relations: A Handbook of Current Theory*, (ed. Margot Light and A. J. R. Groom), Frances Pinter Limited, London, 1985, (p. 27–46).
- HÖFFE, Otfried, “Uluslararası Hukuk Topluluğunun Teorisyeni Olarak Kant”, (çev. Hakan Çörekçioğlu), *Kant Felsefesinin Politik Evreni*, (der. Hakan Çörekçioğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- KALYVAS, Andreas, *Democracy and the Politics of the Extraordinary: Max Weber, Carl Schmitt, and Hannah Arendt*, Cambridge University Press, New York, 2008.
- KANT, Immanuel, *The Metaphysics of Morals*, (çev. Mary Gregor), Cambridge University Press, New York, 1991.
- KARABÖCEK, Can, “Carl Schmitt: Modern Devlet Düşüncesinde Şeytanın Avukatı”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 21, 2012, (p. 219–234).
- KAYA, Funda Gürsoy, *Felsefe ve Teolojinin Kavşağında Schmitt ve Strauss'ta “Politik Olan”*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- KELSEN, Hans, *General Theory of Law and State*, (çev. Anders Wedberg), Harvard University Press, Massachusetts, 1949.
- KELSEN, Hans, *Principles of International Law*. Rinehart, New York, 1952.
- KELSEN, Hans, *Introduction to the Problems of Legal Theory*, (ed. Bonnie Litschewski Paulson / Stanley L. Paulson), Clarendon Press, New Jersey, 1992.
- KELSEN, Hans, *Pure Theory of Law*, (çev. Marx Knight), The Lawbook Exchange, New Jersey, 2005.
- KELSEN, Hans, “Saf Hukuk Kuramı: Devlet ve Hukuk Özdeşliği”. *Devlet Kuramı*, (der. Cemal Baki Akal), Dost Kitabevi, Ankara, 2013, 425–456.
- KOSKENNIEMI, Martti, *From Apology to Utopia: The Structure of International Legal Argument*, Cambridge University Press, 2005.
- KOSKENNIEMI, Martti, “‘The Lady Doth Protest Too Much’ Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law”, *The Modern Law Review*, 65 (2), 2002, (p. 159–175).

- MALANCZUK, Peter, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Routledge, London, 1997.
- MCCORMICK, John P., "Carl Schmitt's Europe: Cultural, Imperial And Spatial Proposals For European Integration, 1923–1955", *Darker Legacies of Law in Europe: The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions*, (ed. Christian Joerges / Navraj Singh Ghaleigh), Hart Publishing, Oxford, 2003, (p. 133–142).
- MERTENS, Thomas, "From 'Perpetual Peace' to 'The Law of Peoples': Kant, Habermas and Rawls on International Relations", *Kantian Review*, Vol. 6, 2002, (p. 60–84).
- MORGAN, Edward M., "International Law in a Post-Modern Hall of Mirrors: International Legal Structures, by David Kennedy", *Osgoode Hall Law Journal*, Vol. 26 (1), 1988, (p. 207–233).
- MORGENTHAU, Hans, *Politics Among Nations: The Struggle For Power And Peace*, Peking University Press, Beijing, 1997.
- OĞUZ, M. Cem, "Romantizm ve Carl Shmitt'de Desizyonizm Fikri", *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar: Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları*, (ed. Hilal Onur İnce), Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2010, (p.49–91).
- ÖZDEMİR, Ali Murat, *Güç, Buyruk, Düzen, İmge* Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.
- ÖZKAN, Işıl, *Hukukun Küreselleşmesi ve Ulusötesi Hukuk*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- POLAT, Necati, *Ahlak, Siyaset, Şiddet-Bir Kuram Olarak Uluslararası Hukuk*, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- RIGAUX, François, "Kelsen ve Uluslararası Hukuk", (çev. E. Başkaracaoğlu), *İÜHFM*, 65 (1), 2007, 377–412.
- SANDS, Phillipe, *Lawless World: Making and Breaking Global Rules*, Penguin Books, London, 2005.
- SCHMITT, Carl, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, Telos Press Publishing, New York, 2006.
- SCHMITT, Carl, *Writings on War*, (çev. Timothy Nunan), Polity Press, UK, 2011.

- SCHMITT, Carl, Siyasal Kavramı, (çev. Ece Göztepe), Metis Yayınları, İstanbul, 2012.
- SCHMITT, Carl, Siyasal İlahiyat, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014.
- SCHMITT, Carl, Partizan Teorisi: Siyasal Kavramı Üzerine Bir Arasöz, (çev. Sibel Bekiroğlu), Nika Yayınevi, Ankara, 2017.
- SPAIN, Anna, “Deciding to Intervene”, *Houston Law Review*, 51 (847), 2014, (p. 847–911), <https://ssrn.com/abstract=2410684>.
- THOMSON, Kenneth W., “Normative Theory in International Relations”, *Journal of International Affairs*, 1967, 21 (2), (p. 278–292).
- TORUN, Yıldırım, Hugo Grotius’un Hukuk ve Siyaset Felsefesi, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2005.
- UZUN, Ertuğrul, “Hukukun Saf Kuramı-Okuma Notları”, *Hukuk Kuramı*, 1 (5), 2014, (p. 52–63).
- VERGİN, Nur, Siyasetin Sosyolojisi, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- WOOD, Allen W., Kant, (çev. Aliye Kovanlıkaya), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.

TÜRK CEZA KANUNU'NDA ZİMMET SUÇU (TCK m. 247-249)

Neslihan CAN*

ÖZ

Bireylerde kamu görevlisinin görevini ifa ederken sadakat ile görevinin gereklerine uygun davranacağı ve kamu idaresinin muntazam bir şekilde işleyeceğine dair inanç ve güven bulunmalıdır. Bu güvenin korunması, devletin devamlılığını sağlamaya hizmet etmektedir. Kamu idaresine duyulan güvenin sarsılmasına yol açan fiillerden biri de kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen zimmet olup bu suç, Türk Ceza Kanunu (TCK) başta olmak üzere çeşitli kanunlar ile cezai yaptırıma bağlanmıştır. Çalışmamız kapsamında yalnız TCK'da düzenlenen zimmet suçu, suç sistematığıne uygun olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Zimmet, kamu görevlisi, kamu idaresi, mülkiyet hakkı, ekonomik değer.

---

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: neslihan.can@erdogan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6990-8274.
Makalenin Gönderim Tarihi : 03.07.2019.
Makalenin Kabul Tarihi : 10.08.2020.

CRIME OF EMBEZZLEMENT IN TURKISH CRIMINAL CODE (TCC art. 247-249)

ABSTRACT

Individuals should have faith and trust that the public servant will behave in accordance with the requirements of his/her duties while performing his/her duties and that the public administration will function properly. Maintaining this trust serves to ensure the continuity of the state. One of the acts that causes the loss of trust in public administration is embezzlement by public servants and it is subject to criminal sanctions by various laws, particularly in the Turkish Criminal Code (TCC). Within the scope of our study, crime of embezzlement held in the TCC will be examined in accordance with the criminal review methodology.

Keywords: Embezzlement, public servant, public administration, right to property, economic value.

I. GİRİŞ

Türk Ceza Kanunu'nun "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlığı altında formüle edilen zimmet suçu, kamu görevlisinin görevini ifa ederken bu görevin gerekleri dahilinde hareket edeceğine dair güveni korumaktadır. Suçun temel şekli TCK m. 247/1 uyarınca "*Görevi nedeniyle zilyedliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" biçiminde düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrası suçun işlenmesinde zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli hareketlere başvurulmasını daha fazla cezayı gerektiren bir hal olarak düzenlemişken, üçüncü fıkrası ise suçun malın geçici bir süre kullanılarak iade edilmek üzere işlenmesinde cezada indirimine gidilebilmesini öngörmüştür. Nitelikli hal, TCK m. 247 ile sınırlı olmayıp m. 249'da da suçun daha az cezayı gerektiren bir hali olarak suçun konusu malın değerinin azlığı öngörülmüştür. Ayrıca TCK m. 249'da zimmet suçuna ilişkin ceza muhakemesinin farklı aşamalarında cezadan indirimine gidilmesine olanak tanıyan etkin pişmanlık düzenlemesi yer almaktadır.

II. ZİMMET SUÇU İLE KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Kamu görevlilerinin görevlerini ifa ederken bu görevin gereklerine uygun hareket etme ve kendilerine tevdi edilen malvarlıklarını yalnız bu görevin ifası amacıyla kullanma yükümlülüğü bulunmaktadır. Dolayısıyla kamu görevlilerinin bu yükümlülüğe uygun davranacağı hususunda toplumda hakim olan güvenin korunması gerekmektedir. Zimmet suçu tam da bu güvenin tesisi için TCK'nın "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı dördüncü kısmının birinci bölümü olan "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlığında ayrı bir suç tipi olarak düzenlenmiştir.¹ Kanunun sistematığı ve başlığından hareketle bu suçla korunan hukuki değer; kamu idaresinin güvenilirliği, kamu görevlisine duyulan güven, kamu görevlisinin sadakatle davranması olarak düşünülebilir.

Bir görüşe göre zimmet suçunun *ratio legis*'i devletin ekonomik yararlarının korunması olup bu suç söz gelimi kalpazanlık, kamu malına zarar verme, kamu kredisine zarar verme suçları ile aynı kategoride düzenlenmelidir. Eski Fransız hukukunda geçerli olan bu görüş kabul edildiğinde suçun failinin kamu görevlisi olması gerekmemektedir.² Ayrıca bu görüş kabul edildiğinde zimmet suçunun konusu olan malvarlığı; yalnız devletin uhdesinde olmayıp özel kişilerin mülkiyetinde de olabileceğinden bu durumda suçun, kişilere karşı işlenen suçlar arasında değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu kabul, zimmetin ayrı bir suç olması gayesi ile bağdaşmamaktadır.³ Nitekim TCK m. 247'nin

---

¹ İzzet Özgenç, Zimmet Suçu, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 12-13.

² Cengiz Küttük, Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 31; Volkan Aslan, "Zimmet Suçu", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, s. 47; Ahmet Ceylani Tuğrul, Öğreti ve Uygulamada Zimmet Banka Zimmeti Rüşvet ve İrtikap Suçları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 23; Selami Turabi, Zimmet Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 32.

³ Kamu görevlilerinin zimmetlerine geçirdiği yüksek ekonomik meblağlar gözetildiğinde zimmet suçu ile devletin ekonomik ve sosyal düzeni ciddi biçimde bozulmaktadır. Bu nedenle Gündel'e göre zimmet suçu aynı zamanda devlet ve toplumun malına karşı işlenmiş bir suçtur. Dolayısıyla bu suçu kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişine karşı bir suç olarak

gerekçesinde “*Bu malın mülkiyetinin devlete, herhangi bir kamu kurumuna ya da herhangi bir kişiye ait olması arasında fark bulunmamaktadır.*” denilerek korunan hukuki değerın devletın mali menfaatlerini ve mülkiyet hakkını aşar boyutta olduğu ifade edilmiştir.⁴

Diğer bir görüŖe göre ise zimmet suçu ile devlet idaresine ve onun fonksiyonunu ifası sırasında kamu görevlilerine duyulan güven korunmaktadır.⁵ Fonksiyonunu kamu görevlileri vasıtasıyla yerine getiren devlet aygıtının, hukuk normlarına uygun işlerlik göstermesi ve böylece devlet düzeninin işleyişinin sekteye uğramaması gerekmektedir.⁶ “Güven” ifadesinden kamu görevlisine duyulan güvenin mi kamu idaresine duyulan güvenin mi anlaşılacağı tartışmalıdır. Kamu idaresi, devletın toplumsal hayattaki tüm fonksiyonlarını kapsayan⁷ şemsiye bir

---

nitelendirmek eksiktir. Aynı zamanda TCK'nın formülasyonuna bakıldığında malın değerinin azlığı, kullanma zimmeti, etkin pişmanlık hükümlerinin sevki de zimmet suçunun malvarlığına karşı suçlara benzetildiğini göstermektedir. Bkz. Ahmet Gündel, 5237 Sayılı TCK'da Zimmet Sahtecilik Dolandırıcılık Yağma Hırsızlık Güveni Kötüye Kullanma Suçları, Sözkeseu Matbaacılık, Ankara, 2009, s. 1124-1125; Ancak Yargıtay kararlarında zimmet suçu ile korunan hukuki değerın mülkiyet hakkı olmadığı ifade edilmiştir bkz. Turabi, s. 33 “Bu suçla korunan; mülkiyet değil kamu hizmeti ve görevidir.” (24.12.1984 tarih ve 5-156/464 sayılı Yargıtay CGK kararı), “Kanunun 202. maddesi hükmü ile korumaya çalışıldığı yarar zimmete geçirilen şeyin mülkiyeti değildir. Kanun bu hükmü ile memura duyulan güvenin sürekli olmasındaki toplum yararını korumak amacı gütmektedir.” (31.5.1965 tarih ve 5-232/228 sayılı Yargıtay CGK kararı).

⁴ Kütük, s. 31; Halid Özkan, Türk Ceza Kanunu'nda Zimmet Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 33; 765 sayılı TCK döneminde de zimmet suçunun “memura itimadın devamındaki cemiyet menfaatini koruma gayesi”nden hareketle Erem bu hususu vurgulamıştır. Bkz. Faruk Erem, “Zimmet ve İhtilas”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 1957, s. 39.

⁵ Mahmut Koca / İlhan Üzölmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 922; Mehmet Emin Artuk / Ahmet Gökçen / Mehmet Emin Alşahin / Kerim Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 903.

⁶ Özkan, s. 33.

⁷ Sahir Erman / Çetin Özek, Ceza Hukuku Özel Bölüm: Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar (TCK 202 – 281), Işık Matbaacılık, İstanbul, 1992, s. 1.

terimdir. Kamu görevlisi ise devlet ajanı olarak devletin farklı kademelerinde yetkilerini kullanan kişidir. Esasen kamu görevlisine duyulan güven, kamu görevlisinin bir birey olarak şahsına duyulan güven değil, kamu görevliliği sıfatına duyulan güvendir. Nitekim bu suçla korunan hukuki değer, kamu görevlisinin şahsına duyulan güven olsa idi güveni kötüye kullanma suçu ile bu koruma sağlanabilirdi.⁸ İdarenin düzgün işleyişi ve kamu malı ya da yalnız idarenin zilyetliğindeki malvarlığı değerlerinin korunması; kamu görevlisinin görevini dürüst, devlete sadık, doğru bir biçimde yerine getireceğine duyulan güven ile mümkündür.⁹ Kamu idaresinin var oluş amacını gerçekleştirmesi, kamu görevlisinin kendisine emanet edilen malvarlığını münhasıran var oluş amacı doğrultusunda sarfı ile mümkündür.¹⁰ Aksi halde kamu idaresine duyulan güven sarsılacak ve devletin varlık nedeni zedelenecektir.¹¹

Bir diğer görüşe göre ise zimmet suçunun konusu ve cezalandırılma amacı gözetildiğinde korunan hukuki değer genel olarak kamu görevlisinin güvenilirliği ve işini sadakatle göreceğine dair kamusal

---

⁸ Zimmet suçunun bir görev suçu olduğu ve failin fonksiyonu dolayısıyla ağırlaştırılmış bir güveni kötüye kullanma suçu olduğuna dair bkz. Turabi, s. 33; Memurların sıfat ve görevleri dolayısıyla sıradan özel kişilere göre daha kolay suç işleyebilecekleri söz gelimi sıradan bir insanın maliye şubesinin kasasını soymasının veznedar ya da şube memuruna göre daha zor olduğu, bu nedenle de suçun icrasında görevli bulunan bu halde kanunun da cezayı artırmasının gayet olağan olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Sahir Erman, “Ceza Tatbikat ve Takibatında Memur”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, 1947, s. 237; Zimmet, görev suçu olup kamu görevlisi sıfatına sahip olan fail yetkisini kötüye kullanmaktadır, bu nedenle zimmet suçunda failin şahsının önem arz ettiği ileri sürülmüştür. Bkz. Mert Asker Yüksektepe, TCK Genel Hükümleri Dahilinde Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri ve Yargıtay İlamları ile Zimmet, Aristo Yayınları, İstanbul, 2018, s. 18.

⁹ Handan Yokuş Sevük, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 584; Zekeriya Alper İnanç / Hatice İnanç / Samet Can Olgaç, Zimmet Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 15.

¹⁰ Erman / Özek, s. 7.

¹¹ Özkan, s. 34; Kamu görevlisi sıfatına sahip kişilerin görevleri dolayısıyla işledikleri suçların özel suç tipleri olarak düzenlenmiş olması, ayrı yargılama usullerine tabi olması da esasen kamu idaresine duyulan güvenin sağlanmasına hizmet etmektedir.

yarardır, yani korunan hukuki değer karma niteliklidir.¹² Ayrıca devletin kamu idarelerine tahsis ettiği malvarlığı değerleri de tahsis amaçları ile birlikte değerlendirildiğinde bir başka kamusal yarar da meydana gelmektedir. Bu nedenle zimmet suçuyla korunan hukuki değer hem kamu idaresinin güvenilirliği hem de kamunun mali menfaatleridir.¹³

Kanaatimizce zimmet suçu ile korunan hukuki değer, belirli bir kamu görevlisine değil, ancak kamu görevliliği vasfına duyulan güvendir. Birey ve toplumda yaratılacak bu güven ile kamu hizmetlerinin işleyişi ve kamu düzeni sağlanabilecektir. Korunan hukuki değer, bir birey olarak kamu görevlisine duyulan güvenle ilgisi bulunmamaktadır, zira esas olan kamu görevlisi bireyin kalıcılığı ve ona duyulan güven değil, kamu idaresine duyulan güvendir. Ayrıca şahsi bir ilişki sonucu tesis edilen güvene aykırı filler güveni kötüye kullanma suçu ile müeyyidelenmiştir. Kamunun mali menfaatlerinin korunması gayesi de zimmet suçu ile korunmak istenen hukuki değer değildir. Zira doğrudan mali menfaat korunmak istenseydi adli para cezasının da yaptırım olarak öngörülmesi daha isabetli olurdu ve de suçun konusu yalnız kamunun maliki olduğu ekonomik değer ihtiva eden mal veya eşyalar olarak öngörülürdü.

---

¹² Ali Parlar, Türk Ceza Kanunu Şerhi (TCK 135-345) 2. Cilt, Bilge Yayınevi, Ankara, 2015, s. 2676.

¹³ Durmuş Tezcan / Mustafa Ruhan Erdem / Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 17. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 1124; Zeki Hafizoğulları / Ezgi Aygün Eşitli, Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, USA Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 11; Mehmet Vehip Ekinci / Mustafa Uslu/ Zeki Cığerci, Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 4; Güneş Okuyucu Ergün, Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Çakmak Yayınevi, Ankara, 2008, s. 69; Zimmet suçu ile kamu görevlisinin eşit, tarafsız, doğru biçimde görevini ifa ettiğine dair toplumdaki güven, kamu görevlisinin sadakat yükümlülüğü, devletin mali hakları ve kişilerin mali çıkarları olmak üzere dört farklı hukuki değer korunduğuna dair bkz. Mustafa Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 773; Mehmet Vehip Ekinci, "Türk Ceza Kanunu ve Yargıtay Uygulamalarına Göre Zimmet Suçu", Editör: Yener Ünver, Ekonomik Suçlar, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 56.

II. ZİMMET SUÇUNUN UNSURLARI

A. Maddi Unsurlar

1. Fail

Suçun kanuni tanımında “*Görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi*” ifadesiyle failin ancak kamu görevlisi olabileceği belirtilmiştir. Kamu görevlisi ise TCK m. 6/1-c’ye göre kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla¹⁴ ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişidir.¹⁵ Kamu görevlisinin yerleşik bir tanımı olmayıp ceza hukuku bakımından genellikle Yargıtay içtihatları ile yasal boşluktan yararlanılarak fiillerinin cezasız kalmasının önlenmesi için kavramın içi doldurulmaktadır. Seçim yargısı bakımından ise Yüksek

---

¹⁴ Köy ve mahallelerde kamu adına kanunlarca kendilerine verilen hizmetleri yürütmekle görevlendirilen ihtiyar heyeti, muhtar, bekçi, köy korucusu da kamu görevlisidir. Bkz. Hasan Tahsin Gökcan / Mustafa Artuç, Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, 4. Baskı, Adalet, Ankara, 2016, s. 26; Ancak Anayasa Mahkemesi 10.12.1985 tarih E.1985/5, K.1985/23 sayılı kararında geçici köy korucularının ifa ettikleri görevin, genel idare esaslara göre yürütülmesi gereken sürekli görevlerden olmaması nedeniyle, 22.06.1988 tarih ve E.1987/18, K.1988/23 sayılı kararı ile de il genel meclisi üyelerini, hizmet kadrosuna sürekli biçimde girmiş ve onunla kaynaşmış olmadıkları, kamu hizmetine geçici ve arızı olarak katıldıkları, örgüt içinde ve aralarında hiyerarşi bağı bulunmadığı, üstlendikleri kamu hizmetleri dışındaki varlıklarını, iş ve meslek statüsündeki yerlerini korudukları, kamu hizmetlerinin gerektirdiği alan ve ölçülerde uzmanlaşmadıkları gerekçesiyle memur veya kamu görevlisi olarak nitelendirmemiştir. Aktaran. Hüseyin Aydın, “Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 68, Sayı.2010/1, 2010, s. 114.

¹⁵ Usul olarak kamusal faaliyete herhangi bir şekilde katılma benimsenmişse de söz gelimi devlet hastanesinde gönüllü hemşirelik yapan, suç ihbarında bulunan, vergi dairesine beyanname veren kişi de kamusal faaliyete katılmış olup kamu görevlisi olmanın külfetlerine katlanacak olduğundan kapsamın iyi çizilmesi gerekmektedir. Kamusal faaliyete katılma kamu hukuku esaslarına uygun olmalıdır. Bkz. Gökcan / Artuç, s. 21.

Seçim Kurulu daha farklı yaklaşarak yürütmenin siyasi kanadını teşkil eden bakanları, “memur veya kamu görevlisi” olarak saymamaktadır. Anayasa Mahkemesi de kamu hukuku ve özellikle anayasa hukuku perspektifinden yaklaşmaktadır.¹⁶ TCK'nın kamu görevlisi tanımı idare hukukunun kamu görevlisi tanımına göre daha geniştir.¹⁷ Zira TCK'ya göre bir kimsenin kamu görevlisi sayılabilmesi için görevliyle devlet arasında bir istihdam ilişkisinin bulunması gerekmezken; idare hukukunda bir kimsenin kamu görevlisi sayılabilmesi için kamu kesiminde bir örgüte bağlı olarak çalışması gerekmektedir.¹⁸

765 sayılı TCK'da zimmet suçunun faili memur iken¹⁹, TCK bunu aşar bir tanım ile zimmet suçunun failinin kamu görevlisi olduğunu

---

¹⁶ Aydın, s. 112.

¹⁷ Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 11. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 674.

¹⁸ Aydın, s. 116.

¹⁹ Memur ve kamu görevlisi kavramları münferit kanunlarda tanımlanmıştır. Örneğin 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu m. 13/1'de memur “Bu kanunun tatbikatında ‘memur’ tabirinden maksat 12 nci maddede yazılı hizmeti ifa ile mükellef olandır.” biçiminde, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu m. 3/a kamu görevlisini “Bu Kanun kapsamında yer alan kurum ve kuruluşların kadro veya pozisyonlarında istihdam edilenlerden işçi statüsü dışında çalışan” olarak tanımlamıştır; Mülga Türk Ceza Kanunu m. 279'a göre kamu personeli, ifa ettiği fonksiyon olarak kamu görevi ve kamu hizmeti ayrımıyla belirlenmişti, yani devletin amaçlarından esaslı faaliyetler kamu görevi iken, diğer faaliyetler kamu hizmeti idi. Bkz. Erman, s. 243, İzzet Özgenç, “Kamu Görevi Yükümlülük Suçları, Yükümlülük Suçlarına İştirak”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4 (1-2), 1994, ss: 329-348, s. 332; Kamu görevi yapan kişiler memurdu. Bir devlet idaresinde yönetim veya idari kadrolarda çalışan personel memur iken, hizmetli, aşçı, şoför gibi yardımcı kadrolarda çalışan personel ise kamu hizmetlisiydi. Zimmet de esas olarak memur suçu olup özel kanunlarla kamu hizmetlisi olan kişilerin memur gibi cezalandırılacağı hükme bağlanmıştı. Detaylı bilgi için bkz. Gökcan / Artuç, s. 3; Aydın, s. 117; 765 sayılı TCK döneminde KİT personeli memur kavramına dahil edilmediğinden bu kişilerin işledikleri suçlar bakımından memur sayılacağı 399 sayılı KHK m. 11/b'de hükme bağlanmıştı. Bkz. Tuğrul, s. 38; Özgenç 399 sayılı KHK m. 11'de teşebbüs ve bağlı ortaklıkların ‘her çeşit personeli’nin ceza hukuku uygulamasında memur sayılacağına ilişkin düzenlemeyi, uygulama alanının çok geniş olduğundan bahisle eleştirmiştir. Zira bir tekel işçisi de bu durumda zimmet

hükme bağlamıştır. Madde gerekçesine göre kamu görevlisi olmak için aranan yegane kriter, kamusal faaliyet olan bir işin görülmesidir. Kamusal faaliyet, kamu adına yürütülen işlevler olup²⁰ gerekçede de Anayasa ve kanunlarda belirlenmiş olan usullere göre verilmiş olan bir siyasal kararlar²¹, bir hizmetin kamu adına yürütülmesi²² olarak ifade edilmiştir. Buna göre kamuya ait bir yetki veya kamu gücünü kullanan organ, kamusal faaliyetlere genel idare hukuku esaslarınca katılan ve yardım eden kimseler kamu görevini yerine getirdiklerinden kamu görevlisidir.²³ Bir faaliyetin yürütülmesine katılan kişilerin maaş, ücret veya sair bir maddi karşılık alıp almamalarının bu işi sürekli, süreli veya geçici olarak yapmalarının bir önemi bulunmamaktadır. Fiilin işlendiği tarihte kişinin kamu görevlisi olması suçun oluşumu için yeterlidir, sonradan bu sıfatın kaybedilmiş olması suçun oluşumuna engel olmamaktadır.²⁴ Failin tatil günü, mesai haricinde de zimmet suçunu işlemesi mümkündür.²⁵

-
- suçunun faili olabilecektir. Bkz. İzzet Özgenç, “Kamu Görevi, Yükümlülük Suçları, Yükümlülük Suçlarına İştirak (Karar İncelemesi)”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 4, 1994, s. 340.
- ²⁰ Gökcan / Artuç, s. 7; Kamusal faaliyetin esasen kamu hizmeti olduğu ve kapsamının çizilmesi için anayasa ve idare hukuku disiplinlerinden yararlanılması gerektiğine dair bkz. Gökcan / Artuç, s. 14.
- ²¹ Siyasi bir otorite tarafından bir faaliyet kamu hizmeti olarak belirlenmiş olmalıdır. Zira bir hizmeti siyasi olarak örgütleyecek olan yasal düzenleme yapma yetkisini haiz olan siyasi iktidardır. Ancak bu biçimde kamu hizmetinin yürütülmesi için kamu harcamaları yapılabilecektir. Bkz. Gökcan / Artuç, s. 18; Siyasi bir iradeye dayanma kamusal faaliyetin yalnızca kanunla belirlenmiş olmayı gerektirmediğinin, yöntemi kanunla belirlenmekle birlikte TBMM dışında bir organın çıkardığı KHK, tüzük, yönetmeliğin de siyasi karar olduğunu belirtilmiştir. Bkz. Aydın, s. 121.
- ²² Toplum adına ve yararına bir hizmetin yürütülmesinden anlaşılması gereken, bireylerin toplum halinde yaşamasının onlara yüklediği toplumsal görevleri yerine getirmesi amacıyla örgütlenilerek yürütülen bir hizmetin bulunmasıdır. Bkz. Gökcan / Artuç, s. 13.
- ²³ Tuğrul, s. 42.
- ²⁴ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 777; Ekinci / Uslu / Çiğerci, s. 8.
- ²⁵ Artuk / Gökcan / Alşahin / Çakır, s. 909; Ekinci, s. 61.

Zimmet suçu; yalnızca kamusal yetkinin kendisine bahşedildiği kamu görevlisi tarafından işlenebilen özgü bir suç²⁶ olduğundan kamu görevlisi sıfatına sahip olmayan kişilerin bu suça katılması halinde ancak azmettiren veya yardım eden biçiminde şerik olarak sorumlulukları gündeme gelebilecektir. Suçun faili malı koruyan, gözeten, muhafaza eden kamu görevlisidir. Ancak eşyaya fiilen malik olmayan, fakat eşyayı elinde bulunduran şahısların hiyerarşik üstü durumunda bulunan şahıslar da suçun faili olabilir. Hiyerarşik üstlerin zilyet fail sayılabilmesi için kendilerine bağlı kamu görevlilerinin fiili egemenliğini engellemeleri gerekir.²⁷

a. Özel Hukuk Kişilerinin Fail Olup Olamayacağı Meselesi

Çalışmamızın bu kısmında yalnızca bazı özellikli meslek mensupları ve çalışanlarının zimmet suçunun faili olup olmayacağı değerlendirilecektir.²⁸ Kamusal bir faaliyetin yürütülmesinin ihaleye dayalı olarak özel hukuk kişilerince üstlenilmesi durumunda bu kişiler kamu görevlisi sayılmamaktadır. Gerekçede de belirtildiği gibi kamu görevlisi kapsamının belirlenmesinde kamu hizmeti görme önemli bir kriterdir. Ancak kamu hizmetinin ruhsat, müşterek emanet, imtiyaz, yap-işlet-devret gibi özel usuller ile özel kişilerce görülmesi ya da kamusal

---

²⁶ Hafizoğulları / Eşitli, s. 2; 09.04.2013 tarih ve 2012/5379 2013/2987 sayılı Yargıtay 5. CD kararı “5237 sayılı TCK’nın 40/2 maddesine göre özgü suç niteliğinde olan zimmet suçuna iştirak eden diğer kişilerin ancak azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulabilecekleri nazara alınmadan kooperatifin malzeme alımı yaptığı ... İnşaat şirketinin sahibi olan bu sanığın suça ne şekilde iştirak ettiği denetime imkân verecek şekilde gerekçeleriyle karar yerince gösterilmeden sorumlu tutulmak suretiyle yazılı şekilde hüküm kurulması”; Ancak Yargıtay 5. Ceza Dairesi’nin 12.9.1986 tarih ve 4702/3496 sayılı kararında bir tekel kuruluşunda taşıyıcı işçi olarak çalışan şahsın, memur olan diğer suç ortakları ile birlikte zimmet suçunu işledikleri olayda müşterek fail olduğuna hükmetmiştir. Aktaran. Özgenç, “Kamu Görevi...”, s. 340.

²⁷ Soyaslan, s. 678.

²⁸ Daha detaylı meslek mensubu ve çalışanların ele alındığı eserler için bkz. Gökcan / Artuç; Tuğrul; Gündel.

faaliyetin ihale usulüyle özel kişilere gördürülmesi durumunda bu kişiler kamu görevlisi sayılmayacağından zimmet suçunun faili olmazlar.²⁹

Kamu kurumlarında çalışan avukatlar hariç tutulmak üzere avukatlık, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu m. 1'e göre bir kamu hizmeti ve serbest meslektir.³⁰ TCK'nın kapsayıcı olan kamu görevlisi tanımı gereği avukat, kamu görevlisi olarak ele alındığından zimmet suçunun faili olabilmektedir.³¹ Ancak vekâlet ilişkisine dayalı olarak hareket eden avukatların; kamu görevlisi olarak değerlendirilmesi izaha muhtaçtır. Zira bu durumda avukat, kamu hukuku usulüne göre faaliyete

---

²⁹ Kütük, s. 210.

³⁰ 05.11.2012 tarih ve 2012/5257 sayılı Yargıtay 8. CD kararı "Dava konusu madde ile avukatlık mesleğinin bir serbest meslek olduğu hususu değerlendirilmeksizin sadece yürütülen hizmetin kamu hizmeti olduğundan bahisle kamu görevlilerinin uymakla yükümlü olduğu yürürlükteki mevzuat hükümleriyle getirilen kurallara benzer nitelikte bir uygulama yapılarak bu kurallar serbest meslek icra edilen avukatlar açısından da geçerli hale getirilmiştir. Yer verilen kurallarla da belirlendiği şekli ile avukatlık, sunulan hizmet açısından bir kamu hizmeti; mesleki faaliyet olarak ise bir serbest meslektir. Bu bakımdan, mesleğin kendine özgü kuralları bulunduğundan avukatlık mesleği Anayasa'da yapılan kamu görevlisi tanımı içinde değerlendirilmemektedir. Aksine bir yaklaşımla sadece yürütülen hizmetin kamu hizmeti olmasından hareketle kamu görevlilerinin tabi olduğu kurallara tabi kılınması mesleğin niteliği ve gerekleri ile örtüşmeyecektir."

³¹ Yargıtay 5. CD 14.01.2014 tarih ve 2012/12948, 2014/377 sayılı kararında "Antalya Barosuna bağlı olarak görev yapan sanığın müşteki Filiz Çokuğraş'ın vekillliğini üstlenerek Hasan Ünver'den olan alacağını tahsil amacıyla Antalya 4. İcra Müdürlüğü'nün 2008/20227 sayılı dosyası üzerinden icra takibi başlattığı, takip devam ederken alacağı haricen tahsil ettiği, bu durumu müştekiye bildirmedeği gibi bilgisi ve talimatı olmadan 02/01/2009 tarihinde alaktan feragat edip çekin aslını geri aldığı, tahsil ettiği 7.454,42 TL parayı müştekiye ödemeyerek mal edindiği şeklinde gerçekleştiği kabul edilen olayda eylemin zimmet suçunu oluşturduğu gözetilmeden dosya kapsamı ve oluşa uygun düşmeyen yanılığlı hukuki değerlendirmeler ile... güveni kötüye kullanma suçundan mahkumiyet kurulması..." biçiminde avukatı kamu görevlisi olarak nitelendirmiştir. Aynı yönde senet bedelini tahsil etmek üzere vekil olan avukatın senetlerle ilgili icra takibi başlatmayıp senet ve masraf olarak aldığı 500 Türk lirası parayı müvekkile iade etmemesinin zimmet suçunu oluşturacağına dair bkz. Yargıtay 9. CD 04.06.2020 tarih ve E. 2020/489, K. 2020/321 sayılı karar.

katılmamaktadır. Avukatın TCK gereği bazı hallerde kamu görevlisi kabul edilmesi, avukatın tüm işlemlerde kamu görevlisi olarak kabul edilmesi manasına gelmemelidir.³² Nitekim doktrinde avukatların vekâlet ilişkisi gereği uhdeslerinde bulundurdıkları mal üzerinde zimmet suçunu değil, güveni kötüye kullanma suçunu işleyebilecekleri savunulmuştur.³³

TCK m. 6/1-c uyarınca vasi de kamu görevlisi olduğundan, vesayet kararı kaldırılana kadar uhdesindeki kısıtlı veya küçüğün malvarlığını mal edinmesi halinde zimmet suçunun faili olabilecektir.³⁴

Türk Kızılay Derneği ile Türk Hava Kurumu gibi kamu yararına çalışan, bir başka ifade ile kamusal faaliyet ifa eden derneklerin görevlilerinin zimmet fiilleri değerlendirilmelidir. 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un geçici 1. maddesi gereği TCK m. 5'in yürürlüğe girdiği 31.12.2008 tarihinden sonra, dernek çalışanları derneğin mal veya paralarına karşı işledikleri suçlardan dolayı zimmet suçunun faili olabileceklerdir. Yargıtay tarafından dernek çalışanlarının bu tarihten önceki fiilleri ise güveni kötüye kullanma suçu olarak değerlendirilmektedir.³⁵

3670 sayılı Milli Piyango Teşkiline Dair Kanunu'nun 12. maddesinde piyango idaresine ait malların devlet malı olduğu ve bunları çalanlar, ihtilas edenler, zimmetine geçirenler veya herhangi bir suretle suistimal eden ve piyango biletlerini taklit veya tahrif edenlerin devlet malları ve paraları hakkında işlenen suçlara göre cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Böylece milli piyango idaresindeki mallar üzerinde işlenen zimmet fiilleri de zimmet suçunu oluşturacaktır.

5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 9/son maddesinde sayılan kurumlarda görev yapan yönetici, öğretmen, uzman öğretici ve usta öğreticiler, görevleri sırasında suç işlemeleri halinde TCK

---

³² Veli Özer Özbek / Koray Doğan/ Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 1053.

³³ 1136 sayılı Kanun'a göre avukatlık kamu hizmeti olsa da bir kamu kurumu veya kuruluşuna bağlı olarak çalışmayan ve mesleğini serbest olarak icra eden bir avukatın idare hukuku bağlamında kamu görevlisi kabul edilemeyeceği savunulmuştur. Bkz. Aydın, s. 115; Yokuş Sevük, s. 586; Tezcan / Erdem / Önok, s. 1126.

³⁴ Bkz. Yargıtay 5. CD, 23.01.2020, E. 2015/12947, K. 2020/697.

³⁵ İkinci / Uslu / Ciğerci, s. 5.

kapsamında kamu görevlisi sayılacağından zimmet suçunun faili olabileceklerdir.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu 62/son maddesine göre yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurlarının suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden ve özellikle kooperatifin para ve malları bilanço, tutanak, rapor ve başka evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılır. Dolayısıyla kooperatifin yönetim kurulu üyeleri ve memurları da zimmet suçunun faili olabilecektir.

Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyeleri özel hukuk kişisi olduklarından zimmet suçunun faili olamazlar, ancak şirkete Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 133 veya İcra İflas Kanunu (İİK) m. 179 gereği kayyım atanması halinde kayyım olarak atanan kişi zimmet suçunun faili olabilecektir.³⁶

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un 23. maddesinde özel güvenlik görevlilerinin görevleriyle bağlantılı olarak işledikleri suçlardan dolayı kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı hükme bağlandığından özel güvenlik görevlileri de zimmet suçunun faili olabilecektir.

Sonuç itibariyle her somut olayda faillerin tabi oldukları özel bir kanunun bulunup bulunmadığı ve fiillerin TCK kapsamında olup olmadığı araştırılmalıdır.³⁷ Özel kanunlarda yer alan düzenlemelerle kamu görevlisi gibi cezalandırılanlar zimmet suçunun faili olabilecektir.³⁸

---

³⁶ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 777.

³⁷ Ekinci / Uslu / Ciğerci, s. 11.

³⁸ Belirtelim ki kişinin kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı hükmü, bir kanuna dayanmalıdır. Örneğin damızlık hayvan yetiştiriciliği birliğine uygulanan İslah Amaçlı Hayvan Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'in 71. maddesinde "Birlik ve Merkez Birliği hakkında, Kanun ve bu Yönetmelikte hüküm bulunmayan hallerde ve vergi mevzuatı açısından 24/04/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uygulanır" biçimindeki hükme dayanarak birlik yöneticileri zimmet suçunun faili olamaz, zira aksi durum bir yönetmelik hükmüne dayanarak suçun unsurlarından olan failin belirlenmesi demektir. Bu ise suçta ve cezada kanunilik ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Bkz. Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 26.12.2019, E. 2015/6177, K. 2019/11988.

b. Zimmet Fiilleri Özel Kanunlarla Cezalandırılan Kişiler

Yoğun malvarlığı değeri ve para akışının olduğu bankalarda çalışanlarca gerçekleştirilen zimmet fiilleri bakımından da değerlendirme yapılmalıdır. TCK'da düzenlenen zimmet suçunun faili yalnızca kamu görevlileri veya mevzuatlarında özel bir hükümle kamu görevlisi gibi cezalandırılacağı belirtilen kişilerdir. Ancak banka personeli kamu görevlisi sayılamayacağından söz konusu suçu işlemesi mümkün değildir. 4603 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun ile düzenleme kapsamındaki bu bankalar özel hukuk işlemlerine tabi bankalar haline getirilmiştir. Dolayısıyla banka personelleri 233 ve 399 sayılı KHK'ya da tabi olmadığından zimmet suçunun faili olmaları mümkün değildir.³⁹ Dolayısıyla gündeme gelecek cezai hüküm TCK'da düzenlenen zimmet suçu olmasa da 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 160'ta düzenlenen zimmet suçudur. Bankacılık zimmeti yaptırım bakımından genel nitelikli zimmet suçuna göre daha ağır bir yaptırıma tabi tutulmuştur.

Failin asker kişi olması halinde de Askeri Ceza Kanunu'nda özel hüküm⁴⁰ bulunduğundan TCK kapsamındaki zimmet suçu gündeme gelmeyecektir.

---

³⁹ Ali Parlar / Mustafa Akın / Muzaffer Hatipoğlu, Bankacılık Ceza Kanunu, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 204.

⁴⁰ m. 131 "Askeri bir hizmet yaparken veya vazifeyi suistimal ederek bir hizmet veya vazifeden ötürü tevdi veya emanet edilmiş olan para veya kıymeti ne olursa olsun bir eşyayı yahut kendisine tevdi veya emanet edilmiş olmasa bile her türlü askeri erzak, eşya ve hayvanları çalanlar veya zimmetine geçirenler, yahut ihtilas edenler veya satanlar, yahut rehine verenler ve bunları bilerek satın alanlar veya rehin kabul edenler veya gizliyenler beş seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar. Az vahim hallerde, altı aydan üç seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Çalınan veya rehin edilen mallar bulunursa geri alınır. Yok edilen eşya, hayvan ve sairinin değerlerinin ödettirilmesine de hükmolunur.

Yukarıki fıkrada yazılı fiiller silah, cephaneye veya her hangi bir müdafaa vasıtasına taallük ederse ceza arttırılır.

Yukarıki iki fıkrada yazılı fiiller seferberlikte yapılırsa yapanlar hakkında on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis, az vahim hallerde iki seneden aşağı olmamak üzere beş seneye kadar ağır hapis cezası verilir."

2. Suçun Konusu

Suçun konusu, kamu görevlisinin görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulundurduğu maldır. Önemli olan malın kamu görevlisinde bulunması veya bir şekilde kamu görevlisinin eline geçmesi olmayıp kamu görevlisine görevi nedeniyle teslim edilmiş olmasıdır.⁴¹

765 sayılı TCK'nın aksine TCK para, para yerine geçen evrak, senet ve sair mallar şeklindeki ifade yerine daha kapsayıcı olan "mal" ifadesini tercih etmiştir. Madde gerekçesinde suçun konusunun taşınır ve taşınmaz mal⁴² olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca malın mülkiyetinin devlete, herhangi bir kamu kurumuna ya da herhangi bir kişiye ait olması arasında fark bulunmamaktadır. Mal kavramından ne anlaşılacağı değerlendirilmelidir. Ceza hukuku niteliği ile bağdaştığı ölçüde medeni hukuk kavramlarını benimsediğinden mal kavramının sınırlarının çizilmesinde medeni hukuktan yararlanılabilir. Hukuki anlamda mal bir eşya olup; maddi bir varlığa sahip, üzerinde hakimiyet kurulması mümkün olan, sınırlanabilen, insan dışı ekonomik değeri olan her türlü nesnedir.⁴³

Mülkiyet konusu olabilen mal, maddi nitelikte olabileceği gibi kanunun mal saydığı telif hakkı, ticaret unvanı, markalar da olabilir.⁴⁴ Ekonomik değeri olan doğal kuvvetler, elektrik enerjisi, doğalgaz, su da suçun konusu olabilir.⁴⁵ Bazı müelliflere göre suçun konusu malın,

---

⁴¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1049.

⁴² Mülga TCK döneminde taşınmaz malların zimmet suçunun konusunu oluşturup oluşturmayacağı tartışmalıydı, ancak TCK'nın gerekçesinde taşınmazların da suçun konusu olabileceği belirtilmiştir. Yine de Özen'e göre madde metninde bu hususun zikredilmemiş olması eksiklidir. Ayrıca taşınmazın tapulu ya da tapusuz olmasının da suçun oluşumu bakımından bir önemi bulunmasa da uygulamada karşılaşılmaması güçtür. Bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 773.

⁴³ Kemal Oğuzman / Özer Seliçi / Saibe Oktay Özdemir, Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 8.

⁴⁴ Hak ve alacakların zimmet suçunda konu olabileceğine dair bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 774; Okuyucu Ergün, s. 76.

⁴⁵ Erdal Baytemir, Açıklamalı İçtihatlı Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar ile Banka Zimmeti, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 17; Ekonomik değeri ifade eden ve cismani olarak mevcut olan her şeyin

manevi değerinin bulunması halinde ekonomik değerinin olup olmadığının önemi bulunmamaktadır.⁴⁶ Kanaatimizce malın ekonomik ya da manevi değerinden ziyade kanuni tanım dikkate alınarak failin görevi kapsamında zilyet olduğu ya da koruma ve gözetim yükümlülüğünün bulunduğu durumda zimmet suçunun oluşacağı kabul edilmelidir.

İnsan vücudu mal kapsamında değerlendirilmez. Fakat insan vücudunun bir parçası, vücuttan ayrıldıktan sonra mal durumuna gelirse söz gelimi çekilen diş, kesilen saç, bunlar mal olarak kabul edilebilir.⁴⁷ Takma diş, peruk gibi yapay uzuvlar da vücuttan ayrılabilmeleri mümkünse mal niteliğini haizdir.⁴⁸ Cesedin hukuki niteliği tartışmalı olmakla beraber mal olmadığı kabulü, baskın görüştür. Bu nedenle söz gelimi mezarlıkta yetkili bir kamu görevlisi tarafından bir cesedin kemiklerinin alınması halinde kamu görevlisi TCK m. 130/2 uyarınca ölünün ceset ve kemiklerini tahkir suçundan cezalandırılacaktır.⁴⁹ Söz konusu insan uzvunun, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca bir kültür varlığı olması halinde ise bu Kanun uyarınca bir koruma gündeme gelecektir. Söz gelimi müzede görevli bir kamu görevlisinin koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan lahit ve mumyayı zimmetine geçirmesi fiili Kanun'un 65. maddesi uyarınca cezalandırılacaktır.

Bir kamu görevlisinin idaresi altındaki kişileri şahsi çıkar için çalıştırmasının zimmet suçunu oluşturup oluşturmayacağı tartışmalıdır. İtalyan Yüksek Mahkemesi bir kararında jandarma okul komutanının kendisine ve diğer subay ve astsubaylara ait otomobillerin tamir ve bakımında garaj bakım atölyesinde çalışan personeli kullanmasını zimmet olarak değerlendirmiştir. Ancak bu kararın hilafına bir insanın şahsi işte çalıştırılmasının kol gücünün suçun konusunu oluşturamayacağı

---

zimmet suçunun konusu olabileceği kanaatinde bkz. Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1048; Suçun konusunun ekonomik değere veya yararlılığa sahip olması gerektiğine dair ayrıca Okuyucu Ergün, s. 73.

⁴⁶ Kütük, s. 211.

⁴⁷ Oğuzman / Seliçi / Oktay Özdemir, s. 5.

⁴⁸ Oğuzman / Seliçi / Oktay Özdemir, s. 6.

⁴⁹ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 774; 765 sayılı TCK döneminde bu suça tekabül eden ölünün kemiklerini alma suçu (m. 178) uyarınca failin cezalandırılacağına dair bkz. Erem, s. 39.

nedeniyle zimmet suçunun oluşmayacağı savunulmaktadır.⁵⁰Yine Türk doktrininde de bir kimsenin emeğinden haksız olarak yararlanılmasının insan hizmetinin mal olmadığı gerekçesiyle üzerinde zilyetlik tesis edilemeyeceğinden zimmet suçuna vücut vermeyeceği ve şartları mevcutsa görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı savunulmuştur.⁵¹İnsanların çalıştırılması ile bir çıkar elde ediliyor yahut fail bir borçtan kurtuluyorsa dahi çalıştırma esasen yasal olmadığından ve bu nedenle de elde edilen çıkar meşru bir zeminden elde edilmediğinden zimmet suçunun oluşmayacağı savunulmuştur.⁵² Kanaatimizce bu halde insan emeği, kamu görevlisine zilyetliği devredilmiş bir eşya ya da koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulundurduğu bir eşya olmadığından zimmet suçu oluşmayacaktır; şartları varsa iş ve çalışma hürriyetinin ihlali veya insan ticareti suçları gündeme gelebilecektir.

a. Zilyetliğin Kamu Görevlisine Görevi Sebebiyle Devredilmiş Olması

Suçun konusu malın zilyetliği, kamu görevlisine görevi sebebiyle devredilmiş olmalı ve kamu görevlisi bu devri kabule kanuni, idari veya adli görevlendirme ile yetkili olmalıdır.⁵³ Yani malın teslimi ve kamu görevi arasında nedensellik bağı bulunmalıdır.⁵⁴Ayrıca kamu görevlisi görevi gereği malın zilyetliğini teslim alma hususunda görevli ve yetkili olmalıdır.⁵⁵ Kişinin şahsi olarak kamu görevlisine güven duyup malının zilyetliğini devretmiş olması, zimmet suçunu oluşturmaz.⁵⁶ Her somut olayda malın zilyetliğinin devrinde kamu görevlisinin zilyetliği kabule yetkili olup olmadığının araştırılması gerekir. Genel olarak yetkilendirme varsa ayrıca o kapsamdaki her iş bakımından yetkilendirme şartı

---

⁵⁰ Turabi, s. 76.

⁵¹ Tezcan / Erdem / Önok, s. 1128; Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 774; Parlar, s. 2677.

⁵² İsmail Malkoç, Yeni Türk Ceza Kanunu Uygulamasında Zimmet-İrtikap-Rüşvet Suçları, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2010, s. 3.

⁵³ Ekinci / Uslu / Cığerci, s. 13.

⁵⁴ Özgenç, Zimmet Suçu, s. 16; Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 775.

⁵⁵ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 776.

⁵⁶ Kütük, s. 211; Bu durumda güveni kötüye kullanma suçunun oluşacağına dair bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 775.

aranmaz.⁵⁷Ancak yetkilendirmeye dair yasal bir engelin olup olmadığı, ilgili kamu görevlisi ya da kamu görevlisi gibi cezalandırılacak kişinin tabi olduğu mevzuata bakılarak tespit edilmelidir.

Kamu kurumlarında kullanılan eşya, malzeme ve taşıtların kurumların ayniyatına kaydedilmesi halinde bu mallar ayniyat memurunun sorumluluğunda bulunacağından görevi gereği memur bunlara zilyettir ve bu malları zimmetine geçirmesi zimmet suçuna vücut verir.⁵⁸

b. Kamu Görevlisinin Mal Üzerinde Koruma ve Gözetim Yükümlülüğünün Bulunması

“Koruma ve gözetimle yükümlü olunan mal” ifadesi zilyetlikten daha kapsamlıdır ve failin görevi gereği hakimiyeti altında bulunan tüm malları kapsar.⁵⁹ Koruma ve gözetim yükümlülüğü, suça konu malın korunmak üzere kamu görevlisine bırakılması ile doğar. Ancak koruma ve gözetim yükümlülüğünün kaynağı kanun, yönetmelik ve sair idari düzenlemedir.⁶⁰ Malın zilyetliği devredilmemiş de olsa mevzuat gereği bir kamu idaresinde kamu görevlisinin kamu malları üzerinde koruma ve gözetim yükümlülüğünün olması mümkündür. Örneğin bir kamu idaresinin başındaki belediye başkanı, okul müdürü yani hiyerarşik amir, koruma ve gözetim yükümlülüğünün bulunduğu mallar üzerinde gerçekleştirdiği zimmet fiilleri nedeniyle zimmet suçundan sorumlu olacaktır.⁶¹

---

⁵⁷ İkinci / Uslu / Çiğerci, s. 14.

⁵⁸ Bayram Turgut, “Basit ve Nitelikli Zimmet Suçu”(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 56; Erem, s. 40.

⁵⁹ Kütük, s. 212; Hafizoğulları / Özen'e göre koruma ve gözetimden anlaşılması gereken malı, muhafaza, denetim veya sorumluluğu altında bulundurmaktır. Bkz. Hafizoğulları / Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, s. 12.

⁶⁰ Sözlü olarak yapılan görevlendirme ile zilyet olunan malda zimmet suçunun oluşmayacağına dair bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 776; Yetkilendirme veya görevlendirmenin geçici/sürekli ya da sözlü/yazılı olmasının suçun oluşumu bakımından önemi olmadığına dair bkz. İkinci, s. 67.

⁶¹ İkinci / Uslu / Çiğerci, s. 15.

Kamu idaresi; banka hesaplarını ve kamu alacaklarını bilgisayar sistemleri üzerinden kamu görevlilerinin kontrolüne ve tasarrufuna bırakmışsa bu durumda da zimmet suçu, bu banka hesapları ve kamu alacakları üzerinde işlenebilecektir. Nitekim 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile harcama yetkilisi, gerçekleştirme görevlisi, muhasebe yetkilisi, muhasebe mutemedi gibi kişilerin kuruma ait para ve malvarlığı değerleri üzerinde koruma ve gözetim yükümlülükleri olduğu düzenlenmiştir ve bu kişiler zimmet suçunun faili olabilecektir.⁶²

Kamu görevlisinin zilyetliğinde bulunmayan ya da koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunmayan bir şeyi mal edinmesi halinde zimmet suçu işlenmemektedir. Örneğin kişinin düzenlediği ödeme belgelerine daha önce ödenmiş faturaları mükerrer şekilde ekleyerek fazla miktarda parayı mal edinmesi halinde zimmet suçu değil, dolandırıcılık suçu söz konusudur, zira mal edinilmiş para ne kişinin zilyetliğindedir ne de koruma ve gözetim yükümlülüğü söz konusudur.⁶³

3. Mağdur

Zimmet suçunda korunan hukuki değer dikkate alındığında mağdur toplumu oluşturan herkeştir.⁶⁴ Ancak ayrıca bir mağdur varsa örneğin özel bir kişiye ait mal suça konu edilmişse ayrıca bu kişi de mağdurdur.⁶⁵ Ancak bazı yazarlara göre bu suçla kamu idaresinin

---

⁶² Kütük, s. 212.

⁶³ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 12.02.2020, E. 2015/10091, K. 2020/4847.

⁶⁴ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, s. 911; Yüksektepe, s. 336; Parlar, s. 2679; Korunan hukuki değeri nazara alarak mağdurun belirlenmesi gerektiğine dair görüş için bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 778-779. Yazara göre zimmet suçu ile kamu idaresine duyulan güven ve devletin mali çıkarları korunmakta olup sistematik yorum da yapıldığında kamu idaresi korunmaktadır, bu nedenle devlet ilk sırada mağdurdur. Zimmete konu olan malın üçüncü kişiye ait olması halinde ise toplum üçüncü sırada mağdurdur. Bu nedenle zimmet çok mağdurlu (pluri offensivi) bir suçtur. Çok mağdurlu suç olmasının önemi ise kendisini zincirleme suç hükümlerinde göstermektedir. Bu durumda ilk ve öncelikli mağdur dikkate alınmalıdır. Tek suç ile birden fazla mağdur olduğundan TCK m. 43/2 yazara göre uygulanmamalıdır.

⁶⁵ Koca / Üzülmüş, s. 923; Yokuş Sevik, s. 586; Ekinci, s. 65.

işleyişine duyulan güven korunduğundan suçun konusu olan malın sahibi belirli bir gerçek kişi de olsa suçun mağduru o kişi olamaz, dolayısıyla zimmet mağdursuz suçlardandır.⁶⁶ Kanaatimizce bu halde suçun konusu eşyanın sahibi belirli bir kişi, suçun konusu kendisine ait olduğu için mağdurken toplum ise korunan hukuki değerın sahibi olduğu için ayrıca mağdurdur. Devlet tüzel kişiliği ise suçtan zarar görendir.⁶⁷

4. Fiil

Bu suçta fiil, zimmete geçirme yani malik gibi o mal üzerinde tasarruf etme imkânına sahip olmaktır. Suça konu malın failin ya da bir üçüncü kişinin zimmetine geçirilmesi arasında bir fark bulunmaz. Üçüncü kişi, kamu ya da özel hukuk tüzel kişisi de dahil herkes olabilir.⁶⁸TCK m. 247'nin gerekçesinde tasarrufun nasıl gerçekleşebileceği sınırlı sayıda olmayan örneklerle belirtilmiştir. Bu çerçevede suç konusu şeyin mal edinilmesi, amacı dışında kullanılması, tüketilmesi, bir başkasına verilmesi şeklinde suç işlenebilir. Zimmet serbest hareketli bir suçtur. Ancak failin malı bozması, imha etmesi, yok etmesi gibi fiiller zimmete geçirme kapsamında değildir.⁶⁹ Ayrıca malın harcanması veya kullanım miktarının failin yetki, tercih ve inisiyatifine bırakıldığı durumlarda gereğinden çok kullanılması da zimmet suçunun oluşumuna sebebiyet vermez.⁷⁰ Yahut söz gelimi idarenin takdir yetkisini kullanarak hiç kullanılmayan bir yolu asfalt ile kaplatması gibi kamu görevlisinin kendisine görevi gereği tevdi edilen malı ya da parayı iyi idare edememesi, israf etmesi de zimmet suçunu oluşturmaz.⁷¹

⁶⁶ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1056.

⁶⁷ Mehmet Emin Artuk / Ahmet Gökçen/ Mehmet Emin Alşahin / Kerim Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 374; Tüzel kişilerin hem mağdur hem suçtan zarar gören olabileceğine dair bkz. Mustafa Özen, Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 290.

⁶⁸ Hafizoğulları / Eşitli, s. 14.

⁶⁹ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1059.

⁷⁰ Kütük, s. 209.

⁷¹ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1058; Tezcan / Erdem / Önok, s. 1135.

Zimmete geçirme, icrai ve ihmali davranışla gerçekleştirilebilir.⁷² Kamu görevlisinin kasadaki bir miktar parayı cebine koyması, koruma ve gözetim yükümlülüğü altında olan bir malı alıp götürmesi icrai davranışla gerçekleştirilen zimmet suçu iken; yazı işleri müdürü ya da tahsil memurunun idare adına tahsil ettiği parayı usulsüz şekilde kendi açtığı hesapta faizle değerlendirdikten sonra idarenin hesabına yatırması veya zilyetliği altında bulunan malı işçilerin sehven kendi malları arasına dahil ettiğini fark edip müdahale etmeyen memurun fiili ihmali davranışla gerçekleştirilen zimmet suçudur.⁷³

Kamu görevlisinin; görevi nedeniyle zilyet olduğu malı, devir amacı dışında olup da kamu idaresinin başka bir amacı için kullanması halinde zimmet suçunun oluşup oluşmayacağı tartışmalıdır. Suçun bu durumda da oluşacağını savunan görüşe göre; mal, mutlaka devir amacı doğrultusunda kullanılmalıdır. Zira kamu görevlisinin görevinin gerekleri ile bağdaşmayan tasarrufta bulunması halinde kamu idaresinin bir intizam dahilinde işlemesi engellenecektir. Diğer görüşe göre ise mal, özgülenme amacı dışında kullanılsa da zimmet suçu oluşmayacak, şartları varsa tamamlayıcı bir suç tipi olan görevi kötüye kullanma suçu gündeme gelebilecektir.⁷⁴ Zimmet suçunun oluşması için fiilin, kamu görevlisi ya da üçüncü bir kişi için herhangi bir şahsi menfaat temin etme amacıyla işlenmesi gerekmektedir.⁷⁵ Söz gelimi kamu görevlisinin politik ya da idari seçimleri kazanmak için keyfi olarak bir malı, görev gereği olmamasına rağmen kullanması halinde zimmet suçunun oluşacağı savunulmuştur.⁷⁶ Ancak malı, kamunun menfaatine kullanmışsa bu durumda şartları varsa görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı ileri sürülmüştür.⁷⁷

---

⁷² 01.12.1997 tarih ve 9669/10536 sayılı Yargıtay 4. CD kararı “noter olan sanığın damga vergisi, noterlik harcı, değerli kağıt bedeli ve katma değer vergisi olarak tahsil ettiği paraları yetkili makama yatırmama biçimindeki eylemlerinin ... zincirleme zimmet suçunu oluşturacağı...”.

⁷³ Taner Gülşen, “Zimmet Suçu”(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 52.

⁷⁴ Baytemir, s. 32-33.

⁷⁵ Baytemir, s. 33.

⁷⁶ Soyaslan, s. 680; Erman Topal, “Zimmet Suçları”(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 51.

⁷⁷ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1059.

Zimmet konusunu karşılayacak teminatın varlığı yani bir kamu kurumunda muhtemel suiistimallere karşı alınan teminat, suçun oluşmasını engellemez. Bu alınmış olan teminat ileride meydana gelebilecek suçun cezalandırılmamasını değil, muhtemel idari zararları teminat altına alma amacına yönelik olduğundan zimmet suçunun oluşumuna engel teşkil etmez.⁷⁸ Ancak diğer şartlar da varsa cezayı azaltır.⁷⁹

Zimmet bir zarar suçudur.⁸⁰ Kamu görevlisinin zimmetine geçirdiği malvarlığı değerini iade etmesi ya da doğan zararı etkin pişmanlık hükümlerine göre karşılamış olması suçun zarar suçu olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Ancak Yargıtay'ın bazı kararlarında zimmet suçunun oluşması için zarar tehlikesinin doğmasını yeterli görmesi⁸¹ zimmet suçunu bir tehlike suçu olarak yorumlamak manasındadır ve isabetsizdir.

---

⁷⁸ Koca / Üzülmüş, s. 929; Hüseyin Avsallı, "Zimmet Suçu" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 30.

⁷⁹ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, s. 904.

⁸⁰ Koca / Üzülmüş, s. 930; Özgenç, Zimmet Suçu, s. 29; Zimmetin bir tehlike suçu olduğuna dair bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 773. Yazar, bir makam aracı şoförünün aracı şahsi işlerinde kullanması durumunda aracın yakıt bedelini kendisi karşılamış olsa dahi zimmet suçunun oluşacağını savunmuştur. Bkz. Özen, s. 785; Bazı hallerde ekonomik olarak bir zarar oluşmasa da zimmetin kendine özgü bir zarar suçu olduğu ileri sürülmüştür. Bkz. Hafizoğulları / Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millele ve Devlete Karşı Suçlar, s. 13.

⁸¹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi 1574/8181 09.12.2002 "Zimmet suçunun oluşması için görev gereği ve yasal olarak tevdi olunan malların hâksiz şekilde mal edinilmesi ve bunun sonucunda idarenin zarara uğraması veya zarar olasılığı ile karşı karşıya bulunmasının koşul olduğu, sanıkların çöp veya moloz döküm alanına nakledip atmaları gereken molozlar arasında hurda demirleri satmaları eylemi iddia edildiği gibi sabit olsa dahi zarar, zarar tehlikesi doğurmadığından zimmet olarak nitelendirilmesi mümkün değildir."; Ankara Etlik Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü'nde ambar memuru olan sanığın son kullanma tarihleri geçmiş ve hayvan tedavisinde kullanılması mümkün olmayan ilaçları diğer veteriner sanık aracılığıyla başka bölgelerde satışı sağlayıp menfaat temin ettiği olayda zimmet suçunun "eylem sonucunda müdahil hazine yönünden oluşmuş

Fail görevi gereği zilyet olduğu ya da koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan malı zimmetine geçirdiğinde yani kendisi ya da bir üçüncü kişi için malik gibi tasarruf ettiği anda suç tamamlanır. Zimmet suçu sırf hareket suçu niteliğinde olup ani hareketlidir. Eğer mal edinilen şey bir miktar para ise ve kamu görevlisinin bu parayı belli bir süre sonunda görevi gereği bir büroya teslim etmesi gerekliyse teslimde gecikildiği anda suç tamamlanır.⁸²

5. Nitelikli Haller

TCK m. 247/2’de düzenlenen zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi, zimmet suçunun daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hali iken TCK m. 249’da düzenlenen malın değerinin azlığı hali ise daha az cezayı gerektiren bir nitelikli haldir.

765 sayılı TCK’da zimmet ve nitelikli zimmet eylemlerinin kamu bankaları aleyhine işlenmesi daha fazla cezayı gerektiren nitelikli haldi. Fiilin kamu bankasına karşı işlenmesi için failin bu bankanın mensuplarından biri olması, zimmetine geçirdiği para, para hükmündeki evrak ve diğer malın kendisine görevi sebebiyle tevdi edilmiş ve bunlara fiilen veya hukuken zilyet olması yeterli olmayıp, bunların aynı zamanda bankaya ait olması gerekirdi.⁸³ Ancak TCK’da bu hal düzenlenmemiş, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 160 kapsamındaki zimmet suçunu gündeme getirecektir.

Yine 765 sayılı TCK’da 202-218. maddelerde yazılı suçların emir ve idare yetkisine sahip olanlar ve hakim ve savcılarca işlenmesi cezayı artıran bir halkan TCK’da bu hale yer verilmemiştir.

---

veya olası zarardan söz edilemeyeceğinden” bahisle oluşmadığına karar vermiştir. Aktaran. Özgenç, Zimmet Suçu, s. 31.

⁸² Soyaslan, s. 680.

⁸³ Erol Çetin, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda ve Özel Yasalarda Memur, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanma Usulü ve Memur Suçları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 678.

a. Hileli Faaliyette Bulunmak

TCK m. 247/2'ye göre suçun zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi hali daha fazla cezayı gerektiren nitelikli haldir. 765 sayılı TCK'da bu hal, "dairesini aldatacak ve fiilin açığa çıkmamasını sağlayacak her türlü hileli faaliyette bulunmak suretiyle işlenmesi" olarak ifade edilmiştir. Zimmet suçundaki hile malı zimmete geçirme amacıyla değil, suçun delillerini gizlemeye yönelik bir davranıştır.⁸⁴ Nitekim kamu görevlisi, zilyetliği görevi nedeniyle kendisine devredilmiş veya koruma ve gözetimi ile yükümlü olduğu malvarlığı değerini zimmete geçirmeden evvel, bunun açığa çıkmamasına yönelik hileye başvurmuşsa bu nitelikli hal gündeme gelir. Zimmet suçu malvarlığı değerinin zimmete geçirilmesi ile tamamlandığından bu aşamadan sonra gerçekleşen fiiller bağımsız suçlara vücut verecektir.⁸⁵ Bazı yazarlarca hilenin suçun delillerini gizlemeye yönelik bir davranış olmasından bahisle suçun delillerinin gizlenmesi ve hileli davranış arasında nedensellik bağı bulunması ve zimmetin açığa çıkmasını engelleyecek elverişliliğe sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Hile, ilk bakışta anlaşılabilir mahiyette olmamalıdır.⁸⁶ 765 sayılı TCK'da nitelikli zimmetin söz konusu olabilmesi için yapılan hilenin aldatıcı niteliğinin olması şart tutulmuş iken TCK açısından failin hareketinin aldatma amacına yönelik olması yeterli görülmüştür.⁸⁷

---

⁸⁴ Hafızoğulları / Eşitli, s. 24.

⁸⁵ Özgenç, Zimmet Suçu, s. 39-40.

⁸⁶ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1060; Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 797; Özgenç, Zimmet Suçu, s. 40; 09.10.2007 tarih ve E.10097 K.7478 sayılı Yargıtay 5. CD kararı "Zimmetin ortaya çıkmaması için gerçekleştirilen hileli davranışın olağan ve basit bir denetim, araştırma ve karşılaştırmayla ilk bakışta kolayca ve kesin biçimde anlaşılabilir nitelikte olduğu, nitekim eylemin ilgililerce derhal fark edilerek dava konusu yapılmasına nazaran sanığın eyleminin basit zimmet niteliğinde bulunduğu gözetilmeyerek yazılı şekilde nitelikli şekilde hüküm kurulması, kanuna aykırıdır."

⁸⁷ Aslan, s. 61.

b. Değer Azlığı

Zimmete konu olan malın değerinin az olması cezada indirim nedenidir.⁸⁸ Değer azlığı, TCK m. 247'nin gerekçesinde belirtilen hoşgörülebilir bir tasarruf olduğundan fiilin cezalandırılmaması halinden farklı bir düzenleme olup cezada indirim sebebidir. Değer azlığının nasıl belirleneceğine ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur: Bir görüşe göre değer belirlenirken mağdurun veya failin durumu göz önüne alınmayıp normal bir vatandaş ölçüsünden hareket edilmelidir.⁸⁹ Başka bir görüşe göre ise her somut olayda hakim, zimmete konu olan malın objektif ve sübjektif değerini birlikte göz önüne almalı ve fiili bir bütün olarak değerlendirerek değer az olup olmadığına karar vermelidir.⁹⁰ Zimmet, zincirleme suç biçiminde işlenmişse failin lehine hareket ederek malın toplam değeri dikkate alınmalıdır.⁹¹

B. Manevi Unsur

Taksirli haline yer verilmeyen zimmet suçu ancak kasten işlenebilir. Hatta doktrinde bazı yazarlarca kamu görevlisinin malın görevi nedeniyle devredilmiş ya da koruma ve gözetimi altında olduğunu bilerek, kendisi ya da bir üçüncü kişiye menfaat sağlamayı isteyerek hareket etmesinin arandığını ve zimmet suçunun yalnız doğrudan kastla işlenebileceği savunulmuştur.⁹² Kanaatimizce zimmet suçu olası kastla da işlenebilir, zira *wider besseres wissen* minvalinde bir ifade suçun kanuni tanımında yer almamaktadır.

---

⁸⁸ Malın değeri yerine nitelikli hal olarak elde edilen yararın dikkate alınması gerektiği olması gereken hukuk bakımından önerilmiştir. Örneğin beş milyar paranın kullanıldıktan sonra bankaya yatırılması faiz gelirini etkilemektedir. Bu durumda bir gün bankaya geç yatırılan para örneğinde suçun konusu malın değeri az değildir, oysa fail açısından elde edilen değer azdır. Bu nedenle de cezada indirim yapılamayacaktır. Bkz. Tezcan / Erdem / Önok, s. 1146.

⁸⁹ Soyaslan, s. 682.

⁹⁰ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1050.

⁹¹ Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 804.

⁹² Necati Meran, Zimmet Rüşvet İrtikap Görevi Kötüye Kullanma Suçları, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 63.

Kamu görevlisinin dikkatsizliğinden kaynaklanan zararlar ya da başka taksirli davranışlar zimmet suçunu oluşturmaz.⁹³ Kamu görevlisinin malı kötü kullanması sonucu değerini azaltması veya malın kayba uğraması halinde, bunun ortaya çıkmaması için hileli davranışlarda bulursa dahi failde zimmet suçunun işlenmesi kastı bulunmadığından suç oluşmayacaktır.⁹⁴ Aynı şekilde mal edinme kastı bulunmayan hesap hataları da zimmet suçunu oluşturmayacaktır.⁹⁵ Kamu görevlisinin, malı dikkatsizlik sonucu kaybetmesi halinde de kanaatimizce zimmet suçu oluşmayacaktır.⁹⁶ Örneğin bankaya yatırması gereken okul aidatları ve okul giderlerine ilişkin kayıtları özensiz tutan okul müdürünün mal edinme kastı bulunmayan fiili zimmet olarak nitelendirilmemelidir.

Kamu görevlisinin mal edinme kastı bulunmaksızın yalnızca malı kullanması ve geri verme iradesi ile hareket etmesi halinde kullanma zimmeti gündeme gelmektedir.⁹⁷ Kullanma zimmeti 765 sayılı TCK döneminde mevcut olmayıp Yargıtay içtihatları ile oluşturulmuştu. Failin zimmet suçunda kastı, temellük kastı ve faydalanma kastı olarak ayrılıp faydalanma kastının olması halinde fail kullanma zimmeti suçunu işlemiş kabul edilmekteydi. Kullanma zimmeti ise suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı olarak daha az cezai müeyyideye tabiydi. Bazı yazarlarca failin soruşturma başladıktan sonra malı iade etmesi halinde, mal edinme kastıyla hareket ettiği ancak etkin pişmanlık duyduğuna ilişkin düşünce mevcutsa da aksinin yan delillerle ispatlanması durumunda failin kastının kullanma zimmetine ilişkin olduğu ifade edilmiştir.⁹⁸

TCK m. 247/3 zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde cezada indirime gidilmesini öngörmüştür. Fail, kullanma zimmetinde mal edinme kastı

⁹³ Ekinci / Uslu / Çiğerci, s. 18.

⁹⁴ Koca / Üzülmez, s. 932; Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1067.

⁹⁵ Kütük, s. 213.

⁹⁶ Örneğin muhtar olarak görev yapan sanık, muhtarlık görevi sona ermesine rağmen kendisine zimmetlenen tabanca ve ruhsatı kaybettiğini belirtmiş, ancak resmi makamlara durumu bildirmemiştir ve bunları iade etmemiştir. Yargıtay isabetli olarak bu halde de suçun zimmeti oluşturup oluşturmadığını tespit için ağır ceza mahkemesince yargılamanın yürütülmesi gerektiği kanaatindedir. Bkz. Yargıtay 9. CD, 04.06.2020, E. 2020/762, K. 2020/327.

⁹⁷ Meran, s. 63.

⁹⁸ Meran, s. 63.

olmaksızın tahsis amacına aykırı olarak malı kullanmaktadır.⁹⁹ Kullanma zimmetinin oluşabilmesi için suçun konusu mal iade edilebilir olmalıdır; nitekim çoğunlukla harcanabilir, tüketilebilir nitelikte para, su, enerji, akaryakıt gibi misli mallar üzerinde kullanma zimmeti işlenmektedir.¹⁰⁰ Kullanma zimmetinde mal üzerinde malikin bulunabileceği tasarruflarla zimmet olgusu ortaya çıktığından suçun konusunu oluşturanın malın kendisi değil, kullanma ile elde edilen yarar olduğu ifade edilmiştir.¹⁰¹ Kamu görevlisi malı geçici bir süre kendi kullanabileceği gibi başkasına da kullandırabilir. Mal geçici bir süre kullanılıp iade edildiği anda suç işlenmiş olur. Kullanma zimmetine konu malın kullanım süresinin uzunluğunun bir önemi yoktur. Ancak oldukça uzun süreli kullanım ve hatta bu süre sonunda da malın iade edilmemesi halinde failin kastının kullanma zimmeti olmayıp temellük kastına sahip olduğu yorumu yapılabilecektir.¹⁰²

Kamu görevlilerinin görevleri dolayısıyla kendilerine tahsis edilmiş eşyaları özel işlerinde kullanıp iade etmeleri halinde zimmet suçunun oluşup oluşmayacağı değerlendirilmelidir. Doktrinde kamu görevlisinin malik gibi tasarrufta bulunup bulunmadığına göre değerlendirme yapılması gerektiği ileri sürülmüştür. Söz gelimi dairedeki bilgisayarını eve götürüp şahsi işinde kullanan memurun bilgisayarı geri getirmesi halinde malik gibi tasarrufta bulunma şartı gerçekleşmediğinden suç oluşmayacaktır.¹⁰³

Kamuya ait bir paranın, kullanma zimmetine konu olup olamayacağı doktrinde tartışılmıştır. Yargıtay 5.CD'nin içtihatlarına göre genel olarak ihbar, uyarı, denetim ve şikayet olmaksızın failin mal veya parayı geçici bir süre kullanıp aynen iade etmesi halinde kullanma zimmetinden sorumluluk gündeme gelecektir.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Soyaslan, s. 679.

¹⁰⁰ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1061.

¹⁰¹ Yokuş Sevük, s. 602; Aynı yönde bkz. Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 26.12.2019, E. 2014/11053, K. 2019/11997.

¹⁰² Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1062.

¹⁰³ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1062.

¹⁰⁴ Ekinci, s. 82.

C. Hukuka Aykırılık Unsuru

Zimmet suçuna konu olan malın değerinin çok az olması, malın çok değersiz olması durumunda suçun oluşup oluşmayacağı da değerlendirilmelidir. TCK m. 247'nin gerekçesine göre suça konu olan malın değerinin çok az olması halinde fiilin ifade ettiği haksızlık muhtevası cezalandırmayı gerektirmeyecek olup fiil hoşgörü ile karşılanabilecektir.¹⁰⁵ Fiilin hoşgörülebilir olup olmadığına dair değerlendirme, fiilin toplumsal uygunluğu¹⁰⁶ ve sosyal hareket teorisi dikkate alınarak yorumlanabilir. Kamu görevlisinin görevi sebebiyle uhdesinde bulunan bir kalemi zimmetine geçirmesi halinde malın değeri o denli azdır ki zimmet suçunun ihdasına yol açan haksızlığı oluşturmaz.¹⁰⁷ Suçun konusu olan malın çok değersiz olması halinde suçun oluşup oluşmadığı ceza hukukunun *ultima ratio* ilkesi ile açıklanabilir.¹⁰⁸

Kamu görevlisi, görevi gereği zilyetliği kendisinde bulunan değer üzerinde göreviyle bağlantılı olarak tasarrufta bulunursa hem görevini

---

¹⁰⁵ Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, bunu “müsamaha edilebilen zimmet” olarak nitelendirmiştir. Bkz. Artuk / Gökçen / Alşahin / Çakır, s. 905.

¹⁰⁶ Tezcan / Erdem / Önok, s. 1133.

¹⁰⁷ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1050; Özen'e göre kamu görevlisinin şahsi işleri için söz gelimi bilgisayardan çıktı alması halinde mal edinme söz konusu olmasa da bilgisayarı amaç dışı kullanma söz konusudur ve bu da zimmete geçirmedir. Ayrıca kağıtlar bakımından mal edinme vardır. Ancak işlenen fiilin haksızlık içeriğinin azlığı nedeniyle CMK m. 223/4 gereği değerlendirme yapılmalıdır. Bkz. Özen, Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, s. 791; CMK m. 223/4 gereği değerlendirme yapılması ilişkin ayrıca bkz. Hafızoğulları / Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millele ve Devlete Karşı Suçlar, s. 14; Koca / Üzülmüş, s. 933.

¹⁰⁸ Söz gelimi kamu görevlisine nezaketen bir buket çiçek verildiğinde rüşvet suçu mu işlenmiş olacaktır, yahut memurun bir kalem/silgi kullanması halinde kullanma zimmetinden mi cezalandırılacaktır? Ultima ratio ilkesine göre suç ile korunan hukuki değer önemli ölçüde ihlal edilmesi gerekmektedir, hâkim yararlar arasında değerlendirme yaparak, kanun hükmünün tipik olaya uygulanıp uygulanmayacağına karar verebilmelidir. Bkz. Hakan Hakeri, Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 69, 2007, s: 55-96, s. 64; Erem, bu halde zimmet fiillerinin hoşgörülmesini kamu idaresinin rızası ile açıklamaktadır. Bkz. Erem, s. 43.

yaptığı (TCK m. 24) hem de hakkını kullandığı (TCK m. 26/1) için fiili hukuka uygundur; zimmet suçu oluşmaz.¹⁰⁹

III. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

A. Teşebbüs

Zimmet suçu kamu görevlisinin görevi nedeniyle zilyet bulunduğu ya da koruma ve gözetim yükümlülüğünün bulunduğu mal üzerinde malikmiş gibi tasarrufta bulunmasıyla tamamlanır. Ancak fiilin tamamlanamaması yahut tasarrufta bulunamaması halinde teşebbüs gündeme gelecektir. Fiillerin kısımlara bölünebildiği halde teşebbüs vardır. Yani fail zilyedinde olan malı mülkiyetine geçirme kastına sahip olup bu kastı doğrultusunda icra hareketlerine başladıktan sonra elinde olmayan nedenler ile tamamlayamadığında zimmet suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır.¹¹⁰

B. İştirak

Kanunun özel faillik vasfını aradığı suçlar bakımından yalnız bu vasa sahip olan fail olabilecektir, zimmet suçu da bu özgü suçlardan olduğu için fail ancak kamu görevlisi olabilir. Kamu görevlisi dışındaki kişiler azmettiren yahut yardım eden biçiminde şerik olabilir.

Suç işlendikten sonra denetimle görevli kişinin bu görevini yapmayarak zimmetin ortaya çıkmamasını sağlaması suçun işlenmesine maddi ya da manevi bir katkısı yoksa zimmet suçuna iştirak değildir. Bu durumda TCK m. 251 denetim görevinin ihmali suçu gündeme gelecektir. Zimmet suçunun işlenmesine kasten göz yuman denetimle yükümlü kamu görevlisi, zimmet suçundan müşterek fail olarak sorumlu tutulurken; 2. fıkra uyarınca denetim görevini ihmal ederek, zimmet

---

¹⁰⁹ Aslan, s. 57.

¹¹⁰ Ekinci / Uslu / Çiğerci, s. 19 “TASİŞ İşletme Şefliğinde bekçi olarak görev yapan sanıklarının kendilerine koruma ve muhafaza etmeleri için verilen mazot bidonlarını dışarıya çıkarırken yakalanmalarının iddia edilmesi karşısında eylemlerinin zimmete teşebbüs oluşturabileceği...” (18.04.2013 tarih ve E.2012/6566 K.2013/3608 sayılı Yargıtay 5. CD kararı).

suçunun işlenmesine imkân sağlayan kamu görevlisinin denetim görevinin ihmali suçundan sorumluluğuna gidilecektir.

C. İçtima

1. Zincirleme Suç

Aynı suç işleme kararı ile birden çok zimmet suçu işlendiğinde TCK m. 43/1 hükmü uyarınca fail bakımından bir cezaya hükmedilerek ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılabacaktır.¹¹¹ Yine m. 43/1 uyarınca zincirleme suçların basit ve nitelikli zimmet suçu olması zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasına engel değildir. Zimmet suçuna ilişkin mahkumiyet hükmü kesinleştikten sonra, hükmün dayanağını oluşturan iddianamenin düzenlenmesinden sonra aynı suç işleme kararı çerçevesinde işlenmiş yeni bir fiil çıkarsa kesinleşen cezaya m. 43 uyarınca belirtilen oranda ceza ilave edilir.¹¹²

2. Görünüşte İçtima

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda düzenlenen bankacılık zimmeti suçu ile TCK'daki zimmet suçu arasında özel-genel norm ilişkisi bulunmaktadır. Yine özel norm olması hasebiyle sigorta ve reasürans şirketlerinin yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları, görevleri dolayısıyla kendilerine tevdi olunan veya muhafazaları, denetimleri ve sorumlulukları altında bulunan kuruluşa ait para veya sair varlıkları zimmetlerine geçirmeleri halinde TCK'daki zimmet suçu değil, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu m. 35/3 uyarınca failer cezalandırılacaktır.

TCK m. 257 görevi kötüye kullanma suçunun bu meyanda değerlendirilmesi gerekir. Görevi kötüye kullanma suçu kanunda ayrıca olarak tanımlanan haller dışında, kamu görevlisinin görevinin gereklerine

---

¹¹¹ “Birden fazla sayman mutemedi alındısı ile değişik zamanlarda tahsil ettiği paraları mesai bitiminde bankaya yatırmayarak mal edinen sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinin uygulanması gerektiğinin gözetilmediği...” (08.10.2009 tarih ve E. 2008/9999, K.2009/11233 sayılı Yargıtay 5. CD kararı).

¹¹² İkinci, s. 76.

aykırı hareket etmesi suretiyle kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız menfaat sağlayan kamu görevlisinin işleyebileceği özgü ve tamamlayıcı bir suçtur. Tamamlayıcı bir suç olması hasebiyle zimmet suçu bakımından tipiklik sağlanmışsa kişi ayrıca görevi kötüye kullanma suçundan asli-tali norm ilişkisi nedeniyle ceza almaz. Yani herhangi bir nedenle zimmet suçunun yasal çerçevesi içerisine girmediği takdirde suç teşkil eden fiilin cezalandırılmasına ilişkin TCK veya özel ceza kanunlarında başkaca bir norm bulunmamakta ise fail TCK m. 257'den cezalandırılacaktır.¹¹³

3. Gerçek İçtima

Zimmet fiillerinin farklı kamu idarelerine karşı işlenmesi halinde gerçek içtima hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı değerlendirilmelidir. Kanaatimizce mağduru belirli bir kişi olmayan zimmet fiilleri söz konusu ise toplumu oluşturan herkes mağdur olduğundan bu halde TCK m. 43/1 uyarınca zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir.

TCK m. 212'ye göre sahte resmi ve özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde hem sahtecilik hem de ilgili suçtan cezaya hükmolünacağından özellikle suçun zimmetin açığa çıkmasını engellemeye yönelik hareketlerle işlenmesi sırasında belgede sahtecilik suçları gündeme gelebilmektedir ve gerçek içtima ile fail her bir suç bakımından ayrı ayrı cezalandırılacaktır.

IV. ETKİN PİŞMANLIK

Ceza muhakemesinin çeşitli safhalarında etkin pişmanlığa farklı sonuçlar bağlanarak ceza ortadan kaldırılmış veya indirimde gidilmiştir. Zimmet suçu bakımından etkin pişmanlık hali, sadece cezada indirimde gidilmesini gerektiren hallerdendir. TCK m. 248/1'de soruşturma başlamadan önce zimmete geçirilen malın aynen iade edilmesi veya uğranılan zararın tamamen tazmin edilmesi halinde cezada üçte iki oranında indirimde gidilecektir. 2. fıkra ise soruşturmanın başlanıp kovuşturmayaya geçilmezden önce gönüllü olarak zimmete geçirilen malın

---

¹¹³ İnanç / İnanç / Olgaç, s. 18.

aynen iade edilmesi veya uğranılan zararın tamamen tazmin edilmesi halinde cezanın yarı oranında indirileceğini öngörmüştür. İlk fıkranın aksine soruşturmaya geçilmişse gönüllü olarak aynen iade ve tazmin şartı aranır. Hükmün kesinleşmesinden önce etkin pişmanlık gösterilmesi durumunda da yine cezanın üçte biri indirilecektir.

V. SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA USULÜ

AY m. 129/6'ya göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirtilen istisnalar dışında kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır. Bu düzenlemenin kanun hükmünde vücut bulması da 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ile sağlanmıştır. Ancak soruşturma ve kovuşturma bakımından istisna 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu m. 17 ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yazılı suçlarla, irtikâp, rüşvet, basit ve nitelikli zimmet, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmî ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarından veya bu suçlara iştirak etmekten sanık olanlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

3628 sayılı Kanununun 17. maddesi kapsamında olan zimmet suçuna ilişkin ihbarlar doğrudan Cumhuriyet Başsavcılıklarına yapılır. Yapılan ihbar veya verilen takipsizlik kararı ve iddianame Cumhuriyet Başsavcılığınca, Maliye Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü ile varsa diğer ilgili kamu kurum veya kuruluşlarına bildirilir. Hazine avukatının yazılı başvurusu ile Maliye Bakanlığı, başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanır. Ayrıca kooperatif ve üst kuruluş yönetim ve denetim kurulu üyeleri ve memurlarının işlediği zimmet suçu bakımından Tarım ve Orman Bakanlığının da Kooperatifler Kanunu'nun ek 2/son maddesi uyarınca kamu davasına müdahil olması mümkündür.¹¹⁴

---

¹¹⁴ Yargıtay 9. CD, 17.03.2020, E. 2020/1812, K. 2020/112; Yargıtay 5. CD, 5. Ceza Dairesi 13.02.2020, E. 2015/2333, K. 2020/5176.

3628 sayılı Kanun m. 17’de sayılan suçlar nedeniyle kamu davası açılmış olup da bu suçlardan sanık olanlar hakkında 4483 sayılı Kanunun uygulama alanı kalmayıp bu nedenle kovuşturma evresinde suçun niteliğinin değişerek 3628 sayılı Kanun’un dışına çıkması hali tartışmalıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararına göre¹¹⁵ ceza davasının konusu iddianamede belirtilen maddi vakıalarla sınırlı olup hukuki nitelendirme ile bağlı bulunmayan mahkemeler, değişen suç niteliğine göre ek savunma hakkı tanımak suretiyle hüküm kurabilecektir. Aksi durumda 3628 ve 4483 sayılı Kanunun amaçlarına ve ceza muhakemesinin süreklilik ve kesintisizlik ilkelerine aykırı bir durum meydana gelecektir.¹¹⁶ Yargıtay’ın bu kararı hilafına 4483 sayılı Kanunun 8. maddesinde memur hakkında mutlaka izin sisteminin uygulanması gerektiği benimsenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına göre soruşturma sırasında izin verilen olay ve konudan tamamen ayrı veya farklı bir suç olarak nitelendirilebilecek bir fiil ortaya çıktığında yeniden izin alınması zorunludur. Üçüncü fıkrafta ise suçun hukuki niteliğinin değişmesinin yeniden izin alınmasını gerektirmeyeceğini belirtmiştir.

Avukatların avukatlık görevlerini yerine getirirken işledikleri suçlardan dolayı haklarında yürütülen soruşturma, 1136 sayılı Kanun m. 57-62 arasında düzenlenmiş olduğundan Adalet Bakanlığı’nın iznine tabidir, dolayısıyla 4483 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz. Kamu avukatları kural olarak görev suçları bakımından 1136 sayılı Kanun’a tabi olup idari görevlerin yapılması nedeniyle gündeme gelen soruşturma ve kovuşturmalarda kurumlarının tabi olduğu kanun hükümleri uygulanır.¹¹⁷

5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 162’ye göre bankacılık zimmeti suçunun soruşturma ve kovuşturmasının yapılabilmesi için kurum veya fon tarafından Cumhuriyet savcılığına başvurulması gerekmektedir. Ancak m. 160/3’te düzenlenen fiilin bulunması halinde kurum veya fonun yazılı bildirim üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde savcı resen soruşturma yapabilecektir.

En nihayetinde memurlar ve diğer kamu görevlileri, görevleri sebebiyle işledikleri suçlar bakımından soruşturmanın başından itibaren yahut sonrasında doğrudan soruşturulan bir suç nedeniyle hakkında dava

---

¹¹⁵ 03.11.2015 tarih ve E. 2014/5-855 K.2015/356 sayılı Yargıtay CGK kararı.

¹¹⁶ Yüksektepe, s. 694.

¹¹⁷ Gökcan / Artuç, s. 1039.

açıldıktan sonra fiilin izne tabi bir suç teşkil ettiğinin anlaşılması halinde izin vermeye yetkili makamdan izin alınması gerekir.¹¹⁸

Zimmet suçunda görevli mahkeme, suçta öngörülen yaptırımın üst sınırı on yıldan daha fazla hapis cezası olduğundan ağır ceza mahkemesidir.

VI. YAPTIRIM

Zimmet suçunun temel halinin yaptırımı beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezasıdır. 765 sayılı TCK'da ekonomik bir suç olan zimmet suçunda hürriyeti bağlayıcı cezanın haricinde adli para cezasına da yer verilmişti. TCK'da ise ekonomik bir suçta yaptırım olarak yalnız hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmesi suçla etkin mücadeleyi sağlayamayacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir.¹¹⁹ Kanaatimizce de bu ciddi bir eksikliklerdir. Söz gelimi bankacılık zimmetinde beş bin güne kadar adli para cezası da öngörülmüşken, zimmet fiili ile zedelene bankalara ve ekonomik düzenin işleyişine duyulan güvenin çok daha ötesinde kamu idaresine duyulan güvendir. Bu halde suçun işlenmesi ile zedelenecek daha mühim bir hukuki değer korunması için adli para cezasının da yaptırım olarak öngörülmesi caydırıcılığa daha iyi hizmet edebilecektir.

Suçun konusu mal, mağdur ya da suçtan zarar görene iade edilmelidir, malın iadesinin mümkün olmaması halinde failin zimmet sonucu elde ettiği kazanç TCK m. 55 kazanç müsadere gereği müsadere edilecektir.¹²⁰

VII. SONUÇ

TCK'da düzenlenen zimmet suçu, kamu görevlisinin bu vafına duyulan güvenin ve genel itibari ile kamu idaresine duyulan güvenin sağlanması için ihdas edilmiş bir suç tipidir. Dolayısıyla kamu görevlisinin bireysel olarak bir kişi ile arasındaki güven ilişkisine aykırı hareket etmesi halinde zimmet suçu değil, güveni kötüye kullanma suçu gündeme gelecektir. Zimmet suçunda fail yalnızca TCK'daki şemsiye

---

¹¹⁸ Yüksektepe, s. 705.

¹¹⁹ Tuğrul, s. 32.

¹²⁰ Özbek / Doğan / Bacaksız, s. 1073.

tanım uyarınca kamu görevlisi olabilmektedir. Ancak bu şemsiye tanım gereği kamusal faaliyet icra etmese de bazı meslek gruplarının da zimmet suçunun faili olarak cezalandırılması adaletsiz sonuçlara yol açmaktadır; örneğin vekâlet ilişkisi uyarınca hareket eden avukatın mal edinme fiilinin de zimmet suçundan cezalandırılması isabetsizdir. Zira bu halde avukat, kamu hukuku usulüne göre faaliyete katılmamaktadır.

Zimmet suçunun konusu, kamu görevlisine görevi nedeniyle zilyetliği devredilmiş olan veya kamu görevlisinin koruma ve gözetimle yükümlü bulunduğu maldır. Suça konu mal belirlenirken medeni hukuk başta olmak üzere diğer mevzuattan yararlanılarak zimmet suçunun sübut bulup bulmadığı değerlendirilmelidir. Söz gelimi bir mezarlık görevlisi tarafından medeni hukuk bağlamında bir mal olmayan cesedin kemiklerinin alınması halinde kamu görevlisi zimmet suçundan değil, ölülerin ceset ve kemiklerini tahkir suçundan cezalandırılmalıdır. Yahut söz konusu malın mumya gibi bir kültür varlığı olması halinde kültür varlığını zimmetine geçiren koruma ve gözetimle yükümlü olan kamu görevlisi 2863 sayılı Kanun uyarınca cezalandırılmalıdır. İnsan emeği de mal olmaması hasebiyle üzerinde zilyetlik tesis edilemeyeceğinden zimmet suçu oluşmayacaktır. Söz gelimi idari amir olan kamu görevlisinin astlarını şahsi işlerinde kullanarak emeklerinden yararlanması zimmet suçunu oluşturmayıp şartları mevcutsa görevi kötüye kullanma veya iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçlarını gündeme getirebilecektir.

Zimmet suçu, failin mal üzerinde malik gibi tasarrufta bulunmasını gerektirdiğinden malın özensiz veya hoyratça kullanılması yahut malın failin uhdesine geçirilmemesi fiilleri zimmet olarak değerlendirilmemelidir. Failin kastının mal edinme değil de iade etmek üzere malı kullanma olması halinde de kullanma zimmeti söz konusu olup cezasında indirimle gidilebilecektir.

Zimmete konu olan malın değerinin azlığı madde metninde daha az cezayı gerektiren bir nitelikli hal olarak düzenlenmekle birlikte malın mahiyeti de gözetilerek değerinin aşırı az olması halinde kanaatimizce hoşgörülebilir zimmet söz konusudur. Kamu görevini icra eden görevlinin kullanımına tahsis edilen söz gelimi bir kalemi uhdesine geçirmesi, zimmet suçunun *ratio legis* gözetildiğinde cezalandırmaya layık bir fiil değildir.

Zimmet suçu ekonomik karakteri bulunan bir suç tipi olduğu için bu suçta yaptırım olarak adli para cezası da öngörülmelidir. Nitekim

Bankacılık Kanunu uyarınca gerçekleşen zimmet suçunun yaptırımı arasında suçun ekonomik karakteristiğine de uygun olarak adli para cezası öngörülmüştür. Kanaatimizce TCK bağlamındaki zimmet suçunda da adli para cezasına da yer verilmesi caydırıcılığa daha iyi hizmet edebilecektir.

KAYNAKÇA

- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, Mehmet Emin / ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- ASLAN, Volkan: “Zimmet Suçu”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, s. 43-66.
- AYDIN, Hüseyin: “Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, Sayı: 2010/1, 2010, s. 109-128.
- AVSALLI Hüseyin: Zimmet Suçu (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- BAYTEMİR, Erdal: Açıklamalı-İçtihatlı Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar ile Banka Zimmeti, Adalet Yayınları, Ankara, 2011.
- ÇETİN, Erol: Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda ve Özel Yasalarda Memur, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanma Usulü ve Memur Suçları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
- EKİNCİ, Mehmet Vehip / USLU, Mustafa / CİĞERCİ, Zeki: Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, Adalet Yayınları, Ankara, 2014.
- EKİNCİ, Mehmet Vehip: “Türk Ceza Kanunu ve Yargıtay Uygulamalarına Göre Zimmet Suçu”, Ekonomik Suçlar, Editör: Yener Ünver, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- EREM, Faruk: “Zimmet ve İhtilas”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 1957, s. 38-47.
- ERMAN, Sahir / ÖZEK, Çetin: Ceza Hukuku Özel Bölüm: Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar (TCK 202 – 281), Işık Matbaacılık, İstanbul, 1992.

- ERMAN, Sahir: “Ceza Tatbikat ve Takibatında Memur”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3,1947, s. 235-276.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin / ARTUÇ, Mustafa: Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- GÜLŞEN, Taner: Zimmet Suçu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- GÜNDEL, Ahmet: 5237 Sayılı TCK'da Zimmet Sahtecilik Dolandırıcılık Yağma Hırsızlık Güveni Kötüye Kullanma Suçları, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2009.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki / EŞİTLİ, Ezgi Aygün: Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, USA Yayıncılık, Ankara, 2014.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, USA Yayıncılık, Ankara, 2016.
- HAKERİ, Hakan: “Ceza Hukukunda Önemsiz Hareketler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 69, 2007, s. 55-96.
- İNANÇ, Zekeriya Alper / İNANÇ, Hatice / OLGAÇ, Samet Can: Zimmet Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- KÜTÜK, Cengiz: Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- MALKOÇ, İsmail: Yeni Türk Ceza Kanunu Uygulamasında Zimmet-İrtikap-Rüşvet Suçları, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2010.
- MERAN, Necati: Zimmet Rüşvet İrtikap Görevi Kötüye Kullanma Suçları, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY ÖZDEMİR, Saibe: Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.
- OKUYUCU ERGÜN, Güneş: Türk Ceza Hukukunda Zimmet Suçu, Çakmak Yayınevi, Ankara, 2008.

- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- ÖZEN, Mustafa: Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- ÖZEN, Mustafa: Ceza Hukuku Özel Hükümler Dersleri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- ÖZGENÇ, İzzet: “Kamu Görevi, Yükümlülük Suçları, Yükümlülük Suçlarına İştirak (Karar İncelemesi)”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 4, 1994, s. 329-348.
- ÖZGENÇ, İzzet: Zimmet Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- ÖZKAN, Halit: Türk Ceza Kanunu’nda Zimmet Suçu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.
- PARLAR, Ali/ AKIN, Mustafa / HATİPOĞLU, Muzaffer: Bankacılık Ceza Kanunu, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2010.
- PARLAR, Ali: Türk Ceza Kanunu Şerhi (TCK 135-345) 2. Cilt, Bilge Yayınevi, Ankara, 2015.
- SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖNOK, Murat: Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 17. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- TOPAL, Erman: “Zimmet Suçları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- TUĞRUL, Ahmet Ceylani: Öğreti ve Uygulamada Zimmet Banka Zimmeti Rüşvet ve İrtikap Suçları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.
- TURABİ, Selami: Zimmet Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2012.
- TURGUT, Bayram: Basit ve Nitelikli Zimmet Suçu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

YOKUŞ SEVÜK, Handan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

YÜKSEKTEPE, Mert Asker: TCK Hükümleri Dahilinde Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri ve Yargıtay İlamları ile Zimmet, Aristo Yayıncılık, İstanbul, 2018.

**YÜKSEK MAHKEME KARARLARINDA KASTEN
YARALAMA SONUCU ÖLÜME NEDEN OLMA SUÇU
(TCK m. 87/4)**

Ersin ŞARE*

ÖZ

İradî olarak yapılan fiil ile kastedilenden ötesinde gerçekleşen ağır ya da başka netice arasında nedensellik bağının bulunmasının, failin sorumluluğu için yeterli gören anlayışa objektif sorumluluk adı verilmektedir. İlkel ceza hukuku kalıntısı olarak görülen objektif sorumluluk anlayışının yerine “kusursuz suç ve ceza olmaz” ilkesine uygun olarak kanunda neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç tanımına yer verilmiştir. TCK’nın 23. maddesinde yer verilen tanıma göre, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekmektedir. TCK’nın 87/4. maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu tipik bir neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçtur. Fail yaralama kastıyla hareket eder ancak istemediği halde ölüm sonucu meydana gelir. İşte failin, yaralama şeklindeki birinci netice yanında ikinci netice olarak ortaya çıkan ölüm sonucundan sorumlu tutulabilmesi için en azından taksir ile hareket etmesi gerekir. Ölüm neticesinin ortaya

---

* Hakim, E-Mail: ersinshare@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1441-5146.

Makalenin Gönderim Tarihi : 03.09.2020.

Makalenin Kabul Tarihi : 19.12.2020.

çıkmasında taksir derecesinde dahi kusuru bulunmuyorsa sadece kasten yaralama suçundan sorumluluğuna gidilecektir.

Anahtar Kelimeler: Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç, objektif sorumluluk, istenmeyen netice, kast, taksir.

THE OFFENCE OF INTENTIONAL INJURY RESULTING WITH DEATH OF A PERSON IN COURT OF CASSATION DECISIONS (TCC art. 87/4)

ABSTRACT

The approach which considers it sufficient for the responsibility of the offender if there exists a causal relation between the intentional act with the more serious or other consequence taking place beyond the intent is called objective responsibility. Instead of the objective responsibility approach which is considered as a residue of primitive penal law, the law includes the definition of aggravation of an offence due to its consequence in line with the principle “nullum crimen sine culpa”. According to the definition in article 23 of Turkish Criminal Code; in order to keep a person responsible from an act which can be considered as matter of aggravation or other consequence beyond the intended, at least should have acted with negligence. The Offence of Intentional Injury Resulting with Death of a Person as imposed in art. 87/4 of TCC is a typical offence aggravated due to a consequence. The offender acts with an intention for injury, however the act results with death despite not being intended. Here, the offender must act at least with negligence in order to be responsible for the consequence of death arising as a secondary consequence besides the first consequence which is injury. If the offender has no faults in the consequence of death, even at the level of negligence, only the responsibility for intentional injury will be applicable.

Keywords: Aggravation of an offence due to its consequence, objective responsibility, unwanted consequence, intent, negligence.

I. GİRİŞ

Fiil ile netice arasında nedensellik bağının varlığını failin cezalandırılması için yeterli sayan ilkel anlayış yerine¹, failde ayrıca kusurun aranması, ceza hukukundaki gelişmenin bir sonucudur. Bu yüzden, temel suç tipine ilişkin olan ve iradi olarak yapılan hareket ile kastı aşan netice arasında nedensellik bağının varlığının, failin cezalandırılması için yeterli gören objektif sorumluluk anlayışının², ceza hukukundaki ilkel anlayışa gizli bir dönüş olarak kabulünün haksız olmadığı ifade edilmiştir.³

Objektif sorumluluk iki türlü anlaşılabilir. İlki failin, kusuru olmasa dahi iradi olarak yapmış olduğu hareketin sonucu ortaya çıkan ve istenmeyen neticeden sorumlu olması; diğeri ise bir başkasının yapmış olduğu fiilden, herhangi bir kusuru olmamasına rağmen failin sorumlu tutulmasıdır.⁴ İkinci hal özellikle basın yolu ile işlenen suçlarda

---

¹ İcrai ya da ihmali hareketin sonucu ortaya çıkan neticeden, herhangi bir psikik bağın varlığı aranmaksızın, salt maddi nedensellik bağı dolayısıyla sorumlu tutulma anlamına gelen objektif sorumluluk türünde, sadece zarara neden olmanın, cezalandırmanın meşruluğunu doğurduğu ifade edilmiştir. Bkz. ÖZEN, Muharrem: Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, USA Yayıncılık, Ankara 1998, s. 18; objektif sorumluluk hallerinde ağır ya da başka netice yönünden fail kusurlu olsa da bu psikik durum, cezalandırmada dikkate alınmadığı için kast ya da taksirin bulunup bulunmadığı araştırılmamaktadır. Bkz. s. 103.

² Failin iradi hareketi ile sebep olduğu neticeden kasta ya da taksire dayalı kusuru bulunmaksızın sorumlu tutulduğu objektif sorumluluk anlayışının, kilise hukukundaki versari in re illicita prensibine dayandığı, günümüzde “kusursuz suç ve ceza olmaz” ilkesinin bir sonucu olarak artık bu anlayışın kabul edilmediği ifade edilmiştir. Bkz. GÖKÇEN, Ahmet / BALCI, Murat: Kasten Yaralama Suçunun Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Halleri (TCK m. 87), Mehmet Akif Aydın’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2, Yıl: 2015, s. 372-373.

³ EREM, Faruk / DANIŞMAN, Ahmet / ARTUK, Mehmet Emin: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, On Dördüncü Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 1997, s. 430.

⁴ Objektif sorumluluk hali ile kollektif sorumluluk hallerinin birbirinden farklı olduğu ifade edilmiş ise de (bkz. PISAPIA, Gian Domenico: İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, Çeviren: Atif Akgüç, Padova

gündeme gelmekte ve tartışma konusu olmaktadır.⁵ Bazı hallerde eser sahibinin haricinde genel yayın yönetmeni, editör gibi kimselerin cezai anlamda sorumlu tutulmasının ihmali hareketlerinden kaynaklandığı ve bu gibi hallerde kendine özgü bir suçta iştirak şeklinin bulunduğu ifade edilmektedir.⁶ Ancak bu durumda da genel yayın yönetmeni ya da editör, herhangi bir kusuru bulunmasa dahi suçta kasten işlemiş gibi sorumlu tutulmaktadır ve böylesi bir cezalandırma yöntemi objektif sorumluluk kapsamına girmektedir.⁷ Ayrıca belirtmeliyiz ki 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 11. maddesindeki düzenleme, başkasının fiilinden sorumlu olma şeklinde anlaşılan objektif sorumluluğu çağrıştırmakta ve bu haliyle

---

1965, s. 108); özellikle basın yolu ile işlenen suçlarda, eser sahibinin dışında başka kişilerinde, işlenen suçta kasten işlemiş gibi sorumlu tutulmaları objektif sorumluluğu işaret etmektedir.

⁵ 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 11. maddesine göre; süreli yayınlar ya da süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur. Süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkum olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayım yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayınlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir. Süresiz yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkum olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde yayımcı; yayımcının belli olmaması veya basım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında olması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması hallerinde ise basımcı sorumlu olur. Benzer düzenlemelerin başka ülke kanunlarında da var olduğunu söylemek gerekir.

⁶ PISAPIA s. 112.

⁷ Bkz. DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt II, 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2019, s. 538-540. İtalyan Ceza Hukukunda, yayımlatmanın sorumluluğunun ihmali göstermesine dayandırıldığı ve yayımlatmanın taksiri sebebiyle cezalandırıldığı, yayımlatmanın cezasında yazı sahibinin cezasına oranla üçte bir oranında indirim yapıldığı ifade edilmiştir. Bkz. DÖNMEZER / ERMAN s. 539.

Anayasa'nın 38/7. maddesinde yer verilen “ceza sorumluluğunun şahsiliği” ilkesine açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin bir yansıması da kusura dayalı sorumluluk ilkesidir. İradi bir hareketle ortaya çıkan ve istenmeyen neticeden sorumluluk şeklindeki objektif sorumluluk hali, kusura dayalı sorumluluk ilkesine ve dolayısıyla Anayasa’da güvence altına alınan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırılık teşkil etmekteydi.⁸ Objektif sorumluluğu⁹ ortadan kaldırmak gayesi ile 5237 sayılı TCK’nın 23. maddesinde, “neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç” düzenlemesine yer verilmiştir.¹⁰ TCK’nın 23. maddesine göre; *bir fiilin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde, kişinin bundan dolayı sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en*

⁸ 5237 sayılı TCK ile birlikte, kastı aşan suç hükmü yerine, modern ceza hukukunda esas alınan ve Anayasa’nın 38/7. maddesindeki ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi ve onun bir yansıması olan kusura dayanan sorumluluk ilkesine uygun bir biçimde, “neticesi sebebiyle ağırlaşan suç” kalıbının kabul edildiği ifade edilmiştir. Bkz. GÖKCAN, Hasan Tahsin: Ölümle Sonuçlanan Basit Yaralama; Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suç Mu, Taksir Görünümünde Objektif Sorumluluk Mu?, Terazi Hukuk Dergisi, Sayı: 26, Ekim/2008, s. 46.

⁹ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlara ilişkin genel bir hükme yer verilmeyen 765 sayılı TCK’nın yürürlükte olduğu dönemde, kastı aşan öldürme gibi objektif sorumluluk hallerinin, esasen subjektif sorumluluk olarak nitelendirilmesi gerektiği; zira temel suç tipine ilişkin gerçekleştirilen hukuka aykırı fiilde kusurlu bir iradenin var olduğu, kaldı ki temel suç tipini işlendiği sırada kastı aşan başka neticenin gerçekleşmesi yönünden ihtimal bulunduğu, taksirli bir fiilden sorumluluk için her somut olayda öngörme değerlendirmesi yapılması gerekirken, kastı aşan suçlarda öngörme değerlendirilmesinin bizzat norm tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Bkz. EVİK, Vesile Sonay / EVİK, Ali Hakan: İstenmeyen Neticeden Sorumluluk, Prof. Dr. Ayferi Göze’ye Armağan, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1-2, 2004, s. 133.

¹⁰ 5237 sayılı TCK’da yer verilen bu düzenleme eleştirilmiş ve getirilen bu düzenleme ile kastı aşan ve neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlarda, genellikle kabul edilen kusursuz sorumluluk yerine ceza hukukuna yabancı bir tür taksir karinesinin kabul edildiği, taksir karinesi getirmek ile birlikte kusursuz sorumluluğu ortadan kaldırılmış olmadığı, sadece isminin değiştirildiği ifade edilmiştir. Bkz. HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Onuncu Baskı, USA Yayıncılık, Ankara 2017, s. 285.

*azından taksirle hareket etmesi gerekmektedir.*¹¹ Aşağıda ayrıca değinileceği üzere, başlı başına bu hüküm, failin kastını aşan ağır ya da başka neticeden sorumlu tutulması için yeterli değildir. Failin neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçtan sorumlu olabilmesi için ilgili suç tipi yönünden kanunda özel bir düzenlemenin var olması gerekmektedir.¹²

TCK'nın 23. maddesinde tanımlanan neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlar iki aşamada gerçekleşir: Birinci aşamada failin asıl istediği temel suç tipine ilişkin netice, ikinci aşamada ağır ya da başka netice ortaya çıkar. Ayrıca failin, bunun gibi bir fiilden sorumluluğuna gidilebilmesi için temel suç tipi yönünden kastının, ağırlaşan ya da başka netice yönünden en azından taksirinin bulunması gerekir. Başka bir ifade ile neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç; kast-taksir, kast-bilinçli taksir, kast-olası kast, kast-kast¹³ kombinasyonlarından oluşur ve bu yüzden kast ve taksir dışında üçüncü bir kusur türü olarak nitelendirilmemektedir.¹⁴

¹¹ Bu hükmün Alman Ceza Kanunu'ndan alındığını söylemek gerekir. Alman Ceza Kanunu'nun 18. maddesine göre; fiilin doğurduğu bir özel netice ile bağlantılı olarak kanunun daha ağır bir ceza verildiği hallerde, fail veya şerikin daha ağır ceza ile cezalandırılabilmesi için, bu netice bakımından en azından taksirden sorumlu olması gerekir. Bkz. YENİSEY, Feridun / PLAGEMANN, Gottfried: Alman Ceza Kanunu, Beta Yayınevi, İstanbul 2009, s. 18; Alman Ceza Kanunu'nda yer alan hükümden farklı olarak TCK'da "şerik" ifadesine yer verilmemiştir.

¹² Bu nedenle TCK'nın 97/2. maddesinde yer verilen düzenleme eleştirilmiştir. Bkz. DOĞAN, Koray: Neticesi Sebebiyle Ağırlaştırılmış Suçlar, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 21-22; MERAKLI, Serkan: Ceza Hukukunda Kusur, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 341. TCK'nın 97/2. maddesine göre; terk dolayısıyla mağdur bir hastalığa yakalanmış, yaralanmış veya ölmüşse, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç hükümlerine göre cezaya hükmolunur.

¹³ Aşağıda değinileceği üzere, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklindeki gerçek neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlarda, kast-olası kast ya da kast-kast kombinasyonlarından söz edilemeyecektir. Kast-olası kast şeklindeki bir durumda olası kastla öldürme, kast-kast şeklinde bir durumda ise kasten öldürme suçu oluşacaktır.

¹⁴ Bkz. DOĞAN s. 12, Fransız Ceza Hukuku'nda kastı aşan öldürme gibi neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlar, kastın üzerine taksirin eklenmesi şeklinde değil, kast ile taksir arasında yer alan, ara kusur niteliğinde bir grup suç olarak nitelendirilmektedir. Bkz. CONTE, Philippe, Fransız Ceza Hukukunda Suçun Manevi Unsuru, Çev: Durmuş Tezcan, 3. Yılında Yeni

Çalışmamızda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tipi içerisinde değerlendirilen ve TCK'nın 87/4. maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suç tipini, yüksek mahkemenin vermiş olduğu kararlar çerçevesinde inceleyeceğiz. Bu incelemeyi de neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tipi için gerekli olan şartların ana başlıkları altında yapacağız. Bu nedenle önce neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarla ilgili genel bilgi verilecek ve sonra kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suç tipine ilişkin özellik gösteren noktalara değineceğiz.

II. NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇLARIN HUKUKİ NİTELİĞİ

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların¹⁵ hukuki mahiyetini belirlemek önemlidir zira bu belirleme nedeniyle farklı sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, temel suç ve başka ya da ağır neticeyi içeren suç olmak üzere iki ayrı suçun bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁶ Böyle bir durumda birden fazla suç ortaya çıktığı için suçların içtimaı ve failin ne şekilde cezalandırılması gerektiği konusu gündeme gelmektedir.

Suçların içtimaı konusu içerisinde irdelenen, görünüşte içtima hallerinde, doğrudan doğruya normlar arasındaki ilişkiden dolayı,

---

Ceza Adaleti Sistemi, Editör: Bahri Öztürk, Seçkin Yayınevi, 2009, s.69; JESCHECK, Hans-Heinrich: Türk Ceza Kanunu'nun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LIV, Sayı: 1-4, 1991-1994, s. 22.

¹⁵ 5237 sayılı TCK'da hem ağır neticenin hem de başka neticenin meydana geldiği durumları kapsar şekilde neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç kavramı kullanılmıştır. 765 TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde kanunda bu şekilde ayrı bir hüküm yer almadığından, benzer durumlar objektif sorumluluk başlığı altında incelenmekteydi. Objektif sorumluluğun da kastı aşan suç ve neticesi sebebiyle ağırlaşan suç olmak üzere iki türünün var olduğu kabul edilmekteydi. Bkz. ALACAKAPTAN, Uğur: Suçun Unsurları, Ankara 1975, s. 162-166.

¹⁶ ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAŞIZ, Pınar: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, Ankara 2019, s. 500.

herhangi bir ihlalde bu normlardan sadece biri uygulanmaktadır.¹⁷ Bir cezai hüküm, diğer bazı cezai hükümler tarafından korunan hukuki değerlerin tümünü ortak bir şekilde korur yani tüketen-tüketilen norm ilişkisi söz konusudur.¹⁸ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda da farklı hukuki değerler korunmakta ve gerçekleştirilen fiile tek ceza öngörülmektedir. Bu nedenle neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar, tüketen-tüketilen norm ilişkisi yönünden görünüşte içtima kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁹ Ayrıca bazı neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tipleri, ortaya çıkan ağır neticenin, birinci neticeye ağırlaştırıcı unsur olarak eklenmek suretiyle yaratılabilmektedir.²⁰ Bu yönüyle yine görünüşte içtima kapsamında değerlendirilen ve TCK'nın 42. maddesinde düzenlenen bileşik suçtan farklıdır.²¹

Kanunda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tipine ilişkin bir düzenleme yer almadığında cezalandırmada ne tür bir yol izleneceği yönünde açık bir düzenleme yer almamaktadır. Böyle bir durumda fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini ifade edenler bulunmaktadır. Nitekim fikri içtima hallerinde tek bir fiille kanunda öngörülen birbirinden farklı suç tipleri ihlal edilmekte ve ihlal edilen en ağır suçtan ceza verilmektedir.²² Kasten yaralama sonucu ölüme neden

¹⁷ İÇEL, Kayıhan, Suçların İçtimaı, İstanbul 1972, s. 167.

¹⁸ İÇEL, Suçların İçtimaı, s. 193.

¹⁹ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda iki suçun birleşiminden farklı bir suç tipi ortaya çıkmaktadır. Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklindeki neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tipinde, kasten yaralama ve taksirle ölüme neden olma şeklindeki suç tipleri tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle geri çekilir (bkz. HEİNRİCH, Genel Kısım II, s. 426.) ve sadece TCK'nın 87/4. Maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan cezalandırılma yoluna gidilir.

²⁰ ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2015, s. 273.

²¹ DOĞAN s. 13-14, ÖZEN s. 217.

²² Suç teşkil eden hareketin tek ya da birden fazla oluşunun tespitinde, hareket esas alındığında farklı, netice esas alındığında farklı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bir tezin konusu olabilecek bu tartışmaya ayrıntıları ile değinmeyeceğiz ancak yüksek mahkeme hareketin tekliği ya da çokluğunun tespitinde ortaya çıkan neticeleri esas almaktadır. Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 24.09.2019 tarih ve 2019/1908 Esas 2019/3880 Karar, “olay günü mağdurların da aralarında bulunduğu bir grup çocuğun sokakta oynadıkları sırada, etrafa şişe ve taş atmak suretiyle rahatsızlık verdikleri, mağdurların

olma şeklindeki neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçta, tek bir fiil ile kasten yaralama suçu ile taksirle ölüme neden olma suçunun gerçekleştirilmiş olduğu²³, eğer kanunda özel bir hüküm bulunmasaydı fikri içtima hükmü gereği failin, en ağır cezayı öngören taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu olması gerekeceği ifade edilmektedir.²⁴

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, bağımsız bir düzenleme ile ceza öngörülebileceği gibi taksirli suç tipi için öngörülen cezanın arttırılması, kasten işlenebilen hali için öngörülen cezadan indirim yapılması şeklinde kriterler getirilebilmektedir.²⁵ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç hükmüne hiç verilemeyen durumlarda sorun fikri içtima

---

doğrudan kendisine yönelik eylemi olmayan sanığın gelerek onlara tepki gösterdiği, grup halinde kaçan çocukların arkasından tabanca ile bir kez ateş ettiği, bu atışın mağdurlardan birinin sol omzunu sıyırdıktan sonra diğer mağdurun sol sırt bölgesinden girip göğüs sol tarafından çıkararak kot kırığına, dalak yaralanmasına ve hayati tehlike geçirmesine neden olduğu anlaşılan olayda; sanığın eylemi ile iki ayrı mağdura zarar verdiği, bu nedenle dış dünyada iki farklı netice meydana geldiği, TCK'nın 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükmünün uygulanabilmesi ve tek bir fiilden söz edilebilmesi için yalnızca hareketten değil, neticenin de tek bir netice olması gerektiği, somut olayda iki ayrı mağdur çeşitli vasıflarda yaralandığına göre, olayda fikri içtima koşullarının bulunmadığı anlaşılmalı, sanık hakkında gerçek içtima hükümleri uygulanıp, her iki mağdura yönelik eylemlerinden ayrı ayrı cezalandırılması yerine, uygulama yeri bulunmayan TCK'nın 44. maddesi uygulanarak yazılı şekilde hüküm kurulması," HAKERİ'ye göre; tek neticeli sapma söz konusu olduğunda, yani asil işlenmek istenen suç teşebbüs aşamasında kalmış ve sapma neticesinde bir başkası zarar verilmiş ise fikri içtima hükümleri uygulanacakken, çok neticeli sapma durumunda gerçek içtima kuralları uygulanacak, fail meydana gelen neticelerden dolayı ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Bkz. HAKERİ, Hakan: Kasten Öldürme Suçları TCK 81-82-83, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s. 54.

²³ HEINRICH, Bernd: Ceza Hukuku Genel Kısım II, Editör: Yener Ünver, Çevirenler: Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Gülsün A. Aygörmez Uğurlubay, Erdal Yerdelen, Serkan Meraklı, Atacan Bozyel, Emine Kabak Yüce, Merve Selin ŞoHoğlu, İlhan Bulut, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 423.

²⁴ Bkz. HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 276.

²⁵ PISAPIA s. 91.

dahilinde çözümlenmekte, tek bir fiil ile birden fazla suçu işlenmesi durumu söz konusu olduğunda, en ağır olan suçtan cezalandırma yoluna gidilmektedir.²⁶ TCK'da ise neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar yönünden müstakil düzenlemelere yer verilmiş, mesela çalışmamızda irdelediğimiz kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu, TCK'nın 87/4. maddesinde ayrı bir suç tipi olarak düzenlenmiştir. İlgili hükümde, kanun koyucu tarafından belirlenen ceza aralığına bakıldığında kasten yaralama ve taksirle ölüme neden olma suçlarından daha ağır ancak kasten öldürme suçundan daha hafif cezalar öngörüldüğünü söyleyebiliriz.²⁷

Neticesi sebebiyle ağırlaşan suçlar içerisinde, gerçekleşen ağır netice bakımından hareketin kasıtlı ya da taksirli olması arasında fark gözetmeksizin cezanın arttırıldığı suç tipleri bulunmaktadır. Kasten yaralama sonucu kemik kırığına neden olunması bu suç tipi kapsamına girmektedir.²⁸ Failin kastının kemik kırığına neden olması ya da böyle bir

---

²⁶ HAKERİ'ye göre, aslında yaralamak isterken ölüme sebebiyet verme hallerinde tek hareket ile hem kasten yaralama hem de taksirle ölüme neden olma suçu gerçekleşmektedir. Eğer TCK'nın 87/4. maddesindeki gibi bir ayrı düzenleme olmasaydı benzer bir durumda faili, yalnızca taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu tutmak gerekecekti. Bkz. HAKERİ (Ceza Hukuku Genel Hükümler) s. 276. Ancak ifade etmeliyiz ki kasten yaralama suçunun, yüzde sabit iz, kemik kırığı gibi neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin cezalandırılması sorununu fikri içtima hükmü dahilinde çözümlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle kanunda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar yönünden ayrı özel düzenlemelere ihtiyaç vardır. Gerçekleştirilen fiil ile kasten yaralama suçunun birden fazla neticesi sebebiyle ağırlaşmış hali ihlal edilmiş ise fikri içtima hükmü uygulanabilecektir. (Ancak şunu da belirtmeliyiz ki fikri içtima hükmünün düzenlendiği TCK'nın 44. maddesinde; “birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren” ifadesi yer almaktadır.)

²⁷ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda failin temel suç tipine göre daha ağır bir ceza ile cezalandırılmasının sebebinin, temel suç tipinin, daha ağır bir neticeyi doğurma rizikosunu bünyesinde taşımasına rağmen işlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bkz. KARAKEHYA s. 157.

²⁸ Burada ayrıca belirtmeliyiz ki, yüksek mahkeme, gerçekleştirilen fiil neticesinde birden fazla neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama halinin gerçekleşmesi durumunda fikri içtima hükmü gereği en ağır netice doğuran fikradan artırım yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 05.06.2013 tarih ve 2013/1021 Esas 2013/4233 Karar,

niyeti olmasa da taksiri ile kemik kırığına yol açması arasında bir fark bulunmamaktadır. Her iki durumda da cezadan artırım yapılması ile yetinilecektir. Ancak hareket sonucu ilk neticenin ardı sıra gerçekleşen ikinci netice başka bir suçu teşkil ediyorsa, ikinci netice yönünden kastının ya da taksirinin bulunmasına göre farklı bir durum ortaya çıkacaktır. Nitekim kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suç tipi bu şekildedir. Failin kastı yaralama iken taksir ile ölüm meydana gelmiş ise TCK'nın 87/4. maddesine göre cezalandırılacaktır. Ancak ikinci netice bakımından taksirin de ötesinde kast ya da olası kast söz konusu ise başka bir suç tipi olan kasten öldürme ya da olası kast ile öldürme suçundan cezalandırma söz konusu olacaktır.²⁹

Farklı sonuçlar doğurması nedeniyle öğretide gerçek ya da görünüşte netice sebebiyle ağırlaşmış suç ayrımı yapılmaktadır. Temel suç tipine ilişkin hareket yapıldıktan sonra gerçekleşen ikinci netice başka bir suç tipine giriyorsa gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan, başka bir suç tipine girmemekle beraber temel suç tipine ilişkin neticenin ağırlaşması nedeniyle cezadan artırım öngörülüyorsa görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edilecektir.³⁰ Bu nedenle TCK'nın 87/4. maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu

---

“saniğin mağduru olası kastla yaralaması suçundan kurulan hükümde mağdurun duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesi yanında radius cisimde kırık meydana geldiği, 5237 sayılı TCK'nın 44. maddesi gereğince aynı eylem nedeniyle oluşan birden fazla neticesi sebebiyle ağırlaşan yaralamada saniğin, en ağır netice doğuran artırım nedeninden sorumlu tutulması gerektiği, bu nedenle, hakkında 87/2. maddenin (b) bendinin uygulanması halinde ayrıca 87/3. Madde nedeniyle artırım yapılamayacağına gözetilmemesi,”

²⁹ TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Genel Kısım, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2012, s. 228.

³⁰ Öğretide bu ayrım yapılırken farklı kriterler kullanılmaktadır. Doğan'a göre, “bu ayırmda esas alınması gereken, tipiklik içerisinde sübjektif unsurlar olan kast ve taksirin konumlanmış şeklidir. Kanunda açıkça neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda temel suç tipinin kasıtlı bir suç tipi olması koşuluğuna ve özel netice bakımından en azından taksir yeterli görüldüğüne göre gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar kast-taksir kombinasyonu ve kast-bilinçli taksir kombinasyonu şeklinde gerçekleşen suç tipleridir. Bunlar dışında kalan taksir-taksir veya kast-kast kombinasyonu şeklinde gerçekleşenler ise görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtur.” Bkz. DOĞAN s. 29-30.

gerçek neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç kapsamında değerlendirilmelidir.³¹ Zira temel suç tipi olan kasten yaralama suçunda korunan hukuki değer vücut dokunulmazlığı iken, ikinci netice olarak ortaya çıkan ölüm bakımından korunan hukuki değer insan hayatıdır. Kasten yaralama sonucu kişide kemik kırığına neden olunmuş ise hem temel suç tipi bakımından korunan hukuki değer hem de ağırlaşan suç bakımından hukuki değer aynıdır. Her iki durumda da vücut dokunulmazlığı korunmaktadır ancak ağırlaşan netice sebebiyle cezadan artırım yapılmaktadır. Bu nedenle kemik kırığı, yüzde sabit iz, hayati tehlikeye neden olma şeklindeki ağırlaşan neticeler görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç kapsamına girmektedir.³² Bu ayrım, aşağıda değinileceği üzere ağır ya da başka netice yönünden kasıtlı ya da taksirli hareket edilmesine göre farklı sonuçlar doğurması nedeniyle önem arz etmektedir.

TCK'nın 23. maddesinde yer verilen genel hüküm niteliğindeki düzenlemenin başka bir sonucu da özel hükümlerde yer verilen, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç tiplerinin uygulanması söz konusu olduğunda, ağır ya da başka netice yönünden failin taksirli ya da kasıtlı olup

---

³¹ Yüksek mahkeme de kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunu, gerçek neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç kategorisinde değerlendirmektedir. Ancak gerçek-görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç ayırımında farklı bir kriter kullanmaktadır. Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 03.10.2019 tarih ve 2019/14-482 Esas 2019/577 Karar, “Gerçek neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlarda, failin hareketi sonucunda kastettiğinden daha ağır bir netice çıkmakta olup gerçekleşen aşırı netice dolayısıyla bağımsız bir suç tipi ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yaralama suçunda mağdurun ölmesi, gerçek neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç halidir. Görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suçlarda ise, failin hareketi sonucunda suçun oluşması için aranan neticeden başka, niteliği de farklı olan daha ağır bir netice ortaya çıkmakta olup gerçekleşen aşırı netice dolayısıyla temel suç niteliği aynı kalmakla beraber yalnızca ceza ağırlaşmaktadır. Örneğin, cinsel istismar suçunda mağdurun ruh ve beden sağlığının bozulması, görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç halidir.”

³² ARTUK, Mehmet Emin / GÖKÇEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, On Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 400; DOĞAN s. 29-30.

olmadığının verilen kararların gerekçesinde mutlaka tartışılmasını gerektirmesidir.³³

III. NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇUN ŞARTLARI

A. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suç Tipinin Kanunda Açıkça Düzenlenmiş Olması

Temel cezai sorumluluk şekli kasttır (TCK m. 21/1). Bir hareketin taksirli halinin cezalandırılması için kanunda ayrıca buna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiş olması gerekmektedir ve bu gereklilik TCK'nın 22/1. maddesinde açıkça belirtilmiştir.³⁴ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar için bu konuyu açıklığa kavuşturmada kanunda, açık bir düzenleme yer verilmemiş ise de taksirli suçlar için geçerli olan durumun, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Yani failin, ortaya çıkan ağır ya da başka neticeden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin kanunda bir suç tipi ile bağlantılı bir biçimde, ilgili suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hali olarak ayrıca düzenlenmiş olması gerekir.³⁵

Ayrı bir düzenlemeye yer verilmiş olması gerekliliği, kanundaki düzenleniş biçimiyle kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu yönünden ayrı bir önem taşır. Nitekim kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suç tipinin düzenlendiği TCK'nın 87/4 maddesinde, kasten yaralama suçunun düzenlendiği TCK'nın 86. maddesinin yalnızca 1. ve 3. fıkralarına atıf yapılmış, basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecedeki yaralama suçunun düzenlendiği TCK'nın 86. maddenin ikinci

---

³³ 5237 sayılı TCK'daki neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlara ilişkin düzenlemenin, bu durumu vurgulamaktan ve hakimnin bu konuyu araştırmasını sağlamaktan başka bir yenilik öngörmediği ifade edilmiştir. Bkz. CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2011, s. 410.

³⁴ TCK'nın 22/1. maddesine göre; taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır.

³⁵ ARTUK / GÖKÇEN / ALŞAHİN / ÇAKIR s. 394.

fıkrasına atıfta bulunulmamıştır.³⁶ Bu nedenle kasten yaralama fiilinin kişi üzerindeki etkisi basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif olmasına rağmen ölüm sonucu meydana gelmiş ise kanunilik ilkesi gereği failin, TCK'nın 87/4 maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan sorumlu tutulamayacağı ifade edilmektedir.³⁷

---

³⁶ Yüksek mahkemenin, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralamanın diğer tiplerinin düzenlendiği TCK 87/1-2 fıkralarının da TCK'nın 86/2 maddesine atıf yapmadığından, basit tıbbi müdahale giderilebilecek bir yaralama sonucu, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralamanın bir tipi olan mağdurun yaşamını tehlikeye sokan bir durum oluşması halinde fikri içtima hükümleri gereğince yalnızca kasten yaralama suçundan ceza verilmesi gerektiği yönünde kararı bulunmaktadır. Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 14.03.2019 tarih ve 2018/3-95 Esas 2019/207 Karar, Mağdurun paspas sopasıyla darp edilmesi neticesinde kalp krizi geçirmesi olayında sanığın fiili sonucunda hem TCK'nın 86/2, 86/3-c-e maddelerinde düzenlenen kamu görevlisini silahla basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaralama suçunu hem de geçirdiği kalp krizi yönünden TCK'nın 89. maddesinde düzenlenen taksirle nitelikli yaralama suçunu gerçekleştirdiği, TCK'nın 44. Maddesindeki farklı neviden fikri içtima hükmü de gözetilerek sanığın en ağır cezayı gerektiren ve TCK'nın 86/2, 86/3-c-e maddelerinde düzenlenen kasten yaralama suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir. Bizce yüksek mahkeme hatalı bir yorum ile TCK 87/1-2 fıkralarında düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama hallerinin TCK 86/2 maddesi kapsamında işlenen basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek yaralamaları kapsamadığına hükmetmiştir. Oysa anılan fıkralarda “yukarıda maddeye göre belirlenen ceza, bir kat arttırılır” ifadesi yer almaktadır. Yapılan yorumla, kanundaki boşluk gerekçesiyle eylem sonucu mağdurun “yaşamının tehlikeye sokulması” şeklindeki ağır netice cezalandırılmamıştır. Aynı sonuca, “yaşamını tehlikeye sokma” şeklindeki ağır neticenin fail tarafından öngörülmesinin mümkün olmadığı ve bu itibarla ağır netice yönünden failin taksirinin bulunmadığı şeklinde bir yorum ile ulaşılabildi.

³⁷ ARTUK / GÖKÇEN / ALŞAHİN / ÇAKIR s. 394, Toroslu, TCK'nın 86/2 maddesinde düzenlenen, yaralamanın basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecede hafif olması halinin, kasten yaralama suçunun hafifletici nedeni olduğu, söz konusu hafifletici nedenin uygulanabilmesi için de somut olayda 87. Maddede öngörülen ağırlaştırıcı nedenlerin bulunmaması gerektiği, aksi halde 87. Madde hükümlerinin uygulanacağını

Kanundaki bu boşluk farklı farklı yorumlarla doldurulmaya çalışılmıştır. Nitekim basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecede bir yaralama sonucu ölüm neticesinin meydana gelmesi halinde hem kasten yaralama hem de taksirle öldürme suçunun unsurlarının oluştuğu, işlenen bir fiil neticesinde birden fazla farklı suçun işlenmesi söz konusu olduğundan failin, fikri içtima hükümleri uyarınca bu suçlardan en ağır cezayı gerektiren taksirle ölüme neden olma suçundan cezalandırılması gerektiği ifade edilmiştir.³⁸

Yüksek mahkemenin de aynı sonuca çıkan kararları bulunmaktadır.³⁹ Ancak aşağıda belirtileceği üzere bu kararlarda, fikri içtima hükmü uygulandığı için sadece taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu olunması gerektiği şeklinde bir belirleme yapılmamaktadır. Bu nedenle yüksek mahkemenin, kanunda yer alan bu boşluğu yanlış bir yorumla doldurduğu eleştirisi getirilmiştir.⁴⁰

Fail ile ölenin aynı işyerinde çalıştıkları, aralarında tartışmaya başladıkları, failin, ölenin yüz bölgesine yumruk vurmak suretiyle öleni basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif olarak yaraladığı, iş yerindeki diğer kişilerin tarafları ayırdığı, tarafların ayrılmasından 10 dakika sonra ölenin mevcut bulunan kalp-damar hastalığının kavganın

---

ifade etmektedir. Bkz. TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Özel Kısım, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 56-57.

³⁸ HAKERİ, Genel Hükümler, s. 292.

³⁹ Yeni tarihli bir kararında yüksek mahkeme, istikrar kazanan içtihadından ayrılmıştır. Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 04.02.2019 tarih ve 2018/3935 Esas 2019/298 Karar, “maktulün, bıçak ve tornavida ile sanıkların saldırısı sonucu basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaralanması olayının vermiş olduğu efor ve strese bağlı olarak geçirdiği kalp krizi nedeniyle öldüğü kabul edilen olayda; sanıkların TCK’nın 86/2, 86/3-e maddeleri kapsamında olan eylemlerinin aynı kanununun 87/4. maddesinin 2. cümlesinden tanımlanan kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunu oluşturduğu gözetilmeden, suçların nitelendirilmesinde yanılığa düşülerek yazılı şekilde taksirle ölüme neden olma suçlarından hüküm kurulması”

⁴⁰ ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAŞIZ, Pınar / TEPE, İlker: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 226, “kanımızca; Yargıtay, kanunilik ilkesi ve bu ilke içinde yer alan kıyas yasağına aykırı davranmakta, ölüm gibi ağır bir neticeden failin ne şekilde sorumlu tutulabileceğine ilişkin mevcut yasal boşluğu bu surette doldurmaya çalışmaktadır”

meydana getirdiği efor ve stresin etkisiyle aktif hale geldiği ve ölenin fenalaştığı, hastaneye kaldırılan ölenin tıbbi müdahaleye cevap vermeyerek hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, öleni basit tıbbi müdahale ile yaralayan ve ölümüne sebep olan failin taksirle bir kişinin ölümüne neden olma suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir.⁴¹

Ayrıca belirtmek gerekir ki yüksek mahkeme, basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek yaralama sonucu ölümüne neden olma hallerinde, mağdurda vaki olan rahatsızlığın fail tarafından önceden bilinip bilinmediğine göre ayırım yapmakta, mevcut hastalığın fiilden önce fail tarafından bilindiği hallerde bilinçli taksirden, bilinmediği halde ise basit taksirden sorumluluğa gidilmesine karar vermektedir. Nitekim failin kavga esnasında mağdurun göğüs bölgesine vurduğu, basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecedeki bu yaralamanın yarattığı efor ve stresin etkisiyle ölenin bulunan kronik kalp damar hastalığının aktif hale geldiği ve ölenin hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, failin, öleni önceden tanınması ve kalp damar hastalığını bilmesi nedeniyle bilinçli taksirle bir kişinin ölümüne neden olma suçundan sorumlu olması gerektiğine hükmetmiştir.⁴²

Yukarıda belirtildiği gibi failin, taksirle ölümüne neden olma suçundan sorumlu tutulduğu hallerde, ortak bir şekilde basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek bir yaralama söz konusu olmakta ve mağdurda vaki bulunan hastalık akut hale gelmektedir. Ancak yüksek mahkeme vermiş olduğu bir kararında; küfür etmesi nedeniyle sanığın, maktulün omzuna vurduğu, maktulün dengesini kaybederek düştüğü ve kafasını kaldırım kenarına çarparak künt kafa travmasına bağlı beyin

---

⁴¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 18.09.2018 tarih ve 2015/12-1254 Esas 2018/354 Karar, “sonuç olarak TCK’nın 87. maddesinin dördüncü fıkrasının uygulanabilmesi bakımından ayırıcı ölçüt yaralanmanın ağırlığı olup ölüm neticesi meydana getiren yaralamanın TCK’nın 86. maddesinin birinci fıkrası kapsamında bir yaralanma olması gerekmektedir. Bu nedenle TCK’nın 86. maddesinin ikinci fıkrası kapsamındaki kişi üzerindeki etkisi basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif olan kasten yaralama fiilinin işlenmesi sırasında aynı maddenin üçüncü fıkrasının da ihlal edilmesi ve fiil sonucu ölüm neticesinin meydana gelmesi ihtimalinde TCK’nın 87. maddesinin dördüncü fıkrasının uygulanma imkanı bulunmamaktadır.”

⁴² Yargıtay Ceza Genel Kurulu 26.02.2019 tarih ve 2015/1-695 Esas 2019/128 Karar.

kanaması ve kafa içi değişimler nedeni ile öldüğü olayda; eylem ile ölüm arasında doğrudan illiyet bağının olduğunun belirlenmiş olması karşısında yumruk atma eylemi nedeni ile omuzda meydana gelen yaralanmanın niteliğinin sonuca etkili olmadığına hükmetmiştir.⁴³

Basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikteki bir yaralama fiili sonucu, kişide mevcut bulunan hastalığın harekete geçmesi ve bunun neticesinde mağdurun ölmesi isteniyorsa artık kasten öldürme suçunun gerçekleştirilmesi amacıyla hareket edildiğinin kabulü gerekir.⁴⁴ Aşağıda da değinileceği üzere manevi vasıtalarla dahi kasten öldürme suçunun gerçekleştirilmesi mümkün olduğundan, basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecede bir yaralama fiili sonucu ile de ölüm neticesine ulaşılabilir.⁴⁵

---

⁴³ Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 16.12.2011 tarih ve 2010/1619 Esas 2011/7959 Karar, yeni tarihli bir kararında ise yerleşik içtihadı doğrultusunda karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 03.02.2020 tarih ve 2017/1901 Esas 2020/270 Karar, 04.10.2011 tarihinde sanığın maktule yumrukla vurduğu, maktulü iteklediği, maktulün kafasını sıraya çarparak yere düştüğü, 11.10.2011 tarihinde evinde ölü olarak bulunduğu, Adli Tıp Kurumunda yapılan otopsi sonucunda düzenlenen 1. İhtisas Dairesinin 13.06.2012 tarihli raporunda maktulün ölümünün künt kafa travmasına bağlı gelişen meningoensefalit ve komplikasyonları sonucu meydana gelmiş olduğu, 04.10.2011 tarihinde maruz kaldığı yaralanma ile ölüm arasında illiyet bağının bulunduğu olayda yüksek mahkeme, sanığın eylemi sonucu, maktule meydana gelen yaralanmanın TCK'nın 86/1 ya da 86/2 maddesi kapsamında kalıp kalmadığı yönünde rapor aldırılması ve sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesine, raporun 86/2 maddesi kapsamında kalması durumunda sanığın eyleminin taksirle ölüme neden olma suçunu oluşturacağına, 86/1 maddesi kapsamında kalması durumunda ise kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunu oluşturacağına hükmetmiştir.

⁴⁴ TANERİ, Gökhan / KAMIŞLI, Gani, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 121, “tokat attığı kişinin kalp krizi riskinin bulunduğunu bilen, bunun tetiklenmesi ve ölmesi için tokat atan kişi adam öldürmeden sorumlu olur.”

⁴⁵ Failin mağdurdaki hastalığı bilerek hareket ettiği hallerde sorumluluğunun kastına göre belirlenmesi gerektiği, failin kastı öldürmeye yönelik ise kasten, öldürmeye yönelik olmamakla birlikte ölüm neticesini göze almış ise olası kast ile öldürme suçundan sorumlu tutulması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem:

TCK'nın 87/4. Maddesinin, kasten yaralama suçunun hafifletici nedeni olan basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecede yaralamanın düzenlendiği TCK'nın 86/2 maddesine atıf yapmamasına ilişkin boşluk, yorum yoluyla yüksek mahkemece dolduruluyor ise de bizce bu gibi hallere ilişkin olarak kanunda açık bir düzenlemeye yer verilmelidir.⁴⁶ Zira temel suç tipine ilişkin fiil, kasten yaralama suçunun hafif şekli kapsamında kalsa dahi haksızlık içeriği taksirle ölüme neden olma suçuna göre daha fazladır.

B. Temel Suç Tipinin Kastla İşlenmiş Olması ve Gerçek Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar Yönünden Bu Kastın Ağır ya da Başka Neticeyi Kapsamaması

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edebilmek için temel suç tipinin kastla işlenmiş olması, bu kastın ağır ya da başka neticeyi kapsamaması gerekmektedir. Nitekim TCK'nın 23. maddesinde yer verilen “kastedilen” ifadesinden bu sonuç çıkmaktadır. Ayrıca kastın bir türü olan olası kast hallerinde de neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun oluşması mümkündür.⁴⁷ Bu nedenle kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu yönünden temel suç tipi olan kasten yaralama fiili olası kastla işlenebilir.

Temel suç tipine ilişkin hareketin olası kast ile gerçekleştirilebileceğini ifade ettikten sonra, konuyla ilgisi olması nedeniyle yüksek mahkemenin vermiş olduğu bir karara değinmekte fayda görüyoruz: Olay günü maktulün, bilinmeyen bir nedenden ötürü servis şoförü olan sanığın gitmesine engel olmaya çalıştığı, hatta bu amaçla servisin önüne oturarak sanığın aracını hareket ettirmesine engel olduğu, sanığın bunun üzerine aracıyla geri manevra yaparak oradan

---

Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt: 1, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2017, s. 174.

⁴⁶ Alman Ceza Kanunu'nda bu duruma ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Yaralama, yaralanan kişinin ölümüne sebebiyet verirse, üç yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmedilirken, hafif hallerde bir yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmedilmektedir. Bkz. Alman Ceza Kanunu (StGB) m. 227/1-2, YENİSEY / PLAGEMANN s. 300.

⁴⁷ KAYMAZ, Seydi: Kastan Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 109.

gitmek istediği, bu sefer maktulün aracın sileceklerine tutunduğu ve o şekilde belli bir mesafe gittikleri, sanığın aracı durdurmasıyla sileceğin kırıldığı ve maktulün düşüp kafasını yere vurarak hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, sanığın maktule yönelik öldürme ve yaralama kastıyla hareket ettiğine dair her türlü kuşkudan uzak kesin ve inandırıcı delillerin bulunmadığına, ancak olay sırasında eylemin sonuçlarını öngören ancak bu sonucu istemeyen sanığın bilinçli taksir ile ölüme neden olma suçundan sorumlu olması gerektiğine ve kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan kurulan hükmün yerinde olmadığına hükmetmiştir.⁴⁸ Somut olayda sanık yönünden, aracıyla uzaklaşmasını gerektirecek meşru savunma hali bulunmamaktadır. Maktulün sileceklere tutunmasını ve bu sebeple yaralanabileceğini öngörmesine rağmen aracını hareket ettirmesi ve belli bir mesafe kat etmesi, sanıktaki olası kastın varlığını göstermektedir. Bizce somut olayda yaralama şeklindeki temel suç tipi olası kast ile işlenmiştir. Bu yüzden ikinci netice olarak gerçekleşen ölüm sonucu yönünden, sanığın taksirinin bulunup bulunmadığına göre bir tespit yapılmalı ve taksir derecesinde kusuru bulunduğu tespit edilebiliyorsa sanığın, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunu işlediğinin kabulü gerekmektedir.

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu yönünden temel suç tipini teşkil eden kasten yaralama fiili icrai hareketle işlenebileceği gibi ihmali hareketle de işlenebilir.⁴⁹ Ancak bu durumda da failin, kasten yaralama suçu bakımından ortaya çıkacak sonuç yönünden, kanundan, sözleşmeden ya da daha önce gerçekleştirilmiş olan tehlikeli bir hareketten kaynaklanan önleme yükümlülüğünün bulunması gerekir.⁵⁰

İlgilinin göstermiş olduğu, hukuken geçerli olan bir rıza, kasten yaralama fiilini hukuka uygun hale getirir. Bu nedenle geçerli bir rıza kapsamında gerçekleştirilen kasten yaralama fiili sonucu ölüm meydana gelmiş ise TCK'nın 87/4 düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun değil; öngörülebilir bir netice söz konusuysa ve faile

---

⁴⁸ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 22.05.2019 tarih ve 2019/1102 Esas 2019/2957 Karar.

⁴⁹ ARTUK, Mehmet Emin / GÖKÇEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, On Sekizinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s. 263.

⁵⁰ ARTUK / GÖKÇEN / ALŞAHİN / ÇAKIR (Ceza Hukuku Genel Hükümler) s. 260.

kusur atfedilebiliyorsa taksirle ölüme neden olma suçunun oluştuğunun kabulü gerekecektir.⁵¹ Ancak ilgilinin gösterdiği rızanın sınırları kasten aşılıp ve ölüm sonucu meydana gelmişse kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun oluşup oluşmadığının ayrıca tartışılması gerekmektedir.⁵²

TCK'nın 85/2 ve 89/2-4 maddelerinde düzenlendiği şekliyle neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların taksir-taksir kombinasyonu şeklinde de olabileceği ifade edilmiştir.⁵³ Ancak kimi yazarlarca, TCK'nın 23. maddesinde yer verilen düzenleme karşısında temel suç tipi taksirle işlenen suçlar yönünden gerçek anlamda neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edilemeyeceği⁵⁴, misal vermek gerekirse basit taksirle yaralama suçunun düzenlendiği TCK 89/1 maddesinin ardı sıra TCK'nın 89/2-3 maddelerinde düzenlenen hallerin suçu etkileyen nitelikli haller olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁵ Hem taksirle ölüme

⁵¹ TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖNOK, R. Murat: Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, On Yedinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019, s. 262.

⁵² Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi cezalandırılmaktadır. Bkz. TCK m. 99/2. Çocuk düşürtme fiili neticesinde, kadının beden veya ruh sağlığı bozulmasına ya da ölümüne neden olunmuşsa fail daha ağır cezalandırılmaktadır. Çocuk düşürtme suçu yönünden kanun koyucu rıza sınırlarını belirlemiştir. Geçersiz bir rızaya dayalı çocuk düşürtme fiili aynı zamanda kasten yaralama suçu kapsamındadır. Ancak özel hüküm olması nedeniyle çocuk düşürtme fiili nedeniyle kadının ölümüne sebep olunmuşsa fail, TCK'nın 87/4 maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan değil, TCK'nın 99/4 maddesinde düzenlenen çocuk düşürtme suçundan sorumlu olacaktır.

⁵³ HAKERİ, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 281; ÖZTÜRK / ERDEM s. 286.

⁵⁴ DEMİRBAŞ, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012, s. 383.

⁵⁵ MERAKLI, Serkan: TCK M. 89 Işığında Taksirli Suçlarda Nitelikli Hallere Yer Verilmesinin Hareketin ve Neticenin Haksızlık İçeriği Bakımından Değerlendirilmesi, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2019/2, s. 333; aynı yazar taksirle işlenen yaralama suçlarında, ağırlaşan neticeye dayalı olarak nitelikli hal kabulünün ve kasten yaralama sonucu ortaya çıkan ve ağırlaşan neticelerin ayınsına taksirle yaralama suçunda yer verilmesinin yerinde olmadığını, nitekim taksirle yaralama suçunun

neden olma hem de taksirle yaralama gibi taksirle işlenebilen suçların ağırlaşmış şekillerinde öngörmenin aranmadığı, sadece ağırlaşmış neticeye bakılarak cezanın arttırıldığı, bu nedenle de ceza hukukunda objektif sorumluluk hallerinin varlıklarını hala sürdürdüğü haklı olarak ifade edilmektedir.⁵⁶

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların, kasıtlı suçlar gibi etki doğurması gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁷ Ancak TCK'da buna ilişkin olarak açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir.⁵⁸ Temel suç tipi ancak kast ya da olası kast ile işlenebildiğinden, bize göre neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar her koşulda kasıtlı işlenmiş suçlar gibi etki doğurur.⁵⁹

---

düzenlendiği Alman Ceza Kanunu'nun 229. maddesinde böylesi ağırlaştırıcı nedenlere yer verilmediğini, taksirle yaralama sonucu ağır bir neticenin ortaya çıkması durumunun, temel ceza takdir edilirken göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. s. 334-335; ayrıca bkz. ÖZBEK / DOĞAN / BACAKSIZ s. 501.

⁵⁶ SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2016, s. 437.

⁵⁷ ZAFER s. 275. “ikinci netice adeta failin kastettiği neticeyi ağırlaştırmaktadır. Suça etki edenlerin gerçekleşmesi nasıl ki temel basit suçun manevi unsurunu değiştirmemekteyse suçu nitelikli hale getiren bu ikinci sübjektif unsurun da suçun esasını değiştirmedığının kabul edilmesi gerekir. İkinci netice temel suçun manevi unsurunu etkilemeyip suçun özel bir görünümünü oluşturmaktadır.”

⁵⁸ Alman Ceza Kanunu'nda bu konuya ilişkin olarak açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Alman Ceza Kanunu'nun 11/2. maddesine göre; hareket yönünden kastı arayan, ancak sebebiyet verilen özel netice bakımından taksiri yeterli gören kanundaki suç tipini gerçekleştiren fiil de, bu kanun anlamında kasten işlenmiş sayılır. Bkz. YENİSEY / PLAGEMANN s. 13-14.

⁵⁹ Cezanın bireyselleştirilmesi araçları olan “İddianamenin Düzenlenmesinin Ertelenmesi” (CMK m. 171/3-a), “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması” (CMK 231/6-a), “Hapis Cezasının Ertelenmesi” (TCK m. 51/1-a) gibi kurumların uygulanabilmesi için daha önce kasıtlı bir suçtan mahkum olunmaması gerekmektedir. (Hapis Cezasının Ertelenmesi kararı verilebilmesi için daha önceden kasıtlı bir suçtan 3 aydan fazla hapis cezasına mahkum olunmaması gerekmektedir.) Bu nedenle öncesinde neticesi sebebiyle ağırlaşmış bir suçtan mahkum olunması, erteleme kurumlarının uygulanmasına engel olacaktır. Yine verilen erteleme kararları yönünden geçerli ve belli bir süreyle tabi olan denetim süresi

Asıl olarak incelediğimiz konu olan kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan söz edebilmek için (TCK m. 87/4) öncelikle temel suç tipine ilişkin hareketin yaralama kastı ile gerçekleştirilmiş olması gerekir. Temel suç tipine ilişkin hareketin öldürme kastı ile gerçekleştirilmiş olması durumunda TCK 81. maddesinde düzenlenen kasten öldürme suçu oluşacaktır.⁶⁰ Failin öldürme kastı ile mi yoksa yaralama kastı ile mi hareket ettiğinin tespiti noktasında yüksek mahkemenin belli kıstasları bulunmaktadır.⁶¹ Suç nedeni, suçta kullanılan

---

içerisinde neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç niteliğinde bir fiilin gerçekleştirilmesi durumunda, kasıtlı bir suç işlenmiş kabul edileceğinden erteleme kararları kaldırılabilir.

⁶⁰ Alman yargı kararlarına göre; aşırı derecede kuvvet kullanmaya dayalı tehlikeli hareketlerde bulunulmasının, failin ölüm neticesini hesaba kattığına yönelik kabulü mümkün kıldığı ifade edilmiştir. Bkz. HEINRICH, Bernd: Ceza Hukuku Genel Kısım I, Editör: Yener Ünver, Çevirenler: Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 193.

⁶¹ Güvenlik güçlerinin görevini ifa ederken yapmış oldukları eylemlerin değerlendirilmesinde yüksek mahkemenin farklı bir bakış açısının olduğunu söylemek gerekir. Yerleşim alanının olduğu cadde üzerinde “dur” ihtarına uymayarak, motosikleti ile uzaklaşmakta olan maktulün arkasından, durdurmak gayesiyle önce havaya sonra maktulün bulunduğu istikamete olmak üzere toplam iki kez ateş ettiği sırada, kurşunlardan birisinin isabet etmesi sonucu maktulün ölümüne neden olduğunda kuşku bulunmayan olayda sanık polis memurunun, öldürme kastıyla hareket ettiğine dair yeterli kanıtın bulunmadığına, ancak 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Yasası’nın 16. maddesinde belirtilen “silah kullanma” koşullarının da gerçekleşmediğine, bu nedenle sanığın eyleminin TCK’nın 87/4. Maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu tipi kapsamına girdiğine hükmedilmiştir. Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 05.06.2012 tarih ve 2011/1-840 Esas 2012/214 Karar. Bizce bu olayda sanık polis memuru olası kast ile öldürme suçu kapsamında hareket etmektedir. Asıl tartışılması gereken, kanunun emrini yerine getirme (TCK m. 24/1) şeklindeki ceza sorumluluğunu kaldıran bir nedenin var olup olmadığı ve TCK’nın 27/1. maddesinde düzenlendiği şekliyle ceza sorumluluğunu kaldıran bir nedende sınırın aşıp aşılmadığıdır. Sınır kast olmaksızın aşıldığında sanık polis memuru taksirle ölüme neden olma suçundan, kasten aşıldığında ise olası kast ile öldürme suçundan sorumlu olacaktır.

aletin cinsi, kullanılış şekli, isabet alınan bölge, darbe adedi ve şiddeti, failin suçtan önceki ve sonraki davranışları, aradaki husumet, hedef seçme imkanının bulunup bulunmadığı, mağdurdaki yaraların yerleri ve nitelikleri, failin fiiline kendiliğinden mi, yoksa engel bir nedenden dolayı mı son verdiği gibi ölçütler esas alınmak suretiyle kastın saptanması yoluna gidilmektedir.⁶² Nitekim yüksek mahkeme ilgili kararında, failin, arbeye sırasında, hareketli bir ortamda elindeki bıçağı sallayarak tek bir öldürücü darbeye maktulü yaralamasının, yine maktulün hayati önem taşıyan karın bölgesini hedef alarak hareket ettiğinin saptanamamasının, engel bir durum olmamasına rağmen eylemine kendiliğinden son vermesinin, eylemini gerçekleştirdikten sonra odasından getirdiği gazlı bezi arkadaşına verip maktule tampon yapmasını isteyerek ölümüne engel olmaya çalışmasının yaralama kastı ile hareket ettiğini gösterdiğini belirtmiştir.⁶³

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunda, fail tarafından ölüm neticesi, somut olayda muhtemel görülmüş ve buna rağmen hareket gerçekleştirilmiş ise artık olası kastla öldürme suçunun oluştuğunun kabulü gerekecektir.⁶⁴ Başka bir ifade ile temel suç tipine

---

⁶² Yargıtay Ceza Genel Kurulu 13.02.2018 tarih ve 2017/1-1029 Esas 2018/38 Karar.

⁶³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 26.06.2018 tarih ve 2018/1-166 Esas 2018/308 Karar; işbu olayda maktul, failin evini bıçakla basmış ve hadise failin meskeni içerisinde gerçekleşmiştir. Bizce ilgili kararda meşru savunma ve meşru savunmada sınırın aşılması hususlarının da değerlendirilmesi gerekirdi.

⁶⁴ TANER, Tahir: Ceza Hukuku Umumi Kısım, Üçüncü Basım, İstanbul 1953, s. 320; Bu konudaki yüksek mahkeme kararı için bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 28.05.2019 tarih ve 2018/1-451 Esas 2019/456 Karar; Suriye ülkesi, Kobani bölgesinde IŞİD adlı yasa dışı silahlı terör örgütünün yaptığı eylemleri protesto etmek amacıyla bir grubun izinsiz gösteri yaptığı, eylemlerin meydana geldiği yerin yakınındaki bir iş yerinde işçi olarak çalışan sanığın, Kobani eylemlerini protesto eden grubun, vatandaşların araçlarına ve esnafın vitrinlerine zarar verdiklerini öğrenmesi üzerine protestocu eylemcilere karşı koyan ve olay yerinde toplanan diğer gruba katıldığı, iki grup arasında karşılıklı olarak taşlı ve sopalı saldırıların olduğu, sanığın eline geçirdiği demir parçasını protestocu gruba karşılık vermek amacıyla fırlattığı, ancak çubuğun kendi grubu içerisinde yer alan ve sanığın 5-10 metre kadar önünde bulunan maktulün kafasının arka kısmına saplandığı, maktulün hastaneye kaldırıldığı ancak tüm

ilişkin hareketin muhakkak yaralama kastıyla gerçekleştirilmiş olması ve ölüm şeklinde gerçekleşen, başka (ikinci) netice yönünden doğrudan kast ya da olası kast derecesinde dahi kusurun bulunmaması gerekir. Her ne kadar neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tanımında “en azından taksirle” hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiş ise de, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklindeki gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda bu ifadenin, başka neticenin (ikinci netice) sadece taksir ya da bilinçli taksir ile işlenmesi gerektiği şeklinde anlaşılması gerekmektedir.⁶⁵

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suç tipinde; temel suç tipi olan kasten yaralama fiilinin ceza kanununun kabul ettiği manada bir kasten yaralama fiili olması ve failin yaralama kastıyla hareket etmesi gerekmektedir.⁶⁶ Çok şiddetli heyecan doğurmak suretiyle mağdurda mevcut bir hastalığı ağırlaştırarak ölümüne sebep olma gibi manevi vasıtalarla dahi adam öldürme suçunun gerçekleştirilmesi⁶⁷ mümkün olduğuna göre, manevi vasıtalarla da kasten yaralama suçu işlenebilecektir. Ancak hakaret ve tehdit gibi sözlü fiiller, mağdurun üzülmüne ve mevcut hastalığının tetiklenmesine yol açıp ölümüne neden olmuş ve hatta fail, bu sözleri mağdurun algısını ve sağlığını bozmak için söylemiş ise de yüksek mahkeme kararları dikkate alındığında kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun oluşmayacağı düşüncesindeyiz.⁶⁸ Zira hakaret ve tehdit kastıyla değil, mağdurun vücuduna acı verme, sağlığını ya da algılama yeteneğini

---

müdahalelere rağmen hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun değil, olası kastla öldürme suçunun gerçekleştiğine hükmetmiştir.

⁶⁵ KARAKEHYA, Hakan: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçlarda, Ağırlaşan Neticenin Muhtemel Olmasının Cezai Sorumluluğa Etkisi, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 9, Nisan/2009, s. 162.

⁶⁶ EREM, Faruk: Adam Öldürme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, Yıl: 1953, s. 75.

⁶⁷ Ayrıca kasten öldürme suçu yönünden mutlaka maddi hareketlere ihtiyaç olmadığı ifade edilmiştir. Bkz. EREM, Adam Öldürme, s. 38. Manevi işkenceye tabi tutmak suretiyle de kasten öldürme suçunun işlenebileceği belirtilmektedir. Bkz. TOROSLU, Ceza Hukuku Özel Kısım, s. 27.

⁶⁸ Farklı görüş için bkz. TOPÇU, Kemal: Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma, Amerikan Hukuku İle Karşılaştırmalı, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 200, “Bu bağlamda sözle işlenen yaralama fiilinin ağırlığı m. 86/1 kapsamında olduğu sürece, m. 87/4’te düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunu oluşturabilmesi mümkündür.”

bozma kastıyla kullanılan sözler, TCK'nın 86/2. maddesinde düzenlenen basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek yaralama kapsamında değerlendirileceğinden, failin sorumluluğu en çok taksirle ölüme neden olma suçundan olabilecektir.

C. Temel Suç Tipine İlişkin Hareket ile Ağırlaşan ya da Başka Netice Arasında Nedensellik Bağının Bulunması

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan söz edebilmek için temel suç tipine ilişkin hareket ile ağır ya da başka netice arasında nedensellik bağının bulunması gerekmektedir.⁶⁹

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlara ilişkin kanunda yer verilen hüküm ile Alman Ceza Kanununda yer alan hüküm hemen hemen aynıdır.⁷⁰ Genellikle Alman kaynaklardan faydalanılarak oluşturulan çalışmalarda, meydana gelen ağır ya da başka netice ile temel suç tipine ilişkin hareket arasında nedensellik bağının yeterli olmadığı, ikinci aşama olarak, bu neticenin objektif olarak faile isnat edilip edilemeyeceğinin tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁷¹ Bu çalışmalarda ortak bir şekilde neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar yönünden, hareket ile kastedilenin ötesinde gerçekleşen ağır ya da başka netice arasında şart teorisine göre nedensellik bağının mevcut olması aranmakta, şart teorisinin sorumluluğu sınırsız şekilde genişletici etkisini bertaraf etmek amacıyla objektif isnadiyet değerlendirilmesi yapılarak sorumluluk sınırlandırılmaktadır.⁷²

⁶⁹ CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar) s. 171-172.

⁷⁰ Alman Ceza Kanunu'nun 18. maddesinde fail ifadesinin yanı sıra şerik ifadesi ve ayrıca ağırlaşan netice için özel netice ifadesi kullanılmıştır: Bkz. YENİSEY / PLAGEMANN s. 18.

⁷¹ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçunun oluşumu için, temel suç tipine ait bir hareketin bulunması, bu hareket ile kastedilenin ötesinde gerçekleşen ağır ya da başka netice arasında şart teorisine göre nedensellik bağının mevcut olması, ayrıca gerçekleşen ağır ya da başka neticenin objektif ve sübjektif isnadiyet kriterlerine göre faile yüklenebilmesi gerektiği ifade edilmektedir: Bkz. DOĞAN s. 313-315; ayrıca bkz. ARTUK / GÖKÇEN / ALŞAHİN / ÇAKIR s. 397.

⁷² ÖZBEK'e göre; objektif isnadiyet kriterleri şart teorisinin yanıt vermediği hallerde devreye girer ve bir tür bu teorinin düzeltilmesi ya da daha işlevsel hale gelmesine hizmet eder. Bkz. ÖZBEK, Veli Özer: Ceza Hukukunda

Objektif isnat edilebilmede, neticenin meydana gelmesi bakımından, yapılan hareketten, hukukun onaylamadığı bir tehlike doğmuş ve bu tehlike neticenin meydana gelmesinde etkili olmuşsa, sadece böyle bir hareketin sebebiyet verdiği netice, bir kişiye isnat edilebilir. Objektif isnat edilebilmede, fail tarafından yapılan hareketin, neticenin meydana gelmesindeki riski yükseltme derecesi ölçüt olarak kullanılmaktadır.⁷³ Başka bir ifade ile yapılan hareket ile netice arasında risk ilişkisi varsa⁷⁴ ve yapılan hareket, neticenin meydana gelme riskini yükseltmişse objektif isnadiyetten söz edilecektir.

Objektif isnadiyette, hareket ile netice arasındaki nedensellik bağının daha çok doğa bilimlerini ilgilendirdiği, hareketin faile yüklenebilmesinin suçun maddi unsurundan ziyade kusurluluk ile ilgisinin olduğu, failin hareketinden sorumlu tutulabilmesi için hareketin faile, objektif olarak isnat edilmesi ile mümkün olduğu kabul edilmektedir.

Ancak şu hususu belirtmemiz gerekir ki objektif isnadiyetin tespitinde kesin ve ortak kriterlerin bulunmadığı bu görüşün taraftarı olan yazarlarca da ifade edilmektedir.⁷⁵ Objektif isnadiyetin tespitinde ileri sürülen kriterlere bakıldığında, nedensellik bağının tespitinde uygun sebebi tayine yönelmiş teoriler bağlamında ifade edilen kriterlerle benzerlik göstermektedir. Ayrıca objektif isnadiyet için getirilen kriterlerin sınırının bulunmamasının, olaydan olaya değişkenlik göstermesi nedeniyle ortak bir ölçütün de ortaya konamamasının uygulamada sorun teşkil edebileceği ifade edilmektedir.⁷⁶

Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı:5, Ağustos/2007, s. 56-57.

⁷³ DOĞAN s. 137; ayrıca bkz. ÖZBEK, Ceza Hukukunda Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi, s. 57.

⁷⁴ JESCHECK, Hans-Heinrich: Alman Ceza Hukukuna Giriş, Çeviren: Feridun Yenisey, Beta Yayınevi, İstanbul 2007 s. 31-32.

⁷⁵ ÖZBEK, Ceza Hukukunda Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi, s. 58; DOĞAN s. 135.

⁷⁶ DÖNMEZER, Sulhi: Maddi Sebebiyet Alakası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 9, Sayı: 1-2, Yıl: 1943, s. 114-115. Aynı makalede “Objektif İsnat Edilebilme” teorisini ilk olarak öne sürenin “Honig” olduğu ifade edilmektedir.

Nedensellik bağının tespitinin doğa bilimlerini ilgilendirdiği kadar hukuk alanını da ilgilendirdiği düşüncesindeyiz. Zira neticeye yol açan her sebep hukuku ilgilendirmez. Neticeyi meydana getiren ve hukuken önemli olan sebeplerin ortaya çıkarılması ve illiyet bağının tespiti uygulayıcının işi olacaktır. Suçun maddi unsuru olan nedensellik bağının tespitinden sonra kusurluluk alanına geçiş yapılacaktır. Bu nedenle şart teorisinin nedensellik bağının tespitinde esas alınamayacağı düşüncesindeyiz. Nitekim şart teorisinin sorumluluğu sınırsız olarak genişletici etkisi dolayısıyla zaman içerisinde teoriyi tadil edici farklı farklı görüşler ileri sürülmüştür. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, sorumluluğu sınırlandırıcı bir şekilde ağır veya başka netice yönünden taksir derecesinde kusurun aranması, nedensellik bağının tespitinde şart teorisini esas almayı gerekli kılmamalıdır.⁷⁷

Suçun maddi bir unsuru olarak kabul edilen nedensellik bağını açıklamada, şart, etkin neden, uygun neden, hukuki önem, insani neden ve karma uygun neden gibi teoriler ileri sürülmüştür.⁷⁸

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda temel suç tipine ilişkin hareket ile ağırlaşan ya da başka netice arasındaki nedensellik bağının tespitinde uygun sebebi tayine yönelmiş teoriler içerisinde yer alan insani

---

⁷⁷ Ağır neticeden failin sorumlu tutulabilmesi için asgari taksir derecesinde kusur arandığı için başvuru uygun nedensellik bağına artık gerek kalmadığının belirtildiği ifade edilmiştir. Bkz. ÖNDER, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, Beta Yayınevi, İstanbul 1992, s. 358. Uygun nedensellik teorileri, şart teorisinin sorumluluğu sınırsız olarak genişletilmesine karşı ileri sürülmüşlerdir. Ağır ya da başka netice yönünden taksir arandığında bu sınırlamaya gerek kalmayacağı, taksirin varlığının tespit edilirken şart teorisinin sorumluluğu sınırsız olarak genişletici etkisinin bertaraf edileceği düşünülmektedir.

⁷⁸ Bkz. DÖNMEZER / ERMAN s. 188 vd. Kunter, nedensellik bağına teorilerini açıklarken objektif isnat edilebilme teorisini de incelemeye almıştır. “Objektif isnat edilebilme yönünden ortada biri sebebiyet, diğeri mesuliyet olmak üzere iki mesele vardır. Sebebiyet meselesi, şart nazariyesine göre halledilmelidir. Mesuliyet için fazla olarak o hareketin insanlardan beklenip beklenmeyeceği hakkında bir hüküm vermek lazımdır.” Bkz. KUNTER, Nurullah: Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1954, s. 165.

nedensellik anlayışının esas alınması gerektiği düşüncesindeyiz.⁷⁹ İnsani nedensellik teorisine göre; bir insan davranışının, ortaya çıkan bir sonucun nedeni sayılabilmesi için, bu davranışın o sonucun zorunlu şartı olması, yani bu davranış olmadan o sonucun gerçekleşmemiş olması gerekir. Ayrıca sonucun istisnai etkenlerden ileri gelmemiş olması, yani davranışın gerçekleştiği anda, dönemin en ileri bilim ve tecrübesine göre, o sonucun davranışın olağan sonucu olarak öngörülebilir olması aranmaktadır.⁸⁰

Şüphesiz teorinin tanımında yer verilen, “istisnai etkenler” ve “en ileri bilim ve tecrübesine” gibi kriterler, müphem ve teorinin ortak bir ölçüt olarak kabul edilmesini zorlaştırıcı nitelikte olsalar da nedensellik sorununu suçun maddi unsuru alanında çözmesi ve gelişen bilim ile teknoloji nedeniyle ortaya çıkan yeni durumlara uyarlanabilmesi nedeniyle en uygun teori olarak görünmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere nedensellik bağının tespitinde kesin bir ölçüt ortaya koymak zordur. Neticeye yol açan sebeplerin çokluğu nedensellik bağının tespitini zorlaştırmaktadır. Ancak uygulamada sıklıkla karşılaşılan ve nedensellik bağına etki eden ve daha da ötesinde nedensellik bağını kesen durumlar söz konusudur. Nedensellik bağına etki eden ve onun da ötesinde kesen etkenler hareketin yapıldığı sırada mevcut olabileceği gibi sonradan da nedensel seriye dahil olmuş olabilir. Yine mağdurun ya da üçüncü kişilerin hareketleri nedensellik bağına etki edebilmekte ve onun da ötesinde nedensellik bağını kesebilmektedir. Aşağıda yargı kararları ile birlikte illiyet bağı yönünden önem taşıyan durumlar değerlendirilecektir.

1. Neticenin Ağırlaşmasına Hareket Sırasında Var Olan ya da Hareket Sonrası Ortaya Çıkan Bir Durumun Etki Etmesi

Suç teşkil eden fiil gerçekleştiği sırada mağdurda bulunan bir hastalık neticenin ağırlaşmasına neden olmuş olabilir. Ölümcül olmayan bir yaralanma neticesinde mağdurda vaki bulunan rahatsızlığın akut hale gelmesi nedeniyle mağdur hayatını kaybetmiş olabilir. Örneğin kalp

---

⁷⁹ Aynı doğrultuda görüş için bkz. ÖZEN s. 156. Bu teorinin Antolisei tarafından formüle edildiği ve Mantovani tarafından geliştirildiği ifade edilmiştir: Bkz. TOROSLU, Ceza Hukuku Genel Kısım, s. 144.

⁸⁰ TOROSLU, Ceza Hukuku Genel Kısım, s. 145.

damar rahatsızlığı olan birinin basit yaralama neticesinde kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmesinde olduğu gibi.⁸¹ Yine fiil gerçekleştirildikten sonra nedensel seriye etki eden başka bir sebep neticenin ağırlaşmasına neden olmuş olabilir. Mesela yaralama neticesinde tetanos enfeksiyonu oluşan mağdurun bu yüzden hayatını kaybetmesinde olduğu gibi.⁸² Tüm bu hallerde nedensel seriye etki eden sebeplerin nedensellik bağıını kesip kesmediği özellikle tıbbi imkanlar kullanılarak tespit edilmelidir. Örnek vermek gerekirse ilk olayımızda, yaralama fiili ile kalp damar hastalığının akut hale geçmesi arasında tıbben nedensellik bağıının bulunduğu muhakkak tespit edilmeli ve sonrasında failin, ağırlaşan ya da başka netice yönünden taksirinin bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır.⁸³

---

⁸¹ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 18.09.2018 tarih ve 2015/12-1254 Esas 2018/354 Karar.

⁸² Yüce, karşılıklı şakalaşan kişilerden birinin ötekine toprak parçası fırlattığı, atılan toprak parçasının karşıdaki kişiyi burun kökünden yaraladığı, yara fenni olarak tedavi edilmediğinden yaralanan kişinin tetanosdan öldüğü olayda, yaranın fenni şekilde tedavi edilmemesinin ve mikrop kapmasının, yaralama ile ölüm sonucu arasındaki nedensellik bağıını kestiğini ve faili ölüm neticesinden sorumlu tutmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bkz. YÜCE, Turhan Tufan: Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 1995, s. 69.

⁸³ Maktulün kız arkadaşına, üçüncü bir kişinin, “sen hala maktul ile arkadaşlık yapıyor musun” şeklinde ifadeler kullandığı, bu sözlerin kız arkadaşı tarafından maktule aktarılması üzerine maktulün üçüncü kişinin çalıştığı yere gittiği, tartışma devam ederken maktulün giysilerini aşağı indirerek sağa sola sallamaya başladığı, tartışmayı gören sanığın araya girerek cinsel organını teşhir eden maktule yaptığı davranışın yanlış olduğunu ve etrafta ailelerinin bulunduğunu söylediği, maktulünde “sen ne karşıyorsun” şeklinde cevap verdiği, bunun üzerine sanığın, maktulü geriye doğru ittiği, itmenin etkisiyle yol kenarında park edilmiş motosiklete ayağı takılan maktulün 20 cm yüksekliğindeki kaldırımdan yola düşüp bayıldığı, tüm müdahalelere rağmen önceden mevcut bulunan damarsal hastalığa bağlı subaraknoid basal sisterna kanaması sonucu maktulün hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, maktulün beyin kanaması geçirmesinin tartışma nedeniyle tansiyonunun yükselmesinden kaynaklandığını ve itme ile ölüm arasında nedensellik bağıının bulunmadığını belirterek kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun oluşmadığına hükmetmiştir: Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 04.11.1997 tarih ve 1/166 Esas 258 Karar; karar için bkz. KABAN, Mater / AŞANER, Halim / GÜVEN, Özcan /

2. Neticenin Ağırlaşmasına Mağdurun Hareketinin Etki Etmesi

Failin temel suç tipine ilişkin hareketine, mağdurun kasıtlı ya da taksirli hareketi eklenmiş ve bu yüzden netice ağırlaşmış olabilir. Böylesi bir durumda nedensellik bağının kesilip kesilmediğini tespit etmek gerekir.⁸⁴

Sanık ile maktulün yaklaşık iki yıldır arkadaş oldukları, olay günü sanık ile maktulün zaman zaman birlikte kaldıkları daireye gittikleri, burada birlikte oldukları, sonrasında aralarında tartışmaya başladıkları, tartışmaya müteakip sanığın maktulü darp ettiği, sanıktan kurtulmak isteyen maktulün 8. katta bulunan dairenin yatak odası penceresine çıktığı ve etrafta bulunanlardan yardım istediği, bunun üzerine sanığın maktulü içeriye çektiği, olay yerine polis geldiği, dairenin kapı zilinın çalması üzerine sanığın dış kapıya doğru yöneldiği, bu sırada maktulün yeniden pencereyi açarak dışarıya doğru sarktığı, başka bir kişinin müdahalesi olmaksızın 8. kattan aşağıya düştüğü ve hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, yoğun şiddet nedeniyle kapısı kilitlemiş odada iki kez pencereye yönelen maktulenin, şiddet uygulamaya devam edilmesi halinde pencereden atlayacağını ve olayın ölümle sonuçlanacağını bilmesine rağmen şiddet uygulamaya devam etmek suretiyle açığa çıkan kastının öldürmeye yönelik olduğu, kasten öldürme suçundan ceza verilmesi gerektiği gözetilmeden, kasten

---

YALVAÇ, Gürsel: Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları, Eylül 1996-Temmuz 2001, Adalet Yayınevi, Ankara 2001, s. 534-535.

⁸⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun eski bir tarihte vermiş olduğu kararı irdelemenin konunun açıklanmasında önemli olduğu düşüncesindeyiz. Olay günü maktul, trende seyahat etmektedir. Sanıklar, yapmış oldukları plana uygun olarak tren hareket ettiğinde ve henüz hızını alamadığı sırada vagona oturmakta olan maktulün kucağındaki çantayı almışlar ve trenden atlayarak hızla kaçmaya başlamışlardır. Bunun üzerine maktul de, kaçan sanıkları yakalayabilmek ve çalınan çantasını alabilmek amacıyla yerinden kalkarak sanıkların peşinden koşmuştur. Trenin 30-40 metre kadar ilerleyip hızlandığı sırada sanıkların peşi sıra trenden atlamış, kafasını yere çarparak beyin kanaması sonucu ölmüştür. İşbu olayda yüksek mahkeme, sanıkların eylemi ile ölüm neticesi arasında uygun nedensellik bağının bulunmadığına hükmederek sanıkların, taksirle ölüme neden olma suçundan dahi sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 18.04.2000 tarih ve 1/76 Esas 81 Karar. Karar için bkz. KABAN / AŞANER / GÜVEN / YALVAÇ s. 528-530.

yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan hüküm kurulmasının yanlış olduğuna karar vermiştir.⁸⁵

Her ne kadar yüksek mahkeme ilgili kararında, sanığın kastının öldürmeye yönelik olduğunu tespit etmiş ise de, ölüm neticesinin oluşmasına maktulenin kusurlu hareketi eklenmiştir. Ne ilk derece mahkemesi kararında ne de yüksek mahkeme kararında, maktulenin düşmesine, sanık tarafından uygulanan cebrin yol açıp açmadığı tespiti yapılmamıştır. Bu tespit yapılmadan doğrudan kasten öldürme suçundan sorumluluğa gidilmesi bizce hatalıdır. Konumuzla ilgili olarak bir belirleme yapmamız gerekirse işbu olayda sanığın, maktuleye yönelik gerçekleştirmiş olduğu kasten yaralama fiili ile ölüm neticesi arasında nedensellik bağının bulunduğu, mağdurun kusurlu hareketinin nedensellik bağını kesmediği, mağdurun yüksekten düşmesine yol açacak şekilde bir cebrin bulunmadığının tespiti halinde failin kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan sorumlu olması gerektiği düşüncesindeyiz.⁸⁶

---

⁸⁵ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 03.10.2012 tarih ve 2010/7017 Esas 2012/7149 Karar, bozma üzerine ilk derece mahkemesince yapılan yargılama sonucunda bozma ilamı doğrultusunda verilen karar yine Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 23.01.2014 tarih ve 2013/4606 Esas 2014/29 Karar ilamı ile oy çokluğu ile onanmıştır.

⁸⁶ TCK'da işkence suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış haline yer verilmiştir. TCK'nın 95/4. maddesi uyarınca, işkence sonucu ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur. Yüksek mahkeme vermiş olduğu bir kararında, işkence fiilinin sona ermesinden sonra mağdurun kendisini pencereden atarak öldürmesi olayında, işkence ile ölüm neticesi arasında nedensellik bağının bulunmadığına ve failin yalnızca işkence suçundan sorumlu olması gerektiğine hükmedilmiştir. İşkence gibi kişinin fiziksel ve manevi ızdırap duymasına yönelik fiillerin yarattığı psikolojik çöküntü ile fiillerin tekrarlanacağından duyulan korkunun bir arada düşünülmesi durumunda, mağdurun kendisini pencereden atmasının kendi iradi seçimi olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı ve yüksek mahkemenin ölüm ile işkence fiili arasında nedensellik bağlantısının bulunmadığı yönündeki tespitinin, gündelik deneyimler ile bağdaşmadığı ifade edilerek verilen bu karar eleştirilmiştir. İlgili karar ve eleştirisi için bkz. ERMAN, Barış, İşkence, Özel Ceza Hukuku, c. II., Kişilere Karşı Suçlar (I), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 362-363; ayrıca Bkz. TEZCAN / ERDEM /

Öğretide bazı yazarlar nedensellik bağının tespiti yönünden, yine yukarıda belirttiğimiz benzer bir olaya ilişkin olarak Alman Federal Mahkemesince verilen Rötzel kararını örnek göstermektedirler.⁸⁷ Söz konusu olayda sanık, annesinin evinde çalışan maktuleye evin üst katında saldırmış, onu kolundan yaralamış ve burnunu kırmıştır. Maktule devam eden saldırılardan kurtulmak için odanın penceresinden bir balkona kaçmak isterken düşmüş ve ciddi bir şekilde yaralanması sonucu hayatını kaybetmiştir. Alman Federal Mahkemesi, sanığın hareketi ile ölüm neticesi arasında doğrudan doğruyalık bulunmadığını belirterek sanığın taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu olması gerektiğine hükmetmiştir.⁸⁸

Uyuşturucu madde temin etme suretiyle ölüme neden olma gibi hadiselerde, failin uyuşturucu madde temin etmesi ile mağdurun serbest hareketiyle uyuşturucu maddeyi kullanması sonucu ölmesi şeklindeki netice arasında illiyet bağının bulunduğu, ayrıca bu gibi durumlarda failin bilinçli taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu olması gerektiği yönünde aşağıda değinileceği üzere yargı kararları bulunmaktadır.⁸⁹ Şüphesiz bu gibi bir durumda mağdurun, kendisine verilen uyuşturucu maddeyi yanlış bir şekilde ya da aşırı dozda kullanmasının illiyet bağını kesip kesmediği hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir.⁹⁰

ÖNOK s. 267: “Mağdurun panik reaksiyonu nedensellik bağını ortadan kaldırmaz.”

⁸⁷ HAKERİ, Ceza Hukuku Genel Hükümleri, s. 280.

⁸⁸ HAKERİ, Ceza Hukuku Genel Hükümleri, s. 280. Doğrudan doğruyalık kriteri ile ulaşılmak istenen sorumluluk sınırlandırılması amacına objektif isnadiyet kriteri ile de ulaşmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir: Bkz. ARTUK / GÖKÇEN / ALŞAHİN / ÇAKIR s. 398.

⁸⁹ Mağdurun aşırı dozda kendisine eroin enjekte ettiği ve bu yüzden hayatını kaybettiği olayda, ölüm neticesinin eroini satan kişiye objektif olarak isnat edilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir: Bkz. HEINRICH s. 159. Böyle bir kabul halinde, eroin satıcısı failin, taksirle ölüme neden olmadan dolayı sorumluluğuna gidilemeyecektir.

⁹⁰ Benzer bir olaya ilişkin Alman Federal Mahkemesini verdiği karar için bkz. DOĞAN s. 148-149. Yüksek mahkemenin uyuşturucu değil ama metil alkol kullanımına bağlı olarak ölüm gerçekleşti bir olayda nedensellik bağının bulunmadığına ilişkin kararı bulunmaktadır: Bkz. Yargıtay 12. Ceza Dairesi 03.12.2014 tarih ve 2013/26180 Esas 2014/24566 Karar; alkol bağımlısı olan maktulün zaman zaman kolonya içtiği, olay tarihinde evinde ölü

Benzerlik gösteren bir olaya ilişkin yüksek mahkemenin verdiği kararı irdelemenin konuyu somutlaştırmada faydalı olduğu düşüncesindeyiz. Olay günü maktul, sanık ve arkadaşları yılbaşını kutlamak için bir evde toplanmışlardır. Sanık ve arkadaşları uyuşturucu madde kullanmak için ayrı bir odaya geçmiştir. Kendilerine uyuşturucu madde enjekte etmek amacıyla uyuşturucu madde hazırladıkları sırada odaya maktul girmiştir. Aynı zamanda hap içen maktul, hazırlanan uyuşturucu maddeyi kendisine enjekte edilmesini istemiştir. Bunun üzerine sanık, kendisi için hazırladığı uyuşturucu maddeyi maktule enjekte etmiştir. Maktul fenalaşınca iyileşmesi için sanık tarafından limon tuzu enjekte edilmiştir. Kendine gelir gibi olduktan hemen sonra yeniden fenalaşması üzerine maktul, sanık ve diğer arkadaşları tarafından hastaneye kaldırılmıştır. Yedi gün hastanede tedavi gördükten sonra maktul hayatını kaybetmiştir. İşbu olayda yüksek mahkeme, uyuşturucu enjekte eden sanığın, uyuşturucu madde temin etme ve bilinçli taksirle ölümü neden olma suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir.⁹¹

---

bulunduğu, içtiği kolonya incelendiğinde metil alkol kullanılarak üretildiğinin tespit edildiği, kolonyanın esas olarak etil alkol kullanılarak üretilmesi gerektiği, bu yüzden kolonya üreticileri hakkında taksirle ölümü neden olma suçundan dava açıldığı olayda yüksek mahkeme, kolonyanın şarap, rakı, votka gibi alkollü içecek olarak satışa arz edilmeyip kısmen dezenfektan olarak, ancak genellikle hoş kokusu nedeniyle serinlemek amacıyla kullanıma sunulduğunu, üretim amacına uygun olarak kullanılması halinde meydana gelen zararlı sonuçtan üretimde ihmali veya kusuru bulunanların veya hatalı üretim yapanların sorumlu tutulması mümkün ise de, tamamen amaç dışı ve mutad olmayan kullanımlar nedeniyle, üretim ve satışa arz edenlerin sorumluluğunun kabulü halinde, ceza sorumluluğunun kapsamının öngörülenden fazla genişlemesine yol açacağını, içilmesi mutad olmayan kolonyayı içmesi nedeniyle ölmeleri olayında, üretim ve satışa arz etme ile ölüm arasında uygun illiyet bağının bulunmadığını belirtmiş ve sanıklar hakkında beraat kararı verilmesine hükmetmiştir. Ayrıca metil alkol kullanarak içki üreten ve satışa sunan, bu yüzden başkalarının ölümüne neden olanların, olası kast ile öldürme suçundan sorumlu olması gerektiğine ilişkin karar için bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 06.05.2015 tarih ve 2015/1339 Esas 2015/2935 Karar.

⁹¹ Yargıtay 10. Ceza Dairesi 27.03.2014 tarih ve 2013/13123 Esas 2014/2097 Karar; aynı kararda başkasına uyuşturucu madde verme hareketi ile birlikte hem uyuşturucu madde temin etme suçunun hem de bilinçli taksirle ölümü neden olma suçunun gerçekleştiği, TCK'nın 44. maddesinde düzenlenen

Bizce bu olayda, sanık tarafından maktule uyuşturucu madde enjekte edilmesi kasten yaralama suçu kapsamındadır. Maktulün rızası kanuna, genel ahlaka ve adaba aykırı olduğundan geçersizdir ve sanığın fiili hukuka aykırıdır.⁹² Sanığın, kendisinin de daha önce aynı şekilde rahatsızlanıp iyileştiğini ifade ederek limon tuzu enjekte etmesi, yaralama kastı ile hareket ettiğini göstermektedir. Sanığın fiili ile ölüm neticesi arasında yukarıda belirttiğimiz kriterlere göre nedensellik bağı bulunmaktadır ve uyuşturucu madde kullanımı nedeniyle ölüm sonucunun gerçekleşebileceği öngörülebileceğinden sanık aynı zamanda taksirle hareket etmiştir. Bu nedenle yüksek mahkemenin, sanığın bilinçli taksirle ölüme neden olma suçundan cezalandırılması yönündeki kararına katılmamaktayız. Fikri içtima hükümlerini ayrı tutarsak bu olayda sanığın kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan cezalandırılması gerekirdi.⁹³

3. Neticenin Ağırlaşmasına Üçüncü Bir Kişinin Etki Etmesi

Üçüncü bir kişinin kasıtlı ya da taksirli hareketi, nedensel seriye etki ederek neticeyi ağırlaştırmış olabilir. Bu durumda da illiyet bağının kesilip kesilmediğine bakılacaktır. Bu duruma, failin mağduru ölümcül olmayacak şekilde yaralaması, tedavi için hastaneye götürülen mağdurun bulunduğu aracın kazaya karışması nedeniyle ya da ulaştırıldığı hastanede çıkan yangın neticesinde mağdurun hayatını kaybetmesi örnekleri verilebilir. Yine ölümcül olmayacak bir şekilde yaralanan

---

fikri içtima hükümleri uyarınca sanığın yalnızca daha ağır sonuç doğuran uyuşturucu madde temin etme suçundan cezalandırılması gerektiği şeklinde muhalefet oyu kullanılmıştır.

⁹² ŞARE, Ersin: Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlarda İlgilinin Rızası, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 2019, s. 987-988.

⁹³ Uyuşturucu madde temin etme ile uyuşturucu madde ticareti yapma suçlarının cezası, kanunda yer verilen düzenlemeye göre aynıdır (TCK m. 188/3) ve taksirle ölüme neden olma suçundan verilecek olan cezadan fazla olabilmektedir. Uyuşturucu madde temini sonucu ölüm hadisesinin meydana gelmesi durumunda, uyuşturucu madde temin etme suçu ile taksirle ölüme neden olma suçu arasında fikri içtima hükmünün uygulanıp uygulanmayacağı sorunu gündeme gelmektedir.

mağdurun, bir başkası tarafından kasten öldürülmesi durumunda da illiyet bağının kesildiğinden söz edilebilecektir.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda kastedilenin ötesinde gerçekleşen ağır ya da başka neticenin hemen ortaya çıkması şart olmayıp ileriki bir zamanda da gerçekleşmesi mümkündür. Ancak temel suç tipine ilişkin hareket ile ağır ya da başka netice arasında nedensellik bağının bulunması her halükarda zorunludur.⁹⁴

Olay günü maktul ve arkadaşlarının sanığın önünü kestikleri, sanığın önünü kesenlerden birinin, ayrı yaşadığı eşiyile sanık arasında cinsel ilişki olduğundan şüphelendiği ve birlikte sanığı dövmeye başladıkları, bunun üzerine sanığın yanında taşıdığı sustalı bıçağı çıkartarak maktule doğru savurduğu, bıçağın maktulün sağ kolunun koltuk altı pazı bölgesinin iç kısmına saplandığı, maktul ve arkadaşlarının sanığın yanından uzaklaşarak arabaya bindikleri, maktulün tedavisi için tam teşekküllü hastaneye gittikleri, maktule gerekli müdahale yapıldıktan sonra taburcu edildiği, taburcu edilen maktulün gittiği evde yeniden fenalaşması üzerine hastaneye kaldırıldığı, yapılan tüm müdahalelere rağmen hayatını kaybettiği olayda ilk derece mahkemesi, yeterli müdahale ve tedavi yapılmış olmasının veyahut hastaneden maktulün tedavi esnasında zamansız bir şekilde tedavisini yarım keserek ayrılmış olmasının ağır neticeden sanığın sorumlu olmasını engellediği, bu nedenle sanığın yalnızca kasten yaralama sonucu yaşamsal tehlikeye sokma suçundan sorumlu olması gerektiğine hükmetmiş, kararın temyiz edilmesi üzerine yüksek mahkeme, maktulün yaralanmasının başlı başına öldürücü nitelikte olmasını ve üçüncü kişi durumundaki doktorun yetersiz müdahalesi ile sanığın tedavi kabul etmemesinin illiyet bağını kesmediğini belirterek sanığın kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir.⁹⁵

---

⁹⁴ ZAFER, s. 274.

⁹⁵ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 28.03.2013 tarih ve 2010/5186 Esas 2013/2608 Karar; Topçu'ya göre; yaralama fiilini işleyen fiilden, işlediği bu fiilden sonra mağdurun tedaviyi reddedeceğini veya tedaviye gitmeyeceğini ya da yaralarına gereken özeni göstermeyeceğini öngörebilmesini beklemek pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle bu gibi durumlarda fail, sadece işlemiş olduğu kasten yaralama fiilinden sorumlu tutulmalıdır. Bkz. TOPÇU s. 286.

C. Ağırlaşan ya da Başka Netice Bakımından En Azından Taksirle Hareket Edilmiş Olması

Kanunda ağırlaşan ya da başka netice yönünden en azından taksirle hareket edilmiş olması gerekliliği aranmıştır. Temel suç tipine ilişkin hareket ile ortaya çıkan ağır ya da başka netice yönünden taksir derecesinde dahi kusur izafe edilemediği durumlarda fail, yalnızca temel suç tipinden sorumlu olacaktır.⁹⁶ Kanunda yer alan ifadeden, ağırlaşan ya da başka netice (ikinci netice) yönünden failin sorumluluğu için, taksir, bilinçli taksir, olası kast ya da doğrudan kast gibi kusur türlerinden birinin muhakkak bulunmasının gerektiği söylenebileceği gibi,⁹⁷ yine aynı ifadeden; kaza, tesadüf gibi faile, taksir derecesinde dahi kusur izafe edilmediği hallerde başka ya da ağırlaşan neticeden failin sorumlu olmayacağı sonucunu da çıkarmak mümkündür.⁹⁸

Gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda başka netice yönünden olası kastın ya da doğrudan kastın bulunması failin farklı bir suç tipinden sorumlu olması sonucunu doğuracaktır. Fail, mağduru yaralaması sonucu mağduru ölebileceğini göze alıyorsa ve buna rağmen hareketine devam ediyorsa olası kastı bulunmaktadır ve ölüm neticesi gerçekleştiğinde kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan değil, olası kast ile öldürme suçundan sorumlu olacaktır.⁹⁹ Ancak şunu da

---

⁹⁶ ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s. 290.

⁹⁷ ÖZBEK, Veli Özer: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 4, Ağustos/2007, s. 226-227.

⁹⁸ Kazanın kusurluluğu kaldırın bir neden olduğu ve kusurun son sınırını ifade ettiği, kaza halinde neticenin gerek fail tarafından subjektif olarak ve gerekse üçüncü kişi tarafından objektif olarak öngörülemeyi belirtilmiştir. Bkz. GÜLŞEN, Recep: Ceza Hukukunda Sorumluluğu Kaldırın Nedenlerden Kaza, Mücbir Sebep, Cebir ve Tehdit, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s. 63.

⁹⁹ İşkence suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış halinde (TCK m. 95/4), ölüm neticesinin gerçekleşmesini öngörmesine rağmen, işkence teşkil edecek fiilleri işlemesi halinde failin, olası kastla öldürme suçunu işlediğinin kabulünün gerekeceği ifade edilmiştir. Bkz. YOKUŞ SEVÜK, Handan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s. 53. TCK'nın 95/4. maddesine göre; işkence sonucu ölüm meydana gelmiş ise artırılarak müebbet cezasına hükmolunur. İşkence şeklinde

ifade etmeliyiz ki uygulamada, ölüm neticesi yönünden olası kastın mı yoksa bilinçli taksirin mi bulunduğu tespitinden sorun yaşanabilecektir. Taksirli suçlar içerisinde değerlendirilen bilinçli taksir hallerinde, hareket iradidir, netice öngörülür ancak istenmez ve neticenin gerçekleşmeyeceği kesin inancı ile hareket edilir.¹⁰⁰ Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunda ise temel suç tipi kasıtlıdır ve karşıdaki kişide oluşması muhtemel yaralama neticesi fail tarafından istenir. Kasten yaralama suçunun, kasten öldürme suçu yönünden “geçit suç” niteliğinde olduğu da göz önünde bulundurulduğunda ölüm neticesinin öngörülmesine rağmen yaralama neticesine yönelik harekete devam edilmesi olası kast ile öldürme suçu kapsamında değerlendirilebilecektir. Bu nedendir ki yaralama fiilinin kasten işlendiği ve ölüm neticesi bakımından bilinçli taksirin mevcut olduğu hallerde, kasten yaralama neticesi ölüme neden olma suçundan ziyade olası kastla adam öldürmek suçunun oluşup oluşmadığı üzerinde durulması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰¹

Görünüşte neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, ağırlaşan netice yönünden failin taksirinin ya da kastının bulunması arasında bir fark öngörülmemiştir. Failin, mağdurun yüzünde sabit iz bırakma kastıyla hareket etmesi ile böyle bir kastının olmamasına rağmen yaralama sonucunda mağdurun yüzünde sabit iz neden olması arasında cezalandırma eşiği yönünden bir fark bulunmamaktadır. Her ikisinin cezası da aynıdır.¹⁰² Ağır neticeye taksir ile sebep olunması ile kasten sebep olunması, şüphesiz temel ceza takdir edilirken dikkate alınabilecektir.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, ağır ya da başka netice yönünden aranan taksir hukuka aykırı bir alanda doğmuştur. Bu yüzden

---

de olsa, temel suç tipinin yaralama kastıyla gerçekleştirilmiş olması nedeniyle, ağırlaştırılmış müebbet cezasına hükmolunmasının kusur-ceza dengesine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Bkz. DOĞAN s. 307. Kanun koyucu, böylesi ağır bir ceza öngörerek işkence suçunun işlenmesini caydırmayı, kusur-ceza dengesine göre öncelikli kabul etmiştir.

¹⁰⁰ TOROSLU s. 225.

¹⁰¹ KAYMAZ s. 117.

¹⁰² Ağır neticeye kasıtlı olarak sebep olması halinde, taksire göre bir farklılaştırma yapılarak cezanın ağırlaştırılacağına ilişkin bir hükme kanunda yer verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. DOĞAN s. 236-237.

“genel taksir niteliğini mi taşır yoksa hukuka aykırı alanda doğmuş olması nedeniyle bu taksire özgü bazı nitelikler aranmalı mıdır?”¹⁰³ sorusuna cevap vermek gerekir.

Türk Ceza Kanunu'nun 22. maddesinde tanımlanan taksirin unsurlarından birisi de dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket edilmesidir. Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda ağır ya da başka netice bakımından sorumluluk için gerekli olan taksirde bu unsurun aranıp aranmayacağı tartışmalıdır. Nitekim kimi yazarlar, temel suç tipine ilişkin hareketin kasıtlı olarak işlenmesi ile birlikte özen yükümlülüğüne aykırılığın da oluştuğunu, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, taksir incelemesinin ağırlaşan ya da başka neticenin öngörülebilirliği ile sınırlı olduğunu ifade etmektedirler.¹⁰⁴

Dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali genel bir ifade olmakla, taksirin varlığı için aranan bu unsurun içeriği yasa koyucu tarafından belirtilen normlarla ya da ortak tecrübe kuralları ile doldurulmaktadır.¹⁰⁵ Temel suç tipinin gerçekleştirilmesi ile birlikte özen yükümlülüğünün ihlal edildiğini kabul etmek, temel suç tipine ilişkin hareket ile başka ya da ağır netice arasında nedensellik bağının bulunduğu her halde, taksirin var olduğunun kabulü sonucunu doğuracaktır.¹⁰⁶ Ayrıca dikkat ve özen

¹⁰³ ÖZENBAŞ, Nazmiye: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Ceza Sorumluluğunun Esası, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 212.

¹⁰⁴ DOĞAN, Koray: Kast, Taksir ve Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, CEZA Hukuku Dergisi, Sayı: 26, Aralık/2014, s. 231.

¹⁰⁵ ŞARE, Ersin: Türk Hukuk Sisteminde Düzenlenen Taksir Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 90, Sayı 2016/1, Ocak-Şubat/2016, s. 105. Dikkat ve özen yükümlülüğünün objektif olarak belirleneceği, bu aşamada failin bilgi birikimi, zekası, tecrübeleri gibi kişisel özelliklerinin kural olarak dikkate alınmadığı, failin davranışı sırasında hangi dikkat ve özen yükümlülüğü altında olduğunun, onun kişiliğinden bağımsız olarak, faaliyet gösterilen alanda geçerli olan ortak tecrübeler, bilimsel ve teknik bilgiler ışığında değerlendirileceği, taksirli suçlardan sorumlulukta objektif dikkat ve özen yükümlülüğünden söz edilebileceği ifade edilmektedir. Bkz. GÖKÇEN, Taksirle Ölüme Sebebiyet Verme, m. 85, s. 29.

¹⁰⁶ Basit taksir halinde suçun haksızlık muhtevasını, objektif ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışın gerçekleşmesi ve bu davranış sonucunda meydana gelen neticenin faile objektif olarak isnat edilebilmesinin oluşturduğu, objektif nitelikteki bu iki hususun varlığı halinde basit taksirle işlenen suçun haksızlığının da oluştuğu, bu itibarla basit taksirle işlenen suçlarda suçun manevi unsurunun bulunmadığının kabul edilmesi gerektiği

yükümlülüğüne ilişkin kuralın bilindiği ve fail tarafından bu kuralların iradi olarak ihlal edildiği her durumda bilinçli taksirin var olduğunun peşinen kabulü gerekecektir. Zira taksir değerlendirilmesinde kullanılan kural neticenin öngörülebilir olduğu haller için geçerlidir ve kuralın başlı başına ihlali, aslında istenmeyen neticenin öngörüldüğü anlamına gelecek, bu durumda da bilinçli taksir halinden söz edilecektir.

Bizce neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda aranan taksir yönünden, sorun teşkil eden taraf Ceza Kanunu'nda taksirin ayrıca tanımının yapılmış olmasıdır. Ceza Kanunu'nda tanımlanan genel taksir kalıbına göre bir çözüm yolu aramak, ağır ya da başka netice yönünden gerekli olan taksirin unsurlarını ortaya koymada çelişkili durumlara yol açmaktadır. Bu yüzden kimi yazarlarca ifade edildiği gibi TCK'nın 23. maddesinde, taksir ifadesi yerine “ortak tecrübeye göre öngörme olanağı” kriterinin¹⁰⁷ ya da sadece ağır ya da başka sonuç yönünden “öngörülebilme” kriterinin¹⁰⁸ getirilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Bir hareketin taksirli olduğunun kabulü için ortaya çıkan neticenin fail tarafından öngörülebilir olması gerekmektedir. Taksirin bir unsuru olan öngörülebilmenin tespitinde¹⁰⁹ objektif kriterler yeterli olmamakta, failin görgüsünü ve sosyal seviyesini, tecrübesini ve yaşını, mali durumunu, beden kusurlarını, zeka derecesini ve cinsiyetini de kapsamına alan sübjektif kriterler kullanılmaktadır.¹¹⁰ Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtan sorumluluk için gerekli olan taksirin bir unsuru niteliğindeki öngörülebilmenin tespitinde de, kanunda ayrıksı bir

---

ifade edilmiştir: Bkz. GÖKÇEN, Ahmet: Taksirle Ölüme Sebebiyet Verme, m. 85, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7, Haziran/2018, s. 44.

¹⁰⁷ İÇEL, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, İstanbul 2016, s. 464-465.

¹⁰⁸ DOĞAN s. 219.

¹⁰⁹ Öngörülebilmenin tespitinde farklı kriterler esas alınabilmektedir. Özenbaş'a göre, öngörülebilmenin tespitinde failin mesleğinin, yaşının, fiziksel özelliklerinin, sosyal düzeyinin ve eğitim durumunun esas alındığı model ajan ölçütünün kullanılması gerekmektedir. Model ajan ölçütü, ortalama insan ölçütünden farklı bir nitelik göstermektedir. Bkz. ÖZENBAŞ s. 213-216.

¹¹⁰ İÇEL, Kayıhan: Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, İstanbul 1967, s. 153.

tanımlamaya yer verilmediğinden genel taksir sorumluluğu için kullanılan sübjektif kriterler esas alınmalıdır.¹¹¹

Yüksek mahkeme neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, ağır ya da başka suçtan sorumluluk için gerekli olan taksirin varlığından söz edebilmek için, hareketin iradi olması, sonucun istenmemesi, hareket ile sonuç arasında nedensellik bağının bulunması ve sonucun öngörülebilir olması gerektiğini belirtmektedir.¹¹² Burada dikkat çeken husus, dikkat ve

---

¹¹¹ BAYRAKTAR, Köksal: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Sorumluluk İçin En Az Taksirle Hareket Etme Durumu, Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, Cilt 1, Beta Yayınevi, İstanbul 2014, s. 11, Bayraktar, öngörülebilmenin tespitini, karar verme mevkiinde bulunan kişinin yapacağı dikkate alındığında ve bu son nokta olarak kabul edildiğinde, gene objektif sorumluluğa doğru yönelmenin var olduğunu kabul etmek gerektiğini ifade etmiştir: Bkz. s. 13. Geçmişte, objektif sorumluluk hallerinde ağır ya da başka netice yönünden nedensellik bağının yeterli olmadığı, ayrıca sonucun öngörülüp öngörülmediğinin tespitinin yapılması gerektiği, böyle bir durumda öngörülebilmenin tespitinde objektif kriterlerin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir: Bkz. İÇEL, Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, s. 130-131, “bu objektif kriter, orta kabiliyetli bir şahsı esas alan kriterdir ve bunun uygulanması sonucu, meydana gelen netice müşterek tecrübeye dayanılarak öngörülemezse, failin cezai sorumluluğundan da söz edilemeyecektir. Ancak şunu da belirtelim ki, objektif sorumluluk hallerinde öngörme imkanının tayini bakımından göz önünde tutulacak orta kabiliyetli şahıs, kanaatimizce, herhangi bir şahıs olmayıp, failin içinde bulunduğu sosyal sınıfın orta kabiliyetli şahsıdır. Yani tedbirli bir şoförün, tedbirli bir işçinin aynı şartlar içinde gösterecekleri dikkat ve ihtimam esas alınacaktır. Buna karşılık, bizzat failin, şahsi niteliklerine göre, o neticeyi öngörebilecek durumda olup olmadığına bakılmayacaktır.”

¹¹² Yargıtay Ceza Genel Kurulu 27.03.2018 tarih ve 2015/14-255 Esas 2018/120 Karar. Yürürlükten kaldırılmadan önce TCK'nın 103/6. maddesinde; “cinsel istismar suçunun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde verilecek cezanın on beş yıldan az olamayacağını” belirten bir hüküm yer almaktaydı. Her ne kadar adli tıp kurumu, cinsel istismar sonucu mağdurun ruh ve beden sağlığı bozulmuş olduğu yönünde bir rapor vermiş olsa da, yüksek mahkeme ağırlaşan bu netice yönünden failin taksirinin bulunup bulunmadığını tespit edilmesi gerektiğini hüküm altına almaktaydı. Kararlar incelendiğinde yüksek mahkeme, failin yaşını ve fail ile mağdur arasındaki yaş farkını öngörebilmede esas almaktadır. İşbu kararda yüksek mahkeme, 17 yaşının

özen yükümlülüğünün ihlalinin taksirin varlığının tespitinde aranan bir unsur olarak bahsedilmemesidir. Yüksek mahkeme esas olarak, ağır ya da başka neticeden sorumluluk için gerekli olan taksirin tespitinde, fail yönünden ağır ya da başka neticenin öngörülebilir olup olmadığını araştırmakta, öngörülebilmenin tespitinde de, failin yeteneklerini, algılama gücünü, tecrübelerini, bilgi düzeyini ve içinde bulunduğu koşulları dikkate almaktadır.¹¹³

Yukarıda da belirtildiği üzere yüksek mahkeme, basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek derecede yaralama fiili neticesinde mağdurun ölümüne neden olunmuşsa faili, taksirle ölüme neden olma suçundan sorumlu tutmakta, mağdurda vaki olan rahatsızlığı biliyorsa bilinçli taksirden, bilmiyorsa basit taksirden sorumlu olması gerektiği yönünde kararlar vermektedir.¹¹⁴ Ancak yüksek mahkemenin istikrar kazanmış bu içtihadı eleştirilmiş, failin, mağdurdaki hastalığı bilmediği saptanmışsa, hem sübjektif hem de objektif değerlendirme yapıldığında, basit yaralama eyleminden dolayı, genel yaşam tecrübelerine herhangi bir ortalama insanın, ölüm sonucunun meydana gelebileceğini öngöremeyeceğinin kabul edilmesi gerektiği, bu gibi bir durumda failin yalnızca TCK'nın 86/2 maddesinde düzenlenen basit yaralama fiilinden sorumlu olması gerektiği ifade edilmiştir.¹¹⁵ Kaymaz, daha da ileri

---

çinde olup mağdureden sadece 2 yıl 3 ay büyük olan sanığın, içinde bulunduğu sosyal ortam, eğitim düzeyi ve kişisel özellikleri gözetildiğinde, mağdure ile tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı hal olmaksızın girdiği cinsel ilişki sonucunda mağdurenin ruh sağlığını bozulabileceğini öngöremeyeceğine ve TCK'nın 23. maddesi gereğince ortaya çıkan bu ağır neticeden taksir derecesinde dahi kusurunun bulunmaması nedeniyle sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir.

¹¹³ Aynı hususların belirtildiği bir diğer karar için bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 30.10.2018 tarih ve 2015/14-285 Esas 2018/491 Karar. İşbu kararında yüksek mahkeme, 15 yaşından küçük mağdure ile cinsel ilişkiye giren ve mağdureden 5 yıl 8 ay büyük olan failin, içinde bulunduğu sosyal ortam ve kişisel özellikleri itibarıyla gerçekleştirdiği bu eylem sonucunda mağdurenin beden ve ruh sağlığının bozulabileceğini öngörebileceğine ve ağırlaşan neticeden sorumlu olması gerektiğine hükmetmiştir.

¹¹⁴ Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 26.02.2019 tarih ve 2015/1-695 Esas 2019/128 Karar, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 18.09.2018 tarih ve 2015/12-1254 Esas 2018/354 Karar.

¹¹⁵ GÖKCAN s. 50-51; aynı yazar, eğer bu sonucun suç politikası açısından doğru olmadığı düşünülmeğe, yapılması gerekenin, TCK'nın 87/4.

giderek, ölüm neticesinin doğrudan failin fiilinden kaynaklandığı, başka bir nedenin eklenmediği hallerde yani basit şekilde itme ve hafif şiddette bir yumruk sonucu ölüm neticesinin meydana gelmesi hallerinde failin, taksirle ölüme neden olma suçundan değil, suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği TCK'nın 86/2. maddesinde düzenlenen kasten yaralama suçundan sorumlu olması gerektiğini belirtmektedir.¹¹⁶

Objektif sorumluluktan, sübjektif sorumluluğa geçiş amacıyla getirildiği ifade edilen ve ağır ya da başka netice yönünden sorumluluk için gerekli olan TCK'nın 23. maddesindeki taksirin, taksir karinesinin ve objektif sorumluluğa dönüşün önüne geçilebilmesi için adi taksir derecesinden ziyade en azından “bilinçli taksir”¹¹⁷ ya da “ağır taksir” düzeyinde olması gerektiği yönünde görüş bildiren yazarlar bulunmaktadır.¹¹⁸ Ancak neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, ağır ya da başka netice yönünden sübjektif bağlantının tespitinde bilinçli taksirin esas alınmasının, maddenin uygulanmasını neredeyse imkansız hale

---

maddesinde yapılmak suretiyle 86/2. maddedeki eylemlerinde kapsama alınması olduğunu ifade etmektedir. Bkz. GÖKCAN s. 51; aynı doğrultuda görüş için bkz. CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar) s. 174; DONAY, Süheyl: Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 37.

¹¹⁶ KAYMAZ s. 64.

¹¹⁷ Bkz. OZANSÜ, Mehmet Cemil: Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Sübjektif Sorumluluk, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s. 191-192, “zira failin temel suç tipine ilişkin eylemini kasten tamamladığı, birincil netice bakımından zarar kastı ile hareket ettiği, ağırlaşan netice bakımından da birinci eylemin yarattığı tehlikeyi öngördüğü ama böylesi bir neticenin doğmayacağına güvenmiş olduğu, yani bilinçli taksir ile hareket etmiş olduğu” ifade edilmiştir.

¹¹⁸ ÖZENBAŞ'a göre; “ağır neticeden sorumluluk için Alman öğretisinde savunulan ağır taksir, bu kavramın kanunda açık bir şekilde tanımlanmış olması kaydıyla daha spesifik ve farklı şekilde cezalandırmayı sağlamak, böylece kusur ile ceza arasında daha iyi bir bağlantı kurulması amacıyla kullanılabilir. Bu şekilde iki dereceli taksir belirlemesi yapılarak istenmeyen ve eklenen netice bakımından iki farklı derecede ceza da verilebilmektedir. Basit taksir için daha az, ağır taksir için daha çok ceza öngörülebilir. Bu durum hakime kusurun derecesine daha uygun ceza verme imkanı sağlar. Ayrıca bu şekilde basit taksir halinde, dolaylı kast hallerinin uygulanma alanının genişleyeceğinden endişe etmeksizin, daha az ceza verilebilmesi imkanı da doğacaktır.” Bkz. ÖZENBAŞ s. 394-395.

getireceği, zira bilinçli taksir hallerinde failin istemediği neticenin gerçekleşmemesi için çaba sarf etmesi gerektiği, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar yönünden neticenin öngörülebilir olmasının sorumluluk için yeterli olması gerektiği ifade edilmektedir.¹¹⁹ Yukarıda da değinildiği üzere kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunda, ölüm neticesinden sorumluluk için bilinçli taksirin aranması, gerçekleştirilen fiilin her şekilde olası kast ile öldürme suçu kapsamında değerlendirilmesi yolunu açabilecektir. Ayrıca failin sorumluluğuna gidilebilmesi için ağır ya da başka netice yönünden aranması gerektiği ifade edilen “ağır taksir” kavramı müphemdir ve bu yüzden sorumluluk için ölçüt olarak kullanılması bizce doğru değildir.

Kanunda, ağır ya da başka netice yönünden failin basit taksir, bilinçli taksir ya da ağır taksir ile hareket etmesi hallerinde öngörülen ceza bakımından basamaklandırma yapılmaması, bilinçli taksir halleri ile basit taksir (TCK’da ağır taksir kavramı yoktur ancak öğretide kabul edilen ağır taksir halleri için de bu durumun geçerli olduğunu söyleyebiliriz) halleri için öngörülen cezanın aynı olmasının kusur ilkesine aykırı düştüğü ifade edilmiştir.¹²⁰

IV. NETİCESİ SEBEBİYLE AĞIRLAŞMIŞ SUÇLAR YÖNÜNDEN ÖZELLİK GÖSTEREN HALLER

A. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Teşebbüs

Görünüşte neticesiyle ağırlaşmış suçlarda, ağır neticeye teşebbüs mümkündür.¹²¹ Bir kişinin yüzünde sabit iz bırakmak isteyen birinin amacına ulaşmaması durumunda, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama türlerinden biri olan “yüzde sabit iz neden olma” (TCK m. 87/1-c) şeklindeki ağır neticeye teşebbüs etme durumu söz konusudur.¹²²

---

¹¹⁹ APAYDIN, Cengiz: Ceza Hukukunda Kusurluluk, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018, s. 271.

¹²⁰ MERAKLI s. 339.

¹²¹ ŞARE, Ersin: Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 30, Sayı 120, Mayıs-Haziran, 2017, s. 125.

¹²² Yargıtay benzer bir olayda teşebbüsten değil, ortaya çıkan sonuca göre ceza verilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklindeki gerçek neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda, temel suç tipine ilişkin kasten yaralama niteliğindeki hareket, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, daha ağır olan başka bir neticeye sebebiyet vermiş ise neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçun cezasına hükmedilebilecektir.¹²³ Ancak kimi yazarlar TCK'nın 87/4. Maddesinin uygulanabilmesi için temel suç tipi olan kasten yaralamaya yönelik hareketin tamamlanmış olması gerektiğini, teşebbüs aşamasında kalmış bir yaralamanın ölüm neticesini meydana getirmiş olması durumunda TCK'nın 87/4. maddesinin uygulanamayacağı ifade etmektedirler.¹²⁴

07.10.2019 tarih ve 2019/13790 Esas 2019/17909 Karar, “sanığın yüzüne kezzap atmak suretiyle katilani yaraladığı somut olayda, Adli Tıp Kurumu 2. İhtisas Kurulu'nun 08.01.2018 tarihli ve 8858 sayılı raporunda belirtildiği üzere, katilanda meydana gelen yaralanmanın basit tıbbi müdahale ile giderilemeyecek şekilde olduğu ancak, yaralamanın kemik kırığına neden olmamakla birlikte, yüzde sabit eser de bırakmadığı anlaşılmalı, sanık hakkında 5237 sayılı Kanun'un 86/1 ile 86/3-e. maddeleri uyarınca hüküm kurulması gerektiği gözetilmeyerek, anılan Kanun'un 86/1 maddesinin tatbikinden sonra uygulama yeri bulunmayan 87/3. maddesiyle artırım yapılmak suretiyle ceza tayininde,” Bir kişiye kezzap ve benzeri madde atma fiilinin, yüzde sabit ize neden olma neticesine matuf olduğu genel olarak kabul görmektedir. Bu yüzden bu olayda, TCK'nın 87/1-c maddesinde düzenlenen “yüzde sabit ize neden olma” şeklindeki neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralamaya teşebbüs suçundan hüküm kurulmalıydı. Gerçi yüze kezzap ya da benzeri bir madde atma gibi bir fiil sonucunda, başka bir neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama türü olan, “yüzde sürekli değişikliğe” (TCK 87/2-d) neden olma durumu söz konusu olabilir. Bu durumda da eylem teşebbüs aşamasında kalmış ise şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği TCK'nın 87/1-c ve 35 maddelerine göre hüküm kurulmalıdır. Ayrıca bkz. ATALAY s. 67, “mağdurun kolunu kesmek isteyen fail, bunu başaramamışsa neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralamaya teşebbüs suçundan sorumlu tutulacakken; kastın öldürmeye yönelik olmasına rağmen gerçekleşmemesi halinde ise kasten öldürmeye teşebbüsten sorumlu tutulacaktır.”

¹²³ CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT s. 412, CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklindeki suç tipini gerçek olmayan neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar kategorisinde değerlendirmektedirler.

¹²⁴ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK s. 266; ÖZEN s. 163-164; ayrıca bkz. ATALAY, Osman: 5237 Sayılı TCK'nın 87/4. Maddesinde Düzenlenen

Sanığın kadın kıyafetleri giyip fuhuş yaparak geçimini sağladığı, olay günü maktulün sevk ve idaresindeki aracın yol kenarında durduğu, maktulün yanında amcasının oğlunun da bulunduğu, maktulün amcasının oğlunun beyanına göre eğlenmek maksadıyla sözde pazarlık yapmaya başladıkları, bu sırada sanık ile maktul arasında tartışma çıktığı, sanığın ele geçirilemeyen bıçak ile maktulü kovalamaya başladığı, sanıktan kurtulmak için trafik durumuna dikkat etmeksizin yola atlayan maktüle seyir halindeki aracın çarptığı, kaza neticesinde maktulün hayatını kaybettiği olayda yüksek mahkeme, sanığın hareketinin bilinçli taksirle bir kişinin ölümüne neden olma suçu kapsamına girdiğine hükmetmiştir.¹²⁵ Sanığın bıçakla maktulü kovalaması sonucu teşebbüs aşamasında kalan yaralama fiilinin, şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği TCK'86/2. maddesi kapsamına yani basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek yaralama suçu tipine girdiği değerlendirilerek böyle bir sonuca ulaşılmıştır.¹²⁶

Kasten Yaralama Sonucu Ölüm (Kastı Aşan Adam Öldürme), Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 117, Mayıs/2016, s. 62, “Failin, baltayla mağdurun kafasına vurmak isterken araya giren kişilerce eyleminin engellendiği, buna rağmen mağdurun olay nedeniyle korkarak kalp krizi geçirip hayatını kaybettiği olayda, kasten yaralama suçunun teşebbüs aşamasında kalmış olması nedeniyle tipik gerçekleşmediğinden bu madde hükmü uygulanamayacaktır.” Yazarın verdiği bu örnekte yapılan hareket sonucu oluşan korkma neticesinin esasen kasten yaralama niteliğinde olduğu ve bu gibi hallerde kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunun oluşabileceği yönünde görüş için bkz. KAYMAZ s. 46.

¹²⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 22.03.2016 tarih ve 2014/12-779 Esas 2016/136 Karar.

¹²⁶ Kovalama sonucu maktulün basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde değil de, TCK'86/1 maddesi kapsamında daha ciddi şekilde yaralanabileceği ihtimali esas alınsaydı, TCK'nın 87/4. maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan sorumluluğu gidilebilecekti. Nitekim Topçu; yaralama fiilinin ağırlığının belirlenmesi bakımından ortaya konan yaralama tehdidinin ağırlığının esas alınması gerektiğini ifade etmektedir. Eğer fail, mağduru bıçak ya da öldürücü niteliği haiz bir silahla kovalayarak mağduru ciddi şekilde yaralayacağına yönelik bir tehdit ortaya koymuşsa failin yaralama fiilinin 86/1 maddesi kapsamına girdiği kabul edilmelidir: Bkz. TOPÇU s. 292; teşebbüs aşamasında kalmış kasten yaralama fiilinin TCK 86/1 maddesine

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma şeklinde neticesi sebebiyle ağırlanmış suçtan sorumluluğa gidilebilmesi için temel suç tipine ilişkin kastın yaralamaya yönelik olması ve hareketin teşebbüs aşamasında kalması gerekmektedir. Temel suç tipi öldürme kastı ile işlenmiş ve ölüm neticesi gerçekleşmemişse, kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçuna teşebbüsten değil, kasten öldürmeye teşebbüs suçunun varlığından söz edilecektir.

B. Neticesi Sebebiyle Ağırlanmış Suçlara İştirak

İştirak halinde bir suç işlendiğinde ve işlenen suç sonucu neticesi sebebiyle ağırlanmış bir suç oluştuğunda, suça iştirak edenlerin sorumluluğunun ne olacağına ilişkin açık bir düzenleme kanunda yer almamaktadır.¹²⁷

Kararlaştırıldan başka bir suçun gerçekleşmesi halinde diğer iştirakçilerin sorumluluğunun subjektif esasa göre belirlenmesi gerektiği, gerçekleşen suça yönelik iradesi olmayan kişiyi bu sonuçtan sorumlu tutmanın, iştirak kastını yok saymak ve objektif sorumluluğu kabul etmek anlamına geleceği ifade edilmiştir.¹²⁸

Alman Ceza Kanunu'ndan farklı olarak, TCK'da düzenlenen neticesi sebebiyle ağırlanmış suç kalıbından şerik ifadesine yer verilmemiş olsa da buradaki sorunun TCK'nın 40. maddesinde tanımı yapılan bağıllık kuralına göre çözümlenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Bağıllık kuralına göre; *suça iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş fiilin varlığı yeterlidir. Suça iştirak eden kişi, diğerinin cezalandırılmasını önleyen kişisel nedenler göz önünde bulundurulmaksızın kendi kusurlu fiiline göre cezalandırılır.* İlgili maddeye göre her şerik kendi kusurundan sorumlu olduğundan neticesi sebebiyle ağırlanmış bir suçta, ağır ya da başka neticenin gerçekleşmesi yönünden, azmettirme ya da yardım etme şeklinde suça iştirak eden

---

girse dahi TCK'nın 87/4 maddesinin uygulanamayacağını ifade eden görüş için bkz. TEZCAN / ERDEM / ÖNOK s. 267.

¹²⁷ Neticesi sebebiyle ağırlanmış suçun düzenlendiği Alman Ceza Kanunu'nun 18. maddesinde, fail kelimesinin yanı sıra şerik kelimesine de yer verilmiştir.

¹²⁸ AYDIN, Devrim: Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 129.

kişinin kusuru bulunuyorsa, ağır ya da başka neticeden de sorumlu tutmak gerekecektir.¹²⁹

Yüksek mahkeme vermiş olduğu bir kararında; olay yerinde bulunmayan azmettiren sanığın, davanın diğer sanığı ile maktulün ayağından vurulması ve korkutulması amacıyla anlaşığı, ancak aralarında anlaşma sırasında olayda kullanılacak silah konusunda bir konuşmanın geçmediği, mevcut delillere göre sanığın, maktulün ayağından vurulması ve korkutulması konusunda azmettirdiğinin sabit olduğu ancak maktulün öldürülmesi konusunda diğer sanığı azmettirdiğine dair mahkumiyetine yeterli delilin bulunmadığı, azmettirenin ancak azmettirdiği fiilden sorumlu olacağı, üzerinde anlaşılan fiile bağlı olmayan neticelerin azmettirenin yüklenemeyeceği, sanığın eyleminin maktulü yaralamaya azmettirme olarak nitelendirilmesi gerektiği, azmettirenin sorumluluğunun meydana gelen netice açısından azmettirdiği suçun en ağır şekli ile sınırlı olması gerektiğinden azmettiren sanığın, diğer sanığın iradesi dışına çıkarak maktulü öldürmesi eyleminde meydana gelen netice açısından kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir.¹³⁰

---

¹²⁹ Suça iştirak edenlerin ağırlaşan ya da başka netice yönünden kusurunun bulunup bulunmadığı tespiti yapılmaz. Bu tespit yapılırken de iştirak edenin ağır ya da başka neticeyi somut olayda öngörüp öngörmediği araştırması yapılacaktır. Hiç istenmeyen ve hiç öngörülemeyen bir fiilden dolayı şeriklerin sorumluluğuna gidilemeyecektir: Bkz. GÜLŞEN s. 102.

¹³⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 17.02.2020 tarih ve 2020/33 Esas 2020/557 Karar, somut olayda tetikçi olarak kullanılan sanık, maktulü kol ve göğüs kısmından, av tüfeğiyle iki isabetle vurup öldürmüştür. Benzer karar için bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 03.10.2018 tarih ve 2017/802 Esas 2018/3886 Karar, “azmettiren, olayı organize eden ve olayda kullanılan aracı süren sanıkların kastının maktulün yaralanmasına yönelik olduğu nazara alınarak en üst sınırdan ceza belirlenmesi suretiyle kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçlarından ayrı ayrı cezalandırılmaları gerekirken, bu hususa müteallik deliller ve savunmalar tartışılmadan yazılı şekilde tasarlayarak öldürme suçlarından hüküm kurulması” Başka bir kararında yüksek mahkeme, azmettirilenin sınırı aşması halinde, önemsiz sapmalar, işlenen suçtan dolayı kişinin azmettiren sıfatıyla sorumlu tutulmasına engel oluşturmayacağını, bunun dışında azmettirilenin, nitelik veya nicelik olarak azmettirilen suçun sınırlarını aşması halinde, azmettirenin ancak azmettirdiği suçtan cezalandırılabileceğine, aşılın

C. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Hata ve Suçta Sapma

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda temel suç tipine ilişkin harekete maruz kalan kişi ile ağır ya da başka neticenin üzerinde gerçekleştiği kişi aynı olmalıdır. Ağır ya da başka neticenin başka bir kişi üzerinde gerçekleşmesi durumunda sapmadan söz edilir ve sorun “sapma” kurumu içerisinde çözümlenecektir.¹³¹

Konuya ilişkin olarak yüksek mahkeme vermiş olduğu bir kararında; olay günü sanığın kızının koşarak maktülenin evine geldiği, arkasından da sanığın geldiği ve kızına yönelik olarak “seni döveceğim, dur kaçma” şeklinde ifadeler kullandığı, kızına vurmaya başladığı, bu sırada sanığın aynı zamanda annesi olan maktülenin duruma müdahale ederek sanığı engellemeye çalıştığı, ancak sanığın kontrolsüz bir biçimde savurduğu yumruğun araya girmeye çalışan maktülenin başının arka kısmına isabet ettiği, yumruğun başına isabet etmesi sonucu yaralanan maktülenin hastaneye kaldırıldığı, 13 gün sonra aldığı bu darbeye bağlı olarak öldüğü olayda yüksek mahkeme, kızını darp etmek suretiyle yaralamak isteyen ancak aralarında bulunan maktülenin isabet alarak yaralanabileceğini bildiği halde hareketine devam eden sanığın kasten hareket etmesi ve eylem ile ölüm neticesi arasında illiyet bağı bulunması nedeniyle sanığın TCK’nın 87/4. Maddesinde düzenlenen kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan cezalandırılması gerektiğine hükmetmiştir.¹³²

Bizce bu olayda, ölüm olayı öngörülebilir değildir. Temel suç tipi olası kast ile işlenmiştir. Zira sanık, kavgayı ayırmaya çalışan annesinin yaralanabileceğini öngörmesine rağmen eylemine devam etmiş ve sonucunda yaralama fiili gerçekleşmiştir. Elinde herhangi bir silah bulunmayan ve elleri ile kızını darp eden sanığın, yumruklardan birinin annesine isabet ettikten sonra öldürebileceğini hem objektif hem de sübjektif kriterlere göre öngörmesi somut olay dikkate alındığında mümkün olmadığından, sanığın kasten yaralama sonucu ölüme neden

---

kısımdan sorumlu tutulamayacağına hükmetmiştir. Bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 25.06.2014 tarih ve 2014/1428 Esas 2014/3654 Karar.

¹³¹ ÖZBEK, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, s. 228.

¹³² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25.02.2014 tarih ve 2013/1-765 Esas 2014/92 Karar.

olma suçundan değil, olası kastla mağduru hayati tehlike geçirecek şekilde yaralama suçundan cezalandırılması gerekirdi.

V. SONUÇ

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu, tipik bir neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçtur. Temel suç tipi kasten yaralamadır ve failin kastı da yaralamaya yönelik olmalıdır. Ayrıca kastın aşılması sonucu ortaya çıkan başka neticeye, yani ölüm neticesine en azından taksirle sebep olunması gerekmektedir. Temel suç tipine ilişkin olarak gerçekleşen neticenin yanı sıra ortaya çıkan ölüm şeklindeki başka neticenin doğrudan kast ya da olası kast ile gerçekleştirilmesi durumunda kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçundan değil, kasten ya da olası kastla öldürme suçundan bahsedilecektir. Bu nedenle kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçunda gerçekleşen ikinci netice bakımında muhakkak ya taksir ya da bilinçli taksir ile hareket edilmesi gerekmektedir. Taksir derecesinde dahi kusur bulunmuyorsa, fail yalnızca temel suç tipinden yani kasten yaralama suçundan sorumlu olacaktır.

TCK'da yer verilen neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç hükmü, Alman Ceza Kanunu'ndan alınmıştır. Ancak Alman Ceza Kanunu'nda genel taksir tanımına yer verilmemiş, tanım ve içerik öğretiyeye bırakılmıştır. İtalyan Ceza Kanunu'nda ise neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlara ilişkin genel bir düzenleme bulunmamaktadır. Sadece suç tiplerinin düzenlendiği özel kısımda, belli başlı suç tipleri yönünden objektif sorumluluğu esas alan neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç tiplerine yer verilmiştir. Bizim ceza kanunumuzda tanımlandığı gibi İtalyan Ceza Kanunu'nda da taksirin tanımına yer verilmiştir. Kanun koyucunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç yönünden Alman Ceza Kanunu'nu esas alması, taksirin tanımlanması gerekliliği yönünden de İtalyan Ceza Kanunu'nu esas alması bazı sorunlara yol açmaktadır.

Kanunumuzdaki taksir tanımına göre, bir kişinin taksirle hareket ettiğinin kabulü için dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi gerekmektedir. Kimi yazarlarca, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç yönünden aranan taksirde, dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlali, temel suç tipi kasıtlı işlendiğinde her zaman gerçekleştiğinin kabulü gerekir ve bu yüzden sadece neticenin öngörülüp öngöremeyeceği araştırması yapılmalıdır. Böyle bir anlayış, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçların gerçekleşmesinde her zaman bilinçli taksir derecesinde kusurluluğun

bulunması gerektiği sonucunu doğurabilecektir. Zira dikkat ve özen yükümlüğünü ihlal etme, aynı zamanda yasa koyucu tarafından konulan kurallar ile ortak tecrübe kurallarının ihlali anlamına gelmektedir. Zaten bu türden kuralın konulması ya da ortak tecrübe kuralları şeklinde oluşmasının nedeni ortaya çıkan neticenin öngörülebilir olmasıdır. Başka bir ifade ile dikkat ve özen yükümlüğüne ilişkin kuralı isteyerek ihlal etmek, başlı başına neticenin öngörülmesi ancak istenmemesidir. Ancak böyle bir yaklaşımın kabulü aynı zamanda objektif sorumluluğa geri dönüş anlamına gelecek ve bir taksir karinesine neden olabilecektir.

Kimi yazarların ifade ettiği gibi, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar yönünden taksirin var olup olmadığının araştırılması yerine sadece neticenin fail tarafından öngörülüp öngörülmediği araştırmasının yapılması yerinde olurdu. Ancak kanun koyucu tarafından taksirin tanımı yapıldığından ve uygulayıcı açısından kanunda yer verilen taksir düzenlemesinin esas alınması gerektiğinden, taksirin varlığının tespitinde hem dikkat ve özen yükümlülüğü ihlalinin olup olmadığı hem de neticenin öngörülüp öngörülemeyeceği ayrı ayrı araştırılacaktır.

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlar üzerinde, kimi yazarlarca yapılan çalışmalarda belirtildiği üzere bazı ülkelerde objektif sorumluluğu bertaraf etmek için bizim kanunumuzdaki gibi kusurluluğu esas alan düzenlemelere yer verilmiş bazılarında da objektif sorumluluk çağ dışı bulunduğundan ceza kanunundan ilgili suç tipleri tamamen çıkarılmış, fikri içtima hükümlerinin uygulanması gibi çözümlerle kanundaki bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Kasten yaralama sonucu ölüme neden olma suçu gibi ayrı bir hükme ceza kanununda yer verilmesi yerindedir. Zira kimi yazarlarca ifade edildiği üzere, yalnızca fikri içtima hükümlerinin uygulanarak en ağır suçtan ceza verilmesi ile yetinilmesi kusur-ceza dengesizliğine yol açabilecektir. Zira bir insanın taksirle ölümüne neden olunması ile kasten yaralama sonucu ölümüne neden olunması arasında kusur ağırlığı yönünden farklılık bulunmaktadır. Kaldı ki TCK'nın 44. maddesinde yer verilen fikri içtima hükmünde, ağır suçun cezasının ağırlaştırılacağı yönünde bir ifade yer almamaktadır. Tüm bu nedenlerle kasten yaralama sonucu ölüme neden olma için öngörülen cezanın, taksirle ölüme neden olma suçu yönünden öngörülen cezadan ağır olması ve yine kusur farklılığı bulunduğundan kasten öldürme suçu için öngörülen cezadan daha hafif olması yerindedir.

Kimi yazarlarca ceza kanununda yer verilen neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç düzenlemesinin uygulamada objektif sorumluluk gibi kabul göreceğini ve eski uygulamayı değiştirmeyeceği ifade edilmekte ise de, bizce bu hükmün en önemli getirisi, neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç söz konusu olduğunda, başka ya da ağır netice yönünden taksirli hareket edilip edilmediğinin muhakkak gerekçeli kararlarda tartışılmasını zorunlu kılmasıdır. Sadece nedensellik bağına dayanan bir sorumluluk tespiti yetersiz gerekçe nedeniyle bozma nedeni yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

- ALACAKAPTAN, Uğur: Suçun Unsurları, Ankara 1975.
- APAYDIN, Cengiz: Ceza Hukukunda Kusurluluk, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKÇEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, On Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- ARTUK, Mehmet Emin / GÖKÇEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, On Sekizinci baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.
- ATALAY, Osman: 5237 Sayılı TCK'nın 87/4. Maddesinde Düzenlenen Kasten Yaralama Sonucu Ölüm (Kastı Aşan Adam Öldürme), Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 117, Mayıs 2016, s. 58-68.
- AYDIN, Devrim: Türk Ceza Hukukunda Suça İştirak, Yetkin Yayınları, Ankara/2009.
- BAYRAKTAR, Köksal: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Sorumluluk İçin En Az Taksirle Hareket Etme Durumu, Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan, Cilt 1, Beta Yayınevi, İstanbul/2014, s. 3-12.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem: Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt: 1, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2017.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem: Türk Ceza Hukukuna Giriş, 7. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2011.
- CONTE, Philippe, Fransız Ceza Hukukunda Suçun Manevi Unsuru, Çev: Durmuş Tezcan, 3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi, Editör: Bahri Öztürk, Seçkin Yayınevi, 2009, s. 67-71.
- DEMİRBAŞ, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2012.
- DOĞAN, Koray: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.
- DOĞAN, Koray: Kast, Taksir ve Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 26, Aralık 2014, s. 225-231.

- DONAY, Süheyl: Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yayınevi, İstanbul 2007.
- DÖNMEZER, Sulhi: Maddi Sebebiyet Alakası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 9, Sayı: 1-2, Yıl: 1943, s. 85-119.
- DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt II, 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2019.
- EREM, Faruk: Adam Öldürme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, Yıl: 1953, s. 33-91.
- EREM, Faruk / DANIŞMAN, Ahmet / ARTUK, Mehmet Emin: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, On dördüncü Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 1997.
- ERMAN, Barış, İşkence, Özel Ceza Hukuku, c. II., Kişilere Karşı Suçlar (I), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.
- EVİK, Vesile Sonay / EVİK, Ali Hakan: İstenmeyen Neticeden Sorumluluk, Prof. Dr. Ayferi Göze'ye Armağan, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1-2, 2004, s. 113-134.
- GÖKCAN, Hasan Tahsin: Ölümle Sonuçlanan Basit Yaralama; Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suç Mu, Taksir Görünümünde Objektif Sorumluluk Mu?, Terazi Hukuk Dergisi, Sayı: 26, Ekim 2008, s. 45-51.
- GÖKÇEN, Ahmet / BALCI, Murat: Kasten Yaralama Suçunun Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Halleri (TCK m. 87), Mehmet Akif Aydın'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2, Yıl: 2015, s. 369-412.
- GÖKÇEN, Ahmet: Taksirle Ölüme Sebebiyet Verme, m. 85, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 7, Haziran 2018, s. 21-66.
- GÜLŞEN, Recep: Ceza Hukukunda Sorumluluğu Kaldıran Nedenlerden Kaza, Mücbir Sebep, Cebir ve Tehdit, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Onuncu Baskı, Ankara 2017.

- HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.
- HAKERİ, Hakan: Kasten Öldürme Suçları TCK 81-82-83, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.
- HEINRICH, Bernd: Ceza Hukuku Genel Kısım I, Editör: Yener Ünver, Çevirenler: Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- HEINRICH, Bernd: Ceza Hukuku Genel Kısım II, Editör: Yener Ünver, Çevirenler: Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Gülsün A. Aygörmez Uğurlubay, Erdal Yerdelen, Serkan Meraklı, Atacan Bozyel, Emine Kabak Yüce, Merve Selin Şohoğlu, İlhan Bulut, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.
- İÇEL, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, İstanbul 2016.
- İÇEL, Kayıhan: Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk, İstanbul 1967.
- İÇEL, Kayıhan, Suçların İctimai, İstanbul 1972.
- JESCHECK, Hans-Heinrich: Alman Ceza Hukukuna Giriş, Çeviren: Feridun Yenisey, Beta Yayınevi, İstanbul 2007.
- JESCHECK, Hans-Heinrich: Türk Ceza Kanunu'nun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: LIV, Sayı: 1-4, 1991-1994, s. 15-31.
- KABAN, Mater / AŞANER, Halim / GÜVEN, Özcan / YALVAÇ, Gürsel: Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları, Eylül 1996-Temmuz 2001, Adalet Yayınevi, Ankara 2001.
- KARAKEHYA, Hakan: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşan Suçlarda, Ağırlaşan Neticenin Muhtemel Olmasının Cezai Sorumluluğa Etkisi, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 9, Nisan 2009, s. 155-167.
- KAYMAZ, Seydi: Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

- KUNTER, Nurullah: Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İstanbul 1954.
- MERAKLI, Serkan: Ceza Hukukunda Kusur, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2020.
- MERAKLI, Serkan: TCK M. 89 Işığında Taksirli Suçlarda Nitelikli Hallere Yer Verilmesinin Hareketin ve Neticenin Haksızlık İçeriği Bakımından Değerlendirilmesi, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 2019/2, 2019.
- OZANSÜ, Mehmet Cemil: Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Sübjektif Sorumluluk, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007.
- ÖNDER, Ayhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt II-III, Beta Yayınevi, İstanbul 1992.
- ÖZBEK, Veli Özer: Ceza Hukukunda Nedensellik Bağlantısı ve Neticenin Objektif Yüklenebilirliği Teorisi, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı:5, Ağustos 2007, s. 47-71.
- ÖZBEK, Veli Özer: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 4, Ağustos 2007, s. 223-246.
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019.
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar/TEPE, İlker: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- ÖZEN, Muharrem: Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, USA Yayıncılık, Ankara 1998.
- ÖZENBAŞ, Nazmiye: Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlarda Ceza Sorumluluğunun Esası, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan: Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013.
- PISAPIA, Gian Domenico: İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, Çeviren: Atif Akgüç, Padova 1965.
- SOYASLAN, Doğan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2016.

- ŞARE, Ersin: Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlarda İlgilinin Rızası, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 2019, s. 977-1023.
- ŞARE, Ersin: Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 30, Sayı 120, Mayıs-Haziran, 2017, s. 119-156.
- ŞARE, Ersin: Türk Hukuk Sisteminde Düzenlenen Taksir Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 90, Sayı 2016/1, Ocak-Şubat 2016, s. 88-113.
- TANER, Tahir: Ceza Hukuku Umumi Kısım, Üçüncü Basım, İstanbul 1953.
- TANERİ, Gökhan/KAMIŞLI, Gani, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖNOK, R. Murat: Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, On Yedinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2019.
- TOPÇU, Kemal: Kasten Yaralama Sonucu Ölüme Neden Olma, (Amerikan Hukuku İle Karşılaştırmalı), Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Genel Kısım, 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2012.
- TOROSLU, Nevzat: Ceza Hukuku Özel Kısım, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2018.
- YENİSEY, Feridun/PLAGEMANN, Gottfried: Alman Ceza Kanunu, Beta Yayınevi, İstanbul 2009.
- YOKUŞ SEVÜK, Handan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.
- YÜCE, Turhan Tufan: Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 1995.
- ZAFER, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75, 4. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2015.

DEĞİŞİKLİKLER SONRASINDA BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN İTİRAZ YETKİSİ

Şenkut EVREN*

ÖZ

Yargılama makamları önüne gelen bir konuda karar verdikten sonra vermiş olduğu kararda hata yaptığını fark etse bile artık bunu kendisinin düzeltme imkânı yoktur. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin vermiş oldukları kesin nitelikli kararlara yönelik ilgililerin başvurulabileceği herhangi bir kanun yolu düzenlenmemiştir. 20/07/2017 tarihinde 7035 sayılı kanunla Ceza Muhakemesi Kanununa eklenen hükümlerle birlikte bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına yönelik itiraz yetkisi verilmiştir.

---

* Cumhuriyet Savcısı, E-Mail: senkutevren@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9438-0291.

Makalenin Gönderim Tarihi : 26.05.2020.

Makalenin Kabul Tarihi : 22.12.2020.

Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı'nda, Doç. Dr. Uğur ERSOY danışmanlığında hazırlanan "Türk Ceza Muhakemesi'nde Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nın İtiraz Yetkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi kanununda yapılan değişiklikler sonrasında bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının hukuki niteliği, başvuru koşulları, bölge adliye mahkemesi ceza daireleri başkanlar kurulunca incelemenin nasıl yapıldığı ve son olarak da Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı ile bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının benzer ve farklı yönleri karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bölge Adliye Mahkemesi, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nın itirazı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı, Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi, Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu.

THE OBJECTIVE OF THE REGIONAL JUDICIAL COURT OF THE REPUBLIC CHAIRMAN AFTER CHANGES

ABSTRACT

Even after the judicial authorities find that they have made a mistake in their decision after making a decision, it is no longer possible to correct it. At the date of the enactment of the Criminal Procedure Law No. 5271, no legal remedy for the relevant decisions of the criminal courts of the regional courts had been issued. With the provision added to the Criminal Procedure Code with the law numbered 7035 on 20/07/2017, the district courthouse of the regional court of law has been given the right to appeal against the final decisions of the criminal courts of the district courthouse.

After the amendments made in the Code of Criminal Procedure No. 5271, the regional court of law of the district courthouse will be compared with the legal nature of the Chief Public Prosecutor's Office, the conditions of application, how the investigation was made by the regional courts of criminal courts of the district courthouse, and finally, the objection of the Supreme Court of Appeals Prosecutor of the Supreme Court of Appeals and the similar and different aspects of the district courthouse.

Keywords: Regional Courthouse Court, district courthouse objection of the Republic Chief Public Prosecutor's Office, objection of the Supreme Court of Appeals Prosecutor's Office, District Courthouse Criminal Courtroom, District Courthouse Criminal Offices Presidents Board.

I. GİRİŞ

Mahkemelerin vermiş oldukları kararlarda hukuka aykırılıklar bulunabilir. Bu sebeple, yargılama makamlarınca verilen hükümlerin başka bir yargılama makamınca denetlenerek hukuka aykırılıkların giderilmesi gerekecektir¹. Hukuk sistemimizde hukuka aykırılıkların giderilmesi amacıyla kanun yolları öngörülmüştür.

Hukuka aykırılıklar, maddi veya hukuki meseleye aykırılık şeklinde karşımıza çıkabilecektir². Maddi meseleden anlamamız gereken, eylemin sanık tarafından işlenip işlenmediğine ilişkindir. Hukuki mesele ise; sanığın eylemine ilişkin doğru kanun maddesinin uygulanıp uygulanmadığıdır.

Mahkemelerin verdikleri kararlardaki yapılan yanlışlıkların ve hukuka aykırılıkların giderilmesi gayesiyle başka bir makamın incelenmesini sağlamak şeklindeki hukuki çare³ “kanun yolu” olarak isimlendirilmektedir⁴. Hukuk sistemimizde kanun yolunun kabul edilmesinin temelinde, en bilgili hâkimlerin bile hata yapabileceklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği yatmaktadır⁵. Kanun yolları sayesinde karardan memnun olmayan tarafların, mahkemece verilen kararın başkaca bir makam tarafından incelenmesini istemeleri, tarafların

---

¹ Nur Centel / Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. Baskı, Beta Yayınevi, Ankara, 2018, s. 833; Ahmet Gökçen / Murat Balcı / Mehmet Emin Alşahin/ Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 632.

² Nevzat Toroslu / Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara, 2018, s. 372.

³ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 15. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 515; Uğur Ersoy, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın İtiraz Yetkisi*. *Ceza Hukuku Dergisi*, yıl; 10, sayı; 29, Aralık, 2015, s. 74; Cumhur Şahin / Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 246.

⁴ Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 817; Toroslu / Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 372; Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 833.

⁵ Uğur Ersoy, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme Yasağı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 60.

adaletle olan güvenlerini artıracaktır⁶. Görüleceği üzere başvuru hakkına sahip kimselerce kanun yollarına başvurulduğu takdirde, uyuşmazlık kural olarak kararı veren makam dışında başka bir makam tarafından incelenmektedir⁷. Buna aktarma etkisi denir. Kanun yoluna başvurulduğunda incelemeyi kural olarak üst dereceli makam yapmaktadır⁸. Ancak bazı durumlarda bu makam, kararı veren makamları aynı seviyede de olabilir⁹.

Öğretide kanun yolları farklı ayrımlara tabi tutulmuştur. Ceza Muhakemesi Kanununda kanun yolları, olağan ve olağanüstü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kesinleşmemiş kararlara karşı gidilebilen kanun yolları olağan olup; buna karşılık kesinleşmiş hükümlere yönelik gidilebilen kanun yolları ise olağanüstü kanun yollarıdır¹⁰. Olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyiz olup; olağanüstü kanun yolları ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesidir¹¹.

II. BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ İTİRAZ YETKİSİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun ilk halinde bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin vermiş oldukları kesin nitelikteki kararlara yönelik başvurulabilecek herhangi bir kanun yolu

⁶ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 515; Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 73.

⁷ Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 705.

⁸ Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 82; Yenisey / Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 818.

⁹ Toroslu / Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 373.

¹⁰ Şahin / Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 246; Devrim Güngör, Ceza Muhakemesinde İstinaf, Yetkin, Ankara, 2016, s. 19.

¹¹ Centel / Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 833.

bulunmamaktaydı. Doktrinde bu durum uzunca bir süre eleştirilmiştir¹². Bu eleştirileri dikkate alan kanun koyucu Ceza Muhakemesi Kanununda yer alan istinafa ilişkin hükümlerde bazı değişiklikler yapmıştır.

20/07/2017 tarihinde yapılan değişiklikle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa 308/A maddesi eklenmiştir. Kanun koyucu tarafından eklenen bu hükümlerle, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılıklarına itiraz yetkisi tanınmıştır. Eklenen kanun maddesi ile birlikte temyizde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'na tanınan itiraz yetkisi, istinafta bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına tanınmıştır. Yapılan düzenleme ile kesin nitelikteki kararlar yönünden yapılan hataların düzeltilmesi açısından faydalı olmuştur.

Kanun koyucu tarafından yapılan düzenleme dikkate alındığında bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itiraz yetkisi, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı yetkisine benzetilmek istenmiştir. Doktrinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının hukuki niteliği konusunda tartışmalar yer almaktadır. Öğretide yazarlar Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının kanun yolu olduğu konusunda hemfikirdirler, ancak sorun olağan mı olağanüstü mü olmasından kaynaklanmaktadır¹³.

Doktrinde Centel / Zafer'e göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının kesinleşmiş kararlara yönelik başvurulduğu için olağanüstü nitelikte olduğunu savunmaktadır¹⁴.

Şahin / Göktürk'e göre, Başsavcı'nın itirazının Ceza Muhakemesi Kanununda olağanüstü bir yol olarak düzenlenmesi ve yalnızca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın başvurmasından hareketle olağanüstü kanun yolu olduğunu savunmaktadırlar¹⁵.

Hakeri / Ünver'e göre, Yargıtay dairelerinin bozma kararlarına ve kesinleşmemiş kararlara yönelik itiraz yoluna başvurulmasından dolayı

---

¹² Şahin / Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 306, Özbek / Doğan / Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 776.

¹³ Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 85.

¹⁴ Centel / Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 833.

¹⁵ Şahin / Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 304.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının olağan kanun yolu olduğunu savunmaktadırlar¹⁶.

Ersoy'a göre, Olağan- olağanüstü kanun yolu ayırımına hukuk sistemiz de ihtiyaç olmadığını savunmakta olup; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının uhdesinde erteleyici ve aktarıcı etkiyi bir arada bulundurması sebebiyle, kanun yolu olduğu savunulmaktadır¹⁷.

Yurtcan'a göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itiraz yoluna başvurabilmesi için kanunda belirli bir süre öngörülmesi ve bu süre sonunda kararın kesinleşeceği birlikte değerlendirildiğinde itirazın olağan olduğunu savunmaktadır¹⁸.

Doktrinde kabul edilen baskın görüş ve Yargıtay'ın ilamları incelendiğinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazının kesinleşmiş kararlara yönelik başvurulmasından dolayı olağanüstü nitelikte olduğu kabul edilmektedir¹⁹.

Kanaatimizce, CMK'nın 308/A maddesindeki düzenleme gereğince kesin nitelikli kararlara yönelik itiraz yoluna başvurulması ve madde gerekçesinden hareketle, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının olağanüstü kanun yolu olduğunu düşünüyoruz²⁰.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, böyle bir düzenleme ile istinaf mahkemelerince verilen kesin nitelikteki kararlarda yapılan hukuka

---

¹⁶ Yener Ünver / Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 810.

¹⁷ Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 92- 93.

¹⁸ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 595.

¹⁹ Serdar Talas, Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcı İtirazı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmua, Cilt; LXX, Sayı: 1, 2012, s. 159.

²⁰ M. Sıddık Çinko, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi, Terazi Hukuk Dergisi, Sayı: 141, Mayıs 2018, s. 97, www.jurix.com.tr, E.T: 15/01/2020, CMK'nın 308/A madde gerekçesi şudur: "Yargıtay ceza dairelerince verilen kararlara karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi 5271 sayılı Kanunun 308'inci maddesinde düzenlenmiş, ancak bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince verilen kararlara karşı benzer bir olağanüstü kanun yolu" açılmamıştır.

aykırılıkların giderilmesi amaçlanmıştır. Bizce de yerinde bir uygulama olmuştur. Çünkü en bilgili hâkim bile hata yapabilecektir.

A. İtirazın Koşulları

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı itiraz yoluna, CMK'nın 308/A maddesinde belirlendiği üzere bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin kesin nitelikli kararlarına yönelik başvuru yapılmaktadır. Kanun maddesi dikkate alındığında bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin verilen tüm kararlara yönelik değil, yalnızca kesin nitelikteki kararlarına yönelik başvuru yapılabilecektir. Ayrıca belirtmek gerekirse tarafların istinaf başvuruları, bölge adliye mahkemelerince ön incelemeye tabi tutulacaktır. Ön inceleme kapsamında ceza dairesince CMK'nın 279 uncu maddesinde belirlenen başvurunun süresi içerisinde yapıp yapılmadığı, aleyhine istinafa başvurulacak kararlardan olup olmadığı ve başvuranın buna hakkı olup olmadığını inceleyerek, şartları taşımayan başvurular reddedilecektir. Dairece verilen bu kararlar CMK'nın 279 uncu maddesinde belirtildiği üzere itiraza tabidirler. Ancak kanunda belirtilen bu itiraz, olağan kanun yolları başlığı altında düzenlenen itiraz olup; bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı ile karıştırılmamalıdır.

Bölge adliye mahkemesi ceza dairesinin kesin nitelikteki kararları CMK'nın 286/2 nci maddesinde düzenlenmiştir. Kanun maddesinde belirtilen kararlar şunlardır;

a. İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları,

b. İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları,

c. Hapis cezasından çevrilen seçenek yaptırımlara ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen; seçenek yaptırımlara ilişkin her türlü kararlar ve istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar,

d. İlk derece mahkemelerinin görevine giren ve kanunda üst sınırı iki yıla kadar (iki yıl dâhil) hapis cezasını gerektiren suçlar ve bunlara

bağlı adli para cezalarına ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,

e Adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,

f. Sadece eşya ve kazanç müsadereğine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

g. On yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak (...) istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,

h. Davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen bu tür kararlar veya istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararlar,

ı. Yukarıda bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları”

kesin niteliktedir.

Görüleceği üzere, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin bozma kararlarına, temyiz ve itiraz yolu açık olan kararlara yönelik, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna başvurulamayacaktır.

Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince sanıklardan biri hakkında veya suçlar yönünden hata sonucu hüküm kurulmaması halinde Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna başvurma hakkının olup olmadığına ilişkin sorular akla gelebilir. Böyle bir durumun bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca tespit edilmesi halinde dosyayı bölge adliye mahkemesine iade edecek olup, bu hataya ilişkin Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna gidilemeyecektir²¹.

Önemle belirtmek gerekirse, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince koruma tedbirleri ile alakalı verdikleri kararlara yönelik

²¹ Osman Yaşar, Ceza Muhakemesi Kanunu, 3. Cilt, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 3641.

bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz edilemeyecektir²².

Sonuç olarak, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı itiraz yoluna gidebilmek için; bölge adliye mahkemesi görevli ceza dairesince verilmiş bir karar olmalı ve bu kararın CMK'nın 286/2. maddesinde sayılan kesin nitelikli kararlardan biri olması gerekecektir.

B. Başvurabilecek Kişiler

Ceza Muhakemesi Kanununun 308/A maddesinde “*Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, resen veya istem üzerine*” itiraz yoluna başvuru yapılabileceği düzenlenmiştir. Kanun maddesine göre itiraz yoluna başvurulmasında bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı yetkili kılınmıştır. Kanun koyucu yaptığı düzenleme ile itiraz yetkisini başsavcının şahsına değil, başsavcılık makamına vermiştir²³. Bu düzenleme ile bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararlarına yönelik, kararı veren ceza dairesi yanında görev yapan Cumhuriyet başsavcısı veya iş bölümü gereğince görevli Cumhuriyet savcıları bu yola başvurabileceklerdir.

CMK'nın 308/A maddesine göre, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna herhangi bir talep olmadan gidilebileceği gibi tarafların istemi üzerine de gidilebilmektedir. Kanun maddesinde bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcısının istem üzerine itiraz yoluna başvuru yapılabileceği belirtilmiş ise de, kimlerin istemde bulunacağı düzenlenmemiştir. Kanaatimizce kanun yollarına başvurma hakkına sahip kimselerin, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığını itiraz yoluna başvurusu konusunda harekete geçirebileceklerdir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 308/A maddesi incelendiğinde bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının, daire kararlarına itiraz edebilir şeklinde bir hüküm yer almaktadır. Kanun koyucu böyle bir düzenleme ile itiraz yoluna başvurup başvurumamayı bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının takdirine bırakmıştır. Başka bir

---

²² Seydi Kaymaz, Ceza Muhakemesinde İstinaf, Seçkin, Ankara, 2017, s. 284.

²³ Yenisey / Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 926.

deyişle, tarafların istemlerini değerlendiren bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı gerekli görmediği takdirde itiraz yetkisini kullanmayacaktır.

Uygulamada bölge adliye mahkemesi ceza dairesince verilen kesin nitelikteki kararda yapılan hukuka aykırılığı gözden kaçırarak görüldü yapan Cumhuriyet savcıları, sonradan tarafların istemi üzerine hatasını fark edip itiraz yoluna başvurabilmektedir.

C. Süre Koşulu

Kural olarak kanun yollarına başvuru belirli bir süreye tabi tutulmuştur. Ancak bu kuralın istinasını CMK'nın 308/A maddesindeki düzenleme oluşturmaktadır. Kanun maddesinde sanığın lehine itiraz yoluna başvurulması halinde süre aranmayacağı belirtilmiştir. CMK'nın 308/A maddesi dikkate alındığında itiraz yoluna başvurmadaki süre, sanığın lehine veya aleyhine başvurulmasına göre değişmektedir. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna sanık aleyhine başvurulduğu takdirde otuz günlük süre öngörülmüştür. Başka bir deyişle, sanık aleyhine yapılacak itirazda kanunda belirtilen otuz günlük yasal sürenin geçmemiş olması gerekmektedir.

CMK'nın 308/A maddesinde belirlenen süre, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince verilen kararların Cumhuriyet başsavcılığına gönderildiği tarihten itibaren başlayacaktır. Uygulamada ceza dairesinin kararları UYAP üzerinden iş bölümü esasına göre görevli Cumhuriyet savcılarının ekranına yollanmakta olup, kararın ekrana düşmesiyle birlikte itiraz süresi bu tarihten itibaren başlamaktadır²⁴.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazına ilişkin itiraz süresi, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itiraz süresi ile aynıdır. Bu sebeple bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca sanık aleyhine başvurudaki otuz günlük süre hak düşürücü niteliktedir²⁵. CMK'nın 308/A maddesinde düzenlenen otuz günlük sürenin hak

²⁴ Çinko, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi, s. 100.

²⁵ Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 101.

düşürücü olması sebebiyle, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı yasal süre geçtikten sonra sanığın aleyhine itiraz yoluna başvuramayacaktır.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca kanun maddesinde belirlenen yasal süre sonrasında, başsavcılığın itiraz dilekçesinde sanığın aleyhine ve lehine birlikte başvurduğu takdirde; bölge adliye mahkemesi ceza daireleri başkanlar kurulunca, sanık aleyhine ileri sürülen sebepler incelenmeyip, sanığın lehine ileri sürülen sebepler incelenebilecektir²⁶.

D. Başvuru Nedenleri

Ceza Muhakemesi Kanununun 308/A maddesi incelendiğinde görülecektir ki, itiraz yoluna başvurabilmek için herhangi bir neden gösterilmemiştir. Kanun maddesinde yalnızca bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına yönelik bu yola başvurulabileceği belirtilmiştir. Madde metninde herhangi bir itiraz sebebi gösterilmemiş ise de, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca görevli dairelerin vermiş oldukları kararlarda hukuka aykırılıklar görmesi durumunda itiraz yoluna başvuracaktır.

Hukuka aykırılıktan ne anlamamız gerektiği kanun koyucu tarafından CMK'nın 288/2. maddesinde açıklanmıştır. CMK'nın 288/2. maddesine göre “*bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması*” hukuka aykırılık olarak tanımlanmıştır. Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince verilen kararlardaki hukuka aykırılıklar; maddi veya yargılama hukukuna ilişkin olabilir²⁷. Hukuka aykırılığın neyden kaynaklandığının bir önemi olmayıp, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca tespit edilen bu aykırılıklara yönelik itiraz yoluna başvurulacaktır.

---

²⁶ Ersoy, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, s. 101.

²⁷ Çinko, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi, s.99; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2018/13-307 E., 2019/716 K., www.uyap.gov.tr, E.T;19.05.2020.

E. Başvuru Şekli

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca, itiraz başvurusunu dava dilekçesi niteliğinde yazılı bir belgeyle yapacaktır. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca sözlü olarak itiraz edilemez. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, düzenleyeceği itiraz dilekçesinde ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlarda tespit ettiği hukuka aykırılıkları gerekçeleriyle birlikte mütalaasında belirtecektir.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı yapmış olduğu itirazları karar verilinceye kadar her zaman geri alabilecektir. Burada bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca sanık lehine itiraz yoluna başvurulması halinde, itiraz geri alırken sanığın rızasının aranıp aranmayacağı konusunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak sanık lehine başvurudan vazgeçerken sanığın rızasının aranması durumu burada da kanun yoluna başvuruya ilişkin koşulların kıyasen uygulanmasında herhangi bir sorun olacağını düşünmemekteyiz.

F. Başvuru Mercii

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz, kararı veren daireye yöneltilecektir. CMK'nın 308/A maddesinde belirtildiği üzere kararına itiraz edilen ceza daireleri, başsavcılıkça yapılan itirazları en kısa süre içerisinde inceleyecektir. Görüleceği üzere, kanun metninde kararı veren dairelerin ne kadar bir süre içerisinde itirazları inceleyeceği gün olarak sınırlandırılmamıştır. Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin yoğunlukları göz önüne alındığında kanun koyucu tarafından belirli gün sınırlaması getirilmemesi yerinde bir düzenleme olmuştur.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz, yazılı olarak kararı veren daireye yapılacaktır. İtiraz yoluna başvurulması için Cumhuriyet başsavcılığına talepte bulunan tarafların da yazılı olarak istemde bulunmaları gerekecektir. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca sözlü olarak itiraz yoluna başvurulamayacaktır.

Kararına itiraz edilen daire yaptığı inceleme neticesinde, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazını yerinde görürse kararını düzelterektedir. Dairece itirazın yerinde görülmemesi halinde ise, CMK'nın 308/A maddesinde değişiklik yapılmadan önce kararı veren dairece itirazın reddine karar verilmekteydi. Dairece verilen bu red

kararlarına yönelik başvurulacak herhangi bir kanun yolu bulunmamaktaydı. 17/10/2019 tarihinde 7188 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle yapılan değişiklik sonrasındaki süreçte bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itiraz, kararı veren ceza dairesine gönderilecektir. Kararı veren ceza dairesi itirazı yerinde görmesi halinde kararını düzeltecektir; aksi takdirde itiraz hakkında karar verilmesi için dosyayı ceza daireleri başkanlar kuruluna gönderecektir. Böyle bir düzenleme ile bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itiraz, karar veren daire dışında farklı bir makamca incelenmiş olacaktır.

III. CEZA DAİRELERİ BAŞKANLAR KURULUNCA İTİRAZ ÜZERİNE YAPILACAK İNCELEME

Ceza Muhakemesi Kanununun 308/A maddesine 17/10/2019 tarihinde 7188 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle eklenen hükümlerle birlikte bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı, ceza daireleri başkanlar kurulunca incelenecektir. Kanun maddesinin devamında ise incelemeyi yapacak ceza daireleri başkanlar kurulunun kimlerden oluşması gerektiği belirtilmiştir.

CMK'nın 308/A maddesine göre ceza daireleri başkanlar kurulu “*Dörtten fazla ceza dairesi olan bölge adliye mahkemelerinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından daire başkanları arasından belirlenen ve dört üyeden*” oluşmaktadır. Aynı maddenin devamında ise başkanlar kurulunun çalışma esasları HSK’ca düzenleneceği belirtilmiştir.

Kanun maddesinde yapılan değişiklik ile birlikte bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazı üzerine, ceza daireleri başkanlar kuruluna sunulmak üzere kararı veren dairenin başkanı veya görevlendireceği hâkim tarafından rapor hazırlanmaktadır. Kararı veren dairece hazırlanan bu raporda; başsavcılığın itirazının süresinde yapılıp yapılmadığı, itiraza konu kararın dairece verilen kesin nitelikli kararlardan olup olmadığı ve başsavcılığın itiraz yoluna başvurma hakkının olup olmadığı belirtilecektir.

HSK'nın 410 sayılı Kararının 4 üncü maddesinde ceza daireleri başkanlar kuruluna, kararına itiraz edilen daire başkanının üye olarak katılması ve oy kullanması açıkça düzenlenmiştir. Görüleceği üzere, ceza daireleri başkanlar kurulunca yapılan incelemeye kararına itiraz edilen daire başkanı asil üye olarak katılmaktadır. Uygulamada kararına itiraz

edilen dairece hazırlanan rapor, kararı veren daire başkanı tarafından ceza daireleri başkanlar kurulunda açıklanmaktadır. Kararına itiraz edilen daire başkanı, bu kurulda görüşünü açıklamakta ve hatta oy bile kullanmaktadır. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazının başka bir makam tarafından incelenmesi gayet yerinde bir uygulama olmuştur. Ancak kararı veren daire başkanının, başkanlar kuruluna katılıp görüşünü açıklaması ve oylamaya katılması yerinde bir uygulama olmamıştır. Çünkü, kararına itiraz edilen daire başkanı ceza daireleri başkanlar kurulunda savunma yaparak, ceza daireleri başkanlar kurulunun vereceği kararları etkileme olasılığı yüksektir. Bu açıdan kararı veren ceza dairesi başkanının, başkanlar kuruluna katılmaması gerektiğini düşünmekteyiz.

CMK'nın 308/A maddesinden anlaşılacağı üzere bölge adliye mahkemesi ceza daireleri başkanlar kurulu önüne gelen itirazı, dosya üzerinden inceleyerek karar vermektedir. Ceza daireleri başkanlar kurulu, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itirazı inceledikten sonra kabul veya ret kararı verecektir. Kanun metninde belirtildiği üzere başkanlar kurulunca verilen kararlar kesin niteliktedir. Başka bir deyişle, başkanlar kurulunun vermiş olduğu ret kararlarına yönelik bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca başvurulacak başkaca bir kanun yolu söz konusu değildir. Başkanlar kurulunca verilen kabul kararlarına ilişkin ise kararı veren ceza dairesinin direnme hakkı yoktur.

IV. BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI İTİRAZININ İNFAZA ETKİSİ

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 4. maddesinde “Mahkûmiyet hükümleri kesinleşmedikçe” infaz edilemeyeceği açık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu sebeple ceza dairesinin kesin nitelikli kararlarına yönelik bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itiraz yoluna başvurması halinde, ceza dairesince verilen hükmün infazı durmayacaktır. Ancak uygulamada ceza dairesince verilen kesin nitelikli kararların birçoğu infaz için ilk derece mahkemesine gönderilmeden, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna başvurulmaktadır. Böyle bir durumda başsavcının itirazı üzerine, kararı veren dairesinin ilamı ilk derece mahkemesine gönderilemediği için infaz edilememektedir. Sanık, bölge adliye

mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz vaki olduğunda, infazın durdurulmasını kararı veren mahkemeden isteyecektir.

V. YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCISI'NIN İTİRAZI İLE BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ İTİRAZ YETKİSİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı itirazının gerek düzenlendiği yer gerekse de kanun maddesinin içeriği incelendiğinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itiraz yetkisi ile benzerlik göstermektedir. Tabii ki de her iki itiraz yolunun benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır.

Her iki itirazda incelendiğinde aralarında gerek başvuru usulü gerekse de yapılacak inceleme konusunda farklılıklar bulunuyor olsa da, özünde her iki itiraz yolunun da amacı hukuka aykırı verilen kararların düzeltilmesini sağlamaktır.

A. Benzer Yönleri

Özünde her iki itiraz yolu da aynı amaca yönelik hizmet etmektedir. Bu amaç, dairelerce yapılan hukuka aykırılıkların önüne geçilmesidir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 308 ve 308/A maddelerinde düzenlenen itiraz yoluna başvuru süreleri aynıdır.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısınca yapılan itiraz şekil açısından farklılık gösteriyor olsa da, her iki itiraz yoluna da yazılı olarak başvurulacaktır. Yani sözlü olarak başvuru yapılamayacaktır.

CMK'nın 308/A maddesinde 17/10/2019 tarihinde 7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrasında, istinaf mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itiraz ceza dairesince incelendikten sonra itiraz hakkında karar verilmesi için dosya, ceza daireleri başkanlar kuruluna gönderilecektir. Görüleceği üzere değişiklik sonrası bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazında olduğu gibi kararı veren daire dışında farklı bir makam inceleyecektir.

B. Farklı Yönleri

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı adından da anlaşılacağı üzere, bu itiraza başvurma yetkisi başsavcının şahsına tanınmıştır²⁸. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı itirazında ise yetki makama tanınmıştır²⁹. Başka bir deyişle, itiraz yoluna başsavcı tarafından veya iş bölümü esasına göre görevli Cumhuriyet savcılarınca başvurulabilecektir.

Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca başvuru itiraz yolu, sadece ceza dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlara yönelik iken, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısınca Yargıtay ceza dairelerince verilen tüm kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir³⁰.

Bölge adliye mahkemesi ceza daireleri başkanlar kurulunca itirazın kabulüne ilişkin kararlar ifası için kararı veren daireye gönderilmektedir (CMK m. 308/A). Yargıtay Ceza Genel Kurulunca itirazın kabulü halinde, kararı veren dairenin yerine geçerek kendisi karar vermektedir (CMK m. 308).

Ayrıca bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itirazını inceleyecek ceza daireleri başkanlar kurulunun kimlerden oluşacağı CMK'nın 308/A maddesinde düzenlenmiştir. Kanun maddesine göre ceza daireleri başkanlar kurulu "Dörtten fazla ceza dairesi olan bölge adliye mahkemelerinde Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından daire başkanları arasından belirlenen ve dört üyeden" oluşacaktır. Kanun maddesine göre itirazı toplamda beş hâkim inceleyecektir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itirazı üzerine Ceza Genel Kurulunca yapılacak denetimde daha fazla hâkim görev alacaktır.

VI. SONUÇ

20/07/2017 tarihinde 7035 sayılı Kanunun 23 üncü maddesi ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda değişiklik yapılarak bölge

---

²⁸ Mustafa Artuç, Ceza Muhakemesi Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 1183.

²⁹ Kaymaz, Ceza Muhakemesinde İstinaf, s. 284, Yenisey / Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 926.

³⁰ Yaşar, Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 3606.

adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına, bölge adliye mahkemesi ceza dairelerince verilen kesin nitelikli kararlara yönelik itiraz yetkisi verilmiştir. Bu kanun yolu, ceza muhakemesinde yeni bir itiraz yoludur. Bu düzenleme kanun maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın itiraz yetkisine benzetilmek istenmiştir. Ancak iki itiraz yolu arasında benzerlikler ve farklılıklar mevcuttur. Kanunda yapılan bu değişiklik sayesinde ceza dairelerince verilen kararlardaki hukuka aykırılıkların önüne geçilmek istenmiştir. Unutulmamalıdır ki hata yapmak insanlara hastır. Yargılamayı yapan hâkimlerin de insan olmaları sebebiyle kanun maddesinde yapılan değişiklik ile bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına itiraz yetkisi tanınması yerinde olmuştur.

Belki de Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan en büyük değişiklik 17/10/2019 tarihinde 7188 sayılı Kanununun 30 uncu maddesi ile kararı veren dairenin, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itiraz hakkında nihai karar vermesi uygulamasına son verilmesidir. Öğretide yazarlar tarafından başsavcılıkça yapılan itirazın kararı veren daire dışında farklı bir makamın incelemiyor oluşu uzunca bir süre eleştirilmiştir. Kanun koyucu tarafından yapılan değişiklik ile bu eleştiriler son bulmuştur. CMK'nın 308/A maddesinde yapılan değişiklik sonrasında bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca itiraz yoluna başvurulması halinde, itiraz hakkında son karar bölge adliye mahkemesi ceza daireleri başkanlar kurulunca verilecektir. Böylelikle bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığınca yapılan itirazın tarafsız başka bir makamca incelenmesi daha hakkaniyetli olacaktır. Ancak CMK'nın 308/A maddesi metninde belirtilen kararı veren dairece itiraza ilişkin rapor hazırlanarak başkanlar kuruluna sunulması ve uygulamada kararı veren daire başkanının başkanlar kuruluna katılarak hazırlanan raporu savunması yerinde bir uygulama olmamıştır. Çünkü böyle bir durumda başkanlar kurulunun, daire başkanının savunmasında belirttiklerinden etkilenebileceklerini düşünmekteyiz. Kanaatimizce, kararı veren daire dışında başka bir dairece rapor hazırlanması ve başkanlar kurulunda raporun açıklanmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- ARTUÇ, Mustafa: Ceza Muhakemesi Kanunu, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- CENDEL Nur / ZAFER Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2018.
- ÇİNKO, M. Sıdık: Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının İtiraz Yetkisi, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 141, Yıl: 2018, s. 96-101.
- ERSOY, Uğur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme Yasağı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- ERSOY, Uğur: Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuki Çare ve Kanun Yolu Kavramları Bağlamında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın İtiraz Yetkisi. Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 29, Yıl: 2015, s. 67-124.
- GÖKCEN Ahmet / BALCI Murat / ALŞAHİN Mehmet Emin / ÇAKIR Kerim: Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- GÜNGÖR, Devrim: Ceza Muhakemesinde İstinaf, Yetkin Yayınevi, Ankara 2016.
- HAKERİ Hakan / ÜNVER Yener, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- KAYMAZ, Seydi: Ceza Muhakemesinde İstinaf, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017.
- ÖZBEK Veli Özer / DOĞAN Koray / BACAĞIZ Pınar / TEPE İlker: Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- ŞAHİN Cumhur / GÖKTÜRK Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.
- TALAS, Serdar: Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcı İtirazı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmua, Cilt: LXX, Sayı: 1, Yıl: 2012, s. 153-176.

Şenkut EVREN

TOROSLU Nevzat / FEYZİOĞLU Metin: Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara 2018.

YAŞAR, Osman: Ceza Muhakemesi Kanunu, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.

YENİSEY Feridun / NUHOĞLU Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2018.

YURTCAN, Erdener: Ceza Yargılaması Hukuku, 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

ÖZEL HUKUK

TÜRK, KUZEY KIBRIS TÜRK VE İNGİLİZ HUKUKU'NDA AVUKATIN MÜVEKKİLE BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Ayten ORDU*

ÖZ

Avukatın bilgi verme yükümlülüğü; 1) baroya, 2) müvekkile ve 3) meslektaşına bilgi verme yükümlülüğü olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Çalışmamız; Türk hukuku, Kuzey Kıbrıs Türk hukuku ve İngiliz hukuku'nda avukatın sadece müvekkile bilgi verme yükümlülüğünü değerlendirecektir. Avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü; üç başlık altında avukatın özen yükümlülüğü, avukatın aldığı para ve değerlere ilişkin müvekkile bilgi verme yükümlülüğü ve avukatın aydınlatma yükümlülüğü kapsamında dikkate alınacaktır. Çalışmamız süresince Türk hukuku'ndaki mevcut Türkiye Barolar Birliği (TBB) Meslek Kuralları, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu dikkate alınacaktır. Kuzey Kıbrıs Türk hukuku açısından 1981 sayılı Avukatlar (İcrai-Meslek ve Etiket) Tüzüğü değerlendirilecektir. İngiliz hukuku açısından ise Avukatların Düzenleme Kurumu olarak tanımlanan "Solicitors Regulation Authority" (SRA)'nin düzenlemiş olduğu "SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs" tüzüğü, staj başlama tarihlerine göre

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Yakındoğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, E-Mail: ayten.ordu@neu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0085-8042.

Makalenin Gönderim Tarihi : 23.09.2020.

Makalenin Kabul Tarihi : 17.11.2020.

uygulan 2014 tarihli “SRA Training Regulations” ve 2019 tarihli “SRA Authorisation of Individuals Regulations” (Stajyer Yönetmelikleri) de inceleme konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avukat, müvekkil, bilgi verme, yükümlülük, para ve değerler.

A LAWYER’S OBLIGATION TO ACCOUNT TO THE CLIENT IN TURKISH, THE TURKISH REPUBLIC OF NORTH CYPRUS AND ENGLISH LAW

ABSTRACT

A lawyer’s obligation to account can be divided into three groups; 1) the Bar Association; 2) the client and 3) colleagues. Our study will evaluate a lawyer’s obligation to account to the client under the provisions in Turkish, The Turkish Republic of North Cyprus and English Law. The lawyer’s obligation to account to the client will be considered under three headings; namely the lawyer’s duty of care, the obligation of the lawyer to inform the client about money and values received and the lawyer’s general duty to disclose. Throughout our study, the current Turkish Bar Association Professional Rules, The Attorney’s Act and the Turkish Code of Obligations will be taken into consideration. With regards to the law in the Turkish Republic of North Cyprus, The Lawyers (Executive-Profession and Ethics) Regulation will be considered. With regards to English Law, our study will focus on the SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, and depending upon the starting date for trainee lawyers, the SRA Training Regulations of 2014 and the SRA Authorisation of Individuals Regulations of 2019 will be taken into account.

Keywords: Lawyer, client, account, obligation, money and values.

I. GİRİŞ

Avukatın bilgi verme yükümlülüğü; baroya, müvekkile ve meslektaşına bilgi verme yükümlülüğü olarak üç gruba ayrılmaktadır. Türk hukuku açısından avukatın bilgi verme yükümlülüğü, Türkiye

Barolar Birliği (TBB) Meslek Kurallarında ayrı hükümler altında düzenlenmiştir¹.

Çalışmamız kapsamında 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan düzenlemeler de değerlendirilecektir. Kuzey Kıbrıs Türk hukuku açısından 1981 sayılı Avukatlar (İcrai-Meslek ve Etiket) Tüzüğü; İngiliz hukuku açısından ise Avukatların Düzenleme Kurumu olan “Solicitors Regulation Authority” (SRA)'nin düzenlemiş olduğu “SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs” tüzüğü değerlendirilecektir. Çalışmamızın inceleme konusu; Türk hukuku, Kuzey Kıbrıs Türk hukuku ve İngiliz hukuku bakımından avukatın sadece *müvekkile* karşı bilgi verme yükümlülüğü olup, diğer iki grupta yer alan yükümlülükler dikkate alınmayacaktır.

II. AVUKATIN MÜVEKKİLE BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü, avukatlık sözleşmesinin kurulmasıyla başlamaktadır². İşe başlamadan avukatın görevinden çekilme olasılığını ele alarak, avukatın davadan çekilme niyetini müvekkiline derhal bildirme yükümlülüğü³ olduğundan, bu bildirim gerçekleşmesiyle müvekkile bilgi verme yükümlülüğünün sona erdiğini söylemek mümkündür. Bu da demek oluyor ki, avukatın bilgi verme yükümlülüğü sözleşmenin kurulmasıyla başlar, ancak “sözleşmenin yerine getirilmesine bağlı değildir”⁴.

---

¹ Avukatın baroya bilgi verme yükümlülüğü, TBB Meslek Kurallarının 13, 15, 21, 23 ve 27(2). maddeleri; müvekkile bilgi verme yükümlülüğü 31, 34, 42 ve 43. maddeleri, meslektaşına (avukata) bilgi verme yükümlülüğü ise 30, 32 ve 39. maddelerinde düzenlenmiştir. Çalışmamızın konusu avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü olduğundan, avukatın diğer iki yükümlülükleri dikkate alınmayacaktır.

² Meral Özkan-Sungurtekin: Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri, İzmir 2013, s. 513 (Avukatlık Mesleği); Meral Özkan-Sungurtekin: Avukatlık Hukuku, İzmir 2006, s. 234 (Avukatlık Hukuku).

³ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 513; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 234.

⁴ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 513; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 234.

Çalışmamızda avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü; avukatın özen yükümlülüğü, avukatın aldığı para ve değerlere ilişkin müvekkile bilgi verme yükümlülüğü ve avukatın aydınlatma yükümlülüğü kapsamında dikkate alınacaktır.

A. Avukatın Özen Yükümlülüğü Kapsamında Müvekkile Bilgi Verme Yükümlülüğü

Avukatın özen yükümlülüğü, sonuca ulaşmak için yaptığı çalışmaların özenle yerine getirilmesini gerektirmektedir⁵. Daha sonra bahsedeceğimiz üzere; Avukatlık Kanunu'nun 34. maddesi ve Türk Borçlar Kanunu'nun 506. maddesi gereğince; Avukat bir işi kabul ederse, bilgi ve tecrübesine dayanarak, işi en iyi şekilde yerine getirmelidir⁶.

Türk Borçlar Kanunu'nun 506. maddesi'nin ikinci fıkrası gereğince; *“Vekil üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlüdür...”*⁷. Buna benzer bir kural, Avrupa Birliği Avukatlık Meslek Kurallarının 3.1.2. maddesinde yer almaktadır. Belirtilen maddeye göre; *“Avukat müvekkilini savunurken veya ona hukukî danışmanlık yaparken, seri, özenli ve titiz olmak zorundadır...müvekkilini, aldığı işin gelişmelerinden*

---

⁵ Cenk Akil: “Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatın Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1) 2012, 11-26, s. 12.

⁶ Nejat Aday: Avukatın Sözleşmeden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 2016, s. 7.

⁷ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, madde 506/2. Ayrıca bakınız: Semih Güner: Avukatlık Sözleşmesi ve Ücreti, Ankara 2014, s. 156 (Avukatlık Sözleşmesi); Aranit Qinami: Türk Avukatlık Hukukunun Arnavutluk Avukatlık Hukuku ile Karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), TC Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012, s. 54. “Avukat, müvekkilinin haklarını korumaya çalışır....müvekkilinin menfaatlerini koruyup kollamakla yükümlüdür.” Bakınız: Necmettin Aydın: Avukatın Hak ve Sorumlulukları, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/biriki/mler/76.pdf> (Erişim Tarihi: 28.01.2020), s. 375.

haberdar eder"⁸. Bu bağlamda, avukat bir işi üstlendiğinde, müvekkilin menfaatlerini göz önüne alarak işini özenle yerine getirmekle mükelleftir. Bu yükümlülük kapsamında olan müvekkile bilgi verme yükümlülüğü, avukatın özen yükümlülüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Avukatlık Kanunu'nun 34. maddesi gereğince; *"Avukatlar, yükledikleri görevleri bu görevin kutsallığına yakışır bir şekilde özen, doğruluk ve onur içinde yerine getirmek ve avukatlık unvanının gerektirdiği saygı ve güvene uygun biçimde davranmak ve Türkiye Barolar Birliğince belirlenen meslek kurallarına uymakla yükümlüdürler"*⁹. Söz konusu hüküm, avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin açık bir düzenleme içermemekle birlikte, bilgi verme yükümlülüğünün, avukatın sadakat ve özen yükümlülüklerinin bir parçası olduğu söylenebilir¹⁰. Avukat, müvekkiline davasındaki gelişmelerle ilgili bilgi paylaşmazsa, müvekkiline karşı özen ve sadakat borcunun ihlaline yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra, TBB Disiplin Kurulunun bir kararında; *"Avukat üstlendiği işle ilgili olarak müvekkiline bilgi verme yükümlülüğü altındadır. Bu zorunluluk, vekalet ilişkisinin bir gereği olduğu gibi, Avukatlık Yasasının 34. maddesinde sözü edilen "görevin özenle yerine getirmesi" ilkesinin de bir sonucudur..."*¹¹ şeklinde ifadelere yer verilmiştir. Bu da demek oluyor ki, avukatın müvekkilini bilgilendirme yükümlülüğü, avukatlık sözleşmesinin kurulmasıyla özen borcunun bir gereği veya parçası olduğu gibi, aynı zamanda da sonucudur.

---

⁸ İbrahim Ercan: "28 Ekim 1988 Tarihli Avrupa Birliği Avukatlık Meslek Kuralları", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001 Cilt 9, Sayı 3-4, s. 213-214. Ayrıca bakınız: Akil, s. 21.

⁹ 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, madde 34. Ayrıca bakınız: Semih Güner: Avukatlık Hukuku, 5. Bası, Ankara 2011, s. 433-434; 437-446 (Avukatlık Hukuku); Semih Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 160; Semih Güner: "Avukatın Özen Yükümlülüğü", Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2000/2, s. 562 (Avukatın Özen Yükümlülüğü); Zariye Şenocak: "Avukatın Akdî Sorumluluğunun Şartları", Ankara Barosu Dergisi, 1998/2, s. 6, 20; Qinami, s. 55; Aydın, s. 380.

¹⁰ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 517; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 236; Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 57.

¹¹ TBB Disiplin Kurulu Kararı: K. 999/78, E. 999/36 (12.06.1999) ABD, Y. 1999, S. 4, sh. 108'den aktaran Güner, Avukatlık Hukuku, s. 457.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda avukatın özen yükümlülüğüne ilişkin herhangi bir açık düzenleme bulunmamakla beraber, 1981 Sayılı Avukatlar (İcrai-Meslek ve Etiket) Tüzüğü'nün (Avukatlar Tüzüğü'nün) 'Genel Prensipler' başlığı altında yer alan 2., 3., ve 4. maddelerini göz önünde bulundurabiliriz. Öncelikle 2. maddede; "*avukat müvekkilinin haklarını korkusuzca ve moral kaidelerine uymak şartı ile, en iyi kabiliyetine göre müdafaa etmelidir*". Tüzüğü'nün 3. maddesine göre; avukat "*hukuk ve meslekinin şeref ve haysiyetini daima korumalı*" ve son olarak, 4. maddede belirtildiği üzere; "*iyi ahlak, dürüstlük ve hakkaniyet ile hareket etmelidir*". Bahsedilen maddeler, avukatın özen borcu kapsamında değerlendirilebilir. Bunun nedeni ise; avukat bir işi üstlenirken, en iyi şekilde bilgi ve tecrübesine dayanarak üstlendiği işi yapmalıdır. Avukatlık Tüzüğü'nün 2. maddesinde yer alan "*en iyi kabiliyet*" kelimeleri, avukat işini "*en iyi şekilde çözmelidir*" yönünde yorumlanabilir. Bu nedenle Tüzüğü'nün 2. maddesinin avukatın özen yükümlülüğüne yakın olduğunu söyleyebiliriz.

İngiliz hukukunda avukatların özen borcuna ilişkin düzenlemeler, Avukatların Düzenleme Kurumu olan SRA'nın düzenlemiş olduğu "*SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs*" tüzüğünde yer almaktadır¹². Belirtilen Avukatlık Meslek Tüzüğü, avukatlık meslek kurallarını içererek, avukatlık mesleğinin nasıl icra edilmesi gerektiğini düzenlemektedir. Tüzüğü'nün 3. maddesi, "*Hizmet ve Yetkinlik*" (Service and Competence) başlığını taşımakla birlikte, madde 3.2'ye göre avukat müvekkiline hizmet sağlarken en iyi bilgi ve tecrübesine dayanarak işi zamanında teslim etmesi gerekmektedir. Madde 3.3'e göre ise; avukatlar mesleki bilgi ve becerilerini güncel tutarak mesleki değerlerini korumalıdır. Aynı tüzüğü'nün 6. maddesi; "*Gizlilik ve Aydınlatma*" (Confidentiality and Disclosure) başlığını taşımaktadır. 6.4 maddesine göre; çalışma konumuza ilişkin olarak avukatlık mesleği icra edilirken, avukatlar müvekkillerine bilgi verme yükümlülüğü altında olacaktır. Yine tüzüğü'nün 8.6 maddesine göre; müvekkile bilgi verilirken, avukat bilgiyi

---

¹² SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

müvekkilin anlayacağı şekilde aktarmalıdır yönünde kural da mevcuttur¹³.

İngiliz hukuku'nda düzenlenen Avukatlık Meslek Tüzüğünde belirtilen kuralları genel olarak incelediğimizde; avukat müvekkiline karşı özenli davranmalı ve menfaatleri göz önünde bulundurarak hareket etmelidir. Avukat, müvekkilini temsil ederken, Avukatlık Meslek Tüzüğünde yer alan sır saklama yükümlülüğünü göz önünde bulundurarak; menfaat ihtilafı söz konusu olduğunda müvekkilini temsil etmekten kaçınmalıdır¹⁴. Örneğin, avukat-müvekkil ilişkisi arasında herhangi bir menfaat çatışması olasılığı varsa, avukatın işi üstlenmesi yasaktır¹⁵. Avukatlık Meslek Kurallarının 6.2.b.ii maddesi gereğince; menfaat ihtilafını önlemek için bürolarda birtakım sistem ve kontrollerin yer alması şarttır¹⁶.

İngiliz hukuku'nda Avukatın sır saklama yükümlülüğü; Avukatlık Meslek Tüzüğü'nün 6.3. maddesi'nde yer almaktadır. Bu kural gereğince; avukat bir davayı üstlenmişse, müvekkilinin özel bilgilerini "müvekkilin izni" veya "hukuki bir gereklilik" olmadıkça başka şahıslarla paylaşmamalıdır¹⁷. Avukatlık Meslek Tüzüğü'nün "Müvekkil Bilgilerinin Gizliliği" (Confidentiality of Client Information) Yönergesinde, Avukatlık Meslek Tüzüğü'nün 6.3 maddesinde belirtilen "hukuki açıdan bir gereklilik" için verilen örnek; müvekkilin kara para

---

¹³ Belirtilen maddelere ilişkin düzenlemeler için bakınız: SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

¹⁴ Bakınız: SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 6.1-6.5 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

¹⁵ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 6.1 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

¹⁶ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 6.2.b.ii <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

¹⁷ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 6.3 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

aklama gibi ceza gerektiren bir suçun işlenmesi olasılığı gösterilmiştir¹⁸. Avukatın sır saklama yükümlülüğü, sadece avukat-müvekkil ilişkisinin sürdüğü sürece değil, *müvekkilin ölümünden sonrasında* da devam etmektedir¹⁹. Avukatın sır saklama yükümlülüğü, ayrıca veri koruma mevzuatı kapsamında bir zorunluluk olarak 2007 tarihli “*Hukuk Hizmetleri Yasası*”nın (Legal Services Act)’ın 1. maddesinin 3. fıkrasının (e) bendinde ve avukatlık meslek kurallarında belirtilen temel mesleki ilkelerden biri olarak bulunmaktadır. Bu nedenle, İngiliz hukukunda avukatın işini özenle yerine getirme yükümlülüğü, müvekkiline karşı birtakım sorumlulukları ile birlikte getirmektedir.

Müvekkil, avukatına iş verirken onun bilgisine ve tecrübesine dayanarak iş vermektedir. Kısacası, avukat-müvekkil ilişkisi *güven* ilişkisine dayanmaktadır²⁰. İngiliz hukukunda avukat-müvekkil arasındaki güven ilişkisine yönelik kural, Avukatlık Meslek Tüzüğü’nün 1. maddesinde; “*Güveni Korumak ve Adil Davranmak*” (Maintaining Trust and Acting Fairly) kuralında yer almaktadır. Belirtilen maddeye göre; avukat, toplumun kendisine karşı güveni sarsacak şekilde davranmamalı, aksi takdirde avukata karşı güvenin sarsılacağı gibi, toplumun avukat mesleğine karşı güveni de sarsılacaktır²¹.

Sözleşmenin kurulmasıyla başlayan güven ilişkisinde avukat, müvekkilini en iyi şekilde bilgilendirmelidir. Örneğin, bir davanın kaybedilmesi riski yüksek ise, avukat riskin derecesini müvekkiline bildirmekle yükümlü olacaktır²². Aksi halde bir davranış, avukat-müvekkil arasındaki güven ilişkisini sarsacağı gibi, aynı zamanda avukatın özen yükümlülüğü yerine getirilmediğinden, avukata birtakım yaptırımlar da söz konusu olacaktır. Sorumluluk kapsamında zararın tazmini gibi hukuki yaptırımların yanı sıra; ceza yaptırımları da

¹⁸ Guidance: Confidentiality of Client Information, (25 Kasım 2019) <https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/ethics-guidance/confidentiality-client-information/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

¹⁹ Guidance: Confidentiality of Client Information, (25 Kasım 2019) <https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/ethics-guidance/confidentiality-client-information/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

²⁰ Özcan Günergök: Avukatlık Sözleşmesi, Ankara 2003, s. 121; Aday, s. 3-4.

²¹ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 1 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

²² Günergök, s. 59; Şenocak, s. 15.

mevcuttur²³. Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'ndan örnek verecek olursak, Avukatlar Yasasının 14. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde; mahkeme, “*huzuruna getirilen işlemin avukatın kötü niyetle veya makul nedenler bulunmadan veya başarı olasılığından yoksun olarak başlatıldığı veya yürütüldüğü kanaatine varırsa*” veya 14. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi gereğince; “*avukatın kandırma yolu ile müvekkilini işlemi başlatmaya veya devam ettirmeye teşvik ettiği kanısına varırsa*”, avukat bu durumlarda kusurlu olacaktır ve mahkeme avukatın masraf ödemesini emredebilir.

Bir işi üstlenirken avukatın bilgi sahibi olması gerekmektedir, müvekkillere karşı uygun bir hizmet sağlanmalıdır. İngiliz Avukatlık Meslek Kurallarının 3.3 no'lu maddesine göre; avukatlık mesleği yerine getirilirken, avukatlar mesleki bilgi ve becerilerini güncel tutarak yetkinliklerini korumalıdır²⁴. İngiliz hukuku'nda avukatlara yönelik olarak hazırlanan “*yetkinlik ve hizmet standartları*” konusundaki bilgilendirmeye göre; “*kötü hizmet*”, avukatların yetkinlik beyanına uymaması halinde gerçekleşir²⁵. Yetkinlik ise; “*bir işin gerektirdiği rolleri ve görevleri beklenen standarda göre gerçekleştirme becerisi*” olarak geniş tanımlanmıştır²⁶. Avukatlar tarafından beklenen yetkinlik standartları ise; yasal ve düzenleyici gerekliliklere ve Avukatların Düzenleme Kurumu SRA'nin standartlarına ve düzenlemelerine uygun olarak dürüst davranmak, hukuk alanındaki rol ve/veya uygulama bağlamındaki değişiklikleri ve gelişmeleri dikkate alarak, etkin bir şekilde uygulamak için gereken yetkinlik ve yasal bilgi düzeyini

---

²³ Bakınız: Türk Ceza Yasasının 257. maddesi ve Avukatlık Yasasının 134. maddeleri (disiplin işlem ve cezaları). Ayrıca bakınız: Güner, Avukatlık Hukuku, s. 437; Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 160; Güner, Avukatın Özen Yükümlülüğü, s. 562; Akil, s. 24; Aday, s. 4.

²⁴ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 3.3 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

²⁵ Topic Guide: Competence and Standard of Service (25 Kasım 2019), <https://www.sra.org.uk/sra/strategy-2017-2020/sub-strategies/enforcement-practice/competence-standard-service/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

²⁶ “The ability to perform the roles and tasks required by one's job to the expected standard” (Eraut & du Boulay, 2001) Bakınız: Statement of Solicitor Competence <https://www.sra.org.uk/solicitors/resources/cpd/competence-statement/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

korumak, yetkinlikleri içinde çalışmak, etkin bir şekilde uygulayabilmek için çalışma ve rol alanları hakkında yeterli detaylı bilgi ve anlayış, sorunları çözmek için anlayış, eleştirel düşünme ve analiz uygulamak, ilgili gerçekleri edinmek, yasal araştırma yapmak, ilgili seçenekleri, stratejileri ve çözümleri geliştirmek ve önermek, yasal olarak etkili ve doğru bir şekilde müvekkilin talimatlarını yansıtan belgeler hazırlamak, etkili sözlü ve yazılı savunuculuk gerçekleştirmek, müvekkilin sorunlarına çözüm önerisinde bulunmak, davaları ve işlemleri planlamak, yönetmek ve ilerletmek, açık ve etkili, sözlü ve yazılı iletişim kurabilmek, etkili ve profesyonel ilişkiler kurmak ve sürdürmek olarak sıralanmaktadır²⁷. Bu bağlamda, avukat müvekkilini temsil ederken, özenle müvekkilin bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uygun bir hizmet verme yükümlülüğü altında olacaktır.

Uygun bir hizmet verme yükümlülüğünden bahsederken, önüne gelen işi çözmek için avukatın yeterince bilgi sahibi olmaması halinde, avukat o işi kabul etmemelidir²⁸. TBB Meslek Kurallarının 38. maddesi'nin 2. fıkrasında; *“Avukat, zamanının ve yeteneklerinin erişemediği bir işi kabul etmez”*²⁹ hükmüne yer verilmiştir. Avrupa Barolar ve Hukuk Birlikleri Konseyi (CCBE)'nin 24 Kasım 2006 tarihinde kabul edilmiş bulunan Avrupa'da Avukatlık Mesleğine İlişkin Temel İlkeler Tüzüğü'nde, *“...avukatın yeterli ve uygun mesleki eğitimi yoksa bir müvekkili iyi temsil edemez ve etkin bir danışmanlık hizmeti veremez...”*³⁰ şeklinde kurala yer verilmiştir. Burada, TBB Meslek

²⁷ Statement of Solicitor Competence, (25 Kasım 2019) <https://www.sra.org.uk/solicitors/resources/cpd/competence-statement/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

²⁸ Akil, s. 15. Özen yükümlülüğünün yerine getirilmesi için avukatın mevzuatı ve değişiklikleri takip etme yükümlülüğü de mevcuttur. Avukatın internet ortamında yayımlanan Resmi Gazeteyi düzenli olarak takip etmesi halinde mevzuattaki değişiklikleri kolayca takip edebilecektir. Bu da özen yükümlülüğünün bir gereğini oluşturmaktadır. Bakınız: Akil, s. 14-15. Ayrıca bakınız: Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 162-163; Güner, Avukatın Özen Yükümlülüğü, s. 564; Veysel Başpınar: “Avukatın Özen Borcu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2008, CX11, Sa. 1-2, s. 53; Şenocak, s. 12; Qinami, s. 54.

²⁹ TBB Meslek Kuralları, madde 38/2. Güner, Avukatın Özen Yükümlülüğü, s. 564; Başpınar, s. 53.

³⁰ Avrupada Avukatlık Mesleğine İlişkin Temel İlkeler Tüzüğü ve Avrupada Avukatların Tabi Olduğu Meslek Kuralları: İlke (g) avukatın mesleki

Kuralındaki maddenin daha kapsamlı olduğunu görebiliriz. Meslek Kurallarının 38. maddesinin 2. fıkrası gereğince; avukat, zamanının ve yeteneklerinin erişemediği bir işi kabul etmez. Eğer avukatın iş konusundaki bilgisi yetersiz ise, işi yürütmek hususunda kısıtlı bir zamanı varsa veya müvekkiline yeterince zaman ayıramayacaksa, o işi yüklenemez. Buna karşılık olarak; Avrupa Barolar ve Hukuk Birlikleri Konseyi Tüzüğü'nde, avukatın sadece mesleki eğitiminden, yani bilgi yetersizliğinden bahsedilmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda mevcut Avukatlar Tüzüğüne baktığımızda, avukatın bilgi yetersizliğinden dolayı davayı reddetme gerekliliğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TBB Meslek Kurallarının 38. maddesi'nin 1. fıkrasındaki “*Avukat, kendisine teklif edilen işi gerekçe göstermeden de reddedebilir...*” düzenlemesi, Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda da yer almaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'ndaki Avukatlar Tüzüğü'nün 7. maddesi'nde; avukatın sebep göstermeden davayı reddetme hakkına yer verilmiştir. Söz konusu maddeye göre; “*Bir avukat...herhangi bir davayı, sebep göstermeksizin, kabul etmekte veya reddetmekte serbesttir...*”³¹. Böylelikle; avukatın bir işi üstlenmemekte herhangi bir gerekçe gösterme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda olduğu gibi, İngiliz hukuku'nda da avukat davayı üstlenip üstlenmeme konusunda serbesttir, ancak tek fark, İngiliz hukuku'nda ayrımcılık yapmama koşuluna ilişkin düzenleme mevcuttur³². 2010 tarihli “*Eşitlik Kanunu*” (Equality Act) sayesinde; *yaş, engellilik, cinsiyet değiştirme, evlilik ve eşcinsellik evlilikleri, hamilelik, doğum, ırk, din veya inanç, cinsiyet ve cinsel yönelim*³³ konularında

---

yeterliliği:

https://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/CCBE_avukatlik_meslek_kurallari.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2020), s. 13.

³¹ 1981 Sayılı Avukatlar (İcrai-Meslek ve Etiket) Tüzüğü, madde 7.

³² Bakınız: “Refusing to Provide a Service” The Law Society (İngiltere Barosu) <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/help-for-solicitors/practice-advice-service/q-and-as/refusing-a-service/> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

³³ Equality Act 2010, m. 4-12. Cinsiyet, evlilik ve cinsel yönelim konusuna ilişkin düzenlemelere ayrıca Sex Discrimination Act 1975'de de yer verilmiştir (madde 6). Bu düzenlemeler sayesinde cinsiyet, evlilik ve cinsel yönelim konusunda ayırım yapmak yasaktır.

kişiler eşittir ve ayrımcılık yapmak yasak bir eylem oluşturacaktır³⁴. İngiliz Avukatların Düzenleme Kurumu'nun (SRA)'nin "*eşitlik, farklılık ve katma*" konusuna ilişkin olarak düzenlenen yönergesine göre; avukatların Eşitlik Kanunu'nda yer verilen düzenlemelere uyma zorunluluğu vardır³⁵. Bu da demek oluyor ki, avukat bir işi üstlenip üstlenmeme konusunda karar verirken; müvekkilin yaşı, engelli olup olmaması, cinsiyet değiştirmiş olması, evli veya eşcinsel olması, hamile olması, ırk, din veya inancına veya cinsiyet/cinsel yönelimine bağlı olarak karar vermesi yasaktır.

Avukatın yeterince bilgi sahibi olmaması halinde işi üstlenmemelidir hususundan bahsederken; Avrupa'da avukatların tabi olduğu Meslek Kuralları'nda düzenlenen, *avukatın mesleki yeterliliğinden* de bahsetmek önem teşkil eder³⁶. Bu kuralların 3.1.3 maddesi sayesinde; "*Bir avukat mesleki bilgisi ve becerisinin yetersiz kalacağını bildiği veya bilmesi gereken bir işi, o iş için yeterli bilgi ve beceriye sahip olan başka bir avukatla iş birliği yapmaksızın alamaz. Bir avukat işlerinin yoğunluğunu dikkate alarak, zamanında yerine getiremeyeceği işler için vekalet/talimat kabul edemez*"³⁷. Belirtilen madde gereğince; avukatın bilgisi yetersiz olduğu halde işi üstlenebilir, ancak bir diğer meslektaşı ile iş birliği yapma koşulu vardır. Çalışmamızın konusu olan müvekkili bilgilendirme yükümlülüğünü değerlendirecek olursak; avukatın hukuki bilgisi meseleyi çözmek için

³⁴ Equality Act 2010, m. 13-19.

³⁵ Guidance on the SRA's Approach to Equality, Diversity and Inclusion, (23 Temmuz 2019) <https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/ethics-guidance/guidance-on-the-sra-s-approach-to-equality-diversity-and-inclusion/> (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

³⁶ Code of Conduct for European Lawyers: https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/advokatetik/en_code_of_conductp1_1249308118.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2020)

³⁷ Avrupada Avukatların Tabi Olduğu Meslek Kuralları (Code of Conduct for European Lawyers)- madde 3.1.3 orijinal hali ile; "A lawyer shall not handle a matter which the lawyer knows or ought to know he or she is not competent to handle, without cooperating with a lawyer who is competent to handle it. A lawyer shall not accept instructions unless he or she can discharge those instructions promptly having regard to the pressure of other work." Bakınız: https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/advokatetik/en_code_of_conductp1_1249308118.pdf (Erişim Tarihi: 31.01.2020). Ayrıca bakınız: Ercan, s. 214.

yetersiz ise, müvekkilini en iyi şekilde bilgilendiremezse; o işi ancak yeterli bilgisi olan bir avukat ile *iş birliği* yaparak kabul etmelidir. Hatta avukatın bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında, bir başka avukat ile işi yürüteceği konusunda müvekkilini bilgilendirmelidir kanaatine de varabiliriz.

Avukatın işini özenle ve hukuk bilgisine dayanarak yerine getirme yükümlülüğünü incelerken, karşımıza çıkan bir husus, avukatın işini bizzat yerine getirmekle zorunlu olup olmadığıdır. Türk Borçlar Kanunu'nun 506. maddesinin birinci fıkrasında; "*Vekil, vekâlet borcunu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Ancak vekile yetki verildiği veya durumun zorunlu ya da teamülün mümkün kıldığı hâllerde vekil, işi başkasına yaptırabilir*"³⁸ hükmüne yer verilmiştir. Belirtilen maddeye göre, avukat, işini bizzat yerine getirmelidir, ancak müvekkili yetki verdiği hallerde işi bir başkasına (örneğin, stajyerine) yaptırabilir sonucuna varabiliriz.

Kıbrıs Türk Avukatlar Yasasının 4B maddesinin 1. fıkrasının, (b) bendi gereğince; "*Yazıhanesinde tecrübe görmekte olduğu avukatla veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başsavcılığı Dairesinde tecrübe görmekte olması halinde, Başsavcı, Başsavcı Yardımcısı veya bir savcı ile birlikte herhangi bir mahkeme huzuruna çıkabilir ve onun hazır bulunması koşuluyla, bu gibi mahkeme huzurunda cereyan eden muamelelere, avukatın veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başsavcısının veya Başsavcı Yardımcısının veya savcısının kendisine izin vereceği oranda katılabilir.*" Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'ndaki bu düzenleme, Türk Borçlar Kanunu'nun 506. Maddesi'ne benzer niteliktedir. Türk Borçlar Kanunu'nun 506. maddesinde belirtilen '*yetki*' kelimesine yer verilmese bile '*izin*' verilmesi halinde, stajyer avukat ile birlikte herhangi bir mahkeme huzuruna çıkabilir. Burada stajyerin avukat ile birlikte çıkması ön plandadır. Bu da demek oluyor ki, avukat, üstlendiği işin tamamını stajyerine yaptıramaz.

---

³⁸ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, madde 506/1. Avukatların ve stajyerlerin dava ve takip dosyalarının incelemelerine ilişkin düzenlemeler için bakınız: Avukatlık Kanunu, madde 46; 6 Ağustos 2015 tarihli Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, madde 100, 165, 202. Ayrıca bakınız: Kaya Yelek: "Avukat Hakları", TBB Yayınları, Ankara 2015, s. 19 ve 23 ve Kaya Yelek / Doğan Erkan: Avukat Hakları: Amaç-Sorular-Cevaplar-Mevzuat-Örnekler, Ankara Barosu Avukat Hakları Merkezi, 2. Bası, Ankara 2014, s. 14.

Türk hukuku'nda mevcut Avukatlık Kanunu'na baktığımızda, stajyerlerin de avukatların olduğu gibi birtakım yükümlülükleri mevcuttur. Avukatlık Kanunu'nun 23. maddesi gereğince; “*Stajyerler, meslek kurallarına ve yönetmeliklerde belirlenen esaslara uymak zorundadırlar*”³⁹. Bu da demek oluyor ki, stajyerler de avukatlar ile aynı yükümlülükler altındadır. Her ikisi de meslek kurallarına uymak zorunda oldukları gibi, verilen işi özenle yerine getirmelidirler.

Avukatın; işini bizzat üstlenmesi gerektiği, ancak müvekkilinin yetki verdiği hallerde işi bir başkasına (örneğin, stajyerine) yaptırabileceği sonucuna varılsa da kural olarak, avukat işini bizzat yerine getirmelidir⁴⁰. Özellikle avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü incelendiğinde, stajyerin bilgisi avukat kadar yeterli olmayabilir. Bunun nedeni ise; stajyerin avukat kadar tecrübeli olmamasıdır. Müvekkil avukat tercih ettiğinde “*o avukatın kişisel ve mesleki özellikleri ön plandadır. İş sahibi vekalet verdiği avukatı daha inanılır bulduğu, işini o avukatın daha iyi yapacağına güvendiği için tercih etmiştir. O nedenle avukat iş sahibinin bu beklentilerini boşa çıkarmamak için işi bizzat yürütür*”⁴¹. Özellikle; yukarıda da bahsedildiği üzere, meseleyi çözmek için avukatın hukuk bilgisinin yeterli olması bir gerekliliktir. Konuya ilişkin bilgi yetersizliği sebebiyle başka bir avukat ile iş birliği yapma durumu ortaya çıkar, bu husus hakkında da müvekkile ayrıca bilgi verilmelidir. Bir diğer husus, avukatın müvekkiline ayıracak zamanı bulunmuyorsa, yukarıda belirtilen kurallar çerçevesinde avukat o işi üstlenmemelidir. Aksi halde, müvekkil-avukat ilişkisi sarsılabilir, çünkü müvekkil avukatını seçerken “*o avukatın kişisel ve mesleki özellikleri ön plandadır*”⁴². Burada olması gereken, stajyerin sadece bilgi ve tecrübe edinmek sıfatı ile avukat ile birlikte duruşmalara girmesi, dosyaları incelemesi ve avukat-müvekkil toplantılarına katılmasıdır. Bu gibi durumlarda güven ilişkisi sarsılmaz, çünkü müvekkilin muhatabı yine avukattır- stajyer burada sadece izleyicidir.

³⁹ 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu, madde 23/2.

⁴⁰ Şenocak, s. 10; Tülin Kurtoğlu: Akdi Vekalet Ücreti ve Avukatın Hukuki Sorumluluğu, Ankara 2016, s. 59.

⁴¹ Murat Aydın: Avukatlık Ücreti, Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmelerinden Doğan Anlaşmazlıklar, Ankara 1997, s. 164.

⁴² Aydın, s. 164. Bir görüşe göre; avukat işini stajyere yaptırırsa, müvekkilinin menfaatine aykırı olur. Bakınız: Akil, s. 18.

İngiliz hukukunda stajyerlere ilişkin düzenlemeler, “*Stajyer Yönetmeliği*” olarak bilinen 2014 tarihli “*SRA Training Regulations*”⁴³ ve 2019 tarihli “*SRA Authorisation of Individuals Regulations*”⁴⁴de yer almaktadır. 2014 tarihli yönetmelik, 1 Temmuz 2014 ve 24 Kasım 2019 tarihleri arasında işe başlayan stajyerlere ilişkindir, 2019 tarihli yönetmelik ise 25 Kasım 2019 tarihinden itibaren başlayan stajyerlere yöneliktir. Stajyerler avukatlarda olduğu gibi dürüstçe hareket etmeli, müvekkillerinin menfaatlerini göz önünde bulundurmalı, toplumun kendisine ve avukatlık mesleğine duyduğu saygıyı sarsacak şekilde hareket etmemeli ve müvekkile ait para ve değerleri korumalıdır. 25 Kasım 2019 tarihinden sonra başlayan stajyerlerin yönetmeliğine göre; stajyerin avukat tarafından sürekli olarak denetlenmesi gerekir ve bilgisini geliştirmek adına avukat tarafından her gün ona fırsat tanınmalıdır⁴⁵. Stajyerler savunma, sözlü sunum, uyuşmazlık çözümü, ilgili seçenekleri, stratejileri ve çözümleri geliştirmek ve önermek, davaları ve işlemleri planlamak, yönetmek ve ilerletmek, dava yönetimi, iletişim becerileri, mesleki ilişkiler kurmak ve sürdürmek, tasarı yapmak, görüşme ve danışmanlık, hukuki araştırma ve müzakere yaparak kendilerini geliştirmelidir. Ancak yine de belirtmeliyiz, yönetmeliğe göre davanın tamamını stajyerin yönetip yönetemediği konusunda herhangi bir açık düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce, daha önce bahsedildiği üzere avukat işin tamamını stajyerine bırakmamalıdır, çünkü stajyerlerin avukatlar kadar yeterince bilgi sahibi olmamakla birlikte sadece *bilgi ve tecrübe edinmek sıfatı ile* bir izleyici olarak duruşmalara girmelidir, dosya incelemelidir, toplantılara katılmalıdır.

---

⁴³ SRA Training Regulations 2014 <https://www.sra.org.uk/solicitors/handbook/introAuthPrac/trainingregs2014/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020). Ayrıca bakınız: <https://www.sra.org.uk/trainees/period-recognised-training/period-recognised-training-2014/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

⁴⁴ SRA Authorisation of Individuals Regulations 2019 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/authorisation-individuals-regulations/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020). Ayrıca bakınız: <https://www.sra.org.uk/trainees/period-recognised-training/period-recognised-training-2019/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

⁴⁵ SRA Trainee Information Pack (2019 Regulations) (15 Kasım 2019) <https://www.sra.org.uk/pdfcentre/?id=1419609446> (Erişim Tarihi: 28.01.2020). Bakınız: s. 2-9.

B. Avukatın Aldığı Para ve Değerlere İlişkin Müvekkile Bilgi Verme Yükümlülüğü

TBB Meslek Kuralları'nın 43. maddesi gereğince, avukatın müvekkil adına aldığı para veya herhangi bir değer karşılığında, müvekkili bilgilendirmekle yükümlü olacaktır. Söz konusu maddeye göre; *“Müvekkil adına alınan paralar ve başkaca değerler geciktirilmeksizin müvekkile duyurulur ve verilir. Müvekkille ilgili bir hesap varsa, uygun sürelerde durum yazıyla bildirilir”*⁴⁶. Bahsedilen maddeye göre, avukat müvekkil adına aldığı para ve değerleri müvekkile bildirmekle yükümlüdür.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda da para ve değerlere ilişkin aynı düzenlemeler mevcuttur. Avukatın aldığı para ve değerlere ilişkin düzenlemeler, Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'ndaki Avukatlar Tüzüğü'nün 27-31 maddeleri arasında yer almaktadır. Tüzüğü'nün 27. maddesi gereğince; *“Bir avukat tasarrufuna gelen herhangi bir müvekkile ait paralar veya sair emanet eşya hakkında, müvekkilin alacağı olan herhangi bir miktarı derhal kendisine bildirmesini mümkün kılacak şekilde kayıtlar tutmalıdır”*. Değer konusunda örnek verecek olursak; para ile ölçülebilen bir şey olması gerekir, yani altın, hisse senedi, değerli mal veya parça olabilir. Para ve değerden bahsederken, müvekkilden alınan para ve değer olabileceği gibi, aynı zamanda üçüncü kişilerden alınanları da kapsamaktadır⁴⁷.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'ndaki Avukatlar Tüzüğü'nün 27. maddesinde; para ve değerlere ilişkin olarak avukat, *kayıtlar* tutmalıdır. TBB Meslek Kurallarının 43. maddesi'nde ise, müvekkille ilgili bir hesap, ona *yazıyla* bildirilir. Her iki düzenlemede bahsedilen *yazı* ve *kayıt tutma* koşulları önemlidir, çünkü avukat bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat edebilir. Bilgilendirmelerin yazılı olması, müvekkilin *“avukatım bana bunları söylemedi”* demesini engelleyeceği gibi, avukat tecrübeli kişi olarak bilgi verme yükümlülüğünden kurtulacaktır. Bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmeyen avukatın

⁴⁶ TBB Meslek Kuralları, madde 43. Ayrıca bakınız: Akil, s. 21; Günergök, s. 122-127.

⁴⁷ Türker Yalçınduran, Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Ankara 2004, s. 77.

eylemi *disiplin suçunu*⁴⁸ oluşturacak, yükümlülüğünü *sözlü* olarak yerine getiren avukat ise, yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispatlamakta zorluk çekecektir.

İngiliz hukukunu inceleyecek olursak, “*SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs*” tüzüğü’nün 4.1 maddesi gereğince; avukat, müvekkili temsil ederken edindiği mali kazançtan müvekkilini bilgilendirmelidir ve 4.2 maddesi gereğince müvekkili adına aldığı veya müvekkiline ait para, belge ve eşyaları korumalıdır⁴⁹. Bunların yanı sıra, çalışma konumuz açısından önem teşkil eden husus, tüzüğü’nün 8.7 maddesi’nde yer almaktadır. Belirtilen madde gereğince; avukat müvekkilini temsil ettiği sırada alacağı ücret konusunda onu en iyi şekilde bilgilendirmelidir⁵⁰. Avukatın alacağı avukatlık ücreti konusundaki bilgilendirme, yazılı olacağı gibi sözlü de olur, ancak sözlü olarak verilen ücret konusundaki bilgilendirme müvekkile daha sonra yazılı olarak verilmelidir⁵¹.

---

⁴⁸ Avukat, müvekkilinin talebi olmasa bile vekâlet işinin yürütümü hakkında bilgi vermek ve tahsil edilen parayı uygun süre içerisinde ödemek zorundadır: K.2001/107, E.2001/41 (14.07.2001). Bakınız: Lamih Çelik: TBB Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatlık Meslek Kuralları, 3. Bası, Ankara 2016, s. 46 (Meslek Kuralları); Lamih Çelik: “Meslek Kurallarında Avukatın Bilgi Verme Yükümlülüğü”, TBB Dergisi, Sayı 67, 2006, s. 414 (Bilgi Verme). TBB Meslek Kuralları’nın 43. maddesi gereğince, müvekkil adına alınan paraların müvekkile duyurulması ve verilmesi gerekmektedir. Şikayetli avukatın tahsil ettiği paranın bir kısmını müvekkile ödememesi disiplin suçunu oluşturmaktadır: K. 2003/137, E. 2003/30 (09.05.2003) ve K. 2001/171, E. 2001/97 (27.10.2001). Ayrıca belirtmelidir ki, paranın çok sonra ödenmesi disiplin suçu mahiyetini değiştirmez: K. 1999/12, E. 1998/146 (25.01.1999) İstanbul Barosu Dergisi S. 1999/3-4-5.

⁴⁹ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

⁵⁰ SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs, madde 8.7 <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

⁵¹ Warning Notice: Costs (25 Kasım 2019) <https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/warning-notices/risk-factors-in-personal-injury-claims--warning-notice/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).

İngiliz hukuku'nda müvekkile ait para ve değerler konusundaki özel düzenlemeler; “*Avukatların Hesap/Muhasebe Kuralları*” olarak bilinen “*SRA Accounts Rules*”⁵²da ayrıca yer almaktadır. Belirtilen kurallar sayesinde avukat, müvekkile ait para ve değerleri korumalıdır, dürüstçe davranmalıdır, toplumun ona ve avukatlık mesleğine duyduğu güveni sarsacak şekilde hareket etmemelidir. Avukatın eline müvekkile ait para geçerse, Türk ve Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda olduğu gibi durum müvekkile yazılı olarak bildirilmeli ve bu para müvekkile derhal verilmelidir. Eğer para müvekkile derhal verilemezse, parayı müvekkile ait ayrı bir banka hesabına yatırmalıdır, alternatif bir yazılı anlaşma olmadığı sürece müvekkilin talebi üzerine para müvekkile teslim edilmelidir⁵³.

C. Avukatın Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Müvekkile Bilgi Verme Yükümlülüğü

Son olarak, avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğünü avukatın aydınlatma yükümlülüğü ile birlikte değerlendirmek gerekir. Bir müvekkil avukata danışıp meseleyi onunla paylaştığında, o meselenin “*hukukî bakımdan açıklığa, aydınlığa kavuşturulması ve teşhis edilmesi*”⁵⁴ avukatın görevidir. Avukat, meselenin aydınlığa kavuşturulması için müvekkiline yeterince zaman ayırıp onu mesele hakkında aydınlatmalıdır.

Meselenin aydınlığa ve açıklığa kavuşması için görevini yerine getiren avukat, aynı zamanda müvekkile bilgi verme yükümlülüğü altında olacaktır⁵⁵. TBB Meslek Kurallarınının 34. maddesi gereğince; “*Avukat, müvekkiline davanın sonucu ile ilgili hukuki görüşünü açıklayabilir. Fakat bunun bir teminat olmadığını özellikle belirtir.*”⁵⁶ Müvekkilin avukattan beklediği, davası ile ilgili onu bilgilendirmesi ve hukuki görüşünü açıklamasıdır. Hukuki görüşten bahsederken, davayı kazanma

⁵² SRA Accounts Rules <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/accounts-rules/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

⁵³ SRA Accounts Rules <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/accounts-rules/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020) madde 2.3 ve 2.4.

⁵⁴ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 396; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 154; Güner, Avukatlık Hukuku, s. 456; Qinami, s. 51.

⁵⁵ Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 163; Qinami, s. 51

⁵⁶ TBB Meslek Kuralları, madde 34. Ayrıca bakınız: Şenocak, s. 6.

veya kaybetme olasılığı olabilir⁵⁷, ancak kuralda belirtildiği gibi, avukat hukuki görüşünü açıklarken, bunun bir teminat olmadığını belirtmelidir.

Kuzey Kıbrıs Türk hukuku'nda da aynı kural mevcuttur. Avukatlar Tüzüğü'nün 17. maddesinin birinci fıkrası gereğince; *“Bir avukat, davası muvaffak olacağı hususunda müvekkiline hiçbir zaman teminat vermemeli fakat davanın mahiyetine göre sadece kanaatini belirtmelidir.”* Kısacası, avukat müvekkilini bilgilendirirken, davasının başarılı olacağına dair ona herhangi bir söz veya teminat vermemeli, sadece davanın esaslarına ilişkin kanaat bildirmelidir.

TBB Disiplin Kurulu Kararında, hakkında şikâyet edilen avukatın, davanın kaybı halinde aldığı ücreti iade edeceğine dair verdiği taahhütname, dava sonucunun garanti edildiğini gösterdiğinden, meslek kurallarına aykırılık göstermekte olduğu sonucuna varılmıştır⁵⁸. Avukatın vereceği bilgi; *“...size hukuki yardımı, mesleki bilgimle davanızda size hukuki yardım sağlamaktır. Bunun neticesinde davayı kazanırsam ne mutlu bana, ama elimden geleni yapıp davayı kazanamamışsam, bu mesleğimi yapmadım, çaba sarf etmediğim anlamına gelmemektedir...”*⁵⁹ doğrultusunda olmalıdır.

---

⁵⁷ Günergök, s. 59.

⁵⁸ TBB Disiplin Kurulu Kararı: K. 2006/158, E. 2006/78 (05.05.2006). Bakınız: Çelik, s. 37. Ayrıca “başarı ücreti yasağı” için bakınız: Şenocak, s. 6.

⁵⁹ TBB Yayınları: Mesleğe Yeni Başlayan Avukatların Sorunları ve Çözüm Yolları Forum-5-Trabzon, Ankara 2008, s. 31-<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/forum5.pdf> (Erişim Tarihi: 24.02.2020). Ayrıca bakınız: Çelik, s. 37. “Avukatlar, müvekkillerine onların sahip oldukları hak ve yükümlülükler ile müvekkillerinin hak ve yükümlülüklerini ilgilendirdiği ölçüde hukuk sisteminin işleyişi konusunda bilgi vermek; müvekkillerine uygun yoldan her türlü yardımda bulunmak ve onların haklarını korumak için hukuki muamelede bulunmak; müvekkillerine mahkemeler, yargı yerleri ve eğer uygun ise idari makamlar önünde yardım etmekle yükümlüdürler” Aydın, s. 377. Avukatlık Meslek Kurallarının 5. Maddesi gereğince; Avukat yazarken ve konuşurken düşüncelerini olgun ve objektif biçimde açıklamalıdır. Hukuka ve yasalara ilgisiz açıklamalarda bulunamaz. Bakınız: TBB Meslek Kuralları, madde 5; Mehmet Altunış: “Avukatın Düşüncelerini Olgun ve Objektif Biçimde Açıklama Yükümlülüğü”, Yasama Dergisi, Sayı 8, Ocak-Şubat-Mart-Nisan

Avukatın müvekkili aydınlatma yükümlülüğü kapsamında ona bilgi vermesi; açık, eksiksiz ve müvekkilin anlayabileceği bir tarzda olmalıdır⁶⁰. Mesele ile ilgili hukukî teşhis koyan avukat, tespitini *yazılı olarak* müvekkile bildirmelidir. Daha önce de bahsedildiği üzere, ispat hukuku bakımından bilgilendirmenin yazılı olması, avukat açısından tedbirli bir davranış olacaktır⁶¹. Örneğin, 18 Mayıs 2013 tarihli TBB Disiplin Kurulu Kararında, avukatın şikâyetçinin vekili olarak nafaka alacaklarını tahsil ettiği ve bunlarla ilgili yazılı bilgi vermemesinden dolayı bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmemiş ve dolayısıyla uyarma cezası almıştır⁶².

Avukatın aydınlatma yükümlülüğünün amacı; “*müvekkilin meseleye dair en iyi ve sağlıklı bilgi verilmesini sağlamaktır...*”⁶³ Müvekkil, mesele ile ilgili avukata bilgi verir ve bunun karşılığında avukattan beklediği, meseleyi hukukî açıdan değerlendirip, açıklığa getirmesidir. Ancak, yine de belirtmekte fayda vardır ki, müvekkilce bilgilendirmiş olmak yeterli değildir. Bazı durumlarda avukatın sicil kayıtlarına bakıp tetkik yapması gerekmektedir. Örneğin, zamanaşımı süresinin dolup dolmadığı hususunda tarafların görüşmesi önemli olduğu gibi, avukatın görüşmelerle ilgili tutanakları temin edip okuması gerekmektedir⁶⁴. Ancak avukat araştırmayı gerektirmeyen hususları araştırmak durumunda değildir. Örneğin, eşlerden biri boşanma davasında eşinin gizli bir şekilde

---

2008, s. 137 ve Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 157, 181; Güner, Avukatın Özen Yükümlülüğü, s. 576; Günergök, s. 59; Kurtoglu, s. 60.

⁶⁰ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 398; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 155; Güner, Avukatlık Hukuku, s. 456; Güner, Avukatlık Sözleşmesi, s. 181; Günergök, s. 64-65.

⁶¹ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 398; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 155; Güner, Avukatlık Hukuku, s. 451. Avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü kapsamına giren bilgiler, “tam ve detaylı yazılı bir hesap” şeklinde müvekkile sunulmalıdır. Bakınız: Yalçınduran, s. 75. Ayrıca bakınız: Güner, Avukatlık Hukuku, s. 451.

⁶² Karar için bakınız: TBBDK Kararı, K. 2013/353, E. 2012/812 (18.05.2013) www.barobirlik.org.tr (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

⁶³ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 405; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 159.

⁶⁴ Özkan-Sungurtekin, Avukatlık MesHukukleği, s. 407; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 160. Ayrıca bakınız: Şenocak, s. 8, 10.

başka bir kişi ile buluştuğunu iddia ediyorsa, avukat burada özel dedektif gibi araştırmak durumunda değildir⁶⁵.

III. SONUÇ

Avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü; avukatın özen yükümlülüğü, avukatın aldığı para ve değerlere ilişkin müvekkile bilgi verme yükümlülüğü ve avukatın aydınlatma yükümlülüğü kapsamında dikkate alınmıştır.

Avukatın özen yükümlülüğü kapsamında müvekkile bilgi verme yükümlülüğünü değerlendirirken, müvekkil, avukatını seçerken onun bilgi ve tecrübesine güvendiği için o avukatı seçmektedir. Bu nedenle; avukat bir işi üstlendiğinde, müvekkilini en iyi şekilde bilgilendirip, onu bizzat temsil etmelidir. Eğer avukatın müvekkiline ayıracak zamanı yok ise, o işi üstlenmemelidir. Müvekkili temsil etmek için avukatın zamanı var, ancak mesele hakkında yeterince bilgisi bulunmuyorsa, yeterli bilgisi olan bir başka avukat ile iş birliği yaparak müvekkil temsil edilmelidir.

Avukatın müvekkile bilgi verme yükümlülüğü kapsamında bir diğer husus, avukatın para ve değerlere ilişkin müvekkile bilgi verme yükümlülüğüdür. Avukatın eline müvekkile ait para veya herhangi bir değer geçerse, avukat bunları hemen müvekkiline bildirmeli ve en kısa zamanda ona vermelidir.

Son olarak, avukatın aydınlatma yükümlülüğü değerlendirildi. Bu yükümlülük kapsamında meselenin aydınlığa ve açıklığa kavuşması için görevini yerine getiren avukat, müvekkile bilgi verme yükümlülüğü altında olacaktır. Avukat, davanın sonucu ile ilgili müvekkile bilgi verebilir, ancak bunun teminat olmadığını belirtmek durumundadır.

---

⁶⁵ Güner, Avukatın Özen Yükümlülüğü, s. 565-566; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Mesleği, s. 403; Özkan-Sungurtekin, Avukatlık Hukuku, s. 157-158; Şenocak, s. 11.

KAYNAKÇA

- ADAY, Nejat: Avukatın Sözleşmeden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu, İstanbul 2016.
- AKİL, Cenk: “Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatın Görevini Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1) 2012, 11-26.
- ALTUNDİŞ, Mehmet: “Avukatın Düşüncelerini Olgun ve Objektif Biçimde Açıklama Yükümlülüğü”, Yasama Dergisi, Sayı 8, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2008.
- Avrupada Avukatlık Mesleğine İlişkin Temel İlkeler Tüzüğü ve Avrupada Avukatların Tabi Olduğu Meslek Kuralları: https://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/CCBE_avukatlik_meslek_kurallari.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2020).
- AYDIN, Murat: Avukatlık Ücreti, Avukatlıkta Vekalet ve Ücret Sözleşmelerinden Doğan Anlaşmazlıklar, Ankara 1997.
- BAŞPINAR, Veysel: “Avukatın Özen Borcu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2008, CX11, Sa.1-2.
- Code of Conduct for European Lawyers: https://www.advokatsamfundet.se/globalassets/advokatsamfundet_sv/advokatetik/en_code_of_conductp1_1249308118.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2020).
- ÇELİK, Lamih: “Meslek Kurallarında Avukatın Bilgi Verme Yükümlülüğü”, TBB Dergisi, Sayı 67, 2006 (Bilgi Verme).
- ÇELİK, Lamih: TBB Disiplin Kurulu Kararları Işığında Avukatlık Meslek Kuralları, 3. Bası, Ankara 2016 (Meslek Kuralları).
- ERCAN, İbrahim: “28 Ekim 1988 Tarihli Avrupa Birliği Avukatlık Meslek Kuralları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001 Cilt 9, Sayı 3-4.
- NECMETTİN Aydın: Avukatın Hak ve Sorumlulukları, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, <http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimler/76.pdf> (Erişim Tarihi: 28.01.2020).

- Guidance: Confidentiality of Client Information, (25 Kasım 2019)
<https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/ethics-guidance/confidentiality-client-information/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).
- Guidance on the SRA's Approach to Equality, Diversity and Inclusion, (23 Temmuz 2019)
<https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/ethics-guidance/guidance-on-the-sra-s-approach-to-equality-diversity-and-inclusion/> (Erişim Tarihi: 20.02.2020).
- GÜNER, Semih: Avukatlık Hukuku, 5.Bası, Ankara 2011 (Avukatlık Hukuku).
- GÜNER, Semih: “Avukatın Özen Yükümlülüğü”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2000/2, (Avukatın Özen Yükümlülüğü).
- GÜNER, Semih: Avukatlık Sözleşmesi ve Ücreti, Ankara 2014 (Avukatlık Sözleşmesi).
- KURTOĞLU, Tülin: Akdi Vekalet Ücreti ve Avukatın Hukuki Sorumluluğu, Ankara 2016.
- GÜNERGÖK, Özcan: Avukatlık Sözleşmesi, Ankara 2003.
- QINAMI, Aranit: Türk Avukatlık Hukukunun Arnavutluk Avukatlık Hukuku ile Karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), TC Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012.
- “Refusing to Provide a Service” The Law Society (İngiltere Barosu)
<https://www.lawsociety.org.uk/support-services/help-for-solicitors/practice-advice-service/q-and-as/refusing-a-service/> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).
- SRA Accounts Rules <https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/accounts-rules/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020)
- SRA Authorisation of Individuals Regulations 2019
<https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/authorisation-individuals-regulations/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020) ve <https://www.sra.org.uk/trainees/period-recognised-training/period-recognised-training-2019/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs and RFLs
<https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

SRA Costs and Legal Aid <http://www.sra.org.uk/consumers/using-solicitor/costs-legal-aid.page> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

SRA Trainee Information Pack (2019 Regulations) (15 Kasım 2019)
<https://www.sra.org.uk/pdfcentre/?id=1419609446> (Erişim Tarihi: 28.01.2020).

SRA Training Regulations 2014
<https://www.sra.org.uk/solicitors/handbook/introAuthPrac/traininglegs2014/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020) ve
<https://www.sra.org.uk/trainees/period-recognised-training/period-recognised-training-2014/> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Statement of Solicitor Competence
<https://www.sra.org.uk/solicitors/resources/cpd/competence-statement/> (Erişim Tarihi: 19.02.20).

SUNGURTEKİN, Meral Özkan: Avukatlık Hukuku, İzmir 2006 (Avukatlık Hukuku).

SUNGURTEKİN, Meral Özkan: Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri, İzmir 2013 (Avukatlık Mesleği).

ŞENOCAK, Zarife: “Avukatın Akdî Sorumluluğunun Şartları”, Ankara Barosu Dergisi, 1998/2.

TBB Yayınları: Mesleğe Yeni Başlayan Avukatların Sorunları ve Çözüm Yolları Forum-5-Trabzon, Ankara 2008
<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/forum5.pdf> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Topic Guide: Competence and Standard of Service (25 Kasım 2019),
<https://www.sra.org.uk/sra/strategy-2017-2020/sub-strategies/enforcement-practice/competence-standard-service/> (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

Warning Notice: Costs (25 Kasım 2019)
<https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/warning-notices/risk-factors-in-personal-injury-claims--warning-notice/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).

Ayten ORDU

YALÇINDURAN, Türker: Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Ankara 2004

YELEK, Kaya: “Avukat Hakları”, TBB Yayınları, Ankara 2015.

YELEK, Kaya / ERKAN, Doğan: Avukat Hakları: Amaç-Sorular-Cevaplar-Mevzuat-Örnekler, Ankara Barosu Avukat Hakları Merkezi, 2. Bası, Ankara 2014.

KISALTMALAR

CCBE	Avrupa Barolar ve Hukuk Birlikleri Konseyi
IBA	Uluslararası Baro Topluluğu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
md.	Madde
örn.	Örneğin
RELS	Registered European Lawyers
RFLs	Registered Foreign Lawyers
S.	Sayı
s.	Sayfa
SRA	Solicitors Regulation Authority
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBBDK	Türkiye Barolar Birliği Disiplin Kurulu
TC	Türkiye Cumhuriyeti
Y.	Yıl

